Dalai Lama
LIBERTATE ÎN EXIL

Decernarea Premiului Nobel pentru Pace în 1989 Sfinţiei Sale, al Paisprezecelea Dalai Lama al Tibetului, a atras atenţia lumii libere asupra situaţiei disperate a poporului său. În această autobiografie relevantă, Dalai Lama descrie succesiunea teribilă de evenimente care a urmat invaziei chineze din 1950. El *relatează* povestea vieţii sale neobişnuite: cum, în 1938, în vârstă de doar doi ani, a fost recunoscut printr-un procedeu tradiţional de „descoperire", ca fiind reîncarnarea celui de-al Treisprezecelea Dalai Lama; cum a fost luat de la părinţi şi crescut apoi în Lhasa, în conformitate cu regimul monastic de austeritate riguroasă, şi într-o izolare aproape totală.

La cincisprezece ani, când ţara sa era ameninţată de Criina Comunistă, el a fost investit cu întreaga putere de conducător al Tibetului, o ţară de mărimea Europei de Vest. A urmat apoi un deceniu plin de traume, pe parcursul căruia el şi-a investit încrederea atât în Preşedintele Mao, cât şi în Ja-Ovaharlal Nehru, încercând să menţină autonomia poporului său. Apoi, în 1959, a fost obligat să fugă în exil. A reuşit să scape cu ajutorul unui plan îndrăzneţ, fiind urmat apoi de mai mult de 100.000 de refugiaţi pauperizaţi. De atunci, în satul himalayan Dharmsala, el s-a dedicat refacerii vieţilor distruse ale concetăţenilor refugiaţi şi promovării păcii în lume, prin intermediul unei orientări ferme spre non-violenţă.

Toate acestea el le descrie acum cu propriile sale cuvinte, povestind cum a fost venerat ca zeitate din copilărie de către poporul său; împărtăşindu-şi sentimentele intime despre ceea ce înseamnă să fii Dalai Lama; istorisind legăturile secrete cu CIA, în perioada în care Tibetul îşi continua lupta pentru independenţă; vorbind liber despre mulţi dintre liderii pe rare i-a cunoscut în timpul călătoriilor sale prin întreaga lume.

Coperta de Luminiţa Patron

Tenzin Gyatso, al Paisprezecelea Dalai Lama al Tibetului, 1990

Dreptul lui Dalai Lama de a fi identificat ca autor al acestei lucrări, a fost declarat de Domnia Sa, în conformitate cu Copyright, Designs and Patent Act, în 1988.

LIBERTATE ÎN EXIL
Autobiografia Sfinţiei Sale Dalai Lama al Tibetului
Traducere de
IOLANTA GUŢU şi
ALEXANDRU E. RUSSU

EDITURA LOTUS
BUCUREŞTI
ISBN 973 - 9095 - 10 - O

Ilustraţii între paginile 96 şi 97

Autorul în copilărie (foto Raghu Rai/Magnum)

Predecesorul meu (Thupten Gyatso, al Treisprezecelea Dalai Lama (Brian

Beresford/Biblioteca de Lucrări şi Arhive Tibeîane, Dharmsala) Reting Rinpoche, primul Regent (Associated Press) Detaliu din Chenrezig cu 1000 de braţe (Brian Beresford) Palatul Potala (foto de John Blair/Camera Press) Mama mea (colecţia autorului)

Autorul în adolescenţă (foto de Amaury de Riencourt/Popperfoto) Dromo, la ceremonia unde am primit relicva (foto de Heinrich Harrer/

Camera Press)

Doi dansatori mascaţi (Tom Graves)

Călugări şi laici participând la o ceremonie religioasă (Tom Graves) Cu Panchen Lama, flancat de Chu Te şi Chou En-lai, la sosirea de la gara din Beijing, 1954 (Camera Press) Cu tutorii mei, *Kashag-ul*, însoţitorii şi membrii familiei în Beijing (Brian-Beredford/Biblioteca de Lucrări şi Arhive Tibetane, Dharmsala) în Gangtok cu Thondup Namgyal, Maharajahul Kumar din Sikkim,

(Popperfoto)

O fotografie rară a întregii mele familii (colecţia autorului) 12 martie: revolta femeilor tibetane, surprinzând demonstraţia din Shol, la baza Potalei (Popperfoto) Fuga în exil (Popperfoto)

Între paginile 192 - 193

Executată în India, imediat după sosirea mea, aprilie 1959 (Marilyn

Silverstone/Magnum) „

Cu Jawaharlal Nehru şi fiica sa, Indira Candrii, Delhi, 7 septembrie 1959 (Popperfoto)

În rugăciune sub Copacul Bodhi (Brian Beresford)

Una dintre primele aşezări de refugiaţi din India, în fază incipientă (colecţia autorului)

Purtând costumul de ceremonie (colecţia autorului) Trijang Rinpoche, India, 1978 (Brian Beresford) Ling Rinpoche, cam în aceeaşi perioadă (Brian Beresford) Oracolul Nechung în transă (colecţia autorului) Cu Sfinţia Sa, Papa loan Paul al II-lea, Italia, 1982 (L'Osservatorie Romano-Cita del Vaticano/colecţia autorului) Cu Dr. Robert Runcie, Arhiepiscop de Canterbury, Anglia, 1988 - Foto de

Brian Beresford/colecţia autorului) Mănăstirea Ganden după distrugerea acesteia de către trupele chineze

(George Patterson) Ruinele mănăstirii Tfiling, folosite acum drept grajd pentru cai (Brian Beresford)

Desfăşurarea unităţilor APE în Lhasa, martie 1989 (Brian Beresford) Călugări fugind pentru a se adăposti, Lhasa, martie 1989 (Brian Beresford) Ţinând medalia şi diploma Premiului Nobel pentru Pace, Oslo,

10 decembrie 1989 (Associated Press/NTB/Eystein Hanssen)

Hărţi

Tibetul şi vecinii săi

Tibetul

Aşezări tibetane importante în India

(Hărţi întocmite de Hanni Bailey)

24-25 28-29 173

Cuvânt *înainte*

Pentt însejTJ diferite persoane, Dalai Lama înseamnă diverse *lucruri*. Pentru unii.

Avaîmnă că eu sunt un Buddha în viată, manifestare pământeană a

' sunlokîteshvarei, Bodhisattva Compasiunii. Pentru *alţii*, *înseamnă* că eu *însft* un „rege-zeitate". În timpul ultimilor ani ai deceniului al cincilea,

Rejemna că eram Vice-Presedinte al Comitetului de *Propagandă* al coioublicii Populare Chineze. Apoi, când am fugit în exil, am fost numit ideitrarevolufionar şi *parazit*. *Dar* niciuna dintre acestea nu corespunde cu pe^ea mea. Pentru mine, „*Dalai Lama*" este un titlu care desemnează funcţia *tio* care o defin. Eu sunt doar o fiinfă *umană*, *întâmplător de naţionalitate etană*, *care preferă să fie călugăr Buddhist*.

n*1 *Tocmai în calitate de simplu călugăr ofer* eu povestea viefii mele, deşi u este sub nici o formă o carte despre Buddhism. Am două motive principale pentru a proceda astfel, *în primul rând*, *un număr din ce în ce*

' mai mare de oameni şi-au arătat interesul de a afla câte ceva despre Dalai

Lama. În al doilea rând, *există o* serie de evenimente istorice, pe care as vrea să le redau întocmai cum s-au petrecut.

Întrucât timpul meu este foarte limitat, am decis să redau această poveste direct în limba *engleză*. *De altfel*, sunt conştient de faptul că unele dintre implicaţiile mai subtile ale relatărilor mele ar putea să nu redea cu *precizie intenţiile mele*. *Dar acelaşi lucru ar fi valabil şi în cazul unei traduceri din tibetană*. *Ar trebui să mai adaug totodată*, *că nu am la dispoziţie sursele de cercetare pe care* ie defin alte persoane şi că memoria mea este la fel de *precară ca* şi a oricui altcuiva. Acestea fiind spuse, as dori să aduc mulfumirile mele *ofiţerilor Din* Guvernul Tibetan în Exil, precum şi D-Jui Alexander Norman, editorul meu, pentru asistenta *acordată în domeniile aferente*.

Mal 1990

a paisprezecea oară pe pământ şi încă din fragedă copilărie este dus la mănăstire şi pus în faţa a mii de castroane înşiruite, dintre care el îl alege de fiecare dată numai pe acela care îi aparţinuse şi în vieţile anterioare.... este oare o minune? Nu, nu este nici o minune. După toate calculele efectuate de marii înţelepţi ai Tibetului, examenul cu depistarea castronului rămâne cel decisiv. Se ştie că atât Dalai Lama cât şi novicele proaspăt primit în mănăstire îşi are castronul său, identic cu cele câteva mii, fiind depistat doar în funcţie de vibraţiile personale cu care este impregnat.

Acest mare Spirit, asemeni tuturor Marilor încarnări Spirituale, a reuşit să dejoace planurile tuturor inteligenţelor diabolice care au dorit să-l anihileze. Chinezii au crezut că distrugând populaţia Tibetului, şi în special călugării, vor putea elimina influenţa acestora asupra istoriei omenirii; dar nu s-au gândit la faptul că orice intervenţie în plan material nu numai că nu va putea distruge Spititul Tibetului, ci dimpotrivă, îl va întări. Căci din fiecare luptă, cel care scapă este mult mai puternic decât fusese înainte de începerea confruntării. Lupta modelează caracterul, iar Dalai Lama este o personalitate protejată de Divinitate în virtutea caracterului său sublim.

Iata ce afirmă Swami Sivanandaji Maharaj, întemeietorul Societăţii pentru Viaţă Divină din Rishikesh, India, într-un articol al său, intitulat „Formează-ţi caracterul”: „Un om poate muri, dar caracterul său rămâne. Rămân gândurile sale. Caracterul este acela care îi conferă o reală forţă şi putere omului. Caracterul este puterea. Fără caracter, atingerea cunoaşterii este Unposibilă. Omul care nu are caracter este practic un om mort în această lume. El este ignorat şi dispreţuit de comunitate. Dacă vrei să ai succes în viaţă, dacă vrei să-i influenţezi pe cei din jurul tău, dacă vrei să progresezi pe calea spirtualităţii, dacă vrei să te realizezi întru Dumnezeu, trebuie să ai un caracter pur, nepătat. Chintesenţa unui om O constituie caracterul său. Caracterul unui om supravieţuieşte, dăinuieşte chiar şi după moartea sa. Sri Shankara, Buddha, Iisus, sunt vii şi acum, întrucât au avut un caracter minunat. Ei au influenţat oamenii şi i-au convertit prin forţa caracterului lor.

Banii nu valorează nimic în faţa caracterului. Caracterul reprezintă forţa uriaşă a sufletului. Este ca o floare dulce care îşi răspândeşte parfumul în depărtări. Un om cu trăsături nobile şi un caracter bun, posedă o personalitate magnetică, uriaşă. Personalitatea rezidă doar în caracter. Un om poate fi un artist talentat. Poate fi un bun cântăreţ. Un mare poet poate fi. Savi poate un renumit om de ştiinţă. Dar dacă nu are caracter, el nu are o poziţie reală în societate. Oamenii îl vor dezaprecia.

Conceptul de caracter este foarte vast. Într-un sens restrâns, el înseamnă un caracter moral. Când afirmăm că dl. Ram Narayan este un om de caracter, noi subînţelegem în mod strict că el este un om moral, într-un sens mai larg, un om de caracter ar trebui să fie blând, milostiv, generos, iertător, tolerant, demn de încredere şi de crezare. El trebuie să posede toate calităţile Sattvice. El

poate fi strict moral. Aceasta este una din cele mai mari destoinicii. Dar dacă el îndrugă minciuni în mod deliberat, dacă este egoist şi lacom, dacă răneşte sentimentele celorlalţi, atunci el este numit om fără caracter. Un om care vrea să-şi dezvolte caracterul, trebuie să fie un om multilateral. El trebuie să posede toate calităţile menţionate în capitolele treisprezece şi şaptesprezece din Bhagavad Gita. Atunci el este un om perfect. Un om cu un caracter perfect ar trebui să aibă următoarele trăsături: modestie, candoare, celemenţă, puritate, fermitate de spirit, auto-control, indiferenţă faţă de obiectele senzoriale; absenţa egoismului, calităţi de profesor, înţelegerea durerii şi nenorocirii din procesul naşterii, morţii, bătrâneţii şi bolii; curaj, curăţenie interioară, filantropie, studiu al scripturilor, austeritate, renunţare, pace; compasiune faţă de fiinţele vii, să nu râvnească la bunurile altora; bândeţe, simplitate, vigoare, dârzenie, absenţa invidiei, mândriei, perversităţii şi mâniei”.

Am adus în discuţie problema esenţială a caracterului, întrucât de-a lungul istorisirilor autorului, se disting două tipuri de caractere, aflate în permanentă contradicţie: caracterul spiritual tibetan pe de o parte, şi caracterul comunist chinez, pe de altă parte.

În confruntarea sa cu China comunistă, Dalai Lama a tras o concluzie esenţială: politica este un domeniu în care trebuie introdusă valoarea spirituală, întrucât este vorba de responsabilitatea faţă de soarta multor altor oameni.

În acest sens, am vrea să vă facem cunoscută opinia unui alt mare înţelept, Swami Krishnananda, Secretar general al Societăţii pentru Viaţă Divină din Rishikesh/Himalaya/, India. Iată ce relatează acesta într-un articol intitulat „Ştiinţa politică şi administraţia” din nr. 4/1994 al revistei „The Divine Life”: „Filozoful grec, Platon /vezi Marii Iniţiaţi de Eduard Schure n.t./, a clasfficat conducerea politică în sistemul monarhic, aristocratic, plutocratic, democratic şi tiranic, pe care le-a enunţat într-o ordine descrescătoare a importanţei lor. Platon susţinea ideea precum că numai filozofii pot fi regi, iar regii trebuie să fie filozofi. Pericolul de a investi întreaga putere în mâinile unei singure persoane este atât de evident, încât această teamă poate fi atenuată, dacă nu chiar eliminată uneori, prin cerinţa ca persoana conducătoare să fie educată în spiritul filozofiei vieţii. Numai filozoful poate avea o reală consideraţie faţă de bunăstarea celorlalţi, întrucât el singur poate avea Viziunea lui Dumnezeu ca operând prin toate lucrurile. Regele este un deţinător al puterii şi cunoscând faptul că „puterea corupe, şi puterea absolută corupe în mod absolut”, instituţia monarhică, cea mai timpurie concepţie din istoria omenirii despre cea mai înaltă putere conducătoare, a fost în mod simultan şi cu precauţie împletită cu cea mai înaltă formă de educaţie în arta de a trăi, care cerea de la cei care întocmeau legile, să formuleze un program de educaţie cu adevărat instructiv, singurul care putea preveni abuzul de putere şi să traseze direcţii de folosire adecvată în interesul oamenilor. Sistemul

monarhic de guvernare a predominat ca cea mai timpurie instituţie de conducere politică, iar regele era venerat ca un adevărat zeu, întrucât cunoaşterea sa, ca şi puterea sa, o depăşea pe cea a tuturor celorlalţi din jurisdicţia sa. Mânu Smriti, care este codicele original de legi respectat ca o mare autoritate în India, dă indicaţii detaliate pentru conduita unui rege, educaţia sa, îndatoririle sale, precum şi restricţiile care se impun.

Faptul că până şi un rege trebuie să fie restricţionat printr-o lege de condiţionare este dovada faptului că nimeni cu formă umană nu poate fi investit cu putere absolută. Educaţia unui conducător în ştiinţa celor mai înalte realităţi ale vieţii nu întotdeauna îl poate transforma într-o întruchipare a bunătăţii şi abilităţii supraumane, deşi intenţia din spatele instituirii acestui proces de educaţie filozofică riguroasă este de a ridica statutul persoanei conducătoare deasupra slăbiciunilor şi ambiţiilor de rând. Pe măsură ce timpul trece, concluzia generală este că a avut loc o degenerare a înţelegerii umane în arta conducerii, care contravine aşteptărilor în privinţa eficienţei şi responsabilităţii.

În anumite moduri de organizare naţională, dificultatea şi chiar imposibilitatea de a continua cu sistemul monarhic de guvernare a fost adânc simţită şi unica soluţie care putea fi avută în vedere era de a transfera autoritatea de la o singură persoană la un grup de reprezentanţi aleşi din rândul intelectualităţii. Adică, un grup de persoane considerate prin consens de opinie ca fiind cu adevărat educaţi, binevoitori şi maturi în experienţă, a fost considerat un substitut adecvat pentru un rege. Ideea din spatele acestei propuneri este că un mare număr de oameni ce gândesc şi muncesc împreună este mai puţin probabil să comită greşeli decât o singură persoană investită cu toată responsabilitatea şi autoritatea. Termenul de aristocraţie deşi sugerează regula înstăriţilor sau bogătaşilor, este de fapt o conotaţie a unui grup de forţe conducătoare care are la bază colaborarea celor martnălte inteligenţe din ţară. Rareori a funcţionat acest sistem de administraţie, cu excepţia câtorva ţări şi state, şi aceasta nu pentru mult timp. Dificultatea majoră cu care se pare că se confruntă aristocraţia, rezidă în folosirea metodelor prin care administraţia poate, menţine un contact direct cu masele de oameni, în vremurile din antichitate, monarhii buni şi cu adevărat capabili obişnuiau să aibă un sistem larg răspândit de menţinere a unor relaţii vii cu supuşii lor, adeseori însuşi regele ieşind din palatul său pentru a cunoaşte opiniile şi nevoile oamenilor, uneori chiar deghizându-se pentru a putea obţine informaţii corecte. Grupul de persoane din aristocraţie poate rezolva cu uşurinţă această relaţie de neînţeles dintre el şi public. Ei nu îl pot alege pe nici uriul dintre ei ca lider, întrucât atunci acea persoană aleasă se poate comporta ca un rege. Există însă un aspect major şi apreciabil îndărătul instituţiei aristocratice ca formă adecvată de guvernământ, întrucât ea trebuie să reprezinte cei mai capabili intelectuali din ţară. Dar aici, separat de dificultăţile enunţate, mai există cealaltă

problemă delicată de alegere a celor mai buni oameni din ţară. Cine ar putea face această alegere şi care este standardul aplicat în alegerea unor membri corespunzători ai aristocraţiei?

Sistemul plutocratici nu o duce mai bine, acolo având un grup de oameni înstăriţi din punct de vedere economic, dar nu neapărat inteligenţi şi înţelepţi. Diferenţa dintre perspicacitatea şi puterea financiară este prea evidentă ca să mai necesite alte comentarii, deşi este adevărat că inteligenţa trebuie să meargă mână în mână cu puterea economică într-un stat al armoniei, în timp ce simpla cunoaştere fără putere nu este de prea mult folos, puterea fără cunoaştere poate fi înşelătoare şi periculoasă. Filozofii ştiinţei politice au oscilat între monarhie şi democraţie ca cea mai bună formă de guvernământ.

Democraţia este considerată a fi guvernarea poporului de către popor şi pentru popor. Ideea este că fiecare cetăţean al ţării este astfel îndemnat să aibă o responsabilitate faţă de bunăstarea naţiunii şi că fiecare are dreptul de a-l alege pe cel mai bun dintre ei în scopul de a fi situat în fruntea problemelor, în ultimul timp, democraţia a fost privită ca cea mai potrivită formă de guvernare, întrucât nu mai permite unei singure persoane sau unui grup restrâns de oameni să deţină autoritatea de a conduce poporul, iar această putere este investită întregului popor ca un tot. Este o guvernare de consens public general, astfel ca nimeni să nu se poate plânge de natură şi forma de funcţionare a maşinăriei guvernamentale, însă, Platon consideră democraţia ca fiind cea mai proastă formă de guvernare, întrucât investeşte gloatele cu putere şi îi tratează pe înţelepţi şi pe cei ignoranţi pe picior de egalitate, în sistemul de votare, democraţia are un vot pentru un geniu şi un vot pentru analfabeţi şi ignoranţi. Evaluarea cantitativă a valorii de administrare nu acorda atenţie calităţii - care este necesară în conducerea afacerilor de Stat. De exemplu, persoana aleasă de zece mari înţelepţi cu experienţă şi inteligenţă poate fi învinsă în alegeri de o persoană aleasă de câteva sute din rândul maselor, care sunt împuternicite de sistemul democraţiei cu aceeaşi valoare cu care sunt investiţi oamenii cu o adevărată cunoaştere şi experienţă. Apoi, sistemul democratic nu are o metodă exactă de a evita astfel de forme de corupţie în alegeri cum ar fi constrângerea, intimidarea şi chiar mituirea, când votanţii nu sunt întotdeauna oameni cu o educaţie corespunzătoare în sensul democraţiei şi al organizării pe baze democratice a guvernului. Poate că democraţia aşteaptă ca masele de oameni să posede nişte calităţi aproape imposibile, cum ar fi înţelepciunea de a şti ce este drept şi ce este greşit, ca şi când toată lumea ar fi capabilă în mod egalde o astfel de realizare, în plus, calitatea eficienţei ar fi sacrificată pe altarul unei cantităţi haotice de oameni sub forma unei simple numărătoare de indivizi. Platon simte că mai devreme sau mai târziu, oamenii se vor sătura de sistemul democratic de guvernare, întrucât în cadixil acestui sistem oamenii sunt făcuţi să creadă că au puterea de a alege, în timp ce, de fapt, ei nu au această putere, din motive menţionate

mai. sus. Şi pe deasupra, mai există şi posibilitatea ca persoana aleasă în mod democratic ca lider să devină un despot şi un adevărat rege prin proprie voinţă. Oriunde ne întoarcem, se pare că ne lovim de inevitabilitatea ca cineva să fie acolo ca centru de autoritate, care este însăşi esenţa monarhiei, deşi conducătorul de Stat poate să nu poarte o coroană, sau să fie aşezat pe un tron. Concentrarea întregii autorităţi în mâinile unei singure persoane constituie principiul monarhic, iar această posibilitate îngrozitoare pare a se strecura pe nesimţite în fiecare formă de guvernare politică, pe când, în final, este dificil sa concepi ca două persoane să aibă autoritate egală.

Fiind sătui de sistemul prefăcut şi lipsit de esenţă al democraţiei înceţoşate a poporului - iar responsabilitatea tuturor putându-se transforma în responsabilitatea nimănui, - popoail s-ar putea să aleagă - din nou - sa aibă o singură persoana ca putere conducătoare, ca ultimă alternativă, dar de această dată conducătorul fiind un potenţial tiran. Se înţelege de la sine că tirania este cea mai întunecată fază. În care sistemul administrativ poate decădea şi unde autoritatea dominantă nu este interesată câtuşi de puţin de sentimentele celorlalţi, preocupându-se doar de exercitarea meticuloasă a propriei sale voinţe, capricii şi fantezii. Şi întrucât se spune că adevărul va triumfa în final, iar concentrarea exclusivă de putere într-un singur colţ nu este politica Naturii, despotismul, autocraţia sau tirania, îşi au căderile lor nu prea departe de data apariţiei lor la suprafaţa terenului politic. Acestea fiind zise, se poate trage concluzia că, oricare ar fi motivele, umanitatea de astăzi nu poate alege nici o altă formă de guvernare decât aceea a unei democraţii bine întemeiate, întrucât în timp ce posedă cu certitudine şi caracteristici negative, celelalte sisteme au caracteristici şi mai rele”.

În completare la argumentele aduse de Swami Krishnananda, am putea adăuga exemplul cel mai clar şi mai elocvent din istoria spiritualităţii umane, în care poporul a fost chemat să-şi manifeste prerogativele democratice: alegerea dintre Barabas şi Iisus. Ignoranţa, nestatornicia minţii, lipsa de cunoaştere spirituală, conduc la o uşurinţă fri a sări de la o decizie la alta, la posibilitatea de a fi influenţat. A fost studiat de-a lungul istoriei şi „pus în aplicaţie în momentele cheie, faptul că oamenii sunt rnai uşor influenţabili când se află grupaţi în mase largi. Văzând că un grup mai mare (care uneori poate să le inducă în mod voit o idee, pentru a obţine rezultatul scontat) gândeşte altfel, un om neştiutor decide în direcţie opusă, tinzând să se alăture celorlalţi, crezând că dacă aceştia sunt mai mulţi, posedă şi o judecată mai sănătoasă. Astfel, întrucât decizia minţii umbreşte decizia inimii, ceea ce s-a întâmplat şi cu Iuda şi cu cei din faţa templului care l-au ales pe Barabas, omenirea a ales întunericul. Dacă ar fi fost întrebaţi cei care aveau capacitatea de a discerne valoarea de non-valoare şi s-ar fi dat verdictul în conformitate cu hotărârea acestora, istoria omenirii ar fi fost cu totul alta. Însă, întrucât scopul era ca Iisus să fie eliminat deoarece incomoda, această formă de vot democratic a fost

acceptată, iar cei c^re nu aveau cunoaşterea necesară, şi-au spus punctul de vedere, obţinându-se astfel rezultatul scontat, însă Dumnezeu nu este chiar atât de uşor de învins şi puterea lui Iisus a răbufnit mai puternic după moartea sa, dejucând astfel planurile ucigaşilor săi, pentru că aceştia au avut de-a face apoi cu un mit, cu o idee ţâşnită dintr-un Mare Spirit, cdre nu mai putea fi crucificată, şi care se sădise deja adânc în inimile tuturor oamenilor. Iisus i-a iertat pe toţi pentru că nu au ştiut ce fac, dar oare mai este cazul la sfârşitul secolului al-XX lea să ne găsim scuza că nu ştim ce facem?

Iată ce mai afirmă acelaşi Swami Krishnananda într-un articol al său din nr.5/1994 din revista „The Divine Life", intitulat „Procesul istoriei": „O doctrină uimitoare despre procesul istoriei o reprezintă doctrina avansată de filozoful german Hegel, al cărui obiectiv a fost să interpreteze totul din punct de vedere metafizic. Absolutul este Ideea Supremă sau Raţiunea, care este universală, fiind o componentă a sinelui şi existând de sine stătător, întrucât Ideea are un conţinut, fără de care ideea ar fi doar o abstracţie fără expresie, devine necesar ca Ideea să se considere drept Natură, ca şi când aceasta ar deveni propriul conţinut. Dar natura este un „altceva" care nu poate fi în armonie cu absolutul Ideii, întrucât nimic din ceea ce are un „altceva" înaintea sa nu poate fi Absolut. Pentru a întregi conştiinţa Ideii ca Absolut, Natura trebuie să se întoarcă la originea sa. Când Natura se contopeşte cu Ideea, conţinutul conştiinţei devine conştiinţa în sine, în forma sa împlinită, cunoscută nu ca Idee, ci ca Spirit.

Cauzalitatea mecanică este acţiunea Naturii, însă spiritul se întoarce la sine în urma evoluţiei spirituale, fapt care are loc prin transformările Spiritului Subiectiv, Spiritului Obiectiv şi al Spiritului Absolut. Spiritul Subiectiv trece prin stadii de transformare psihologică. Spiritul, când învinge limitele subiectivităţii pure ca Spirit Individualizat, devine Spirit Obiectiv, manifestându-se ca lege socială, procedură guvernamentală şi istorie umană. Istoria lumii este o manifestare a Spiritului Absolut care caută să se recunoască pe sine în forme din ce în ce mai adecvate, urcuşurile şi coborâşurile din cadrul procesului istoric constituind reacţiile ridicate de Absolut în faţa limitărilor, tăriei şi slăbiciunii naturii umane şi a tuturor lucrurilor finite. Războiul este mânia Spiritului ce cheamă represaliile necesare întru educarea şi evoluţia ulterioară a naturilor limitate, incapabile să întruchipeze în sine universalitatea Absolutului. Istoria se îndreaptă în final către Dumnezeu, printr-o mişcare cosmică ce constrânge omul, prin transcenderea propriei sale naturi, să devină un om mai aproape de divin, capabil să întrupeze în sine o dimensiune mai amplă a Raţiunii Supreme. Totul tinde în final către Absolut, toată istoria în fiecare formă a sa de bine şi rău, plăcut şi neplăcut.

Spiritul Absolut, afirmă Hegel, se relevă treptat în Artă, Religie şi Filozofie. Arta este reprezentarea plastică a Absolutului în diferite forme ale frumosului. Religia este apariţia Absolutului ca un „altceva" universal, obiectul

suprem de veneraţie şi adoraţie, o putere transcendentă evocatoare a iubirii, admiraţiei şi a tuturor formelor de ardoare religioasă, în viziunea lui Hegelf, Filozofia reprezintă Absolutul care se cunoaşte pe sine nu ca „altceva” faţă de propria existenţă, ci aşa cum este în esenţa sa, deasupra Artei şi Religiei, contemplându-se pe sine în sine, Raţiunea întorcându-se la Raţiune, Dumnezeu contopindu-se cu Sine, Absolutul rămânând ceea ce este.

Filozofia materialismului dialectic promovată de Karl Marx se spune că este Hegel cu capul în jos. În timp ce Marx acceptă procesul dialectic ce conduce către Absolut cum afirmă şi Hegel, el o cooverteşte apoi într-o dialectică a materialismului ce conduce către o forţă economică absolută. Marx susţine că iniţial, la începuturile umanităţii, exista un gen de comunism primitiv, atunci când oamenii au trăit o viaţă colectivă, cu o proprietate comună, la care contribuiau printr-o participare instituită de comun acord. Ulterior, a apărut un sistem ^de proprietate, odată cu introducerea sistemului de sclavie şi proprietate privată cu toate relele ce au decurs din acestea, după cum afirmă Marx, de oprimare a celui slab de către cel puternic, minoritatea exploatând majoritatea. Următorul stadiu îl reprezintă sistemul feudal militar, care îi controla pe sclavi, iar feudalii deţineau o proprietate absolută asupra surplusului de producţie. Aceasta a condus la binecunoscutul sistem capitalist de producţie şi distribuire, ce are o dominaţie absolută atât asupra mijloacelor de producţie, cât şi asupra clasei muncitoare. Fabricile creează capitalismul industrial, care privează adesea clasa muncitoare de strictul necesar. Acest stadiu conduce la următorul, şi anume la acela de control al producţiei de către clasa muncitoare, care reprezintă primul stadiu de comunism, care conduce la rândul său în faza sa iniţială la dictatura proletariatului.

Dar scopul comunismului este mult mai înalt, şi anume, abolirea claselor conducătoare şi crearea unei „societăţi fără clase sociale”. Aceasta este viziunea asupra istoriei umanităţii prezentată de Marx. Criticii lui Marx au susţinut faptul că nu poate exista-o societate fără clase sociale, decât dacă oamenii care compun o astfel *de* societate sunt chiar zei coborâţi din cer. Se pare că în această din urmă afirmaţie, ne găsim în mod inconştient înţr-o societate universală fără clase, care nu este prea departe de principiile doctrinei lui Hegel, când pro'funditâtea acesteia este înţeleasă corect.

Ultimele cercetări în domeniul filozofiei şi al procesului istoric pot fi găsite în opera în douăsprezece volume a lui Arnold Toynbee ce se vrea a fi un „Studiu al istoriei”. Toynbee consideră că principalul pericol pentru om îl constituie însuşi omul, iar el nu se poate elibera de această sursă de teamă, până când nu se transformă pe sine într-un caracter cu adevărat uman. Istoria trebuie studiată ca un întreg proces de valori constituite în conştiinţa omului şi nu ca fracţiuni de istorii politice ale naţiunilor sau ţărilor. Eşecurile naţiunilor şi căderea imperiilor s-au datorat scăderii şi absenţei virtuale a puterii creative în administraţie, absenţei conştiinţei religioase ca principiu de ghidare în

administraţie şi, ceea ce este cel mai rău, glorificării Statului ca şi când acesta ar fi o realitate finală în sine. Ca exemple există evenimente pe care oricine le poate desluşi în istoria grecilor şi a romanilor. Le putem găsi totodată în istoriile unor regate timpurii, cum ar fi cel babilonian, asirian şi egiptean. Eduard Gibbon în studiul său clasic despre ultimele zile din istoria romanilor, îi depistează declinul şi căderea ca fiind datorate aceloraşi rele pe care le scoate şi Toynbee în evidenţă în studiul său. Atunci, nevoia supravieţuirii umanităţii este nevoia de un reviriment al adevăratei conştiinţe religioase pentru continuarea civilizaţiei, elaborarea unui sistem constituţional de cooperare al unei posibile guvernări a lumii, care să genereze compromisuri aplicabile în sistemul economic, care produce mijloacele pentru iniţiativele personale, împreună cu o contribuţie spre un tip socialist de echitate şi dreptate, în final, nevoia care se face simţită este de o structură seculară, care să se bazeze pe un solid fundament religios, religia însemnând o conştiinţă neîntreruptă a valorilor universale în viaţă, situate deasupra tuturor considerentelor mărginite şi empirice”.

Şi iată că după prezentarea istoriei omenirii din punct de vedere spiritual în viziunea lui Eduard Schure în Marii Iniţiaţi, a autorului cărţii de faţă, al Paisprezecelea Dalai Lama al Tibetului, şi a Secretarului General al Societăţii pentru Viaţă Divină din Rishikesh/India, se poate trage o singură concluzie: omenirea nu îşi va găsi liniştea şi va continua să se sfâşie la nesfârşit, până când nu vor fi introduse la nivelul tuturor structurilor sociale valorile spirituale, morale, până când oamenii nu vor înţelege că fără un caracter frumos şi o responsabilitate personală impusă de propria conştiinţă şi nu din afară, nu va putea exista niciodată statornicie în bine.

Iar acum să trecem la o altă problemă pe care o abordează Sfinţia Sa Dalai Lama în cartea de faţă: problema „misterului” cunoaşterii spirituale tibetane. În sensul dezvăluirii esenţei înaltelor calităţi ale conducătorului spiritual al Tibetului, şi ale fiecărui om ca fiinţă cosmică, am dori să menţionam un interviu pe care l-a acordat acesta cu *ocazia* participării la una din lecţiile pe temă de religie a lumii şi ocrotire a mediului înconjurător de la Universitatea Middleberry din Vermont, SUA. Considerăm că o redare sub formă de dialog va fi mai eficientă în acest caz:

Dalai Lama: Eu cred că aţi venit aici aşteptând ceva de la mine, dar eu nu am nimic de oferit. Vreau doar să vă împărtăşesc câteva din experienţele mele şi concluziile pe care le-am tras de-a lungul vieţii. Vedeţi dumneavoastră, a avea grijă de planeta noastră nu înseamnă nimic sfânt, nimic deosebit; este ca şi când am avea grijă de propria noastră casă. Planeta noastră albastră este mult mai confortabilă şi mai potrivită pentru noi. Noi nu putem merge pe nici o altă planetă. De la distanţă, Luna pare frumoasă, dar dacă am merge să trăim acolo, cred că ar fi o experienţă oribilă.

Reporter: Există vreun pasaj din scripturile Buddhiste care să facă referire la ocrotirea mediului înconjurător?

Dalai Lama: în primul rând, ca Buddhist, eu respect foarte mult nu numai oamenii, dar şi toate vieţuitoarele, păsările şi insectele.

Reporter: Adică vreţi să spuneţi că eu nu trebuia să omor ţânţarul care tocmai m-a muşcat? Nu există oare un pericol de exces în abordarea acestor probleme? Noi, cei care ne ocupăm cu protecţia mediului suntem adesea atacaţi în acest sens.

Dalai Lama: Păi, să vă spun atunci care este comportamentul meu în această direcţie. Dacă sunt într-o stare de mulţumire sufletească, atunci eu de obicei las ţânţarul să îşi extragă puţin sânge. Dacă vine a doua oară, atunci deja mă deranjează şi îl suflu deoparte; dar dacă vine a treia oară, atunci îi dau un bobârnac ca să nu mai îndrăznească să se întoarcă.

De fapt, omul este un animal social. Nu este nevoie să studiem o filozofie complicată, trebuie să studiem doar comportamentul insectelor nevinovate cum ar fi furnica şi albina. Ele nu au nici constituţie, nici religie, nici forţe de poliţie, ele au doar legea Naturii. Avem nevoie de armonie, de un sentiment al responsabilităţii, pe care le-am putea dobândi dacă am urma Natura, modul natural de a fi. Noi, fiinţele umane, avem o inteligenţă extraordinară, însă uneori este folosită într-o direcţie greşită, respectiv se acţionează împotriva esenţei naturii umane.,

Reporter: Sunteţi promotorul unui concept nou, democraţia spirituală; ce înţelegeţi de fapt prin acest termen?

Dalai Lama: Respectul drepturilor celor din jurul meu; să apleci urechea la drepturile pe care şi le cer alţi oameni, să dezvolţi iubirea şi compasiunea, care la rândul lor dau naştere respectului faţă de alte fiinţe umane, o responsabilitate faţă de soarta acestora, care *creează* totodată o atitudine ce conduce la dorinţa de unire a forţelor într-un efort comun, având ca rezultat o mulţumire generală.

Reporter: Ce diferenţă de concepţie la o persoană care în încarnările anterioare a fost o autoritate puternică în stat, un conducător.

Dalai Lama: Datorită schimbărilor de împrejurări, nu-i aşa?

Reporter: Schimbările împrejurărilor au o mare influenţă în viaţa noastră.

Dalai Lama: Da, dar la acestea se adaugă şi propria noastră experienţă şi dorinţă de a învăţa din aceste schimbări.

Religia poate fi considerată puţin ca un lux. Fără religie se poate trău Dar fără afecţiune umană, nu.

Ura şi mânia sunt parte a minţii noastre, la fel ca şi compasiunea şi iubirea. Acestea din urmă sunt ceea ce eu consider spiritualitate. Ştiinţa şi tehnologia împreună cu afecţiunea umană devin contructive; ştiinţa şi religia împreună cu ura, devin destructive.

Reporter: Vreţi să spuneţi că religia ca şi ştiinţa este o unealtă care poate fi folosită pentru a dirija societatea umană?

Dalai Lama: Dacă practicăm religia în mod autentic, vom observa că religia nu este îh afara noastră, ci înăuntru, în inimile noastre. Eu cred că esenţa oricărei religii este inima bună. Compasiunea şi iubirea constituie ceea ce eu numesc religia universală. Dacă filozofia complicată este folositoare perttru formarea unei inimi bune, atunci poate fi însuşită, însă dacă filozofia sofisticată devine un obstacol în calea realizării acesteia, atunci mai bine să o lăsăm baltă.

Reporter: (Câteva minute de tăcere)

Dalai Lama: Ce se întâmplă? Care este problema?

Reporter: Dacă stau bine să mă gânesc, din Oriental Mijleciu şi până în Tibet, şi chiar şi în ţara mea, religia nu numai că nu rduşeşte să inspire o nouă etică în raport cu mediul înconjurător, dar ea eşuează să inspire iubirea faţă de vecin, nemaivorbind de iubirea faţă de duşman. Cum să învăţăm atunci această „inimă bună”?

Dalai Lama: Eu consider că dacă studiem îndeaproape 'natura noastră umană, descoperim că ni s-a dat chiar de la naştere soluţia problemei. Mama este simbolul compasiunii, încă de atunci noi am învăţat această valoare, însă trebuie să luptăm să-menţinem acest lucru în evoluţia noastră. Inima bună este un lucru preţios, cel mai preţios, cel mai necesar, şi toată lumea are un loc pentru aceasta; problema constă doar în faptul dacă ne interesează sau nu să acordăm atenţie valorii pe care o are aceasta”.

Sperăm ca acest interviu să contureze întrucâtva mai bine personalitatea fascinantă a autorului cărţii, forţa sa spirituală, simplitatea şi modestia acestuia, apropierea de esenţa valorilor umane şi universale. Ar fi foarte bine dacă omenirea ar alege să nu ignore opinia acestor suflete care L-au cunoscut pe Dumnezeu şi acţionează în conformitate cu Voinţa Acestuia.

Tot în legătură cu autorul cărţii am dori să vă mai relatăm un alt fapt. La înmormântarea regelui Beigiei, în urma carului mortuar păşea familia defunctului, urmată de un grup de prelaţi, reprezentanţi ai diferitelor religii, după care veneau rudele apropiate şi oficialităţile sosite să-şi aducă ultimul omagiu (regi, preşedinţi de ţări, ambasadori etc.). Pe parcurs, la un moment dat, Sfinţia Sa Dalai Lama iese din grup, rămâne în urmă, se apropie de Majestatea Sa Regele Mihai I de România, îl sărută pe obraz, după care îşi reia locul în faţă, fără nici un alt cuvânt.

Se vede că Sfinţia Sa, din acel cortegiu funerar destul de mare, l-a intuit pe cel uns de Dumnezeu ca Rege, a simţit sufletul care şi-a trăit viaţa întru Domnul. Şi oare ce este mai frumos în viaţa omului decât să se ştie cu conştiinţa împăcată că nu a încălcat cu nimic valorile spirituale şi universale ale umanităţii.

„ Şi acum să trecem la mult comentata, disputata şi incitanta problemă a Shambalei.

Au apărut unii scriitori înarmaţi cu tot felul de ficţiuni care conferă senzaţii tari, cu scopul final de a câştiga popularitate şi bani, fabulându-se totodată pe tema românului nostru care a sosit eu avionul din Shambala (care în realitate nici nu se ştie cu exactitate unde este situată) la aeroportul Otopeni, de acolo ducându-se ca din puşcă direct la dl. Ţugui, pentru a-şi expune proorocirile macabre şi de prost gust ale viitorului ţării noastre. (Bine că nu a sosit călare pe un O.Z.N.) Şi dacă acest Conte Incapuciato a venit să ne salveze de la dezastru, de ce ne induce atâtea idei negative, de care de fapt a venit să ne scape? Că a vorbit în Shambala în româneşte cu indigenii shambalieni ne miră foarte mult. De abia acum aflăm că limba română este o limbă universală.

Acestui român care a venit din Shambala, i-aş pune următoarele întrebări: când a venit la aeroportul Otopeni, de unde luase avionul? Şi cum a putut intra în ţară fără viză, dacă la plecare s-a furişat? Cine i-a învăţat pe cei din Shambala limba română?

La acestea am mai adăuga şi faptul că un alt fenomen aberant îl constituie apariţia într-una din staţiunile noastre a unui sculptor foarte talentat care propovăduieşte sus şi tare că în România se va institui foarte curând un Nou Ierusalim. Bineînţeles, că acest Nou Ierusalim va fi Bucureştiul. N-a spus însă care va fi Zidul Plângerii. Probabil că zidul de răsărit al Casei Poporului, iar Dâmboviţa va fi probabil rebotezată cu numele de Iordan. Aceste proorociri vin întrucâtva' în contradicţie cu

– S* î afirmaţiile Contelui Incapuciato, care ne ameninţă cu zile negre.

Considerăm că ajunge îndobitocirea de 45 de ani a acestui popor şi în loc*să stopăm acest fenomen, noi continuăm să zăpăcim oamenii şi mai rău prin aberaţii de genul „Noul Ierusalim în România” şi tot felul de alte gogomănii. Hai să fim serioşi şi să ne trezim un pic, căci ştim cu toţii vorba:

somnul raţiunii

Apropos de Shambala: mitologia tibetană şi indiană afirmă că Shambala ' nu-i decât un nume, sau că cel mult ar exista undeva în nord-estul Tibetului. Când l-am întrebat pe Swami Krishnanada ce este Shambala, el a răspuns: „Nurfiele unei edituri din California, care scoate cărţi foarte bune”. Dar când i-am povestit cum un român de-al nostru a stat cinci ani în Shambala (fără să plătească chirie şi nici bilet.de avion, căci nu se ştie de unde l-a luat), acesta a început să râdă atât de copios, încât ne temeam să nu păţească ceva. Oprindu-se din râs, m-a întrebat: „Şi oamenii din România l-au crezut?” "Da, l-au crezut”, am răspuns. După care Swami Krishnananda a răspuns cu seriozitate: „în cazul acesta, o să mai treacă mult timp până când se vor trezi oamenii din ţara dumneavoastră”.

Şi într-adevăr, toate aceste manifestări aberante, de domeniul patologicului, de prostire a oamenilor simpli, fără pregătire în domeniu, sunt doar o dovadă elocventă că în România sunt încă prea puţini psihiatri!

Traducătorii

CAPITOLUL UNU
Deţinătorul Lotusului Alb

AM FUGIT DIN TIBET pe 31 martie 1959. De atunci, am trăit în exil în India. De-a lungul perioadei 1949 - 50, Republica Populară Chineză a trimis o armată pentru a invada ţara mea. Timp de aproape un deceniu am rămas atât conducătorul politic, cât şi spiritual al poporului meu şi am încercat să restabilesc relaţiile paşnice între cele două.naţiuni. Dar sarcina s-a dovedit a fi imposibilă. Am ajuns la nefericita concluzie ca puteam să-mi servesc mai bine poporul din afară.

Când privesc inapoi, la perioada când Tibetul era încă o ţară liberă, realizez că aceia au fost anii cei mai frumoşi din viaţa mea. Astăzi sunt pe deplin fericit, dar în mod inevitabil, existenţa pe care o duc acum este cu totul diferită de cea în care am fost crescut şi educat; şi deşi este inutil să te complaci în sentimente nostalgic? eu nu-mi pot înfrâna tristeţea care mă cuprinde ori de câte ori mă gândesc ia trecut, îmi reaminteşte de suferinţele teribile ale poporului meu. Vechiul Tibet nu era perfect. Dar în acelaşi timp, se poate spune cu adevărat că modul nostru de viaţă fusese ceva cu totul remarcabil. Cu siguranţă că erau multe lucruri ciare meritau păstrate, dar care acum sunt pierdute pentru totdeauna.

Am mai spus că cele două cuvinte - Dalai Lama - înseamnă lucruri diferite la diverse popoare, dar că în ceea ce mă priveşte, ele fac referire doar la postul. pe care îl deţin. De fapt, *Dalai* este un cuvânt de origine mongolă care înseamnă „ocean”, iar lama este un termen tibetan ce corespunde termenului indian de *guru*, care înseamnă învăţător, împreună, cuvintele Dalai Lama sunt câteodată traduse în mod liber ca „Ocean de înţelepciune”. Dar aceasta se datorează, cred eu, unei neînţelegeri. La origine, Dalai era o traducere parţială a Sonam Gyatso, numele celui de-al treilea Dalai Lama: Gyatso însemnând ocean în tibetană. O altă neînţelegere nefericită se datorează traducerii în chineză a cuvâtului *lama* drept huo - fou, care are conotaţţa unui „Buddha viu”. Greşit. Buddhismul tibetan nu recunoaşte aşa ceva. Acceptă doar faptul că anumite persoane, dintre care unul este Dalai

Lama, pot să-şi aleagă modalitatea de reîncarnare. Astfel de oameni sunt numiţi tulkus (încarnări).

Desigur, că în timp ce am trăit în Tibet, faptul că eram Dalai Lama însemna un lucru extraordinar, însemna că duceam o viaţă departe de grijile şi muncile grele trăite de marea majoritate a oamenilor mei. Oriunde m-aş fi dus, eram însoţit de o suită de servitori. Eram înconjurat de miniştri din guvern şi consilieri, precum şi de familii aristocratice din teritoriu. Tovarăşii mei erau eruditi iluştri şi adepţi religioşi cu mari capacităţi. Iar ori de câte ori părăseam Potala,.magnificul palat de iarnă cu 1000 de camere al lui Dalai Lama, eram escortat de o procesiune de sute de oameni.

În capul coloanei venea un *Ngagpa*, un om ce purta o simbolică „roată a vieţii”. El era urmat de o coloană de tătara, călăreţi înveşmântaţi în costume tradiţionale colorate, purtând steaguri, în urma lor se aflau hamalii care îmi duceau în cuşti păsărelele cântătoare precum şi toate bagajele personale, toate înfăşurate în mătase galbenă. Apoi urmau o parte din preoţii din Namgyal, mănăstirea personală a lui Dalai Lama. Fiecare dintre ei purtau undrapel decorat cu texte sacre, în spatele lor mergeau muzicieni călare. Apoi veneau două grupuri de oficialităţi din rândul călugărilor, mai întâi o secţiune subofdonată care era pe post de purtători, apoi călugări din ordinul *Tsedrung* care erau membri ai Guvernului, în urma acestora se aflau o mulţime de cai din grajdurile personale ale lui Dalai Lama, toţi împodobiţi frumos; înveliţi şi conduşi de rândaşii lor.

Apoi urma o altă trupă de cai care purta oficialităţile statului. Pe urmă veneam eu, purtat într-un palanchin galben de douăzeci de oameni, toţi ofiţeri de armată, îmbrăcaţi în mantii verzi cu şepci roşii. Spre deosebire de majoritatea cadrelor medii, care purtau părul prins în sus, aceştia aveau o singură coadă de cal ce li se revărsa pe spinare. Palanchinul în sine, care era de culoare galbenă (pentru a denota caracterul monastic) mai era susţinut de încă opt oameni ce purtau haine lungi din mătase galbenă. De-a lungul acestuia călăreau cei patru membri ai Kashag-ului, Cabinetul intern al lui Dalai Lama, urmat de *Kusun Depon*, căpetenia gărzii personale a lui Dalai Lama şi *Makchi*, Comandantul Suprem al minusculei armate a Tibetului. Amândouă mărşăluiau purtându-şi săbiile cu stricteţe la salut. Ei purtau o uniformă compusă din pantaloni albaştri şi tunică galbenă, împodobită cu galoane de aur. Pe cap purtau o pălărie tropicală presărată cu ciucuri. Mai urma escorta de *singgha*, poliţia monastică ce înconjura partea principală. Aceşti oameni cu o înfăţişare înfricoşătoare erau de cel puţin şase picioare înălţime şi purtau pelerine groase şi grele, care le confereau o înfăţişare şi mai impresionantă. Ţineau în mână tuciuri lungi, pe care nu ezitau să le folosească.

Imediat în urma palanchinului meu veneau cei doi Tutori, Principal şi Secundar (primul fiind Regentul Tibetului până când am devenit eu major). Apoi urmau părinţii mei şi alţi membri ai familiei. Ei erau urmaţi de numeroase oficialităţi laice, atât nobili cât şi oameni de rând, înşiruiţi după rang.

Invariabil, aproape întreaga populaţie din Lhasa, capitala, dădea o fugă ca să mă zărească ori de câte ori ieşeam afară. Era o tăcere plină de veneraţie când treceam şi adesea curgeau lacrimi pe feţele celor care mi se închinau până la pământ.

Era o viaţă cu totul diferită de cea pe care am cunoscut-o pe vremea când eram doar un copil. M-am născut la 6 iulie 1935 şi mă numeam Lhamo Thondup. Aceasta înseamnă ad-literam, „Zeiţa care îndeplineşte visele”. Numele tibetane de oameni, locuri şi lucruri, sunt pitoreşti în traducere. De exemplu, Tsangpo, denumirea unuia dintre cele mai importante râuri din Tibet - şi izvor al marelui Brahmaputra indian - înseamnă „Purificatorul”. Numele satului nostru era Taktser: Tigrul Furios. Era o aşezare mică şi sărăcăcioasă, situată pe un deal ce privea deasupra unei văi întinse. Păşunile sale nu au fost amenajate sau cultivate de mult, ci păscute doar de animalele nomazilor. Cauza pentru toate acestea era imprevizibilitatea vremii în această zonă. În timpul copilăriei mele, familia mea era una din cele circa douăzeci, ce încercau să-şi încropească o viaţă precară pe terenurile din acele împrejurimi.

Taktser este situat în nord-estul îndepărtat al Tibetului, în provincia Amdo. Din punct de vedere geografic, Tibetul poate fi împărţit în patru zone principale, în nord-est este situat Changtang, o zonă de deşert glacial.ce se întinde de la est la vest pe o suprafaţă de opt sute de mile; este aproape lipsită de vegetaţie şi numai câţiva nomazi locuiesc în mijlocul pustietăţilor sale. În

sudul Changtang-ului se întind provinciile U şi Tsang. Această zonă este mărginită la sud şi sud-vest de impozanţii munţi ai Himalayei. La est de U-Tsang se află provincia Kham care este cea mai fertilă şi astfel şi cea mai populată regiune din ţară. La nord de Kham se găseşte Amdo. La graniţele de răsărit ale lui Kham şi Amdo se întind graniţele naţionale ale Tibetului cu China. Pe vremea când mă năşteam, un dictator militar, Mă Bufeng, reuşise de curând să instituiască în Amdo un guvern regional, loial Republicii Chineze.

Părinţii mei erau mici fermieri: nu chiar ţărani, pentru că nu erau legaţi de nici un stăpân; dar oricum, nobili nu erau sub nici o formă. Ei închiriaseră o mică întindere de pământ şi îl lucrau singuri. Cerealele principale din Tibet sunt orezul şi hrişcă, iar părinţii mei le cultivaseră pe amândouă laolaltă cu cartofi. Dar destul de des li se ducea de râpă munca pe un *an*.

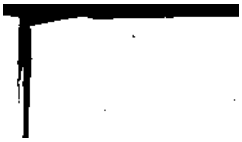

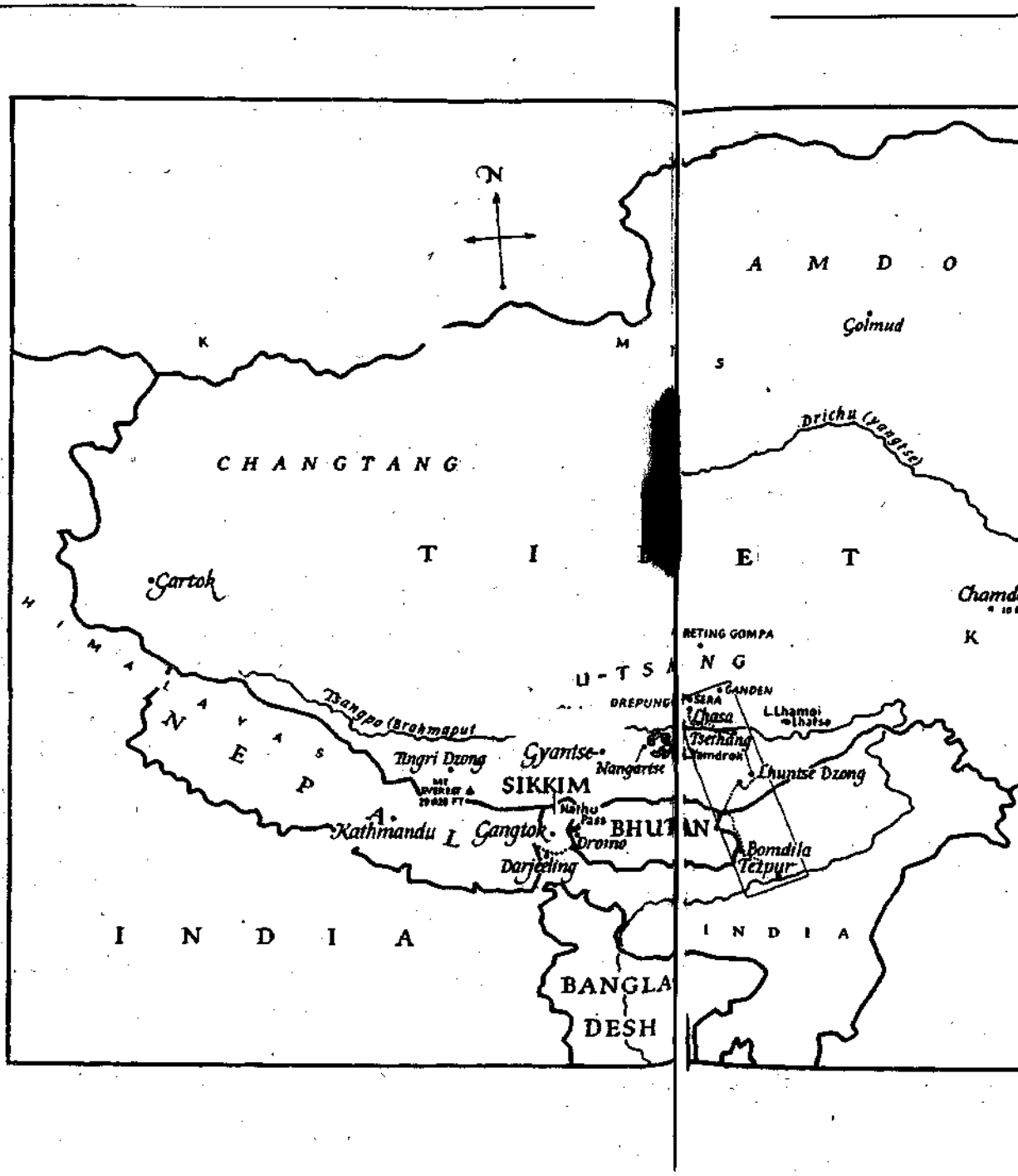

DEŢINĂTORUL LOTUSULUI ALB
TIBET
U N L U N

Întreg, datorită furtunilor cu grindină sau a secetei. Ţineam şi un număr de animale,.care reprezentau o sursă de producţie mai sigură, îmi amintesc că aveam cinci sau şase *dzomos* (o încrucişare între yac şi vacă) pentru lapte şi câteva găini ce umblau libere - pentru ouă. Mai era o turmă mixtă de circa optzeci de capre şi berbeci, iar tatăl meu avea chiar şi trei cai de care era foarte mândru, în final, familia mea mai adăpostea şi o pereche de yaci.

Yakul este unul dintre darurile Naturii pentru oameni. Poate supravieţui la orice altitudine de peste 10.000 picioare, deci este în mod ideal potrivit Tibetului. Sub această altitudine ei mor. Atât ca animal de povară cât şi ca sursă de lapte (în cazul femelei, care este denumită *dri*), precum şi de carne, este cu adevărat un produs pentru agricultura la altitudini mari. Orzul pe care îl cultivau părinţii mei este un alt produs al Tibetului. Când este copt şi măcinat în făină fină el devine tsampa. Rareori se serveşte vreo masă în Tibet care să nu conţină *tsampa* şi, chiar şi în exil, continui să o servesc' în fiecare zi. Bineînţeles, că nu este consumat sub formă de făină. Trebuie întâi amestecat cu un lichid, de obicei ceai, dar poate fi şi lapte (pe care îl prefer) sau iaurt sau chiar şi c/iang(bere tibetană). Apoi, amestecându-l cu patru degete de jur împrejurul castronului, se preface în mici găluşti. Altfel, poate fi folosit ca bază pentru porridge. Pentru un tibetan este foarte gustos, deşi din experienţa mea, puţini străini o agrează. Iar chinezii, în mod special, nici nu se sinchisesc de existenţa acesteia.

Aproape tot ceea ce cultivau şi creşteau părinţii mei la fermă era folosit în exclusivitate pentru a ne hrăni pe noi. Dar în mod ocazional, se mai întâmpla ca tata să vândă cereale sau câteva oi fie la nomazii în trecere, fie jos în Şiling, cel mai apropiat oraş şi capitală a ţinutului Amdo, care se afla la trei ore distanţă călare. Banii nu prea qrau folosiţi în aceste zone rurale aruncate la mari distanţe, iar majoritatea comerţului se efectua prin schimburi de mărfuri. Astfel, tatăl meu mai schimba surplusul dintr-un sezon pe ceai, zahăr, haine din bumbac, poate câteva ornamente şi eventual pe nişte ustensile din fier. În mod ocazional se întorcea cu un cal nou, care îi făcea plăcere. Avea o atracţie deosebită pentru ei şi chiar şi o reputaţie destul de mare pe plan local ca lecuitor de cai.

Casa în care m-am născut era tipică pentru zona noastră din Tibet. Era construită din piatră şi lut, cu un acoperiş plat de-a lungul a trei laturi a pătratului. Singurul lucru neobişnuit era jgheabul care era făcut din crengi scobite de ienupăr, pentru a face un canal de scurgere pentru apă. Direct în faţa acesteia, între două braţe sau laturi, era o curte mică în mijlocul căreia se afla un catarg pentru steag. Pe acesta era înălţat un drapel, prins la ambele capete, pe care erau scrise nenumărate rugăcini.

Animalele erau ţinute în spatele casei, în interior se găseau şase încăperi: o bucătărie unde ne petreceam majoritatea timpului cât stăteam în casă; o cameră de rugăciuni cu un mic altar, unde ne adunam pentru a ne aduce prinosul nostru de la începutul zilei; camera părinţilor mei; o cameră de rezervă pentru orice oaspete ce ar sosi; o cameră pentru provizii, şi în final, un staul pentru animale. Noi, copiii, nu aveam un dormitor al nostru. Când fusesem bebeluş, am dormit cu mama; apoi, mai târziu - în bucătărie, lângă sobă. Ca mobilier, nu existau scaune sau paturi ca atare, ci erau ridicaturi pentru dormit atât în camera părinţilor, cât şi în camera de rezervă. Existau totuşi câteva

dulapuri realizate dintr-un lemn pictat în culori vesele. Podeaua era de asemenea din lemn, pardosită în mod uniform cu scânduri.

Tatăl meu era o persoană de talie mijlocie, cu un temperament coleric. Ţin minte că odată aproape că şi-a smuls mustaţa şi a fost profund îngrijorat de problemele mele. Era totodată un om bun, care nu purta pică nimănui. La naşterea mea circula o poveste interesantă despre el. Fusese bolnav mai multe săptămâni şi ajunsese ţintuit la pat. Nimeni nu ştia ce se petrecea cu el şi oamenii începuseră să se teamă pentru viaţa lui. Dar în ziua în care m-am născut eu, el a început să-şi revină brusc, fără vreun motiv anume. Nu putea fi exaltarea de a deveni tată, întrucât mama dăduse deja naştere la opt copii, deşi numai patru dintre ei supravieţuiseră. (Din necesitate, familiile de agricultori credeau în familiile numeroase iar mama mea a purtat în pântece în total şaisprezece prunci, dintre care numai şapte au supravieţuit). La momentul când scriu aceste rânduri, Lobsang Samten, fratele născut înaintea mea şi Tsering Dolma, sora cea mai mare, nu mai trăiesc, dar ceilalţi doi fraţi mai mari, sora cea mică şi fratele cel mic sunt încă în viaţă şi sănătoşi.

Mama mea era fără îndoială una dintre cele mai bune fiinţe pe care le-am cunoscut vreodată. Era cu adevărat frumoasă şi era îndrăgită, sunt foarte sigur de aceasta, de toţi cei care o cunoşteau. Era foarte milostivă. Mi se spusese odată, uni amintesc, că era o secetă cumplită în China învecinată." Drept urmare, mulţi chinezi săraci erau mânaţi peste graniţă în căutare de hrană, într-o zi, o pereche apare şi la uşa noastră, purtând în braţele lor un copilaş mort. Au implorat-o pe mama să le dea ceva de mâncare, ceea ce ea a şi făcut cu promptitudine. Apoi ea a arătat cu degetul spre copil şi i-a întrebat dacă aveau nevoie de ajutor ca să-l înmormânteze. Când au realizat ce vroia mama, ei au scuturat din cap şi i-au dat să înţeleagă că intenţionau să-l mănânce. Mama s-a îngrozit pe dată, i-a invitat înăuntru şi a golit întregul conţinut al cămării înainte de a-i trimite cu mare regret să-şi continuie drumul. Chiar dacă însemna să drămuiască mâncarea necesară propriei sale fainilii, astfel încât noi înşine să ajungem flămânzi, ea nu a lăsat niciodată vreun cerşetor să plece cu mâna goală.

Tsering Dolma, cel mai mare copil, era cu optsprezece ani mai mare ca mine. La vremea când m-am născut eu, ea a ajutat-o pe mama să conducă gospodăria şi se comporta ca o moaşă cu mine. Fără să ezite, ea a dat o mână de ajutor în problemele ce trenau şi le-a dat un impuls serios - noroc că fără nici un efect negativ. Tsering Dolma era responsabilă şi cu prima mea masă, care prin tradiţie, era un lichid făcut din coaja unei anumite ramuri de tufă care creştea în zonă. Aceasta se credea că asigură copilului o sănătate deplină, în orice caz, la mine a funcţionat cu certitudine, în anii următori, sora mea mi-a destăinuit că am fost un copil foarte murdar. Nici nu apuca să mă ia bine în braţe şi deja murdăream scutecele!

Nu prea am avut de-a face cu nici unul din cei trei fraţi mai mari. Thupten Jigme Norbu, cel mai mare, fusese deja recunoscut drept reîncarnarea unui mare lama, Taktser Rinpodi£ (Rinpoche este un titlu conferit maeştrilor spirituali şi înseamnă ad literam „Cel Preţios") şi fusese instalat la Kumbum, o mănăstire renumită, situată la câteva ore de mers călare. Cel mijlociu, Gyalo Thondup, era cu opt ani mai mare ca mine, iar în perioada când m-am născut eu, el era la şcoală, într-un sat învecinat. Numai fratele dinaintea mea, Lobsang Samten a rămas acasă. El era cu trei ani mai mare ca mine. Dar apoi şi el a fost trimis la ţumbum pentru a deveni călugăr, deci n-am prea avut prilejul să-l văd pe'acasă.

Desigur, că nimeni nu se gândea că eu aş putea fi altceva decât un copil obişnuit. Era aproape de neconceput că ar fi posibil să se nască mai mult de un *tulku* în aceeaşi familie şi evident, că părinţii mei nici nu bănuiau că eu voi fi proclamat Dalai Lama. Recuperarea tatălui meu după convalescenţă a fost de bun augur, dar nu s-a considerat a fi de importanţă majoră. De altfel nici chiar eu nu aveam vreun indiciu despre ceea ce mă aştepta. Amintirile mele cele mai timpurii sunt foarte obişnuite. Unele persoane pun un.mare accent pe primele sclipiri de memorie, dar eu nu. Dintre ale mele, îmi amintesc, de exemplu, cum urmăream un grup de copii ce se luptau şi alergau ca să se alăture părţii mai slabe, îmi amintesc, de asemenea, când am văzut pentru prima oară o cămilă. Ele sunt frecvente în unele părţi din Mongolia şi în mod ocazional, ele erau aduse peste graniţă. Arăta foarte mare, maiestoasă şi foarte înfricoşătoare, îmi amintesc totodată cum am descoperit într-o zi că aveam oxiuri - o afecţiune foarte des întâlnită în est.

Un lucru care îmi plăcea în mod special în frageda-mi copilărie, era să mă strecor în coteţ şi să adun cu mama mea ouăle şi apoi să rămân după plecarea ei. Îmi plăcea să stau în cuibarul găinilor şi să scot sunete asemănătoare unui cloncănit. O altă ocupaţie favorită din copilărie era să-mi împachetez lucrurile într-o geantă ca şi când eram pe punctul de a pleca într-o lungă călătorie. „Mă duc la Lhasa, mă duc la Lhasa", obişnuiam să spun. Aceasta, dublată de insistenţa de a fi lăsat să stau în capul mesei, dăduse naştere ulterior la comentarii, precum că trebuia să fi ştiut că eram predestinat pentru lucruri mai mari. Am avut totodată şi o serie de vise care dădeau naştere unor interpretări similare, dar nu pot afirma cu certitudine faptul că aş fi ştiut ceva despre viitorul meu tot timpul. Mai târziu, mama mi-a istorisit câteva povestioare care puteau fi luate drept semne ale unei încarnări superioare. De exemplu, nu îngăduisem nimănui să se atingă de strachina mea. Şi nici nu mi-a fost teamă de străini.

Înainte de a continua să povestesc despre descoperirea mea ca Dalai Lama, trebuie să spun câteva cuvinte despre Buddhism şi istoria sa în Tibet. Fondatorul Buddhismului a fost o figură istorică, Siddhartha, care a ajuns să fie recunoscut ca Buddha Shakyamuni. El s-a născut cu mai mult de 2500 de ani în

urmă. Învăţămintele sale, cunoscute acum sub denumirea de Dharma, sau Buddhism, au fost introduse în Tibet de-a lungul secolului al paisprezecelea era noastră. Au trebuit câteva secole pentru a înlocui religia Bon locală şi să fie pe de-a-ntregul asimilată, dar în cele din urmă ţara a fost atât de puternic convertită, încât principiile Buddhiste au guvernat întreaga societate, la toate nivelele. Şi în timp ce tibetanii sunt din natură destul de agresivi şi chiar1 răzbunători, interesul lor crescând în practicile religioase a constituit un factor mojor în izolarea ţării, înainte de aceasta, Tibetul posedase un imperiu destul de vast care domina Asia centrală, precum şi teritorii ce acopereau părţi întinse din India de nord, Nepal şi Bhutanul de sud. Includea de asemenea o bună parte din teritoriul chinezesc, în 763 era noastră, forţele tibetane au cucerit chiar şi capitala Chinei, unde fuseseră smulse promisiuni de tributuri şi alte concesii. Oricum, întrucât entuziasmul tibetanilor faţă de Buddhism creştea, relaţile Tibetului cu vecinii lor au devenit mai curând de natură spirituală decât politică. Aceasta se realizase mai ales în China, unde se dezvoltase o relaţie de „patronat religios”, împăraţii Manchu, care era Buddhişti, se refereau la Dalai Lama ca la un „Rege al Buddhismului în expansiune”.

Preceptul fundamental al Buddhismului este Interdependenţa sau *Legea* Cauzei şi a Efectului. Aceasta afirmă pur şi simplu că tot ceea ce experimentează un individ de-a lungul vieţii, se concretizează printr-o acţiune, ce are la bază o motivaţie. Motivaţia este astfel rădăcina atât a acţiunii, cât şi a experienţei. Din această înţelegere au izvorât teoriile Buddhiste despre conştiinţă şi reîncarnare.

Prima afirmă că, întrucât cauza dă naştere unui efect, care la rândul său devine cauza unui alt efect, conştiinţa trebuie să fie continuă. Ea curge mereu şi mereu, adunând experienţe şi impresii dintr-un moment în altul. La momentul morţii fizice, reiese faptul că această conştiinţă conţine amprenta acestor experimente şi impresii, precum şi acţiunile care le-au precedat. Fenomenul este cunoscut sub denumirea de *karma*, care înseamnă „acţiune”. Astfel, conştiinţa este considerată drept *karma*, care apoi „renaşte” într-un trup nou - animal, uman sau divin.

Astfel, pentru a da doar un singur exemplu, o persoană care şi-a petrecut viaţa maltratând animalele, ar putea foarte uşor să se reîncarneze într-o viaţă ulterioară într-un câine aparţinând unui individ care se poartă urât cu animalele, în mod similar, un comportament merituos în această viaţă va conduce la o reîncarnare favorabilă în următoarea.

Buddhiştii mai cred totodată că natura esenţială a conştiinţei este neutră, fiind posibil să scapi de interminabilul ciclu de naştere, suferinţă, moarte şi reîncarnare', pe care viaţa le conţine în mod inevitabil, dar aceasta numai când toată karma negativă a fost eliminată, împreună cu toate ataşamentele lumeşti. Când acest punct a fost atins, conştiinţa în cauză atinge prima eliberare, iar în cele din urmă, stadiul de Buddha. Oricum, în concordanţă cu

Buddhismul din tradiţia tibetană, o fiinţă care a atins stadiul de Buddha, deşi este eliberat de Samsara, de „cercul suferinţei”, după cum este cunoscut acest fenomen al existenţei, va continua să se întoarcă la lucru întru bunăstarea altor fiinţe care se conduc după simţuri, până când va sosi vremea ca fiecare să fie eliberat în mod similar.

Acum, în ceea ce mă priveşte, eu sunt considerat a fi reîncarnarea fiecăruia dintre cei treisprezece Dalai Lama anteriori (primul fiind născut în 1391 era noastră) care, la rândul lor sunt consideraţi a fi manifestări a Avalokiteshvara, sau Chenrezig, Bodhisattva Compasiunii, deţinătorul Lotusului Alb. Astfel se consideră că eu sunt totodată o manifestare a Chenrezig, de fapt al şaptezeci şi patrulea dintr-o linie care poate fi urmărită în urmă până la un băieţel brahman care a trăiL-în timpul lui Buddha Shakyamuni. M-am întrebat adeseori dacă eu cred cu adevărat aceste lucruri. Răspunsul nu este uşor de dat. Dar fiind în vârstă de cinzeci şi şase de ani, când reflectez asupra experienţelor din această viaţă, şi în raport credinţa mea Buddhistă, nu am nici o dificultate în a accepta că sunt legat spiritual atât cu cei treisprezece Dalai Lama anteriori, cât şi cu Chenrezig şi însuşi Buddha.

Pe vremea când nu aveam încă trei anişori, un grup de oameni însărcinat de către guvern să caute noua încarnare a lui Dalai Lama, a sosit la mănăstirea din Kumbum. Fusese condus într-acolo de un număr de semne. Unul dintre acestea se referea la trupul îmbălsămat al predecesorului meu care a murit la vârsta de cinzeci şi şapte de ani, în 1933. Pe parcursul perioadei intermediare, de întrerupere în activitatea statului, s-a descoperit faptul că, capul acestuia s-a întors din direcţia sud spre nord-est. La scurt timp după aceasta, Regentul, el însuşi un Lama superior, a avut o viziune. Privind în apa lacului sacru, Lhamoi Lhatso, din sudul Tibetului, el a văzut cu claritate literele *Ah*, *Ka* şi Mă, plutind în raza vederii sale. Acestea au fost urmate de imaginea unei mănăstiri cu trei etaje, cu acoperiş turcuoise aurit şi cu o cărăruie ce ducea de la aceasta spre un deal. În final, el a văzut o casă micuţă, cu un jgheab de o formă ciudată. El fusese sigur că litera *Ah* se referea la Amdo, provincia din nord-est, deci într-acolo se îndreptase grupul de cercetători.

La vremea când au ajuns la Kumbum, membrii acestui grup au ştiut că se află pe calea cea bună. Se părea că dacă litera *Ah* se referea la Amdo, atunci *Ka* trebuie să indice mănăstirea din Kumbum - care era într-adevăr cu trei etaje şi un acoperiş turcuoise. Acum ei trebuiau doar să localizeze un deal şi o anumită casă cu un jgheab deosebit. Deci, au început să caute în satele învecinate. Când au zărit crengile zimţuite din lemn de ienupăr de pe acoperişul casei părinţilor mei, ei au fost siguri că Dalai Lama nu este departe. Oricum, în loc să-şi exprime scopul real al vizitei, grupul a cerut doar un adăpost peste noapte. Conducătorul acestuia, Kewtsang Rinpochă, s-a prefăcut a fi un servitor şi şi-a petrecut o mare parte din seară observând şi jucându-se cu cel mai tânăr copil din casă.

Copilul l-a recunoscut şi l-a strigat „Sera lama, Sera lama”. Sera era mănăstirea lui Kewtsang Rinpochă. A doua zi ei au plecat - doar pentru â se reîntoarce câteva zile mai târziu, ca delegaţie oficială. De data aceasta ei au adus cu sine o serie de lucruri care au aparţinut predecesorului meu, împreună cu o serie de obiecte care nu i-au aparţinut acestuia, în fiecare caz, copilul a identificat cu exactitate pe cele care i-au aparţinut celui de-al treisprezecelea Dalai Lama, spunând: „Este al meu, este al meu”. Acest fapt i-a convins într-o mare măsură pe delegaţi că au găsit noua încarnare.

Oricum, trebuia văzut încă un candidat înainte de a fi luată o decizie finală.

Dar aceasta nu cu mult înainte ca băiatul din Taktser să fie recunoscut drept noul Dalai Lama. Eram doar uri copil;.

Nu mai trebuie să adaug, că nu-mi amintesc prea multe din aceste evenimente. Eram prea mic. Singura mea amintire reală este a unui om pe nume Kenrap Tenzin, care a devenit Maestrul meu de Ceremonii, iar ulterior, m-a învăţat să scriu..,.-.

De îndată ce grupul de investigare a concluzionat că băiatul din Taktser era adevărata încarnare a lui Dalai Lama, s-a trimis o depeşă la Lhasa informându-l pe Regent. Au trecut câteva săptămâni înainte de a primi o confirmare oficială. Până atunci, eu trebuia să rămân acasă, între timp, Mă Bufeng, guvernatorul local, a început să creeze probleme. Dar în cele din urmă, am fost luat de părinţii mei la mănăstirea Kumbum, unde am fost instalat cu ceremonie, la răsăritul soarelui, îmi amintesc de acest fapt în mod special, întrucât am fost surprins că eram trezit şi îmbrăcat înainte de a răsări soarele, îmi amintesc totodată că am fost aşezat pe un tron.

Acolo a început o perioadă întrucâtva nefericită a vieţii mele. Părinţii mei n-au mai stat mult timp, iar eu am rămas singur în această ambianţă nouă. Era foarte greu pentru un copilaş să fie separat de părinţii săi. Oricum, erau două consolări pe care le oferea o viaţă monastică. Mai întâi, faptul că fratele dinaintea mea, Lobsang Samten, era deja acolo, în ciuda faptului că era doar cu trei ani mai mare, avea foarte mare grijă de mine şi în curând, am devenit prieteni de nădejde. A doua consolare era faptul că învăţătorul lui era'un călugăr foarte bun, care mă luă adeseori în braţe. Ţin minte că o dată mi-a dat şi o piersică. Dar în majoritatea timpului eram destul de nefericit. Nu înţelegeam ce înseamnă să fii un Dalai Lama. După câte ştiu, eram doar un puşti între mulţi alţii. Nu era un lucru neobişnuit ca copiii să intre la mănăstire la o vârstă foarte fragedă, iar eu eram tratat exact ca şi toţi ceilalţi. O amintire mai dureroasă o am despre unul din unchii mei care era călugăr la Kumbum. Într-o seară, în timp ce-şi spunea rugăciunile, i-am stricat cartea cu scripturi. După cum sunt ele chiar şi la ora actuală, această carte nu era legată şi paginile s-au răspândit care-ncotro. Fratele tatălui meu m-a ridicat şi m-a pălmuit tare. Era foarte furios, iar eu - îngrozit. Câţiva ani buni după aceasta

am fost hărţuit de această faţă întunecoasă, ciupită de vărsat şi cu o mustaţă îngrozitoare. De atunci încolo, de câte ori îl vedeam, mi se făcea o frică groaznică.

Când am înţeles că aş putea să-mi văd părinţii şi că vom călători spre Lhasa, am început să privesc viitorul cu mai mult entuziasm. Ca orice copil, eram emoţionat de perspectiva călătoriei. Aceasta nu s-a realizat timp de vreo optsprezece luni, întrucât Mă Bufeng refuzase să mă lase să fiu luat la Lhasa fără a plăti o sumă serioasă. Şi odată primind această sumă, el a cerut mai mult, deşi nu a mai primit nimic în plus. Şi astfel, am plecat spre capitală abia în vara anului 1939.

În cele din urmă, când s-a ivit marea zi, la o săptămână după ce împlinisem patru ani, îmi aduc aminte de un uriaş sentiment de optimism. Grupul era mare. Nu era constituit numai din părinţi şi fratele meu Lobsang Samten, ci şi din membrii grupului care m-au găsit, precOm şi un număr de pelerini. Mai erau totodată şi o serie de oficialităţi guvernamentale ca însoţitori, împreună cu un mare număr de rândaşi şi cercetaşi. Aceşti oameni şi-au petrecut vieţile lucrând drumurile pentru caravane ale Tibetului şi erau indispensabili oricărei călătorii, mai lungi. Ei ştiau cu exactitate trecătorile din munţi şi cât dura să le escaladăm.

După câteva zile de călătorie, am părăsit zona administrată de Mă Bufeng, iar Guvernul Tibetan anunţase deja acceptarea candidaturii mele în mod oficial. Intram acum în cele mai îndepărtate şi splendide ţinuturi din lume: munţi gigantici flancau câmpiile imense, pe care le-am străbătut ca nişte insecte. Câteodată, mai dădeam peste câte un iureş de apă cu sloiuri de gheaţă ce curgeau cu viteză, pe care le treceam împroşcând apa cu zgomot. Şi cam o dată la două zile ajungeam pe la câte o aşezare micuţă, înghesuită în mijlocul, unui petec de imaş, sau atârnată parcă de un versant al dealului. Câteodată puteam distinge în depărtare o mănăstire cocoţată într-o poziţie imposibilă pe vârful unei stânci. Dar în marea sa majoritate era doar un spaţiu pustiu, arid, doar cu vânturi aspre ce răscoleau praful, şi furtuni cu grindină, nemiloase, ca amintire a forţelor vii ale Naturii.

Călătoria la Lhasa a durat trei luni. Îmi amintesc foarte puţine amănunte, cu excepţia unei mari senzaţii de uimire la toate cele văzute: marile şi întinsele cirezi de drong (yaci sălbatici) eşalonate de-a lungul câmpiilor, grupuri mai mici de /cyang (asini sălbatici) iar uneori o licărire de *gowa* şi nawa căprioare mici care erau atât de slăbuţe şi de iuţi, încât puteau fi luate drept năluci, îmi plăcuseră totodată şi imensele cârduri de gâşte guralive pe care le-am zărit din loc în loc.

Marea majoritate a drumului am călătorit cu Lobsang Samten într-un fel de palanchin denumit *dreljam*, purtat de o pereche de catâri. Am petrecut o mare parte din vreme ciorovăind şi contrazicându-ne, precum fac copiii mici, şi am ajuns câteodată chiar şi la încăierare. Aceasta ne punea în pericolul de a ne

răsturna. La acel punct, conducătorul obişnuia să oprească animalele şi s-o cheme pe mama. Când privea înăuntru, întâmpina aceiaşi po *du prt tra dis mt să şi*.

doi privelişte: Lobsang Samten înlăcrimat, iar eu stând alături cu o privire triumfătoare. Pentru că, în ciuda anilor mai înaintaţi, eu eram cel mai rapid. Deşi eram cu adevărat cei mai buni prieteni, eram incapabili de a ne comporta bine împreună. Unul sau altul făcea o remarcă ce conducea la un argument şi, în final, la un hohot de lacrimi, dar lacrimile erau întotdeauna ale lui şi nu ale mele. Lobsang Samten era atât de blajin, încât nu putea să-şi folosească forţele sale superioare împotriva mea.

În sfârşit, grupul nostru începuse să se apropie de Lhasa. Era deja toamnă. Când ne mai rămăseseră doar două zile de călătorit, un grup de înalte oficialităţi guvernamentale ne-a ieşit în întâmpinare şi a escortat grupul nostru până la câmpia Doeguthang, situată la o distanţă de două mile în afara porţilor capitalei. Acolo a fost înălţată o zonă de campare cu corturi imense, în centru se găsea o structură în albastru şi alb denumită Macha *Chenmo*, „marele păun", în ochii mei părea uriaş şi cuprindea un tron sculptat din lemn în interior, care fusese scos afară doar acum,'cu scopul de a-l întâmpina pe infantul Dalai Lama înapoi la locuinţa sa.

Ceremonia care a urmat, care îmi conferea conducerea spirituală a poporului meu, a durat o zi întreagă. Dar amintirile mele despre aceasta sunt vagi. Îmi amintesc doar de un sentiment copleşitor pentru faptul că am ajuns acasă şi de grupuri nesfârşite de oameni. Nu-mi puteam închipui vreodată că pot exista atâţia. Conform tuturor opiniilor, m-am comportat bine pentru un copil de patru ani, chiar şi după părerea unuia sau a doi călugări superiori care au venit să judece ei înşişi dacă eu eram cu adevărat încarnarea celui de-al Treisprezecelea Dalai Lama, apoi în final, am fost luat cu Lobsang Samten la Norbulingka (însemnând Parcul de Nestemate) care era situat la vest de Lhasa.

În mod obişnuit, aceasta era folosită doar ca palat de vară pentru Dalai Lama. Dar Regentul a decis să aştepte până la sfârşitul anului următor pentru a mă încorona definitiv la palatul Potala, sediul Guvernului Tibetan. Între timp eu trebuia să locuiesc acolo. Aceasta s-a dovedit a f i o mutare generoasă, întrucât Norbulingka era cel mai plăcut loc. Era înconjurat de grădini şi consta din câteva clădiri micuţe, luminoase şi aerisite în interior, în contrast - Potala, pe care îl puteam vedea dominând de sus în mod magnific asupra oraşului aflat la distanţă, era întunecos, rece şi mohorât.

Tocmai am savurat un an întreg, liber de orice responsabilitate, jucându-mă fericit cu fratele meu şi văzându-mi părinţii aproape cu regularitate. A fost ultima perioadă de libertate pe care am mai dunoscut-o.

CAPITOLUT. DOI
Tronul leului

ÎMI AMINTESC foarte puţine lucruri din acea primă iarnă. Dar un singur lucru mi s-a întipărit în minte. La sfârşitul ultimei luni din an, era o tradiţie veche pentru călugării din Namgyal să îndeplinească *cham*, un dans de ritual care simboliza alungarea forţelor negative ale anului trecut. Cu toate acestea, întrucât nu fusesem încă întronat în mod oficial, Guvernul a considerat că ar fi impropriu să merg la Potala să-l văd. Lobsang Samten, pe de altă parte, a fost dus de rrjama mea. Eram extrem de invidios pe el. Când s-a întors seara târziu, mi-a împărtăşit cu lux de amănunte despre ţopăielile şi trântele dansatorilor înveşmântaţi extravagant.

De-a lungul anului următor, adică în 1940, am rămas la Norbulingka. Mi-am văzut destul de des părinţii în timpul primăverii şi al verii. Când am fost instituit ca Dalai Lama, ei au căpătat în mod automat statut de nobili cu rang înalt şi odată cu aceasta, o avere considerabilă. Puteau folosi ' totodată şi o casă din împrejurimile palatului în acea perioadă, anual. Obişnuiam să mă furişez împreună cu un însoţitor ca să-mi petrec timpul cu ei aproape în fiecare zi. Acest lucru nu era chiar permis, dar Regentul, care era responsabil de viaţa mea, a ales să ignore aceste excursii. Pe mine mă bucura în mod deosebit să trec pe la ei în timpul meselor. Şi aceasta datorită faptului că fiind un băieţandru menit să devină călugăr, anumite alimente cum ar fi ouăle şi carnea de porc îmi erau interzise; deci numai în casa părinţilor mei puteam avea ocazia să le gust. Odată, îmi amintesc că am fost prins exact când mâncăm ouă de către Gyop Kenpo, unul din oficialităţile.importante. A rămas foarte şocat, ca şi mine, dealtfel. „Pleacă”, i-am strigat din răsputeri!

Cu altă ocazie îmi amintesc că şedeam lângă tatăl meu, pândindu-l exact ca un căţeluş cum mănâncă şorici de porc, în speranţa că-mi va scăpa şi mie o bucăţică - ceea ce a şi făcut. Era delicios. Deci, per total, primul meu an în Lhasa a reprezentat o perioadă foarte fericită, încă nu eram călugăr, iar *mai Lan vrei pov dini preţ trad disp mea să a şi D don* în faţa mea se întindea perspectiva educaţiei. Lobsang Samten, pe de altă parte, s-a bucurat de un an de vacanţă de la şcolarizarea începută la Kumbum.

În timpul iernii lui 1940, am fost luat la Potala, unde am fost instalat în mod oficial ca lider spiritual al Tibetului. Nu mai ţin minte nimic deosebit din ceea ce presupune această ceremonie, ce excepţia faptului că m-am aşezat pentru prima dată pe Tronul Leului, o structură vastă, încrustată cu nestemate şi frumos sculptată în lemn, ce se afla în *Şi shi phuntsong* (Sala Tuturor Faptelor Bune ale Lumii Spirituale şi Temporale), principala sală de ceremonii din aripa de est din Potala.

Curând după aceasta, am fost dus la templul Jokhang, în mijlocul oraşului, unde am fost declarat novice. Acest lucru implica şi o ceremonie cunoscută drept *taphue*, însemnând „tăierea părului”. De acum înainte, trebuia să fiu ras în cap şi înveşmântat în, roba maron de călugăr. Pot să spun iarăşi că nu-mi mai amintesc mare lucru din ceremonia în sine, doar că la un moment

dat, la vederea costumelor viu colorate ale unor dansatori de ritualuri, am uitat complet de mine şi am exclamat fascinat, cu voce tare, către Lobsang Samten: „Priveşte”!

Zulufii mi-au fost tunşi în mod simbolic de către Reting Rimpoche, Regentul care, pe lângă poziţia sa de şef al statului până la vârsta la care eu deveneam major, fusese numit totodată şi Tutorele meu Principal. La început am fost rezervat în atitudinea mea faţă de el, dar în curând l-am îndrăgit foarte mult. Îmi amintesc că trăsătura sa cea mai evidentă era un nas încontinuu înfundat. Ca persoană, era foarte imaginativ, cu o dispoziţie mentală foarte relaxată, uri om care lua lucrurile uşor. Îi plăceau caii şi picnicurile, în urma cărora se împrieteni, cu tatăl meu. Deşi în mod tacit, în timpul guvernării sale ca Regent, el a devenit oarecum o figură controversată şi chiar şi Guvernul în sine a ajuns destul de corupt. Spre exemplu, se instituise un obicei de a vinde şi cumpăra poziţii înalte.

În acelaşi timp cli instituirea mea ca novice, circulaseră zvonuri că Reting Rimpoche nu era îndreptăţit să îndeplinească ceremonia de tăiere a părului. Se spunea că încălcase jurământul de, celibat şi că nu mai putea fi călugăr. Exista de as_emenea o critică deschisă asupra modului în care a pedepsit o oficialitate pentru că a vorbit împotriva sa în Adunarea Naţională, în conformitate cu obiceiul străvechi, mi-am pierdut dreptul de a folosi numele Lhamo Thondup şi mi s-a atribuit cel de Jamphel Yeshe, împreună cu alte câteva, astfel încât numele meu complet a devenit Jamphel Ngawang Lobsang Yeshe Tenzin Gyatso.

În plus faţă de Reting Rimpoche ca Tutore Principal, mi-a mai fost

TRONUL LEULUI 41

Încredinţat şi un Tutore Secundar, Tathang Rinpoche, care era un om deosebit din punct de vedere spiritual, foarte bun şi cordial. După lecţiile noastre împreună, el se lansa adesea în discuţii degajate şi glume pe care le apreciam enorm, în sfârşit, de-a lungul adolescenţei, lui Kewtsang Rinpoche, şeful grupului care m-a depistat, i s-a încredinţat responsabilitatea neoficială de al treilea Tutore. El îi înlocuia pe vreunul din ceilalţi când respectivul era plecat, îmi plăcea în mod deosebit Kewtsang Rinpoche. Ca şi mine, el era tot din Amdo. Era atât de bun, încât nu puteam să-l iau în serios niciodată, în timpul lecţiilor, în loc să recit ceea ce învăţasem, obişnuiam să mă agăţ de gâtul lui şi să-i spun: „Recită tu!” Ulterior, când am împlinit nouăsprezece ani, el l-a prevenit pe Trijang Rinpoche, care a devenit Tutorele meu Secundar, că trebuie să aibă grijă să nu zâmbească, întrucât putea fi.sigur că voi profita de el.

Aceste aranjamente nu au dăinuit pentru mult timp, întrucât imediat ce mi-am început noviciatul, Reting Rimpochâ a renunţat la funcţia de Regent, în principal din cauza lipsei de popularitate, în ciuda faptului că aveam numai şase ani, am fost consultat în privinţa persoanei cu care trebuia înlocuit. L-am

indicat pe Tathag Rinpoche. El a devenit apoi Tutorele meu Principal şi a fost înlocuit cu Ling Rinpoche ca Tutore Secundar.

În timp ce Tathag Rinpochă era un om foarte blând, Ling Rinpochă era foarte rezervat şi sever, iar la început fusesem realmente speriat de el. Îmi era frică chiar şi când zăream un servitor de-al lui şi am învăţat foarte repede să le recunosc sunetul paşilor, la care inima' mi se oprea în piept. Dar, în cele din urmă am devenit prietenos cu el şi am creat o relaţie bună între noi. El a devenit sfetnicul meu cel mai apropiat până la moartea sa, care s-a petrecut în 1983.

Tot ca tutori, au mai fost numiţi trei bărbaţi, în calitate de îngrijitori personali, toţi fiind călugări. Ei erau *Chopon Khenpo*, Maestrul de Ceremonii, *Solpon Khenpo*, Maestrul de Bucătărie şi *Simpon Khenpo*, Maestrul responsabil cu Veşmintele. Acesta din urmă era Kenrap Tenzin, membrul grupului de depistare, ai cărui ochi pătrunzători m-au impresionat atât de tare.

Când eram la o vârstă fragedă, m-am ataşat foarte tare de Maestrul de Bucătărie. Şi atât de puternic era ataşamentul, încât trebuia să-l zăresc mereu, chiar şi numai un colţişor din mantia sa ivită printr-o crăpătură de uşă sau sub draperii, care serveau drept uşi în interiorul caselor tibetane. Spre norocul meu, el îmi tolera acest capriciu. Era un om foarte bun şi simplu, aproape în întregime chel. Nu era un povestitor strălucit şi nici un tovarăş de joacă entuziasmat, dar aceasta nu avea nici o importanţă.

mai Larr, reă *i povi dinţi prec tradi dispt mea să ac fi Ddomt*

M-am minunat de multe ori de atunci încoace, de această prietenie strânsă. Acum o văd ca pe o legătură între o pisicuţă sau un animal micuţ şi persoana care îl hrăneşte. Uneori cred că actul de a aduce de mâncare este una din bazele tuturor relaţiilor.

Imediat ce am fost numit novice, am început să primesc educaţia mea primară. Aceasta consta numai din a învăţa să citesc. Lobsang Samten şi cu mine învăţam împreună, îmi amintesc foarte bine sălile noastre de şcoală (una la Potala şi cealaltă la Norbulingka). Pe pereţii opuşi atârnau două biciuşti, una din mătase galbenă - rezervată lui Dalai Lama, iar cealaltă -pentru fratele lui Dalai Lama. Aceste instrumente de tortură ne-au îngrozit pe amândoi. Nu trebuia decât să-şi arunce o dată o privire profesorul spre spre una sau alta din biciuşti, ca să tremur tot de frică. Din fericire, cea galbenă nu a fost folosită niciodată, deşi cea de piele a coborât o dată sau de două ori. Săracul Lobsang Samten! Din nefericire pentru el, el nu era un elev la fel de bun ca mine. Dar totuşi, am o bănuială că aceste bătăi au urmărit regula unui proverb tibetan: „Bate şaua să priceapă iapa”. El a suferit din cauza mea.

Deşi nici mie şi nici lui Lobsang Samten nu ne era îngăduit să avem prieteni de vârsta noastră, nu mi-a lipsit niciodată compania. Atât la Norbulingka, cât şi la Potala era un personal vast de măturători şi servitori (nu puteau fi numiţi valeţi). Majoritatea erau bărbaţi de vârstă mijlocie cu puţină

educaţie sau chiar deloc, unii dintre ei venind aici după ce au slujit în armată. Datoria lor era să menţină curăţenia în camere şi ca pardoseala să strălucească. Acest lucru era foarte special şi îmi plăcea să patinez pe ele. Când Lobsang Samten era izolat, întrucât nu ne comportam bine împreună, aceşti oameni constituiau unica mea companie. Dar ee mai tovarăşi erau! în ciuda vârstei lor, se jucau ca nişte copii.

Aveam cam opt ani, când Lobsang Samten a fost trimis la studii la o şcoală particulară. Evident, că acest lucru m-a întristat foarte tare, pentru că el constituia unicul meu contact cu familia. Acum îl vedeam numai în timpul vacanţelor din perioada de lună plină. Când pleca după fiecare vizită, îmi amintesc cum stăteam la fereastră, cu inima plină de amărăciune, privindu-l cum dispărea în zare.

În afară de'aceste revederi lunare, mai primeam doar vizitele ocazionale ale mamei pe care le aşteptam cu nerăbdare. Gând venea, era de obicei însoţită de sora mea mai mare, Tsering Dolma. Îmi plăceau în mod deosebit aceste vizite, întrucât ele îmi aduceau invariabil cadouri şi mâncare. Mama mea era o bucătăreasă minunată şi era renumită pentru excelentele sale

produse de brutărie şi patiserie.

Când am depăşit zece ani, mama mai obişnuia să mi-l aducă pe Tenzin Choegyal, fratele meu cel mai mic. Era o diferenţă de doisprezece ani între noi şi dacă exista un copil mai năzdrăvan ca mine, atunci acesta era el. Unul din jocurile sale preferate era să care măgăruşii pe acoperişul casei părinţilor noştri, îmi amintesc totodată o situaţie, când încă de mic, el s-a târât de-a buşilea până la mine ca să mă anunţe că mama a comandat carne de porc de la măcelărie. Acest lucru era interzis, căci dacă era acceptat să cumperi carne, era inadmisibil să comanzi, întrucât aceasta conducea la omorârea unui animal în *mod* special pentru a-ţi îndeplini cerinţele.

Tibetanii au o atitudine destul de ciudată în privinţa regimului de hrană non-vegetariană. Buddhismul nu interzice în mod categoric consumul de carne, dar promovează ideea că animalele nu trebuiesc omorâte pentru mâncare, în societatea tibetană era permis să mănânci carne - şi chiar era de bază, în afară de tsampa, de multe ori negăsindu-se altceva - cu condiţia să nu se producă măcelărirea animalelor în nici un fel. Aceasta era lăsată pe seama altora. Parţial, era efectuată de musulmani, care aveau o comunitate prosperă, cu propria lor moscheie, situată în Lhasa. În întregul Tibet, trebuie să fi fost multe mii de musulmani. Aproape jumătate din ei erau originari din Kashmir, iar restul din China.

Odată, când'mama mi-a adus un cadou compus din carne (cârnaţi umpluţi cu orez şi carne tocată - o specialitate Taktser), îmi amintesc că am mâncat totul deodată, întrucât ştiam că dacă află vreunul dintre măturători, trebuia să împart cu el. A doua zi mi-a fost îngrozitor de rău. În urma acestui

incident, Maestrul de Bucătărie aproape că şi-a pierdut slujba. Tathang Rimpoche crezuse că el era de vină, deci am fost obligat să mărturisesc adevărul. A fost o lecţie bună.

Deşi era foarte frumos, Potala nu era un loc plăcut pentru a trăi acolo. Era construit pe un versant stâncos al unui deal, cunoscut sub numele de „Dealul Roşu", lângă o clădire micuţă, de la sfârşitul perioadei Marelui Dalai Lama al Cincilea, care a domnit în secolul al şaptesprezecelea, după calendarul Creştin. Când a murit, în anul 1682, era încă departe de a se fi încheiat construcţia, astfel încât Deşi Sangye Gyatso, devotatul său Prim Ministru, a ascuns moartea sa timp de cincisprezece ani până când *aceasta*, s-a încheiat, spunând doar că Sfinţia Sa s-a retras pentru o perioadă mai lungă.

Potala în sine nu era doar un palat. Conţinea în interiorul său nu numai birouri guvernamentale şi numeroase oficii de stat, dar şi Namgyal (care însemnă „Victoriosul"), mănăstire cu 175 de călugări şi multe capele, *mai i Lami vrea îi*.

pove. *dintn pred*. *tradiii dispo mea e să adi şi* D-/ *domei* precum şi o şcoală pentru tinerii novici, destinaţi să devină oficialităţi *Tsedmng*.

În perioada copilăriei, mi se dăduse dormitorul personal al „Marelui

Cinci", la etajul al şaptelea. Era dezolant de frig şi prost iluminat şi cred că n-a mai stat cineva pe acolo din vremea lui. Totul era antic şi uzat, iar în spatele draperiilor ce atârnau de-a lungul tuturor celor patru pereţi - depozite de praf, aşezate de secole. La un capăt al camerei se afla un altar.

Pe el erau amplasate mici lămpi cu unt (holuri cu, unt dri rânced, în care era implantat un fitil ce era apoi aprins) şi mici văsuţe de mâncare şi apă, oferite ca prinos lui Buddha. În fiecare zi, acestea erau năpădite de şoareci.

Am început să îndrăgesc foarte mult aceste creaturi. Erau foarte frumoase.

şi nu le era frică atunci când se autoserveau din raţia zilnică. Noaptea, când mă culcam în pat, îi auzeam pe prieteni cum aleargă de colo-colo. Uneori veneau la mine în pat. Aceasta era unica mobilă mai mare în afară de altar şi consta dintr-o cutie mare de lemn, umplută cu saltea şi înconjurată de draperii lungi, roşii. Şoarecii se urcau şi pe acestea, urinând de sus, în timp ce eu mă afundam sub pături.,

Programul zilnic era aproape similar atât la Potala, cât şi la Norbulingka, deşi la aceasta din urmă unele lecţii au fost decalate cu o oră, datorită prelungirii zilei în perioada de vară. Dar aceasta nu reprezenta o povară. Nu mi-a plăcut niciodată să mă trezesc după răsăritul soarelui, îmi amintesc cum am adormit o dată şi la trezire l-am găsit pe Lobsang Samten deja afară, jucându-se. M-am înfuriat.

La Potala obişnuiam să mă scol în jur de şase dimineaţa. După ce mă îmbrăcam, treceam la o scurtă perioadă de rugăciune şi meditaţie, care dura cam o oră. Apoi, imediat după şapte, mi se aducea micul dejun. Acesta consta

invariabil din ceai şi tsampa, cu miere sau caramel. Atunci am început prima mea perioadă de studiu cu Kenrap Tenzin. După ce am învăţat să citesc şi până când am împlinit vârsta de treisprezece ani, aceasta a constat numai din caligrafie. Există două scripturi principale scrise pentru limba tibetană, *Uchen* şi *U-me*. Una este pentru manuscrise, iar cealaltă pentru documente oficiale şi comunicări personale. Pentru mine era necesar doar să ştiu cum se scrie *U-me*, dar întrucât am învătat-o destul de repede, am trecut şi la *Uchen*.

Nu pot să mă abţin să nu râd, când mă gândesc la acele lecţii matinale. Pentru că în timp ce stăteam sub ochii ţintuitori ai Maestrului de Ceremonii, îl puteam auzi pe Maestrul meu de Ritualuri intonându-şi rugăciunile în camera alăturată. „Clasa" era de fapt o verandă, cu şiruri de plante

TRQNUL LEULUI 45

agăţătoare, situată în vecinătatea dormitorului meu. Era adeseori destul de frig acolo, dar era lumină, şi îmi oferea o bună ocazie de a studia *Dungkar*, păsările mici cu o spinare de un roşu aprins, ce obişnuiau să-şi construiască cuiburile sus, la Potala. Între timp, Maestrul de Ritualuri stătea în dormitorul meu. Din nefericire, avea obiceiul de a adormi în timp ce-şi recita rugăciunile de dimineaţă. Când se întâmpla acest lucru, vocea lui devia ca un'gramofon ce se întrerupe datorită unei pene de curent, în timp ce cântarea lui devenea un mormăit, pentru ca în final să tacă. Urma apoi o pauză până ce se trezea, după care începea din nou. Abia după aceea intra în încurcătură, întrucât nu ştia unde rămăsese, astfel încât repeta acelaşi lucru de câteva ori. Era foarte comic. Dar mai era şi o latură bună a acestui fapt. Când am ajuns să învăţ şi eu aceste rugăciuni, le ştiam deja pe dinafară.

După caligrafie, urma memorarea. Aceasta consta pur şi simplu din învăţarea textelor Buddhiste, pentru a le recita ulterior, în cursul zilei. Mi se părea foarte plictisitor, întrucât eu învăţam repede. Ar trebui să adaug totuşi, că de multe ori uitam la fel de repede.

La ora zece urma o pauză după lecţiile de dimineaţă, când avea loc o întrunire a membrilor din Guvern, la care trebuia să iau parte chiar de la o vârstă fragedă. De la bun început eram ferchezuit pentru restul zilei căci, în plus faţă de poziţia mea de conducător spiritual al Tibetului, trebuia să-mi asum şi o conducere guvernamentală temporară. La Potala, sala de întrunire unde avea loc aceasta, se afla alături de camera mea: oficialităţile urcau de la birourile guvernamentale ce se aflau la etajele doi şi trei ale clădirii, întrunirile în sine constituiau nişte ocazii formale - pe parcursul cărora oamenilor le erau prezentate obligaţiile pentru ziua în curs şi, desigur, protocolul în privinţa mea, ce era observat cu stricteţe. Şambelanul meu, *Donyer Chenmo*, obişnuia să vină la mine în cameră şi să mă conducă la sala unde eram salutat mai întâi de Regent, iar apoi de cei patru membri din *Kashag*, fiecare în funcţie de rangul său.

După întâlnirea de dimineaţă cu Guvernul, mă întorceam în camera mea pentru instrucţiuni ulterioare. Venea apoi Tutorele meu Secund, căruia îi recitam pasajele pe care le-am învăţat în perioada de memorare din acea dimineaţă. Pe urmă el îmi citea cu glas tare textul pentru a doua zi, explicându-mi-l în amănunţime, pe măsură ce avansa cu lectura. Această şedinţă dura până la prânz, în acest punct, suna un clopoţel (ca la fiecare oră - cu excepţia unei singure daţi, când omul a uitat, şi a sunat de treisprezece ori!). Tot la pauză, se mai suna şi din concă. Apoi urma cea mai importantă parte din ziua tânărului Dalai Lama: joaca.

LIBERTATEJN EXIL

mâi n

Lama vrea t îm poves dintre preciz traduc dispoz mea ei să adu

Şi D-/L

domen

Eram foarte norocos, prin faptul că aveam o colecţie destul de bună de jucării. Când eram mic, exista o oficialitate din Dromo, un oraş situat la graniţa cu India, care obişnuia să-mi trimită jucării din import, împreună cu nişte lăzi cu mere, atunci când acestea puteau fi procurate. Totodată, diverse alte'oficialităţi care veneau la Lhasa, obişnuiau şi ele să-mi aducă daruri. Unul dintre jucăriile favorite era un set de Meccano pe care mi-l dăruise şeful Misiunii Comerciale din Marea Britanic, care avea un birou în capitală. Pe măsură ce creşteam, primeam mai multe seturi de Meccano, astfel încât, până la cincisprezece ani le-am adunat pe toate, de la cel mai simplu, la cel mai complicat.

Pe la vârsta de şapte ani, a sosit la Lhasa o delegaţie formată din două oficialităţi americane. Ei au adus, împreună cu o scrisoare de la Preşedintele Roosevelt, o pereche de păsări cântătoare minunate, precum şi un faimos ceas de aur. Acestea erau amândouă binevenite. Nu am fost însă la fel de impresionat de cadourile ce mi-au fost înmânate de oficialităţile chineze ce au venit să mă viziteze. Cupoanele de mătase nu erau interesante pentru un băieţel.

O altă jucărie preferată era un set de trenuleţe mecanice. Mai aveam şi o serie de soldaţi din plumb, pe care, la o vârstă mai avansată, am învăţat să-i topesc şi să-i torn din nou în formă de călugări, în configuraţia lor iniţială, îmi plăcea să-i folosesc în jocul de-a războiul. Obişnuiam să-i înşiruiesc ore întregi ca să-i pregătesc pentru luptă. Apoi, când începea bătălia, îmi lua doar câteva minute ca să devastez frumoasele detaşamente în care îi aranjasem. Acelaşi lucru se repeta şi cu un alt joc care implica modelarea unor mi ci prototipuri de tancuri şi aeroplane din cocă de *tsampa* sau pa, după cum este cunoscută în mod uzual.

Mai întâi, organizam o competiţie între prietenii mei mai mari ca să vedem cine poate realiza cele mai bune prototipuri. Fiecărei persoane i se dădea o cantitate egală de cocă şi i se permitea, să zicem, o jumătate de oră

ca să modeleze o armată. Apoi, eu judecam rezultatele. Nu exista nici un pericol de a pierde această fază a jocului, întrucât eu eram foarte îndemânatic. Câteodată îi descalificam pe ceilalţi dacă realizau modele neadecvate. Apoi vindeam unele din eşantioanele mele oponenţilor mei pentru o cantitate dublă de cocă, faţă de cât mi-a trebuit ca să le realizez. În felul acesta am născocit ca în final eu să posed cele mai puternice forţe şi să fiu în acelaşi timp satisfăcut de trocul realizat. Apoi intram în bătălie. Până la acest moment, totul mergea după cum doream eu, deci, aici intervenea punctul în care de obicei pierdeam, întrucât măturătorii mei nu mă

TRONUL LEULUI 47

cruţau niciodată în nici un fel dş competiţii, încercasem adeseori să mă folosesc de poziţia mea de Dalai Lama pentru a câştiga un avantaj, dar degeaba. Jucam foarte aprig. Adeseori îmi pierdeam cumpătul şi-mi foloseam pumnii, dar ei tot nu se lăsau bătuţi. Uneori chiar mă făceau să plâng.

O altă îndeletnicire a mea o constituiau manevrele militare, pe care mi le-am însuşit de la Norbu Thondup, măturătorul meu favorit, unul dintre aceia care au fost în armată. Eram atât de plin de energie în copilărie, încât îmi plăcea orice implica o activitate fizică, îmi făcea plăcere un anumit joc de sărituri - care era interzis în mod oficial - care cerea să alergi cât puteai de repede pe un fel de trambulină înclinată la 45° şi să sări din vârful acesteia. Oricum, tendinţa mea de îndârjire era să mă conducă o dată sau de două ori la probleme serioase. Printre lucrurile aparţinând predecesorului meu, am găsit un baston de ceremonie vechi, cu vârful de fildeş. Pe acesta mi l-am însuşit, într-o zi, îl învârteam cu viteză în jurul capului, când - îmi alunecă din mână şi ^se duse învârtindu-se exact în capul lui Lobsang Samten. Căzu la pământ cu o bufnitură. Pentru o clipă am crezut că l-am omorât. După câteva secunde de nemişcare, el se ridică plângând în hohote şi cu sângele şiroindu-i din rana adâncă de deasupra sprâncene! drepte. Aceasta s-a infectat ulterior şi a durat foarte mult până s-a vindecat. Bietul Lobsang Samten a rămas cu un semn vizibil care l-a marcat tot restul vieţii.

Imediat după ora unu urma un prânz uşor. Se întâmpla ca datorită poziţiei Potalei, lumina soarelui să inunde camera în miezul zilei, când se încheiau lecţiile de dimineţă. Dar pe la două începea să se estompeze, iar camera să-şi recapete aspectul întunecos. Uram acest moment: în timp ce camera se cufunda în întuneric, o umbră îmi întuneca şi mie sufletul. Studiile mele de după-amiază începeau la scurt timp după masa de prânz. Prima oră şi jumătate consta dintr-o perioadă de educaţie generală cu Tutorele meu Secund. Era tot ce putea face el ca să-mi reţină atenţia. Eram un copil foarte încăpăţânat şi îmi displăceau toate subiectele în mod egal.

Curriculum-ul pe care îl studiam era acelaşi ca şi cele ale tuturor călugărilor care urmau un doctorat în studii Buddhiste. Era foarte anormal şi în multe privinţe complet impropriu pentru un conducător de ţară în timpul

secolului al douăzecelea. Per total, curriculum-ul meu îmbrăţişa cinci subiecte principale şi cinci secundare, primele fiind: logica; arta şi cultura tibetană; sanscrita; medicina; filozofia Buddhistă. Aceasta din urmă fiind cea mai importantă (şi cea mai dificilă) şi era subdivizată în alte categorii: Pra;'naparam/ta, perfecţiunea înţelepciunii; *Madhyamika*, filozofia

LIBERTATE IN EXIL

:it, le;

Ci

T(fu e;

Căii de Mijloc; *Vinaya*, canoanele disciplinei monastice; *Abidharma*, metafizica; şi *Pramana*, logica şi epistemologia.

Cele cinci subiecte secundare erau: poezia; muzica şi drama; astrologia; metrica şi stilul; sinonimia. De fapt, doctoratul în sine este acordat numai pe baza filozofiei Buddhiste, a logicii şi a dialecticii. Din această cauză, până în anii '70 nu am studiat gramatica sanscrită. Iar anumite subiecte cum ar fi medicina, nu le-am studiat niciodată altfel decât ca titlu informativ.

Fundamentală pentru sistemul de educaţie monastic tibetan este dialectica sau arta de a te concentra. Doi conlocutori îşi pun întrebări pe rând, pe care le însoţesc cu gesturi simbolice. Imediat ce întrebarea este pusă, cel care interoghează ridică mâna dreaptă deasupra capului şi apoi o coboară, plesnind-o de mâna stângă întinsă şi bate cu piciorul stâng în podea. Apoi îşi depărtează mâna dreaptă de cea stângă, până în apropierea capului oponentului. Persoana căreia i se pun întrebări rămâne pasivă şi se concentrează ca să nu răspundă, dar se şi învârteşte în jurul mesei după oponent, care păşeşte tot timpul în jurul său. Discernământul joacă un rol important în aceste dezbateri şi conferă un mare merit, dacă reuşeşti să întorci postulatele oponentului în avantajul tău. Aceasta instituie dialectica drept o formă răspândită de distracţie chiar şi în rândul celor mai puţin educaţi tibetani care, deşi nu ar putea urmări acrobatica intelectuală ce o implică, pot totuşi aprecia distracţia şi spectacolul. Pe vremuri, nu prea era un lucru neobişnuit să vezi nomazi şi alţi oameni din diverse zone depărtate de Lhasa, venind să-şi petreacă o parte din zi urmărind dezbateri înţelepte în curtea vreunei mănăstiri.

Abilitatea unui călugăr în această formă unică de dispută, constituie criteriul după care sunt apreciate acumulările sale intelectuale. Din acest considerent, ca Dalai Lama, trebuia să am nu numai o bază solidă în filozofia Buddhistă şi în logică, dar şi o abilitate în arta de a dezbate. De aceea, am început să studiez subiectele cu seriozitate de pe la vârsta de zece ani, iar când am împlinit doisprezece, mi s-au mai pus doi *tsenshap*, experţi care m-au instruit în arta dialecticii.

După prima perioadă de studii de după-amiază, următoarea oră o petreceam cu tutorele meu care îmi explica cum să dezbatem topica zilei. Apoi,

pe la patru, era servit ceaiul. Dacă există pe lume cineva care bea mai mult ceai decât un englez, atunci acela este tibetanul. Conform unei statistici chineze pe care am citit-o recent, înainte de invazie, Tibetul importa din China zece milioane tone de ceai anual. Aceasta nu prea poate fi adevărat, întrucât ar însemna că fiecare tibetan bea aproape două tone

pe an. Această cifră intenţiona să încerce să arate dependenţa economică a Tibetului faţă de China, dar dă şi un indiciu despre plăcerea noastră de a consuma ceai.

Spunând aceasta, trebuie să adaug că eu nu împărtăşesc aceeaşi părere cu concetăţenii mei. În societatea tibetană, ceaiul se bea în mod tradiţional cu sare şi cu *dri*, unt, în loc de lapte. Aceasta îi conferă calităţi multiple, cu condiţia să fie preparat cu atenţie, dar gustul depinde foarte mult de calitatea untului. Bucătăria din Potala era aprovizionată în mod sistematic cu unt proaspăt şi gras, iar fiertura preparată era excelentă. Dar atunci a fost singura dată când mi-a plăcut ceaiul tibeţan. Astăzi îl beau îndeobşte preparat în stil englezesc, dimineaţa şi seara, în timpul după-amiezelor, beau apă fierbinte simplă, un obicei pe care mi l-am însuşit în China în anii '50. Deşi ar putea părea insipid, ea este de fapt foarte sănătoasă. Apa fierbinte este considerată a fi primul remediu în sistemul medical tibeţan. După ceai, soseau cei doi călugări tsenshap, iar eu îmi petreceam următoarea oră şi un pic dezbătând probleme abstracte, cum ar fi, care este natura Minţii? În cele din urmă, calvarul zilei lua sfârşit pe la cinci şi jumătate. Nu pot da orele exacte, întrucât tibetanii nu se dau în vânt după ceas după cum o fac alte popoare, iar lucrurile aveau tendinţa de a începe

| şi de â se termina când era convenabil. Graba era întotdeauna evitată.

!<, De îndată ce tutorele meu pleca, eu o zbugheam pe acoperiş, dacă eram i

;” la Potala, cu telescopul meu. Cuprindea o panoramă minunată a Lhasei -de la şcoala medicală Chaupori până în apropiere de Oraşul Sfânt, partea capitalei care se situa în jurul mănăstirii Jokhang, aflată la mare distanţă.; Oricum, eu eram mult mai interesat de satul Sh6l, care era situat la poalele j Dealului Roşu. Acolo se afla închisoarea de stat şi aceasta era perioada când î,' prizonierilor li se permitea să se plimbe prin curte, îi consideram a fi prietenii „i mei şi le urmăream îndeaproape mişcările. Ei ştiau acest lucru şi de câte ori | -.; mă zăreau, se aruncau la pământ prosternându-se. Îi recunoşteam pe toţi şi * ştiam mereu când cineva era eliberat sau altcineva era încarcerat. Obişnuiam totodată să examinez grămezile de lemne pentru foc şi furajele din curte.

După această inspecţie, îmi mai rămânea timp să mă joc înăuntru - de exemplu să desenez - înainte de cina, care îmi era adusă imediat după ora

\ȷ şapte. Aceasta consta din ceai (inevitabil), supă, câteodată cu puţină carne

'. şi iaurt sau *sho*, împreună cu o provizie bogată şi variată de pâine coaptă de mama mea şi trimisă proaspăt în fiecare săptămână. Favoritele mele erau pâinişoarele făcute în stil Amdo - bucăţi mici, rotunde, cu o coajă tare, albe şi pufoase înăuntru.

Reuşeam destul de des să iau cina cu unul sau mai mulţi dintre măturătorii mei. Ei erau mâncăcioşi notorii, toţi, până la ultimul. Castroânele lor erau îndeajuns de mari ca să cuprindă conţinutul unui întreg ceainic de ceai. Alteori, mâncăm cu nişte călugări din mănăstirea Namgyal. Oricum, de cele mai multe ori, îmi împărţeam mesele doar cu cei trei călugări care mă îngrijeau şi uneori cu *Chikyap Kenpo*, şeful personalului. În absenţa celui din urmă, ceilalţi îmi produceau clipe foarte vesele şi exuberante, îmi amintesc în mod special de mesele din perioada iernii, când stăteam lângă foc, consumând fiertura fierbinte şi ascultând tânguitul vântului de afară, spulberând zăpada.

După ce mâncăm, obişnuiam să cobor cele şapte rânduri de scări până în curte, unde trebuia să recit din scripturi şi să mă rog în timp ce mă plimbam. Dar când eram tânăr şi încă fără griji, nu prea făceam acest lucru, în loc de aceasta, îmi petreceam timpul fie imaginându-mi povestiri, fie anticipându-le pe cele care ar fi urmat să-mi fie spuse înainte de culcare. Cel mai des, acestea aveau caracter supranatural, deci era vorba despre un Dalai Lama foarte speriat care se ţâra în întuneric în dormitorul său infestat" cu paraziţi, seara, pe la ora nouă. Una dintre cele mai înspăimântătoare poveşti se referea la nişte bufniţe uriaşe care trebuiau să înşface băieţei după lăsarea întunericului. Acesta se baza pe o frescă antică din mănăstirea Jokhang. M-a făcut să fiu foarte atent să nu mă prindă noaptea pe afară.

Viaţa mea atât la Potala, cât şi la Norbulingka, era foarte asemănătoare. Diferea numai în perioada unor festivaluri importante sau când mă retrăgeam, în această din urmă perioadă, eram însoţit de unul din Tutori, câteodată chiar de amândoi, sau alţi lama superiori din mănăstirea Namgyal. De obicei făceam acest lucru o dată pe an, în timpul iernii. Dura cam trei săptămâni, timp în care aveam doar o scurtă lecţie şi nu mi se îngăduia să mă joc afară; doar lungi perioade de rugăciune şi meditaţie ce aveau loc sub supraveghere. Copil fiind, nu prea îmi plăcea întotdeauna acest lucru. Petreceam mult timp privind afară pe fereastră, indiferent de dormitor. Cel situat spre nord dădea spre mănăstirea Sera, cu munţi pe fundal. Cel de la sud, dădea spre o sală imensă unde se ţineau întrunirile de dimineaţă ale Guvernului.

Această sală avea atârnată pe pereţi o colecţie de vechi şi inestimabile *thangkas*, mătăsuri brodate ce descriau viaţa lui Milarepa, unul dintre cei mai îndrăgiţi maeştri spirituali ai Tibetului. Obişnuiam adeseori să mă zgâiesc la aceste picturi minunate. Mă întreb ce s-o fi întâmplat cu ele.

Serile din timpul perioadelor de retragere erau mai nesuferite decât

TRONUL LEULUI 51

zilele, întrucât era vremea la care tinerii de vârsta mea îşi mânau vacile spre casă spre satul Sh5l, aflat la baza Potalei. Îmi amintesc foarte clar cum stăteam în linişte recitând *mantras* în tăcerea luminii ce dispărea şi ascultând cântecele lor în timp ce se întorceau de la păşunile din apropiere. De câteva ori, îmi dorisem chiar să schimb locul cu ei. Dar treptat, am ajuns să *apreciez* valoarea acestor zile în retragere. Astăzi îmi doresc cu ardoare să am mai mult timp pentru ele.

În linii generale, mă înţelegeam bine cu toţi tutorii mei, întrucât eram ager la învăţătură. Aveam o minte destul de bună, şi am descoperit cu o oarecare satisfacţie acest lucru, când am fost pus alături de nişte „super-elevi" ai Tibetului. Dar în general munceam destul de tare ca să nu am necazuri. Oricum, a venit şi vremea când tutorii mei au început să se îngrijoreze de nivelul progresului meu. Astfel, Kenrap Tenzin a aranjat un examen pentru călugări, în care eu trebuia să mă întreccu Norbu Thondup, măturătorul meu favorit. Fără să ştiu, Kenrap Tenzin a fost instruit dinainte în totalitate, iar drept consecinţă, eu am pierdut întrecerea. Eram distrus, mai ales datorită faptului că umilirea mea s-a produs în mod public.

Trucul a reuşit, iar pentru un timp am muncit din răsputeri mânat de furie. Dar, în final, intenţiile mele bune s-au mai estompat şi am recăzut în ritmul de dinainte, însă abia după majorat am *realizat cât* de importantă era educaţia mea, iar apoi am început să mă interesez îndeaproape de studiile mele. Astăzi regret leneveala din copilărie şi studiez mereu cel puţin patru ore pe zi. Un lucru care cred că m-ar fi ajutat foarte mult în primii ani de şcoală, ar fi fost o întrecere serioasă. Datorită faptului că nu am avut colegi de clasă, nu trebuia să mă întrec cu nimeni. - Când am împlinit nouă ani, am descoperit printre lucrurile predecesorului meu, două proiectoare de film manuale şi câteva role de film. La început, nu puteam găsi pe nimeni care să ştie cum se folosesc, întâmplător, un bătrân călugăr chinez care fusese încredinţat de părinţii săi celui de-al Treisprezecelea Dalai Lama pe când acesta vizitase China în 1908, călugăr care apoi a trăit la Norbulingka, s-a dovedit a fi un bun tehnician. Era un om foarte bun, foarte sincer, cu un devotament extraordinar, faţă de chemarea sa religioasă, dar care, ca mulţi chinezi, avea o fire cam dificilă.

Unul dintre filme era un documentar despre încoronarea Regelui George al V-lea, care m-a impresionat foarte tare cu rândurile de soldaţi în uniforme splendide din întreaga lume. Altul conţinea nişte imagini trucate, care arătau nişte dansatoare scoase nu ştiu cum din ouă. Dar cel mai interesant dintre toate era un documentar din minele de aur. Din acesta ca *sta* am învăţat cât de periculoasă este meseria de miner şi în ce condiţii dificile lucrează aceştia. Ulterior, de câte ori auzeam despre exploatarea clasei muncitoare (lucru care s-a întâmplat de multe ori în anii următori), mă gândeam la acest film.

Din nefericire, bătrânul călugăr chinez, cu care m-am împrietenit rapid, a murit la scurt timp după această descoperire importantă. Noroc că între timp învăţasem să folosesc proiectorul şi singur, câştigând astfel prima experienţă în electricitate şi funcţionare a dinamului. Ea s-a dovedit a fi foarte folositoare când am primit un cadou, se pare că de la Familia Regală Britanică, conţinând un proiector electric modern, dotat cu propriul, său generator. Fusese expediat prin Misiunea Comercială Britanică, iar Reginald Fox, adjunct al Ataşatului Comercial, a venit să-mi arate cum să-l folosesc.

Datorită altitudinii sale, multe boli frecvente în alte părţi ale lumii nu sunt cunoscute în Tibet. Oricum, era una care constituia un veşnic pericol: variola. Când aveam zece ani, mi s-a repartizat un doctor nou. cam umflat, ce folosea medicamente din import, şi care m-a vaccinat împotriva bolii. A fost o experienţă foarte dureroasă care, pe lângă că mi-a lăsat patru cicatrici adânci pe mână, mi-a cauzat o suferinţă considerabilă şi a declanşat o'febră care a durat cam două săptămâni, îmi amintesc că m-am plâns foarte mult de „acel doctor gras”.

Celălalt medic personal al meu era poreclit pe atunci Doctor Lenin datorită bărbii sale de ţap. Era un om de statură mică, cu un apetit uriaş şi un excelent simţ al umorului, îl preţuiam în mod deosebit pentru arta sa de a spune poveşti. Amândoi erau instruiţi conform sistemului tradiţional al medicinei tibetane, despre care voi vorbi mai mult într-un capitol viitor.

Tot când aveam zece ani, războiul mondial care făcuse ravagii de cinci ani, se încheiase. Ştiam foarte puţine despre el, cu excepţia faptului că atunci când a luat sfârşit, Guvernul meu a trimis o misiune ce ducea cadouri şi un mesaj de felicitări Guvernului Britanic din India. Oficialităţile au fost primite de Lordul Wavell, Viceregе. Anul următor, s-a mai trimis o delegaţie în India ca să reprezinte Tibetul la o conferinţă despre relaţiile cu Asia.

La scurt timp după aceea, în primăvara anului 1947, s-a produs un incident foarte trist, care reflectă felul în care urmărirea în mod egoist a intereselor personale printre membrii deţinători de posturi înalte, poate avea repercursiuni ce afectează soarta unei ţări.

Într-'o zi, în timp ce urmăream o dezbatere, am auzit zgomot de

TRONUL LEULUI 53

Împuşcături. Sunetul venea din nord, din direcţia mănăstirii Sera. M-am *repezit* afară, plin de încânarea că voi face ceva real cu telescopul meu. Şi totuşi, eram foarte tulburat în acelaşi timp, realizând că împuşcătura înseamnă a omorî. A reieşit că Reting Rimpoche, care îşi anunţase retragerea din politică cu şase ani în urmă, hotărâse să-şi reobţină titlul de Regent. A fost susţinut în această acţiune de anumiţi călugări şi oficialităţi laice, care au organizat un complot împotriva lui Tathag Rinpoche. Aceasta a condus la arestarea lui Reting Rinpoche şi la moartea unui număr considerabil de adepţi ai săi.

Reting Rinpoche era adus în mod sistematic la Potala, unde a cerut să i se permită să mă vadă. Din păcate, aceasta i s-a refuzat din numele meu şi a murit în închisoare la puţin timp după eveniment. Desigur, ca minor, arareori aveam prilejul să fiu implicat în probleme judiciare, dar privind în urmă, mă gândesc dacă nu cumva as fi putut face ceva în acest caz. Dacă l-aş fi interogat în vreun fel, este posibil ca să fi putut preveni distrugerea mănăstirii Reting, una dintre cele mai vechi şi mai frumoase din Tibet. Una peste alta, întreaga poveste era foarte prostească. Şi totuşi, în ciuda greşelilor sale, eu tot mai menţin un respect personal adânc pentru Reting Rinpoche ca prim tutore şi *gara*. După moarte, reputaţia sa a fost subminată - până când am restabilit-o eu cu mulţi ani mai târziu, la indicaţia oracolului.

Nu peste mult timp de la aceste evenimente nefericite, am plecat cu Tathag Rimpoche la mănăstirile Drepung şi Sera (care sunt situate la aproximativ cinci şi respectiv trei mile şi jumătate lanord de Lhasa). Drepung era pe atunci cea mai mare mănăstire din lume, cu peste şapte mii de călugări. Sera nu era cu mult mai mică şi avea cinci mii. Această vizită a marcat debutul meu public ca dialectician. Trebuia să dezbat problemele împreună cu stareţii de la fiecare din cele trei colegii din Drepung şi cu cele două din Sera. Datorită recentelor tulburări, fuseseră luate măsuri adiţionale de securitate, ceea ce mă făcea să nu mă simt în largul meu. În plus, eram foarte agitat că merg în aceste mari lăcaşuri de învăţătură, pentru prima dată în viaţa mea. Şi totuşi, într-un fel îmi păreau amândouă foarte cunoscute şi am început să fiu convins de ceva legături dintr-o viaţă anterioară. Dezbaterile, care se purtau în faţa unei audienţe de sute de călugări, au decurs destul de bine, în ciuda nervozităţii mele.

Tot în acest răstimp, am primit de la Tathang Rinpochă învăţătura deosebită al celui de-al Cincilea Dalai Lama, care este considerată a fi specială pentru Dalai Lama, A fost receptată de Marele Cinci (după cum este încă cunoscut tibetanilor) în timpul unei viziuni, în săptămânile următoare, am avut o serie de experienţe neobişnuite, în special sub formă de visuri, care deşi atunci nu mi se păruseră semnificative, acum realizez că au fost foarte importante.

Una din compensaţiile faptului de a trăi la Potala, consta în faptul că aceasta conţinea multe magazii. Ele erau mult mai interesante pentru un băieţel decât camerele care conţineau argint sau aur sau produse de artă extrem de preţioase; chiar mai interesante decât vastele cavouri din subteran, încrustate cu pietre preţioase, ale fiecăruia din predecesorii mei. Preferam mai degrabă sala de arme cu colecţiile sale de săbii vechi şi flinte, precum şi armurile. Dar chiar şi acestea erau nimic pe lângă comorile inimaginabile din camerele care conţineau unele dintre bunurile predecesorilor mei. Printre acestea am găsit o armă cu aer veche, întreagă, cu ţintă şi muniţii, telescopul la care m-am referit deja, fără să mai spun de mormanele de cărţi din limba engleză, cu ilustrate despre Primul Război Mondial. Acestea m-au fascinat şi îmi

sugerau schiţele pentru modelele de nave, tancuri şi aeroplane, pe care le realizam. Când am mai crescut, am dat la tradus în tibetană pasaje din ele.

Am găsit totodată şi două perechi de pantofi europeni. Deşi picioarele mele erau mult prea mici ca să le pot încălţa, i-am luat la purtat, îndesând bucăţele de cârpă în vârfuri, ca să-mi vină cât de cât. Eram încântat la auzul sunetului pe care îl produceau tocurile lor grele, pingelite cu fier.

Unul dintre lucrurile care îmi plăceau foarte mult în copilărie, era să desfac obiecte şi apoi să încerc să le reasamblez. Eram destul de bun în această privinţă. Oricum, la început nu aveam întotdeauna succes. Unul dintre obiectele peste care am dat printre lucrurile predecesorului mei era o cutie muzicală veche, ce îi fusese înmânată de Ţarul Rusiei, cu care se aflase în bune relaţii de prietenie. Nu mai funcţiona, deci m-am decis să încerc s-o repar. Am observat că arcul principal era sărit şi încâlcit. Când l-am atins cu şurubelniţa, mecanismul s-a deschis deodată şi s-a desfăşurat incontrolabil, aruncând în afară toate piesele fine din metal care scoteau sunete muzicale. Nu am să uit niciodată acea simfonie demonică de zgomote, în timp ce bucăţelele zburau de colo-colo prin cameră. Când mă gândesc la acest incident, *realizez* că am avut noroc că nu ml-au scos vreun ochi. Eram cu faţa aproape de tot cândmi-am găsit de lucru cu mecanismul. Ulterior aş fi putut fi luat drept Moshe Dayan!

Îi eram foarte recunoscător lui Thupten Gyatso, cel de-al Treisprezecelea Dalai Lama, pentru că i s-au făcut atât de multe cadouri minunate. Mulţi

dintre măturătorii de acum de la Potala îl serviseră în timpul vieţii sale, şi de la ei am aflat câte ceva din viaţa acestuia. Am înţeles că fusese nu numai un maestru spiritual foarte evoluat, dar şi un om foarte capabil şi un conducător secular, cu largi viziuni de perspectivă. Am aflat totodată că fusese trimis în exil de două ori de cuceritorii străini - mai întâi de englezi, care trimiseseră o armată comandată de colonelul Younghusband în 1903, iar a doua oară de manciurieni în 1910. În primul caz, britanicii s-au retras de bună voie, dar în al doilea - armata manciuriană a fost respinsă prin forţă în perioada iernii lui 1911-12.

Predecesorul meu fusese foarte interesat şi de tehnologia modernă. Printre lucrurile pe care le-a importat în Tibet se numărau utilaje generatoare de electricitate, o monetărie pentru producerea atât a monezilor, cât şi primelor bancnote ale Tibetului şi trei maşini. Acestea constituiau senzaţia Tibetului. La acea dată aproape că nu exista în ţară transport pe roţi. Chiar şi căruţele tractate de cai erau aproape necunoscute. Desigur, că se ştia de existenţa lor, dar natura neprielnică a pământului tibetan cerea ca unică formă de deplasare animalele de povară.

Thupten Gyatso fusese un vizionar şi în alte privinţe. După cea de-a doua perioadă de exil, el a aranjat ca patru tineri tibetani să fie trimişi spre educaţie în Anglia. Experimentul a fost încununat cu succes, băieţii s-au descurcat bine -

fiind chiar primiţi de Familia Regală, dar din păcate nu s-a mai repetat. Dacă practica de a trimite copii în străinătate s-ar fi introdus în mod general, după cum intenţionase el, sunt foarte sigur că situaţia Tibetului de astăzi ar fi fost foarte diferită. Reforma celui de-al Treisprezecelea Dalai Lama în rândul armatei, pe care el o considerase un element vital, a fost de asemenea reuşită, dar nesusţinută după moartea sa.

Alt plan al său a fost să introducă autoritatea Guvernului de la Lhasa în Kham. El a înţeles că datorită distanţei de Lhasa, Kham a fost neglijat îndeosebi de administraţia centrală. Ca atare, el a propus ca fiii conducătorilor locali să fie aduşi spre educare la Lhasa, iar apoi trimişi înapoi cu însărcinări guvernamentale. Mai voise totodată să încurajeze recrutarea pe plan local pentru armată. Dar, din nefericire, datorită inerţiei, nici un plan nu a fost materializat.

Vederile politice ale celui de-al Treisprezecelea Dalai Lama erau de asemenea extraordinare, în ultimul său testament scris, el a avertizat că, dacă nu se vor efectua schimbări radicale:

„S-ar putea *întâmpla ca aici în Tibet*, *religia şi guvernul să fie atacate atât din interior*, *cât şi din exterior*. *Dacă nu ne apărăm patria*, *se v*& *întâmpla ca toţi Dalai şi Panchen Lama*, *Tatăl şi Fiul*, *şi toţi veneraţii susţinători ai Credinţei sa dispară şi să nu mai aibă nume*. *Călugării şi mănăstirile lor vor fi distruse*. *Tăria legii va fi dizolvată*. *Pământurile şi averile oficialităţilor guvernamentale vor fi sechestrate*. *Ei înşişi vor fi obligaţi să-i slujească pe duşmani sau să bântuie prin ţară ca nişte cerşetori*. *Toate fiinţele vor fi afundate în mari greutăţi şi o teamă copleşitoare*; *zilele şi nopţile se vor târî cu greutate*, *în suferinţă*”.

Panchen Lama la care face referire textul respectiv, după Dalai Lama, este cea mai înaltă autoritate spirituală în Buddhismul tibetan. Prin tradiţie, reşedinţa lor este mănăstirea Tashilhunpo din Shigatse, al doilea mare oraş din Tibet.

Ca om, al Treisprezecelea Dalai Lama fusese foarte simplu. Eradicase multe obiceiuri învechite. De exemplu, ori de câte ori Dalai Lama părăsea camerele, servitorul care se nimerea să fie prin împrejurimi, pleca imediat. El afirmase că această procedură dădea o bătaie de cap inutilă oamenilor şi îl împiedica.şi pe el să apară cu plăcere. Astfel că a desfiinţat regula.

Copil fiind, am auzit o serie de poveşti despre predecesorul meu care demonstrează cât de „cu picioarele pe pământ” era. Una dintre ele, relatată de un om foarte bătrân, al cărui fiu era călugăr la mănăstirea Namgyal, se referea la perioada când se înălţa o nouă clădire pe terenurile de la Norbulingka. După cum era obiceiul, mulţi dintre locuitori veneau să pună o piatră la fundament, în semn de respect şi urări de bine. Într-o zi, un călător din depărtări (tatăl persoanei care mi-a istorisit povestirea) a venit să-şi aducă o mică contribuţie la ridicarea acesteia. Avea cu el un catâr nărăvaş, care, de îndată ce stăpânul

s-a întors cu spatele ca să facă donaţia, a zbughit-o în căutarea libertăţii. Noroc că cineva se plimba în direcţie opusă. Călătorul a strigat către acea persoană să înşface catârul liber. Străinul a şi făcut-o şi i l-a adus. Călătorul a fost încântat la început iar apoi uimit, întrucât salvatorul s-a dovedit a fi nimeni altcineva, decât însuşi Dalai Lama.

Dar al Treisprezecelea Dalai Lama fusese totodată şi foarte categoric. A interzis fumatul atât la Potala, cât şi pe teritoriul de la Norbulingka. Însă, pe când se plimba el, s-a întâmplat o dată să ajungă la un loc unde lucrau nişte pietrari. Unul dintre aceştia se plângea în gura mare de interdicţia fumatului, pretinzând că acesta era foarte bun atunci când o persoană era obosită şi flămândă. El avea oricum să mestece un pic de tutun. La auzul acestor cuvinte, Dalai Lama a făcut stânga-mprejur şi a plecat fără să-şi facă simţită prezenţa.

Aceasta nu înseamnă că el era totdeauna tolerant. Dar dacă am să-i aduc vreo critică, este faptul că a fost puţin cam prea autocratic. Era extrem de

TRONUL«LEULUI

sever cu oficialităţile sale de rang superior şi se năpustea asupra lor cu vehemenţă pentru cea mai mică greşeală, îşi rezervase generozitatea pentru oamenii simpli.

Cea mai mare realizare a lui Thupten Gyatso în domeniul spiritual a constituit-o dedicarea sa pentru ridicarea nivelului şcolarizării din cadrul mănăstirilor (numărul cărora se ridica la cifra de şase mii în întregul Tibet). Procedând astfel, el a creat posibilităţi celor mai capabili călugări, chiar dacă erau adolescenţi. De asemenea, el însuşi a mai primit în ordinele mănăstireşti multe mii de novici. Până în anul 1907, majoritatea călugărilor superiori au fost hirotonisiţi ca *bikshus* de către el.

Până la vârsta de douăzeci de ani, când am început să rămân acolo permanent, mă mutam la Norbulingka în fiecare an primăvara timpuriu, întorcându-mă la Potala după vreo şase luni, odată cu lăsarea iernii. Ziua în care părăseam camera mea întunecoasă de la Potala, era fără îndoială una dintre favorurile din cursul întregului an. Începea cu o ceremonie care dura patru ore (fapt ce mi se părea o eternitate). Apoi urma marea procesiune, de care nu prea îmi păsa. Aş fi preferat să mă plimb pe jos şi” să rnă bucur *de* peisaj, ale cărei mlădiţe proaspete de frumuseţe naturală abia erau percale de a se manifesta prin delicate trăsături de verde.

Varietăţile de la Norbulingka erau nelimitate. Teritoriul consta dintr-un parc minunat înconjurat de un zid înalt, în spatele acestuia se găseau o serie de clădiri care erau locuite *de* membrii personalului. Mai era totodată şi un zid interior, cunoscut sub denumirea de Zidul Galben, în spatele căruia numai Dalai Lama, servitorii săi foarte apropiaţi şi anumiţi călugări aveau acces. Pe partea cealaltă se întindeau alte câteva clădiri, inclusiv reşedinţa personală a lui Dalai Lama, ce era împrejmuită de o grădină bine îngrijită.

Îmi petreceam cu plăcere orele prin parc, plimbându-mă prin frumoasele grădini şi privind unele din multele specii de animale şi păsări care trăiau acolo. Printre acestea se afla, din când în când, o turmă de căprioare blânde; cel puţin şase *dogkhyi*, dogi tibetani enormi, ce erau pe post de câini de pază; un pechinez trimis din Kumbum; câteva capre de munte; o maimuţă; o mână de cămile aduse din Mongolia; doi leoparzi şi un tigru destul de bătrân şi cam trist (aceştia din urmă în cuşti, desigur); mai mulţi papagali; vreo şase păuni; nişte cocori; o pereche de gâşte galbene; vreo treizeci de gâşte din Canada foarte nefericite, ale căror aripi au fost tunse ca să nu poată zbura: îmi era tare milă de ele.

Unul dintre papagali se împrietenise foarte mult cu Kenrap Tenzin,

Maestrul meu de Ceremonii; obişnuia să-i dea alune, în timp ce pigulea printre degetele lui, el îi mângâia capul, moment în care pasărea părea să intre într-o stare de extaz, îmi doream foarte mult acest gen de prietenie şi de multe ori am încercat să obţin un rezultat similar, dar degeaba. Aşa că luam un băţ ca să-l pedepsesc. Desigur că ulterior, de câte ori mă vedea, zbura. Aceasta fusese o lecţie bună despre modul în care să-ţi faci prieteni; nu prin forţă ci prin înţelegere.

Ling Rimpoche avea o relaţie similar de bună cu o maimuţă. Era prietenoasă numai cu el. Obişnuia s-o hrănească din buzunar, astfel încât, de câte ori îl vedea venind, fugea la el şi începea să-i scormonească prin anteriu.

Eu am avut un noroc ceva mai mare în a-mi face prieteni din peştii care trăiau într-un lac mare, bine populat. Obişnuiam să stau pe mal şi să-i chem. Dacă veneau, îi recompensam cu mici bucăţele de pâine şi pa. Oricum, ei aveau tendinţa de a nu mă asculta şi de multe ori mă ignorau. Dacă se întâmpla acest lucru, mă înfuriam foarte tare şi, în loc să le arunc mâncare, deschideam un foc de artilerie cu pietre şi chiar bolovani. Dar atunci când veneau, eram foarte atent ca şi cei mici să-şi primească în mod echitabil porţia lor. Dacă era necesar, foloseam chiar şi un băţ pentru a-i alunga pe cei mai mari din calea acestora.

Odată, în timp ce mă jucam pe malul lacului, am zărit un buştean plutind în apropierea malului. Am încercat să-l scufund cu beţişorul meu pentru peşti. Următorul lucru de care îmi amintesc, este că zăceam lungit pe iarbă, văzând stele. Căzusem în apă şi începusem să mă scufund. Din fericire, unul dintre măturătorii mei, un fost soldat din îndepărtatul Tibet de vest, mă supraveghease şi venise să mă salveze.

O altă atracţie la Norbulingka era apropierea sa de un afluent al râului Kyichu, care se afla la o distanţă de câteva minute în afara zidurilor exterioare. Când eram puşti, obişnuiam să ies afară incognito destul de des, însoţit de un servitor, şi să mă duc până la malul apei. La început, această escapadă fusese ignorată, dar ulterior, Tathag Rimpoche a interzis-o. Din nefericire, protocolul în privinţa lui Dalai Lama era foarte strict. Eram obligat să rămân ascuns ca o

bufniţă. De fapt, conservatorismul societăţii tibetane de la acea vreme era de'aşa natură, încât era considerat impropriu ca un membru din guvern de rang înalt să fie văzut privind în josul străzii.

Atât la Norbulingka, cât şi la Potala, îmi petreceam majoritatea timpului cu măturătorii. Chiar şi la o vârstă foarte fragedă, aveam o repulsie faţă de protocol şi formalităţi preferând compania servitorilor, aceleia, să zicem, a membrilor Guvernului, îmi plăcea în mod deosebit să stau cu servitorii

TRONUL LEULUI 59

părinţilor mei, cu care îmi petreceam o grămadă de timp ori de câte ori treceam pe acasă la ai mei. Majoritatea proveneau din Amdo şi aveam o deosebită plăcere să ascult poveşti despre satul meu şi cele din împrejurimi.

Mă bucura prezenţa lor chiar şi atunci când mergeam să dau o raită pe la magaziile cu provizii ale părinţilor mei. Se bucurau şi ei de a mea cu aceste prilejuri, din motive evidente: era spre binele comun. Cea mai prielnică perioadă pentru aceste incursiuni era toamna târziu, când erau întotdeauna provizii proaspete de carne uscată delicioasă, pe care o afundam într-un sos iute. Îmi plăcea atât de mult, încât o dată am mâncat mult prea mult şi apoi m-am îmbolnăvit rău. În timp ce mă chirceam, vomând în agonie, Kenrap Tenzin mă văzu şi-mi spuse nişte cuvinte de încurajare, ceva de genul: „Aşa, dă afară tot. O să-ţi facă bine”. Mă simţeam foarte jenat, aşa că nici nu i-am mulţumit pentru atenţia lui.

Deşi eram Dalai Lama, servitorii părinţilor mei mă tratau exact ca pe un oricare alt copil, ceea ce făcea de fapt toată lumea, cu excepţia ocaziilor protocolare. Nu eram tratat cu nimic în plus, şi nimănuia nu-i era teamă să-mi vorbească deschis. Prin urmare, am învăţat de la o vârstă fragedă că viaţa nu fusese mereu uşoară pentru personalul meu, în mod similar, măturătorii mei îmi povesteau liber despre ei înşişi şi despre nedreptăţile pe care le-au suferit din pricina oficialităţilor sau a unui lama superior. Ei mă ţineau totodată la curent cu bârfa zilei. Aceasta lua adeseori formă de cântece şi balade, pe care oamenii le cântau când munceau. Deci, deşi copilăria mea s-a scurs uneori în izolare şi deşi pe la doisprezece ani Tathag Rimpochă mi-a interzis să mai merg la casa părinţilor mei, copilăria mea nu a fost nici pe departe ca cea a Prinţului Siddharta sau cea a lui Pu Yi, ultimul împărat al Chinei. De fapt, pe măsură ce creşteam, veneam în contact cu un număr de oameni interesanţi.

Erau în jur de zece europeni care trăiau în Lhasa în timpul copilăriei mele. Eu nu prea îi vedeam şi doar când Lobsang Samten l-a adus pe Heinrich Harrer la mine, am avut ocazia să cunosc un *inji*, după cum sunt denumiţi vesticii de către tibetani.

Printre cei poposiţi în capitală în timp ce eu mă maturizam, se afla Şir Basil Goul, şeful Misiunii Comerciale Britanice, împreună cu succesorul său, Hugh Richardson, care de atunci a scris nişte cărţi despre Tibet, şi cu care am avut câteva discuţii folositoare de când am venit în exil. Şi, în plus faţă de

Reginald Fox, mai exista un medic-ofiţer al armatei britanice, al cărui nume nu mi-l amintesc. Oricum, n-am să uit niciodată momentul în care acest om a fost chemat de urgenţă la Norbulingka pentru a trata unul dintre păuni, care avea un chist sub ochi. Îl priveam foarte atent şi ascultam cu uimire cum îi vorbea în tonuri convingătoare, folosind atât dialectul din Lhasa, cât şi tibetana oficială (care su'nt în mod virtual două limbi diferite). M-a impresionat în mod deosebit faptul că acest străin i s-a adresat păsării, cu un „Onorate Păun”!

Heinrich Harrer s-a dovedit a fi o persoană încântătoare, cu un păr atât de blond, cum nu mai văzusem până atunci. L-am poreclit Gqpse, însemnând „cap galben”. Ca austriac, în timpul celui de-al doilea război mondial, fusese luat în lagăr drept prizonier al Angliei în India. Dar a reuşit să scape într-un fel, împreună cu un alt prizonier, Peter Aufschneiter. Împreună, au reuşit să răzbată până la Lhasa. Aceasta era o mare realizare, întrucât Tibetul era mult peste mână pentru toţi străinii, cu excepţia celor care aveau însărcinări speciale. Le-au trebuit cam cinci ani de trai nomad înainte de a ajunge într-un final în capitală. Când au ajuns, oamenii fuseseră atât de entuziasmaţi de eroismul şi curajul lor, încât Guvernul le-a acordat permisiunea de a rămâne. Evident, că eu am fost unul dintre primii care am aflat de sosirea lor şi am devenit chiar curios să văd cum arată, mai ales Harrer, întrucât acesta şi-a creat repede o faimă de om interesant şi sociabil.

Vorbea excelent tibetana colocvială şi avea un minunat simţ al umorului, deşi era totodată plin de respect şi curtenie. Pe măsură ce începusem să-l cunosc mai bine, el a părăsit atitudinea de formalism şi a devenit foarte deschis, cu excepţia momentelor când mă aflam în prezenţa oficialităţilor. Am apreciat foarte mult această calitate. Ne-am întâlnit prima oară în 1948, cred, şi timp de un an şi jumătate, înainte de a părăsi Tibetul, l-am văzut frecvent, de obicei o dată pe săptămână. De la el am avut posibilitatea să învăţ câte ceva despre lumea din afara ţării mele, mai ales despre Europa şi războiul recent. El m-a ajutat totodată să învăţ engleza, pe care începusem s-o studiez de curând cu unul din oficialităţile mele. Ştiam deja alfabetul, pe care îl transpusesem în fonetica tibetana, şi eram dornic să învăţ mai multe. Herrer m-a asistat şi la o serie de aplicaţii practice.

De exemplu, m-a ajutat la generatorul care mi se adusese împreună cu un proiector electric. S-a dovedit a fi foarte vechi şi bolnav. Mă gândeam de multe ori dacă nu cumva oficialităţile britanice reţin generatorul destinat mie şi mi-l pasează pe cel vechi al lor - mie!

Un alt mare entuziasm al meu în acea perioadă îl reprezentau cele trei maşini importate ale celui de-al Treisprezecelea Dalai Lama. Deşi nu existaseră drumuri adecvate, el le folosise până la momentul morţii în mod ocazional pentru transport în interiorul şi în împrejurimile Lhasei. După aceea

– PrtW«3*ifiîS£ *”^MţPl

TRONUL LEULUI 61

nu mai fuseseră folosite şi s-au degradat. Acuma erau adăpostite într-o clădire din Norbulingka. Unul dintre ele era un Dodge american; celelalte - erau amândouă Baby Austin. Toate din producţia anilor '20. Mai era şi un jeep Willys rar folosit, achiziţionat de Misiunea Comercială Tibetană şi care a făcut un drum până în America în 1948.

Ca şi în cazul proiectoarelor de cinema, mi-a luat ceva timp până am depistat persoana care să ştie câte ceva despre maşini. Dar eram hotărât să le pun din nou în stare de funcţionare, în cele din urmă, a fost găsit un şofer, Tashi Tsering, împreună cu un alt om ce avea un temperament destul *de* exploziv, originar din Kalimpong, exact la sud de la graniţa cu India. Am lucrat împreună la maşini şi în final, jupuind o parte *de* la un Austins, am pus-o în funcţiune pe cealaltă. Atât Dodge-ul, cât şi jeep-ul erau în condiţie mai bună, şi au necesitat doar nişte mici cârpeli.

Bineînţeles, că odată ce-am reparat maşinile, nu mi s-a mai dat voie să mă ap'ropii de ele. Dar acest lucru întrecea deja orice măsură în accepţiunea mea şi într-o zi, când ştiam că şoferul meu este plecat, am hotărât să scot una din ele la o plimbare. Atât Dodge-ul, cât şi jeep-ul necesitau o cheie de pornire, iar acestea erau în posesia şoferului meu. Oricum, Baby Austin avea o aprindere magnetică şi putea fi pornită prin învârtirea manivelei.

Foarte prudent, l-am scos din şopron şi am început să dau un ocol prin grădină. Din nefericire, parcul Norbulingka era plin de copaci şi n-a trecut mult timp până când m-am ciocnit de unul dintre ei. Spre groaza mea, am observat că geamul de la unul dintre faruri era spart. Dacă nu-l puteam repara până a doua zi, călătoria mea *de* plăcere putea fi descoperită, iar şoferul meu ar fi încurcat-o.

Am reuşit să duc maşina înapoi fără alte probleme şi m-am apucat imediat să încerc să repar geamul. Spre stupoarea mea, am descoperit că nu era un geam obişnuit, ci unul cositorit. Deci, cu toate că am reuşit să găsesc o bucată care să se potrivească, m-am confruntat cu imposibilitatea de a o face să arate ca originalul. Aceasta am reuşit-o ulterior, ungând-o cu sirop de zahăr, în cele din urmă, am fost foarte mulţumit de arta mea. Dar chiar şi aşa, m-am simţit extrem de vinovat când l-am văzut apoi pe şoferul meu. Eram convins că el ştia, sau cel puţin că va afla ceea ce s-a petrecut. Dar el n-a suflat niciodată nici un cuvânt. Nu am să-l uit niciodată pe Tashi Tsering. El este încă în viaţă şi trăieşte acum în India şi deşi îl văd destul de rar, continui să-l consider un bun prieten.

Calendarul tibetan este destul de complicat. Se bazează pe o lună lunară. De asemenea, în loc de secole şi sute de ani, noi ujmărirn un ciclu de şaizeci de ani, fiecare dintre acestea având legătură cu unul dintre cele cinci elemente, ale căror ordine este: pământul, aerul, focul, apa şi fierul; şi cu unul din cele douăsprezece animale: şoarecele, boul, tigrul, iepurele, dragonul, şarpele, calul, oaia, maimuţa, pasărea, câinele şi porcul, toate în această ordine.

Fiecare dintre aceste elemente apar de câte două ori, întâi în aspectul său masculin, iar apoi în cel feminin. Astfel, ele se încheie în al zecelea an. Apoi primul element este alăturat cu animalul din poziţia unsprezece şi doisprezece, al doilea - la animalele treisprezece şi paisprezece şi aşa mai departe. Spre exemplu, conform calendarului tibetan, anul 2000 va fi anul Fier Dragon.

De-a lungul secolelor ce au precedat invazia chineză a Tibetului, anotimpurile erau marcate prin nenumărate zile de festival, în mod general, acestea aveau o semnificaţie religioasă, dar ele erau sărbătorite în mod similar şi de călugări şi de laici. Pentru cei din urmă, timpul trecea mâncând, cântând, dansând şi jucând jocuri, combinate intermitent cu rugăciuni.

Unul dintre cele mai importante evenimente de acest gen era sărbătoarea de Anul Nou, sau *Losar*, care cade în februarie sau martie din calendarul occidental. Pentru mine, însemnătatea sa specială consta în întâlnirea mea publică anuală cu Nechung, oracolul de stat. Am să abordez această chestiune într-un capitol ulterior, dar în linii mari, acesta îmi dădea mie şi Guvernului oportunitatea de a ne consulta despre anul ce urma să vină printr-un medium, sau kutten, cu Dorje Drakden, divinitatea protectoare a Tibetului.

Mai exista un festival, faţă de care aveam sentimente amestecate. Acesta era *Monlam*, Festivalul Marilor Rugăciuni, care urma imediat după *Losar* - problema constând în faptul că eu, ca Dalai Lama, chiar de la o vârstă foarte fragedă, trebuia să particip la cea mai importantă ceremonie a sa. Celălalt lucru care îmi displăcea la *Monlam*, era faptul că trebuia să îndur în mod invariabil un puternic acces de gripă datorită prafului, exact cum mi se întâmplă şi astăzi de fiecare dată când mă duc la Bodh Gaya în India. Aceasta se datora faptului că eram adăpostit în camerele din templul Jokhang, care erau chiar şi mai dărăpănate decât camera mea din Potala.

Ceremonia, sau *puja*, de care mă temeam atât, avea loc după-amiaza, la sfârşitul primei dintre cele două săptămâni închinate sărbătorii *Monlam*. Urma apoi un lung discurs despre viaţa lui Buddha Shakyamuni, susţinut de Regent. *Puja* în sine, dura cam patru ore, după care trebuia să recit din

memorie un lung şi dificil pasaj din scripturi, Eram atât de agitat, încât nu înţelegeam nici un cuvânt din cele spuse înainte. Tutorele meu Superior, Regentul,.Tutorele meu Secundar şi Maeştri de Ceremonii, *de* Bucătărie şi Veşminte erau la fel de nerăbdători. Principala lor îngrijorare era faptul că eu stăteam în timpul ceremoniei cocoţat pe un tron, şi nimeni nu-mi putea sufla cu uşurinţă dacă mă împotmoleam.

Dar reamintirea versetelor era numai o jumătate din problemă, întrucât evenimentele durau atât de mult, mai exista o spaimă în plus: teama că vezica mea n-o să reziste atât. În final, toate au decurs bine, chiar şi cea de prima dată, când am fost atât de mic. Dar îmi amintesc că eram pierit de frică, îmi

amorţiseră simţurile până la punctul în care nu mai realizasem ce se petrecea în jurul meu. Încetasem să mai fiu conştient chiar şi de porumbeii care zburau de jur-împrejur înlăuntrul clădirii, furând din farfuriile de ofrande. Le mai observasem abia după ce trecusem bine de a doua parte a oratoriei mele.

Când se încheiau, eram într^o fericire extatică. Nu numai că toată povestea îngrozitoare se termina pentru încă douăsprezece luni, dar după aceasta urma unul dintre cele mai minunate momente din tot anul lui Dalai Lama. După ceremonie, mi se permitea să ies afară şi să mă plimb pe străzi, astfel încât puteam vedea *thorma*, uriaşele şi viu coloratele sculpturi în unt, oferite zeităţilor în acea zi. Se dădeau totodată şi reprezentaţii cu păpuşi, era şi muzică executată de fanfare militare, precum şi o atmosferă de imensă fericire printre oameni.

Templul Jokhang este cel mai sacru din tot Tibetul. A fost construit în timpul domniei Regelui Songtsen Gampo în secolul al Vll-lea e.n. pentru a găzdui o statuie adusă de una din soţiile sale, Bhrikuti Devi, fiica Regelui nepalez Anshuriaruam. (Songtsen Gampo a avut patru soţii, trei dintre ele tibetane şi una chinezoaică, Prinţesa Wengchen Kongjo, fiică a celui de-al doilea împărat al Dinastei Tang). De-a lungul secolelor, templul a fost extins şi înfrumuseţat cu mult. O caracteristică cu totul remarcabilă a Jokhangului este monumentul de piatră care încă se mai află la intrarea acestuia; purtând mărturia puterii istorice a Tibetului. Inscripţia sa, săpată atât în tibetană, cât şi în chineză, înregistrează tratatul perpetuu încheiat între Tibet şi China în 821-22 e.n.:

„Marele Rege al Tibetului, Miraculosul Domn Divin şi Marele Rege al Chinei, Conducătorul chinez Hwang-ti, fiind în relaţii de rudenie de unchi şi nepot, au conferit împreună spre alianţa regatelor lor. Ei au întocmit şi ratificat o mare înţelegere. Zeii şi oamenii ştiu cu toţii şi sunt martori ca aceasta să nu fie niciodată modificată; şi conform acestei înţelegeri, s-a înscris pe acest monument de piatră, pentru a informa epocile şi generaţiile ulterioare.

Miraculosul Domn Divin Trisong Dretsen şi Regele Chinez Wen Wu Hsiao-te Hwang-ti, nepot şi unchi, căutând în înţelepciunea lor scrutătoare să prevină toate cauzele de vătămare a bunăstării ţărilor lor, acum sau în viitor, şi-au extins bunăvoinţa în mod imparţial peste tot. Cu unica dorinţă de a acţiona pentru pacea şi profitul tuturor supuşilor lor, ei au convenit asupra înaltului ţel de a le asigura binele durabil; şi ei au încheiat acest mare tratat pentru a-şi îndeplini hotărârea de a restabili vechea prietenie şi consideraţie reciprocă, precum şi vechea relaţie de învecinare frăţească.

Tibetul şi China vor rămâne în graniţele lor pe care *le ocupă acum. Totul spre est este ţara Marii Chine; iar totul către vest este, fără îndoială, ţara Marelui Tibet. De acum înainte, nici una dintre părţi nu va purta războaie şi nu va acapara teritorii. Orice persoană care este suspectată va fi arestată; afacerile sale vor fi controlate, iar acesta va fi escortat înapoi.*

Acum, ca cele două regate avi fost aliate prin acest mare tratat, este necesar sa se trimită mesageri încă o dată pe vechea rută pentru a menţine comunicaţiile şi a transmite schimbul de mesaje prieteneşti cu privire la relaţiile armonioase dintre nepot şi unchi. Conform obiceiurilor străvechi, caii vor fi schimbaţi la baza trecătorii Chiang Chun, frontieră între Tibet şi

China. La bariera Suiyung, chinezii vor întâmpina solii tibetani şi îi vor aproviziona cu cele necesare. De *ambele părţi, ei vor fi trataţi cu respect şi onoarea tradiţionale, în conformitate cu relaţiile de prietenie între nepot şi unchi..”*

Între cele două ţări nici fum, nici praf nu se va ridica. Nu vor exista alarme fără avertizare, iar însuşi cuvântul „duşman” nu va fi rostit. Chiar şi garnizoanele de frontieră nu vor avea teamă sau nelinişte şi se vor bucura de pământ şi culcuş la orice oră. Toţi vor trăi în pace şi vor împănaşi binecuvântarea fericirii pentru zece mii de ani. Faima acestui lucru se va extinde în toate locurile pătrunse de soare şi lună.

Această înţelegere solemnă a pus bâzâie unei mari epoci, în care tibetanii vor fi fericiţi pe pământul Tibetului, iar chinezii pe pământul Chinei. Pentru ca aceasta să nu fie *schimbată, cele Trei Pietre Preţioase ale Religiei - Adunarea Sfinţilor, Soarele şi Luna, Planetele şi Stelele - au fost invocate drept martore. Un jurământ s-a rostit cu cuvinte solemne şi cu sacrificiu de animale; şi înţelegerea a fost ratificată.*

Dacă părţile nu acţionează în conformitate cu această înţelegere

sau *dacă* î? *violează, oricare din ele, Tibetul* sau *China, nimic din ceea ce ar* putea *întreprinde cealaltă pane ca represalii nu va fi considerat o încălrare a tratatului în ceea ce îi priveşte.*

J j *Regii şi Miniştrii Tibetului şi Chinei au apelat la forma jurământului*

L scris în acest sens, iar înţelegerea a fost notată, în amănunţime. Cei doi Regi s” şi-au pus peceţile. Miniştrii împuterniciţi în mod special să execute '] documentul înţelegerii şi-au înscris semnăturile, iar copiile de pe acesta s-au

3 *depozitat în dosarele regale de ambele părţi”.*

it j j î j' Camera mea de la Jokhang era la etajul doi, adică mai bine-zis, pe acoperiul | / plan al templului. De aici puteam să mă uit nu numai în partea principală y *i* a clădirii în sine, dar şi în piaţeta de jos. Fereastra ce dădea spre sud îmi | conferea o privelişte a încăperii principale, în care puteam vedea călugării \ cântând în diverse momente ale zilei. Aceşti călugări erau mereu foarte î”, manieraţi şi sârguincioşi în oficierile lor.

\ Vederea de la camera ce dădea spre est era însă foarte diferită. Aceasta ne oferea posibilitatea de a privi într-o curte unde se adunau călugări novici *l f* ca şi mine. Obişnuiam să-i privesc cu uimire în timp ce trăgeau chiulul, iar'

S, uneori chiar se luptau unii cu alţii. Când eram foarte mic, mă târâm pe scări i în jos, ca să-i pot privi mai bine. Nu-mi venea să cred ce-mi vedeau ochii

şi-mi auzeau urechile. Pentru început, ei nu-şi recitau rugăciunile după cum trebuiau s-o facă. Ei le cântau - dacă se oboseau să-şi deschidă în vreun fel gura. Destul de mulţi dintre ei nu păreau însă să o facă, iar în schimb, îşi petreceau timpul jucându-se. Şi chiar şi astfel, se întâmpla destul de des să izbucnească o încăierare. Apoi îşi scoteau castroanele de lemn şi-şi dădeau în cap linii altora cu ele. Această scenă provoca o reacţie curioasă în mine. Pe de o parte, îmi spuneam că aceşti călugări erau extrem de proşti.

Pe de altă parte, nu-mi puteam înfrâna un sentiment de invidie faţă de ei.

Păreau că nu au nici cea mai mică grijă pe lume. Dar când bătăile lor degenerau în violenţă, eu mă înspăimântam şi o ştergeam.

i Spre vest, puteam vedea până la piaţă. Aceasta era priveliştea mea i. preferată, dar trebuia mai degrabă să spionez, decât să privesc în mod direct, ca să nu mă vadă nimeni. Dacă cineva reuşea să mă vadă, toată

\' lumea venea în fugă să mi se închine. Puteam doar să trag cu ochiul printre

„\ perdele, simţindu-mă ca un criminal, îmi amintesc cum prima sau a doua

; oară când am stat la Jokhang, pe la şapte sau opt ani, m-am făcut de râs

* destul de rău. Vederea tuturor acelor oameni de jos fusese prea mult pentru

]l mine. Mi-am strecurat capul cu curaj printre perdele. Dar, ca şi când acest lucru nu ar fi fost îndeajuns de grav, îmi amintesc că am scuipat pe capetele mai multor oameni, în timp ce aruncaseră la pământ! După aceasta, mă bucur s-o pot afirma, tânărul Dalai Lama a învăţat ceva autodisciplină.

Îmi plăcea să trag cu ochiul la tarabele din piaţă şi îmi amintesc că am văzut un model de puşcă din lemn, de dimensiuni mici. Am trimis pe cineva să se ducă să mi-o cumpere. Am plătit-o din nişte bani oferiţi de pelerini, pe care îi foloseam ocazional pentru mine, întrucât nu mi se permitea în mod.oficial să mânuiesc bani. De fapt, până în această zi, nu am nici o tangenţă directă cu ei. Toate încasările şi cheltuielile sunt efectuate de Oficiul meu Personal.

Unul dintre celelalte plăceri de a sta la Jokhang era şansa de a-mi face noi prieteni printre măturătorii de acolo. Ca de obicei, tot timpul meu liber era petrecut în compania lor, şi cred că le părea şi lor rău când plecam. Oricum, îmi aduc aminte de un an, când oamenii cu care legasem prietenii atât de adânci în timpul unui festival anterior, nu mai erau acolo. Mă întrebam de ce, întrucât eram foarte nerăbdător să-i văd pe toţi. Am cerut să cunosc ce s-a întâmplat de la singurul dintre cei rămaşi. El mi-a relatat că toţi ceilalţi zece fuseseră concediaţi pe motiv de furt. După ce plecasem ultima oară, ei intraseră în camera mea, coborând pe şnurul lampadarului şi îşi însuşiseră diverse obiecte - sfeşnice de aur şi altele. Şi cam atât despre compania pe care mi-o făcusem.

Ultima zi a festivalului Mon/am era compusă din activităţi în afara clădirii. Mai întâi o statuie mare a lui Maitreya, Buddha ce va să vie, era purtată în fruntea unei procesiuni ce înconjura perimetrul vechiului oraş. Acest tfaseu era cunoscut drept *Lingkhor*. Am auzit că acuma nu mai există, datorită dezvoltării capitalei de către chinezi, dar *Barkhor*, sau perimetrul interior care se desfăşura în jurul zidurilor de la Jokhang, mai există, înainte, pelerinii credincioşi obişnuiau să se posteze unul lângă, altul de-a lungul întregului traseu *Lingkhor*, ca o datorie sfântă.

La scurt timp după ce statuia şi-a încheiat circuitul, obişnuia să se creeze o forfotă generală, întrucât oamenii se întorceau la activităţile sportive. Era o mare distracţie ce implica atât întreceri de cai, cât şi întreceri între oamenii din public. Primele erau destul de neobişnuite, întrucât animalele se întreceau singure. Ele erau eliberate în spatele mănăstirii Drepung şi îndreptate apoi spre centrul din Lhasa de către îngrijitorii lor şi spectatori. Exact înainte de sosirea cailor, atleţii ce urmau să se întreacă la alergări porneau şi ei tot spre centrul oraşului, însă pe o distanţă mai scurtă. Aceasta avea te idinţa de a se încheia într-o hărmălaie plăcută, întrucât ambele

TRONUL LEULUI 67

curse ajungeau simultan. Oricum, într-un an a avut loc un incendiu nefericit, când câţiva dintre competitorii umani au apucat de coadă nişte cai şi au fost târâţi. Imediat după încheierea întrecerilor, Lordul Şambelan i-a acuzat pe cei pe care îi ştiuse implicaţi în această poveste. Majoritatea erau membrii din administraţia mea. Mi-a părut rău când am auzit-că era foarte posibil să fie pedepsiţi, în final, o dată, am avut şi eu posibilitatea să intervin în favoarea lor.

Anumite aspecte ale festivalului *Monlam* antrenau strâns întreaga populaţie din Lhasa. Întrucât, conform tradiţiilor antice, administraţia civilă a oraşului era predată stareţului de la mănăstirea Drepung. El numea apoi, dintre călugării săi, un personal şi un poliţist care să menţină ordinea şi legalitatea. Acesta era impus în mod strict, iar orice delict era pedepsit printr-o amendă usturătoare. Unul dintre lucrurile asupra cărora insista abatele era curăţenia. Drept rezultat, aceasta era perioada din an când toate clădirile erau proaspăt văruite, iar străzile curăţate temeinic.

Un lucru foarte important pentru mine de Anul Nou era tradiţia de a coace khabse sau prăjituri de Losar. În fiecare an, în perioada festivităţilor, Maestrul meu de Bucătărie făcea grămezi de prăjituri delicioase, modelate în forme extravagante şi bine prăjite, într-un an, am luat hotărârea să-mi încerc îndemânarea la ceva prăjituri. Totul a decurs destul de bine şi eram destul de impresionat de manopera mea, deci, l-am anunţat pe Maestrul de Bucătărie că voi mai veni şi a doua zi. Zis şi făcut, însă uleiul care fusese scos pentru folosinţa mea de a doua zi era proaspăt şi nu îndeajuns de fiert. Drept rezultat, când am pus coca în tigaie, a erupt ca un vulcan. Mâna mea dreaptă s-a acoperit cu ulei încins, lucru care a provocat o umflare instantanee. Unica

amintire despre eveniment este aceea a unuia dintre bucătari care venise în fugă cu o cremă pe care a început s-o întindă pe mâna mea. În mod obişnuit era o persoană foarte jovială, dar de data aceasta era extrem de tulburat, îmi amintesc cum mă gândeam cât de comic putea să arate cu firele de tutun şi mucozităţile ieşindu-i din nas, în timp ce arbora o expresie extrem de serioasă pe faţa sa marcată de vărsat.

Dintre toate festivalurile, cel pe care îl îndrăgeam cel mai mult era festivalul de operă de o săptămână, care începea în prima zi a celei de a şaptea luni a fiecărui an. Aceasta implica spectacole pe un spaţiu pavat, aflat la.o distanţă destul de mare de Zidul Galben. Eu însumi priveam ceremoniile de la o deschizătură aflată întâmplător în vârful uneia dintre clădirile care se mărginea cu zidul pe dinăuntru. Printre ceilalţi spectatori se aflau toţi membrii Guvernului împreună cu soţiile lor - care se foloseau de ocazie pentru a se întrece în etalarea nestematelor şi a rochiilor. Oricum, această rivalitate nu se limita numai la doamne, întrucât era perioada cea mai îndrăgită şi de măturătorii de la Norbulingka. În zilele ce precedau festivităţile, ei cheltuiau mult timp şi energie împaimutând haine şi ornamente, de preferinţă mărgele, cu care să facă paradă. Momentul lor venea când purtau vesela ce conţinea florile ce urmau apoi să fie premiate de un juriu al competiţiei horticole *ce* avea loc în perioada festivalului.

Nu am să-l uit niciodată pe unul dintre măturătorii mei, care apărea mereu cu o pălărie specială, de care era foarte mândru. Aceasta avea un ciucure roşu de mătase pe care îl araja artistic în jurul gâtului, revăr-sându-i-se apoi pe umăr.

Publicul venea şi el să privească piesele de teatru, deşi ei nu aveau locuri special amenajate ca'oficialităţilevdin guvern şi aristocraţia. Tot astfel cum soseau să vadă reprezentaţiile, la fel veneau să admire oficialităţile în toaleta lor luxoasă de ceremonie. Ei mai obişnuiau totodată să profite de ocazia de a da ocolul perimetrului Zidului Galben cu roata rugăciunii în mână. (O roată de rugăciune constă dintr-un cilindru.ce conţine rugăciuni, care este rotită în timp ce o persoană recită mantras.)

Veneau şi oameni din afara Lhasei: locuitori din Kham - fanfaroni înalţi, din est, cu părul lor lung împopoţonat cu ciucuri roşii, comercianţi nepalezi şi cetăţeni din sud - din Sikkim şi, desigur, figuri mărunte şi sfrijite de fermieri nomazi. Oamenii se dedicau distracţiei - ceva la care tibetanii sunt înzestraţi de hi natură. Noi suntem în marea majoritate oameni simpli, cărora ne place cel mai mult un spectacol bun şi o petrecere reuşită. Chiar şi unii membri din comunitatea monastică li se alăturau, deşi era ilegal, astfel încât trebuiau să se deghizeze.

Erau aşa nişte vremuri fericite! Oamenii stăteau şi discutau în timpul reprezentaţiilor, atât le erau de cunoscute cântecele şi dansurile pe care le ştiau pe dinafară. Aproape toţi îşi aduceau o gustare şi ceai, precum şi *chang*,

venind şi plecând când doreau. Tinere femei îşi alăptau copiii la sân. Copiii alergau de colo-colo - ţipând şi râzând - oprindu-se doar pentru câteva secunde pentru a se zgâi cu ochi mari la vreunul dintre artiştii care îşi făcea intrarea îmbrăcat într-un costum viu colorat. La această apariţie, şi expresia bătrânilor care stăteau singuri se lumina, iar pentru o clipă femeile în vârstă îşi încetau discuţiile. Apoi totul revenea la normal. Şi în tot acest răstimp, soarele răzbătea până jos prin aerul rarefiat şi însufleţitor al munţilor.

Singurul moment în care puteai fi sigur de atenţia completă a tuturor,

era momentul satiric. Atunci actorii apăreau îmbrăcaţi în straie de călugări şi maici, oficialităţi şi chiar ca oracolul de stat, pentru a satiriza figurile publice.

Alte festivaluri importante de-a lungul anului includeau festivalul *Mahakala* ţinut pe data de opt a celei de-a treia luni. Aceasta se întâmpla când vara se instaura în mod oficial, şi în acea zi, membrii Guvernului treceau la ţinuta de vară. Aceasta era şi ziua în care eu mă mutam de la Potala la Norbulingka. În cea de-a cincisprezecea zi a celei de-a cincea luni era *Zamling Chisang*, Ziua Universală a Rugăciunii, care marca începutul unei perioade de o săptămână de vacanţă, când majoritatea populaţiei din Lhasa, dintre care nu era nici unul călugăr, maică sau membru în Guvern, carripau în corturi pe câmpurile din afara Lhasei, pentru o serie de picnicuri şi distracţii sociale. De fapt, sunt foarte sigur că unii oameni care nu aveau voie să participe la acestea o făceau, dar deghizaţi. Apoi în a douzeci şi cincea zi a celei de-a zecea luni, care marca moartea lui Tsonkapa, marele reformator al Buddhismului în Tibet şi fondatorul tradiţiei *Gelugpa*, mai era un festival. Acesta implica o procesiune de torţe şi aprinderea unui nenumărat şir de lămpi cu unt peste tot pe pământ. Evenimentul marca de asemeriea ziua în care începea în mod oficial iarna, iar oficialităţile îşi reluau ţinuta de iarnă şi se mutau fără chef înapoi la Potala. Eu tânjeam să fiu îndeajuns de matur ca să pot urma exemplul predecesorului meu care, participând la această procesiune, obişnuia să se întoarcă la Norbulingka, pe care o prefera cu mult.

Mai existau o serie de evenimente pur tradiţionale, ţinute în diverse perioade de-a lungul anului, cum ar fi spre exemplu târgul de cai, care era realizat în timpul primei luni. Mai era totodată o anumită perioadă a anului, toamna, când nomazii aduceau yaci pentru a fi vânduţi măcelarilor. Aceasta era o perioadă foarte tristă pentru mine. Nu puteam suporta gândul că toate acele biete creaturi mergeau la moarte. Dacă vedeam vreodată animalele mânate spre târg prin spatele mănăstirii Norbulingka, eu încercam mereu să cumpăr, trimiţând pe cineva s-o facă în locul meu. Astfel, aveam posibilitatea să le salvez vieţile. De-a lungul anilor, cred că am salvat cel puţin zece mii de

animale, dacă nu chiar şi mai multe. Când mă gândesc la toate acestea, *realizez* că acest copil extrem de năzdrăvan a făcut totuşi şi câte ceva bun.

CAPITOLUL TREI

Invazia: izbucneşte furtuna

ÎN ZIUA de dinaintea festivalului de operă din vara lui 1950, tocmai când ieşeam din baie la Norbulingka, am simţit cum se cutremură pământul de sub picioarele mele. Era seara târziu, iar eu stătusem de vorbă cu unul dintre servitorii mei, până ce m-am dus să mă spăl înainte de culcare. Grupurile sanitare erau pe atunci situate într-o mică clădire din afară, la câţiva iarzi de camerele mele.; eram deci afară, când a avut loc. La început, am crezut că trebuie să mai fi fost un cutremur, întrucât Tibetul este prolific în activitate seismologi că. Sunt foarte sigur, că atunci când m-am întors, am văzut cum câteva din tablouri se deplasaseră. Tocmai atunci, s-a auzit la distanţă o bufnitură cumplită. M-am repezit din nou afară, urmat de mai mulţi măturători, în timp ce ne uitam spre cer, s-a mai auzit o bufnitură şi încă una. Era ca un tir de artilerie - ceea ce am presupus noi a fi, atât datorită zguduituri! cât şi a zgomotului: armata tibetană executa un anumit exerciţiu. Cu totul, să fi fost treizeci sau patruzeci de bubuituri.

A doua zi am aflat că, departe de a fi un test militar, fusese realmente un fenomen natural. Unii oameni au relatat chiar că au văzut o lumină roşie ciudată pe cer, din direcţia din care veneau zgomotele. Până la urmă s-a tras concluzia că toţi oamenii au trăit acest fenomen de-a lungul şi de-a latul Tibetului: cu siguranţă, în Chamdo, aproape 400 de mile la est, şi în Sakya, la 300 mile spre sud-vest. Am auzit chiar că s-ar fi observat şi în Calcutta. Pe măsură ce raza de tatonare a acestui fenomen se îngusta, oamenii au tras concluzia în mod firesc, că acesta a fost mai mult decât un cutremur: că fusese un semn de rău augur.

Fiind foarte mult interesat de mic de ştiinţă, evident că am vrut să aflu baza ştiinţifică a acestui eveniment extraordinar. Când l-am văzut pe Heinrich Harrer câteva zile mai târziu, l-am întrebat care credea că este explicaţia nu numai pentru mişcările de pământ, dar mai ales pentru ciudatele fenomene cereşti. El mi-a răspuns că era convins că cele două

aveau legătură. Se părea că fisura scoarţei terestre a fost cauzată de o mişcare pe verticală a întregului masiv muntos.

Pentru mine, suna plauzibil, dar puţin probabil. De ce o fisură a scoarţei terestre să se manifeste ca o lumină pe cerul de noapte, acompaniată de tunete şi mai ales, cum se poate să fie observată pe o distanţă atât de mare? Nu credeam că teoria lui Harrer epuiza povestea. Nici măcar până în ziua de astăzi nu ştiu. Poate că există vreo explicaţie ştiinţifică, dar senzaţia mea este că ceea ce s-a petrecut este la ora actuală mult peste capacităţile ştiinţei,«ceva cu adevărat misterios. În acest caz, găsesc mult mai uşor să

accept faptul că ceea ce am trăit, a fost cu adevărat de natură metafizică. Oricum ar Fi - un avertisment de sus sau o simplă rumoare de jos - situaţia Tibetului s-a deteriorat rapid începând de atunci.

După cum am mai spus, acest eveniment s-a petrecut exact înainte de festivalul de operă. Două zile mai târziu, semnul prevestitor, dacă aceasta a vrut să fie, a început să se materializeze. Spre seară, în timpul unuia dintre spectacole, am zărit un mesager ce alerga în direcţia mea. Când a ajuns în zona rezervată mie, el a fost îndreptat imediat către Tathag Rinpoche, Regentul, care ocupa cealaltă jumătate. Am realizat dintr-o privire că ceva nu era în regulă, în condiţii n*brmale, problemele guvernamentale ar fi trebuit să aştepte până săptămâna următoare. Evident, că eram peste măsură de curios. Ce putea să însemne aceasta? Ceva îngrozitor trebuie să se fi întâmplat. Şi totuşi, fiind încă atât de tânăr şi neavând putere politică, trebuia să aştept până când Tathag Rinpochă considera de cuviinţă să-mi spună ce se întâmplă. Oricum, descoperisem deja că era probabil ca, stând pe o ladă, să trag cu ochiul printr-un geam aflat mai sus, în peretele ce separa camera lui de a mea. De îndată ce mesagerul a intrat, eu m-am săltat pe ladă şi, ţinându-mi respiraţia, am început să-l spionez pe Regent. Puteam să-i văd faţa foarte clar în timp ce citea scrisoarea. Aceasta a devenit foarte gravă. După câteva minute l-am auzit dând ordine de convocare a Kashag-ului.

Am descoperit ulterior că scrisoarea către Regent era de fapt o telegramă de la guvernatorul din Kham, cu sediul în Chamdo, raportând un raid al soldaţilor chinezi asupra unui post de control tibetan, ce cauzase moartea ofiţerului responsabil. Aceasta era o veste gravă, într-adevăr. Deja în toamna precedentă existaseră nişte încurcături la graniţă din cauza comuniştilor, care şi-au exprimat intenţia de a elibera Tibetul de mâinile imperialiştilor agresori - orice o fi însemnat aceasta. Şi toate în ciuda faptului că oficialităţile chineze ce trăiau în Lhasa au fost retrase în 1949.

Acum se părea că chinezii ne ameninţau în mod serios. Dacă era aşa, *idii Ţimnă* se ştia clar că Tibetul era în mare pericol, întrucât armata noastră cuprindea nu mai mult de 8.500 ofiţeri şi soldaţi. Nu ar fi fost nici o problemă pentru recent victorioasa Armată Populară de Eliberare (APE).

Nu-mi mai prea amintesc altceva din festivalul de operă din acel an, cu excepţia dezolării pe care am simţit-o în inima mea. Nici măcar dansurile magice executate în ritm de tobe n-au putut să-mi mai reţină atenţia, şi nici actorii în costumele lor minuţios *realizate* (unii fiind costumaţi ca să semene cu schelete, reprezentând Moartea) urmând solemn şi ritmic o coregrafie antică.

Două luni mai târziu, în octombrie, cele mai negre temeri ale noastre s-au materializat. Au sosit veşti la Lhasa că o armată de 80.000 soldaţi ai APE a traversat râul Drichu, la est de Chamdo. Rapoartele de la Radio China anunţau că, cu *ocazia* aniversării venirii la putere a comunismului în China, a început „eliberarea paşnică” a Tibetului.

Astfel, a căzut toporul. Şi în curând trebuia să cadă şi Lhasa. Nu puteam rezista la un astfel de atac. În plus faţă de lipsa de oameni, armata tibetană suferea şi de faptul că avea puţine arme moderne şi aproape nici un fel de antrenament. Pe parcursul perioadei de Regenţă, ea fusese neglijată. Pentru tibetani, în ciuda istoriei lor, pe locul întâi se aflau sentimentele de iubire, pace, iar a fi în armată era considerată cea mai josnică formă de vieţuire: soldaţii erau trataţi ca măcelari. Şi deşi au fost expediate în fugă câteva regimente în plus din alte părţi ale Tibetului, iar unul nou fusese constituit, calitatea trupelor trimise să-i înfrunte pe chinezi nu prea excela.

Este inutil să speculez rezultatul posibil dacă lucrurile ar fi fost altfel.

Este necesar doar să adaug faptul că chinezii au pierdut un mare număr de oameni în timpul cuceririi Tibetului: în unele zone, ei au întâmpinat o rezistenţă îndârjită şi, în plus faţă de pierderile directe din război, ei au suferit foarte tare de pe urma deficitului de provizii pe de o parte şi din cauza climatului aspru pe de altă parte. Mulţi au murit de inaniţie; alţii au sucombat cu certitudine din *cauza* altitudinii, care a afectat şi de fapt a şi omorât străinii în Tibet. Dar în ceea ce priveşte bătălia, indiferent cât de mare sau de bine pregătită ar fi fost armata tibetană, în final, eforturile sale ar fi fost zadarnice, întrucât chiar şi pe atunci, populaţia chineză era de mai mult de o sută de ori mai numeroasă decât a noastră.;

Această ameninţare la adresa libertăţii Tibetului nu a trecut neobservată în lume. Guvernul indian, sprijinit de Guvernul britanic, au protestat în faţa Republicii Populare Chineze şi au declarat că invazia nu poate fi considerată în interesul păcii. Pe 7 noiembrie 1950, *Kashag-u*\ şi Guvernul au apelat la Organizaţia Naţiunilor Unite pentru a interveni în *favoarea* noastră.

INVAZIA 73

Dar; din păcate, Tibetul, urmând politica sa de izolare pacifistă, nu s-a gândit niciodată să devină un membru ONU şi n-a ieşit nimic din această intervenţie - nici din următoarele două telegrame trimise înainte de sfârşitul anului.

Pe măsură ce iarna îşi continua drumul, iar veştile se înrăutăţeau, au început să se iste discuţii precum că ar trebui să i se dea lui Dalai Lama posibilitatea de a conduce. Oamenii au început să pretindă să mi se dea temporar puterea deplină - cu doi ani mai devreme. Măturătorii mei mi-au raportat că s-au lipit afişe în jurul Lhasei, care defăimau Guvernul şi cereau încoronarea mea imediată; se compuseseră inclusiv cântece cu aceleaşi cerinţe.

Erau două curente de gândire: una consta din oameni care se uitau la mine ca la un conducător în vremuri de criză; cealaltă, din oameni care simţeau că sunt prea tânăr pentru o astfel de responsabilitate. Eu eram de acord cu cei din urmă, dar, din nefericire, nu eram consultat, în schimb, Guvernul a decis ca problema să-i fie supusă spre hotărâre oracolului. Era o ocazie foarte

tensionată, la finele căreia *kutten*, tropăind sub podoaba imensă^ de ceremonie de pe cap, veni la locul unde stăteam eu şi întinse o *kata*, *o* eşarfă de ofrandă albă, în poala mea, îngânând cuvintele „*fhu-la bap*”, „Vremea lui a venit”.

Dorje Drakden vorbise. Tathag Rinpoche s-a pregătit imediat să se retragă din regenţă, deşi trebuia să-mi mai rămână Tutore Principal. A mai rămas doar până când astrologii de stat au selectat ziua întronării mele. Ei au ales 17 noiembrie 1950, drept cea mai auspicioasă zi înainte de finele anului. Eu am fost mai degrabă întristat de aceste desfăşurări de evenimente. Cu o lună în urmă fusesem un tânăr fără griji ce aştepta festivalul anual de operă. Acum eram confruntat cu perspectiva imediată de a-mi conduce ţara, întrucât aceasta se pregătea de război. Dar privind retrospectiv, realizez că n-ar fi trebuit să fiu surprins. Deja de câţiva ani, oracolul arătase un dispreţ făţiş faţă de Guvern, în timp ce pe mine mă tratase cu mare politeţe.

La începutul lui Noiembrie, cam cu două săptămâni înainte de ziua investirii mele, fratele meu cel mai măre veni în Lhasa. Eu abia de-l cunoşteam. Ca Taktser Rinpoche, el era deja abate la mănăstirea Kumbum, unde petrecusem primele optsprezece luni de singurătate, după ce fusesem descoperit. De cum l-am yăzut, am observat că suferise enorm. Era într-o stere teribilă, extrem de tensionat şi nervos. El s-a bâlbâit în timp ce mi-a relatat povestea sa. Întrucât Amdo, provincia unde ne născusem amâdoi, şi în care se află şi Kumbum, este atât de aproape de China, a căzut foarte repede sub controlul Comuniştilor. A fost imediat trimis la închisoare. Au fost impuse restricţii asupra, activităţii călugărilor, iar el însuşi fusese ţinut drept virtual prizonier în mănăstirea lui. În acelaşi timp, chinezii s-au străduit să-l îndoctrineze în noul mod de gândire Comunist şi au încercat să-l folosească împotriva noastră. Ei aveau un plan prin care îi dădeau drumul să vină la Lhasa, dacă accepta să mă convingă să accept regulile chinezilor. Dacă mă opuneam; el trebuia să mă omoare. Apoi ei îl recompensau.

Aceasta era o propunere ciudată, înainte de toate, ideea de a omorî orice creatură ce posedă viaţă este o anatemă la Buddhişti. Astfel încât sugestia de a-l omorî pe Dalai Lama pentru un câştig personal, i-a demonstrat cât de puţin înţelegeau chinezii caracterul tibetan.

După un an, timp în care fratele meu văzuse comunitatea sa întoarsă cu susu-n jos de chinezi, ajunsese încetul cu încetul la concluzia că trebuie să fugă la Lhasa ca să mă prevină pe mine şi Guvernul ce îi era rezervat Tibetului dacă îl cucereau chinezii. Unicul mod de a o face, era să se prefacă a fi de acord cu ei. Deci, în final, el hotărâse să întreprindă ce-i pomeniseră.

Mi s-a tăiat răsuflarea când am auzit acestea. Până în acea clipă, nu avusesem nici o idee despre chinezi. Iar despre Comunişti eram complet ignorant, deşi auzisem că provocaseră greutăţi teribile oamenilor din Mongolia, în afară de aceasta, ştiam numai ceea ce spicuisem din paginile unui ciudat

exemplar din revista „Life” ce mi-a căzut în mâini. Dar fratele meu mi-a arătat clar nu numai faptul că nu aveau religie, dar chiar că se opuneau practicării religiei. Mi s-a făcut foarte frică după ce Taktser Rinpochă mi-a spus că era convins că unica noastră speranţă era să ne asigurăm un sprijin din afară şi să le rezistăm chinezilor prin forţa armelor.

Buddha interzicea omorul, dar indica totodată că în anumite condiţii poate fi justificată. Şi după părerea fratelui meu, condiţiile prezente îl justificau. El renunţa astfel la jurămintele monastice, îşi scotea anteriul şi pleca în străinătate ca emisar al Tibetului. El încerca să ia contact cu americanii. Simţea că ei vor sprijini cu certitudine ideea unui Tibet liber.

Eram şocat să aud aceste cuvinte, darihaintedeaputea protesta, elm-a implorat să părăsesc Lhasa. Deşi un număr de alţi oameni afirmaseră acelaşi lucru, nu mulţi susţineau acest punct de vedere. Dar fratele meu m-a rugat cu stăruinţă să-l ascult, indiferent de ceea ce ar spune majoritatea. Pericolul era mare, spunea el, şi eu nu trebuia cu nici un chip să cad în mâinile chinezilor.

După întrevederea noastră, fratele meu a purtat discuţii cu diverşi membri ai Guvernului, înainte de a părăsi capitala. L-am mai văzut încă o dată sau de două ori, dar nu am putut face nimic ca să-l conving să-şi schimbe planurile. Experienţele sale teribile din ultimul an îl convinseseră că nu mai exista o altă cale. Nu am continuat să-l toc pe această problemă,

INVAZIA

Oricum, aveam şi eu preocupările mele. Ceremonia de întronare urma să aibă loc în câteva zile.

Pentru a marca evenimentul, am decis să dau o amnistie generală, în ziua numirii mele, toţi prizonierii urmau să fie eliberaţi. Aceasta însemna că închisoarea de la Shol urma să fie de-acuma goală. Eram încântat să am această ocazie, deşi au fost perioade când am regretat-o. Nu mai aveam plăcerea prieteniei noastre simple. Când îmi îndreptam telescopul spre închisoare, era pustie, cu excepţia câtorva câini ce scormoneau printre gunoaie după resturi. Era ca şi când ar fi lipsit ceva din viaţa mea.

În dimineaţa zilei de 17, m-am trezit cu o oră sau două mai devreme ca de obicei, pe când era încă întuneric, în timp ce mă îmbrăcam, Maestrul meu de Ceremonii mi-a înmânat o bucară de pânză verde ca s-o leg în jurul taliei. Aceasta era instruirea astrologilor, care preziseseră culoarea verde drept culoare propice. M-am hotărât să nu iau micul dejun întrucât ştiam că ceremonia urma să fie lungă şi doream să fiu distras din nici un fel de nevoi. Oricum, astrologii au menţionat totodată că trebuie să mănânc un măr înainte de începerea ceremoniei. Am avut dificultăţi în a-l înghiţi, după cum îmi amintesc. Dar odată ce l-am mâncat, m-am îndreptat spre capelă, unde urma să aibă loc întronarea la răsăritul soarelui.

A fost să fie o ocazie splendidă alături de întregul Guvern de faţă, împreună cu diferitele oficialităţi străine rezidente în Lhasa, toţi înveşmântaţi în ţinutele cele mai protocolare, frumos colorate. Din păcate, era foarte întuneric, deci nu am prea putut vedea detaliile, în timpul ceremoniei, mi s-a înmânat Roata de Aur, simbolizând asumarea puterii temporare. Oricum, nu prea îmi mai amintesc multe lucruri, cu excepţia nevoii din ce.în ce mai insistente de a-mi goli vezica. I-am acuzat pe astrologi. Ideea lor de a-mi da un măr era cu siguranţă cauza problemei. Nu am prea avut niciodată o mare încredere în ei şi acum mi-au întărit impresia negativă. Aceasta nu înseamnă că practica astrologiei de către tibetani ar trebui întreruptă. Este foarte importantă din punct de vedere cultural.

În orice caz, situaţia mea cu această ocazie a decurs din rău în mai rău. Am sfârşit prin a-i transmite un mesaj Lordului Şambelan ca să înceapă să urgenteze lucrurile. Dar ceremoniile noastre erau lungi şi complicate, iar eu începeam să mă tem că nu se mai termină.

Când, în cele din urmă, ceremonia a ajuns la final, m-am trezit conducătorul necontestat a şase milioane de oameni ce urmau să intre îhtr-un război pe scară largă. Şi eu nu aveam încă decât cincisprezece ani. Era o situaţie imposibilă, dar am considerat că este de datoria mea să evit acest dezastru, dacă exista vreo posibilitate. Prima mea sarcină era să numesc doi noi Prim Miniştri.

Raţiunea de a trebui să numesc doi, consta în faptul că în sistemul nostru de guvernare, fiecare post de Prim Ministru era dublat, fiecare fiind ocupat atât de un laic, cât şi de un călugăr.- Aceasta se trăgea încă din timpul Marelui Dalai Lama al Cincelea, care a fost primul ce şi-a asumat puterea temporară în plus faţă de poziţia sa de conducător spiritual al statului. Din nefericire, deşi această formă a funcţionat destul de bine în trecut, era complet inadecvată pentru secolul al douăzecelea. De altfel, după aproape douăzece de ani de Regenţă, Guvernul devenise îndeajuns de corupt, lucru pe care l-am mai spus deja.

Nu mai trebuie să adaug faptul că s-au realizat foarte puţine reforme care să fie şi implementate. Nici măcar Dalai Lama nu putea face acest lucru, întrucât orice ar fi sugerat, trebuia întâi transmis Primului Ministru, apoi Kashag-ului, apoi fiecărui membru al Executivului şi, în final, Adunării Naţionale. Dacă cineva aducea obiecţii la propunerile sale, era extrem de dificil ca problema să mai avanseze în vreun fel.

Acelaşi lucru s-a întâmplat şi când s-au propus reformele de către Adunarea Naţională, doar că s-a produs în sens invers, în cazul că o bucată din legislaţie era în final prezentată lui Dalai Lama, el putea dori să aducă amendamente, caz în care acestea erau înscrise pe fâşii de pergament şi adăugate la documentul original, care era trimis înapoi pentru aprobare în lanţ. Dar ceea ce făcea şi mai dificilă introducerea reformelor, era teama comunităţii

relegioase de influenţarea străină, care - erau ei convinşi că ar dăuna Buddhismului în Tibet.

Am ales un bărbat pe nume Lobsang Tashi ca Prim Ministru călugăr şi un experimentat administrator laic, Lukhangwa, ca opus al său.

Acestea făcute, am decis de comun acord cu ei şi cu *Kashag^ul* să trimitem delegaţii în străinătate în America, Marea Britanic şi Nepal, cu speranţa că vom convinge aceste ţări să intervină în favoarea noastră. Alta trebuia să plece în China, în speranţa negocierii unei retrageri. Aceste misiuni au plecat către finele anului. La scurt timp după aceea, când chinezii şi-au consolidat forţele în est, am hotărât ca eu să mă mut în partea de sud a Tibetului, împreună cu majoritatea membrilor Guvernului. Astfel, dacă situaţia se înrăutăţea, eu puteam cere cu uşurinţă exilul peste graniţă, în India, între timp, Lobsang Tashi şi Lukhangwa trebuiau să rămână în Lhasa în stare de activitate, eu urmând să iau pdcetea statului cu mine.

CAPITOLUL PATRU

Refugiul în sud

ERAU MULTE de organizat şi ne aflam cu câteva săptămâni înainte de plecare. Mai mult, toate pregătirile trebuiau făcute în secret. Primul-Ministru se temea că dacă s-ar afla o vorbuliţă despre faptul că Dalai Lama se pregătea să plece, s-ar produce o panică de proporţii. Oricum, eu sunt sigur că mulţi oameni trebuie să fi realizat ce se întâmplă, întrucât multe convoaie de bagaje erau trimise dinainte - unele dintre ele necunoscute chiar şi miş, ce transportau cincizeci sau şaizeci de cutii de obiecte de tezaur, în majoritate monede de aur şi lingouri de argint din beciurile Potalei. Aceasta fusese ideea lui Kenrap Tenzin, Maestrul' meu de Ceremonii, care fusese numit de curând *Chikyab Kenpo*. Am fost furios când am aflat. Nu pentru că îmi păsa de comoară, ci pentru că mândria mea tinerească fusese rănită. Simţisem că nespunându-mi, Kenrap Tenzin mă mai trata încă drept un copil.

Aşteptam ziua plecării cu un amestec de nelinişte şi nerăbdare. Pe de o parte eram foarte nefericit de perspectiva de a-mi abandona poporul. Simţeam o foarte mare responsabilitate faţă de el. Pe de altă parte, aşteptam cu nerăbdare să călătoresc. Ca să mai adauge la încântarea mea, Lordul Şambelan a decis ca eu să mă deghizez în haine de laic. El era îngrijorat că oamenii vor încerca efectiv să mă împiedice să plec, când vor afla ce se întâmplă. Deci, m-a sfătuit să rămân incognito. Aceasta mi-a făcut plăcere, nu numai pentru că puteam acum s'ă mai.văd câte ceva diii ţara mea, dar puteam s-o fac ca un simplu observator, nu ca Dalai Lama.

Am părăsit Lhasa în toiul nopţii. Era rece, dar foarte luminos, după câte îmi amintesc. Stelele din Tibet strălucesc cu o intensitate pe care nu am mai întâlnit-o nicăieri în *lume*. Era totodată o linişte mormântală, iar inima mi se oprea în loc ori de câte ori unul din cai se împiedica în timp ce ne croiam

drumul pe furiş din curtea de la baza Potalei spre Norbulingka şi Drepung. Şi totuşi îmi era realmente teamă.

Destinaţia noastră finală era Dromo - o distantă de 200 de mile, exact peste graniţa cu Sta Călătoria urma să dureze cel puţin zece zile, excluzând vreun ghinion. Dar n-a trecut oricum prea mult timp până să dăm de probleme. La c*eva *£ după -am părăsit Lhasa, am ajuns la un sat îndepărtat numit Jang, unde ^călugări de la Ganden, Drepung Şi Sera, erau adunaţi pentru tabăra «.adăpostea dezbaterile de iarnă. De îndată ce au zărit mărimea convomku şi - au dat seama că nu era o mutare obişnuită. În total, noi eram vrec.două sute de oameni - dintre care cincizeci erau oficialităţi înalte - şi un număr egal de animale de povară, iar călugării intuiseră că trebuie să fiu ş. eu *pe* undeva^ Din fericire, eu eram chiar în faţă şi travestiul meu s-a dovedn ^a fi eficient. Nimeni nu m-a oprit. Dar, după ce am trecut de e, am putu vedea faptul că oamenii erau într-o stare de emotivitate pronunţată,. ^^ lacrimi în ochi. Câteva minute mai târziu, l-au oprit pe Lmg Rmpo te care urma după mine. M-am uitat împrejur şi am sesizat că d rugau să e întoarcă înapoi cu mine. Era un moment extrem de tensionat Sentimentele ceteau în intensitate Călugării aveau o astfel de încredere în mine ca Preţiosu lor £<2cto r^cât nu'uponau ideea de a-i părăsi. Ling Rinpoche le-a exphcat că eu nu ntenţionez să stau mult timp departe şi, fără nici o tragere de iromă au consimţit să ne lase să ne continuăm drumul. Apoi, ™?™* la urmele lăsate de noi, ei s-au rugat să mă întorc cat mai repede

După acest incident nefericit, nu am mai avut alte probleme, iar eu am putut Le faţă situaţiei cu brio mergând în faţă, tot în ***** «*£ nd fiecare ocazie pentru a mă opri şi a vorbi cu oamenii mei. Am realizat că aveam acum o ocazie preţioasă de a afla cum era viaţa pentru compatnoţn Li, femei şi bărbaţi, şi am reuşit să port o serie de conversaţii în timpul cărora mi-am ţinut secretă identitatea mea. De la aceştia am aflat ca e ceva despre micile nedreptăţi ale vieţii suferite de oamenii mei şiarr i hdfl at^ă le rezolv cât de repede posibil, făcând nişte schimbări în folosul lor Am *o* săptămână de călătorie. Aici era imposibil să menţii secretu îs, su e de oameni au venit să mă salute. O gardă sărăcăcioasă da entuziastă de cavalerie indiană, care asigura escorta Misiunii Comerciale Indiane i a adus şi ea onorul. Dar nu era timp de formalităţi, iar noi ne-am grăbit să ne continuăm drumul, ajungând la Dromo în ianuarie 1951, după o călătorie de aproape două săptămâni. Înrântare

Eram cu toţii epuizaţi. Dar eu, personal, simţeam o imensă mcantare Locul în sine nu avea nimic special, constând de fapt din câteva sate situate

™ ***

REFUGIUL ÎN SUD

destul de aproape unul de altul, însă peisajul era impunător. Se întindea exact în punctul în care valea Amo-chu se desparte în două, pe la altitudinea de 9.000 de picioare deasupra nivelului mării.

Un râu curgea de-a lungul bazei văii, destul de aproape de sat, astfel încât susurul său putea fi auzit zi şi noapte. Nu departe de apă, dealurile urcau abrupt, Pe alocuri, râul era flancat de stânci verticale ce ţinteau drept în sus, spre cerul de un albastru cristalin. Iar în imediata apropiere se aflau culmile maiestoase care confereau Tibetului atât măreţie, cât şi o tentă ameninţătoare. Ici-colo se zăreau pâlcuri de pini şi tufişuri de rhododen-dron, presărate pe acri întregi de păşune verde. Climatul, cum aveam să descopăr, era destul de umed. Întrucât este situat atât de aproape de câmpiile indiene, Dromo este ţinta ploilor musonice. Dar chiar şi atunci soarele străluceşte în mod frecvent, făcându-şi drum printre bancuri masive de nori şi inundând văile cu o lumină strălucitoare, mistică. Tânjeam să explorez zona şi să mă caţăr pe câţiva dintre munţii mai accesibili, când aceştia sunt îmbrăcaţi cu flori sălbatice de primăvară, dar pentru moment, mai erau câteva luni din iarnă.

La sosirea în Dromo, am stat mai întâi în casa;unei oficialităţi locale -cel care îmi trimisese mere şi jucării - înainte de a ne muta la Dungkhar, o mică mănăstire situată pe un deal, cu o panoramă a întregii văi din Dromo. Nu la mult timp după ce ne-am stabilit, eu mi-am şi reluat rugăciunile mele de toată ziua, meditaţiile, retragerile şi studiul. Dar deşi aş fi putut să-mi doresc un pic mai mult timp liber şi deşi îmi lipseau unele din variaţiile de la Lhasa, am-simţit că ceva în interiorul meu se schimbase. Aceasta era poate o replici la senzaţia de libertate ce mi s-a întipărit odată cu posibilitatea mea de a desfiinţa o bună parte din protocolul rigid şi formalităţile care făcuseră atât de mult parte din viaţa pe care o duceam la Lhasa. Şi în timp ce-mi lipsea compania prietenilor mei, măturătorii, vidul era umplut de surplusul de responsabilitate pe care-l simţeam. Un lucru de care mă convinsese călătoria de până acolo, era necesitatea de a studia intens şi de a învăţa cât se poate de mult. O datoram pentru încrederea ce mi-o acorda personalul meu, pentru a fi cea mai capabilă persoană posibilă.

Un eveniment semnificativ ce a avut loc imediat ce am ajuns la Dromo a fost sosirea unui călugăr din Sri Lanka, care ducea cu sine o relicvă importantă, pe care am primit-o în timpul unei cermonii extrem de emoţionante.

Cu Lukhangwa şi Lobsang Tashi lăsaţi în Lhasa, consilierii mei principali erau Kashag-ul, Lordul Şambelan, Ling Rinpoche (acum Tutorele meu

Principal) şi Trijang Rinpoche, *tsenshap-ul* principal care fusese numit recent Tutorele meu Secund. Fratele meu cei mai mare, Taktser Rinpoche, se afla şi el cu noi. Ajunsese cu câteva săptămâni înaintea noastră în drumul său spre India.

Prima veste proastă a fost că numai una dintre delegaţiile trimise în străinătate înainte de a părăsi eu Lhasa şi-a atins scopul final: cea către China. Celelalte toate fuseseră întoarse din drum. Aceasta era o chestiune exasperantă. Tibetul şi-a menţinut întotdeauna relaţiile sale cele mai calde de prietenie cu Nepalul şi India, în definitiv, ele sunt vecinele noastre imediate. Iar

în ceea ce priveşte Marea Britanic, mulţumită expediţiei colonelului Younghusband, în Tibet a existat o Misiune Comercială Britanică timp de aproape o jumătate de secol. Chiar şi după independenţa Indiei din 1947, Misiunea fusese condusă de acelaşi englez, Hugh Richardson. Dec|, era aproape imposibil de crezut că Guvernul Britanic era de acord acum ca China să-şi aroge pretenţiile de autoritate asupra Tibetului. Se pare că ei uitaseră că în trecut, când Younghusband a încheiat tratatul cu Guvernul Tibetan, ei au găsit de cuviinţă să trateze Tibetul ca un stat în totalitate suveran. Şi nici în 1914, când au convocat o conferinţă (Convenţia Simla), la care au fost invitaţi atât China cât şi Tibetul în mod independent, nu au avut o altă poziţie. De fapt, popoarele englez şi tibetan au fost mereu în relaţii foarte bune. Concetăţenii mei de ambe sexe găseau că au o notă de decenţă, dreptate şi umor, pe care o respectau foarte mult.

În ceea ce priveşte America, în 1948 Washington a întâmpinat delegaţia noastră, care a avut chiar şi o întâlnire cu Vice-Preşedintele. Deci, era evident că şi ei îşi schimbaseră atitudinea, îmi amintesc că am simţit o mare durere când am înţeles ce înseamnă de fapt aceste lucruri: Tibetul trebuia să se aştepte să facă faţă singur la întreaga forţă a Chinei Comuniste.

Următorul pas după întoarcerea delegaţiilor în decurs de numai o săptămână, în afară de cea trimisă în China, l-a constituit sosirea unui lung raport de la Ngabo Ngawang Jigme, Guvernator în Chamdo. Majoritatea regiunii Chamdo era de pe acum în mâinile chinezilor, iar raportul fusese dus la Lhasa de către unul din negustorii de vază din regiune. El le:a înmânat lui Lobsang Tashi şi Lukhangwa care, la rândul lor, mi l-au trimis mie. Acesta expunea în detalii sumbre şi dureroase natura pericolului chinez şi mi-a expus clar faptul că, dacă nu se va ajunge la un anumit fel de înţelegere, trupele APfrvor intra în curând în Lhasa. În mod inevitabil, s-ar produce o mare pierdere de vieţi umane dacă s-ar ajunge în acest punct, dar eu vroiarn cu orice chip să evit acest lucru.

REFUGIUL ÎN SUD 81

Ngabo sugera că nu avem altă alternativă decât negocierea. Dacă Guvernul Tibetan era dispus şi dacă am trimite nişte însoţitori, el însuşi se oferea să meargă să încerce să deschidă un dialog cu chinezii la Beijing. L-am contactat pe Lobsang Tashi şi Lukhangwa în Lhasa ca să aflu părerea lor. Ei au răspuns că simţeau că astfel de negocieri ar trebui să aibă loc în Lhasa, dar întrucât situaţia era disperată, ei trebuiau să fie de acord cu Beijingul ca loc de întâlnire.

Întrucât nu ezitase să se ofere pentru rezolvarea acestei probleme, am conchis ca Ngabo, pe care îl ştiam a fi un administrator foarte hotărât, să meargă în capitala Chinei, în consecinţă, am trimis două oficialităţi de la

Dromo şi două de la Lhasa care să-l însoţească. Speram ca el să poată determina conducerea chineză să înţeleagă clar că Tibetul nu avea nevoie de

„eliberare”, ci doar de o continuare a relaţiilor de pace cu marele nostru vecin.

Între timp veni şi primăvara, şi odată cu ea şi renaşterea naturii.

Dealurile au fost imediat acoperite cu flori sălbatice; iarba avea o culoare cu totul proaspătă şi bogată de verde; aerul devenise înmiresmat de adieri surprinzătoare: de iasomie, caprifoi şi levănţică. Din camerele mele de la mănăstire, eu puteam să privesc spre râu, unde fermierii veneau la păscut î;1 cu oile, cu yacii şi cu *dzomos*. Şi puteam privi, cu o undă de invidie, grupuri

L' de oameni la picknic, care veneau aproape zilnic să aprindă un foc mic şi

/1 să-şi gătească mâncarea pe malul râului. Eram atât de încântat de tot ceea

'' ce vedeam, încât m-am simţit îndeajuns de curajos ca să-l rog pe Ling

»:.; Rinpochă să-mi dea câteva minute libere. El trebuie să fi simţit acelaşi lucru, îi' întrucât, spre surprinderea mea, mi-a acordat o vacanţă. Nu pot să-mi j' amintesc să fi fost mai fericit decât în zilele acelea, când mi-am petrecut j j câteva zile hoinărind prin zonă. Într-una din excursiile mele, am vizitat o

!>l mănăstire, Bon. Singura mea întristare o constituia faptul că ştiam ce ne

(' aşteaptă pe viitor: vremuri tulburi. Nu mai putea trece mult timp până să avem veşti din Beijing de la Ngabo. Mă aşteptam întrucâtva la veşti proaste, dar nimic nu mi-a putut preîntâmpina şocul când acestea au şi venit.

La mănăstire aveam un radiou vechi, marca Bush, cu baterii de şase volţi. Ascultam în fiecare seară transmisiunile în limba tibetană ale Radio

,' Beijing. Câteodată mai ascultam împreună cu unul sau altul dintre oficialităţi, dar deseori o făceam singur. Majoritatea transmisiunilor erau ocupate cu reportaje despre „Glorioasa Patrie Mumă”, dar trebuie să recunosc faptul că eram foarte impresionat de multe dintre cele auzite. Se vorbea în mod constant despre programul industrial şi despre, egalitatea

' tuturor cetăţenilor Chinei. Aceasta părea a fi o îmbinare perfectă a

programului material cu cel spiritual. Oricum, într-o seară, în timp ce eram singur, se transmitea un program diferit. O voce aspră, răguşită, anunţa că fusese semnat un „Acord” în Şaptesprezece puncte pentru Eliberarea pe cale paşnică a Tibetului în acea zi de reprezentanţi ai Guvernului Republicii Populare Chineze şi de ceea ce ei numeau „Guvernul Local” al Tibetului.

Nu-mi puteam crede urechilor. Vroiam să mă reped afară să chem pe toată lumea, dar am rămas încremenit. Vorbitorul descria cum „peste o sută de ani sau mai mult”, forţe imperialiste agresive au penetrat în Tibet şi „au produs tot felul de decepţii şi provocări”. Adăuga faptul că „în astfel de condiţii,

naţionalitatea tibetană şi oamenii erau afundaţi în abisurile sclaviei şi suferinţei". Mă simţeam bolnav fizic în timp ce ascultam această incredibilă mixtură de minciuni şi clişee fanteziste.

Dar ce era mai rău, abia urma. Clauza numărul unu a „Acordului" enunţa faptul că: „Poporul tibetan se va uni şi va izgoni forţele imperialiste agresive din Tibet. Poporul tibetan se va reîntoarce la marea familie a Patriei Mume - Republica Populară Chineză". Ce putea să însemne acest lucru? tjltima armată străină ce a staţionat pe pământ tibetan a fost cea a Manciuriei în 1912. După câte ştiam eu (şi ştiu şi acum), nu existau mai mult de o mână de europeni în Tibet la acea vreme. Iar ideea ca Tibetul să se întoarcă la „Patria Mumă" era o invenţie neruşinată. Tibetul nu a făcut parte niciodată din China. De fapt, după cum am mai menţionat deja, Tibetul are drepturi străvechi asupra unor mari teritorii din China. Şi pe deasupra, popoarele noastre sunt distanţate din punct de vedere etnic şi rasial. Nu vorbim aceeaşi limbă, şi nici scrierea noastră nu are nimic comun cu cea chineză. După cum a afirmat ulterior şi Comisia Internaţională de Justiţie în raportul său:

„*Poziţia Tibetului cu privire la expulzarea din 1912 a chinezilor poate fi descrisă în mod îndreptăţit ca o independenţă, de facto... este admis de aceea că evenimentele din 1911-12 marchează reapariţia Tibetului ca un stat în totalitate suveran, independent faţă de controlul Chinei, în realitate şi legislativ*".

Oricum, ceea ce era cel mai alarmant, era faptul că Ngabo nu fusese împuternicit să semneze nimic în numele meu, ci doar să negocieze. Păstrasem peceţile statului asupra mea, la Dromo; el trebuie să fi fost constrâns. Dar abia după mai multe luni am aflat varianta reală, între timp, tot ceea ce puteam face, era să captăm prin radio emisiunile (repetate de mai multe ori) împreună cu o serie de discursuri înflăcărate de auto-felicitare

REFUGIUL ÎN SUD 83

despre bucuriile Comunismului, gloria Preşedintelui Mao, minunile Republicii Populare Chineze şi toate lucrurile bune pe care poporul tibetan va - să le cunoască, acum că destinele noastre erau unite. Era destul de prostesc.

Detaliile „Acordului" în Şaptesprezece Puncte erau îngheţate la acelaşi nivel. Clauza a Doua făcea cunoscut faptul că „Guvernul Local" al Tibetului va „ajuta în mod activ ca Armata Populară de Eliberare să pătrundă în Tibet şi să consolideze apărarea naţională". Aceasta însemna, după câte puteam eu să judec, că se aşteptau de la forţele noastre să capituleze imediat. Clauza a Opta continua subiectul, spunând că armata tibetană trebuia să fie absorbită de armata chineză - ca şi când aşa ceva ar putea fi posibil. Apoi din Clauza Paisprezece am aflat că de acum încolo, Tibetul urma să fie privat de întreaga autoritate de a-şi conduce singură destinele. Intercalate printre aceste clauze ce spuneau mai multe, se aflau altele, care asigurau Tibetul de libertatea sa religioasă şi protejau poziţia mea şi sistemul politic prezent. Dar în cîyda

acestor banalităţi, un lucru era clar: de acum încolo Tărâmul Zăpezilor răspundea în faţa Republicii Populare Chineze.

În timp ce nefericita realitate a poziţiei noastre începea să se scufunde, mai mulţi oameni, în special Taktser Rinpochâ într-o lungă scrisdare din Calcuta, mă zoreau să plec imediat în India. Ei argumentau prin faptul că unica speranţă pentru Tibet consta în a-şi găsi aliaţi care să ne ajute să-i infruntăm pe chinezi. Când le-am reamintit că misiunile noastre către India, Nepal, Marea Britanic şi Statele Unite fuseseră deja trimise înapoi, ei m-au contracarat prin ideea că odată ce aceste ţări vor realiza gravitatea situaţiei, ele ne vor oferi cu siguranţă ajutorul lor. Au scos în evidenţă faptul că Statele Unite erau în mod implacabil opuse expansionismului Comunist şi duceau deja un război în Corea din aceeaşi cauză. Puteam să văd logica argumentelor lor, dar simţeam cumva faptul că dacă America era deja ocupată cu lupta pe un front, acest lucru diminua posibilitatea ca ea să dorească să mai deschidă încă un al doilea.

Câteva zile mai târziu, a sosit o telegramă lungă de la delegaţia din Beijing. Nu spunea prea multe în plus faţă de ceea ce auzisem deja la radio. Cu siguranţă că Ngabo era împiedicat să spună adevărul. De curând, câţiva membrii ai delegaţiei relataseră în memoriile lor povestea completă a modului în care au fost forţaţi să semneze „Acordul" sub constrângere şi să folosească sigilii false ale statului tibetan. Dar din telegrama lui Ngabo eu puteam doar să ghicesc ceea ce s-a întâmplat. Oricum, el a spus că noul Guvernator General al Tibetului, Generalul Chiang Chin-wu, era în drum spre Dromo prin India. Trebuia să-l aşteptăm, să sosească în scurt timp.

Nu aveam altceva de făcut, decât să aşteptăm, între timp, am primit călugări din trei mari mănăstiri universitare: Garden, Drepung şi Sera, care sosiseră de curând. Aducându-li-se la cunoştinţă despre „Acordul" în Şaptesprezece Puncte, ei m-au îndemnat să rnă întorc la Lhasa cât mai repede cu putinţă.' Poporul tibetan era foarte nerăbdător să mă întorc, spuneau ei. Ei erau sprijiniţi în aceste afirmaţii atât de Lukhangwa, cât şi de Lobsang Tashi, care trimiseseră mesaje prin ei.

Câteva zile mai târziu, am mai avut o veste de la Taktser Rinpoche, care reuşise aparent să facă o legătură cu Consulatul american din Calcutta şi i se.acordase permisiunea de a vizita Statele Unite. Iarăşi îmi recomanda să merg în India, spunând că americanii erau dornici să *realizeze* un contact cu Tibetul. El sugera că dacă eu plecam în exil, ceva argumente puteau fi negociate pentru o asistenţă între cele două Guverne. Fratele meu încheia scrisoarea sa afirmâfid că era un imperativ ca eu să sosesc în India cât mai repede posibil, adăugând faptul că o delegaţie chineză se afla deja în Calcuta, în drum spre Dromo. Implicaţia din acest caz era evidentă, că dacă nu făceam o mişcare imediată, ulterior putea fi prea târziu.

Cam în această perioadă am primit încă o scrisoare în termeni similari de la Heinrich Herrer, care părăsise Lhasa exact înaintea mea şi era acum în Kalimpong. El îmi expunea clar vederile sale, ca eu să caut exil în India - şi era sprijinit în afirmaţiile sale de unele dintre oficialităţile mele. Oricum, L'ing Rinpoche era la fel de neînduplecat ca să^nu fac acest lucru.

Deci, acum mă aflam în faţa unei dileme, în scrisoarea fratelui meu nimic nu era de trecut cu vederea,; se părea că, în cele din urmă, ar putea exista o speranţă de a câştiga un sprijin din exterior. Dar ce ar putea însemna aceasta pentru poporul meu? Trebuia oare cu adevărat să plec înainte de a mă întâlni cu chinezii? Şi dacă o făceam, erau ei dispuşi să ne treacă prin foc şi sabie până la capăt? În timp ce cântăream aceste gânduri, dădeam mereu peste două consideraţiuni particulare. Mai întâi, îmi era clar faptul că cel mai probabil rezultat al unui pact cu America sau^cu oricine altcineva, însemna război. Un război însemna vărsare de sânge, în al doilea rând, consideram că deşi America era o ţară puternică, se afla la mii de mile distanţă. China, pe de altă parte, era vecina noastră şi în timp ce din punct de vedere material era mai puţin puternică decât Statele Unite, avea însă cu uşurinţă un avantaj numeric. De aceea ar fi putut lua mulţi ani ca să rezolvăm disputa pe calea armelor.

Şi în plus, America era democratică şi nu puteam crede că poporul său ar fi fost de acord cu un număr nelimitat de victime. Era uşor de imaginat-

O perioadă în care noi, tibetanii, am fi rămas singuri încă o dată. Rezultatul ar fi apoi acelaşi: China ar avea atunci totul după placul său, iar între timp, ar exista o pierdere de vieţi nenumărate, şi tibetani, şi americani, şi chinezi, toate fără să servească la nimic. Aşadar, am conchis că cel mai bun curs al acţiunii era să stau pe loc şi să aştept sosirea Generalului chinez. Trebuia să fie un om, la urma urmei.

Pe 16 iulie 1951, delegaţia chineză ajunse la timp la Dromo. Un mesager veni în goană la mănăstire ca să anunţe sosirea sa iminentă. La această veste, am simţit şi o mare nelinişte şi o mare teamă. Cum or arăta aceşti oameni? Eram aproape convins că vor avea cu toţii coarne în cap. M-am dus afară pe balcon şi m-am uitat nerăbdător în josul văii spre oraş, cercetând clădirile cu telescopul meu. Era o zi frumoasă, după câte îmi amintesc, deşi era îh toiul anotimpului rnusonic, iar vaporii de apă se ridicau în nori de la pământ, în timp ce acesta se încălzea sub soarele de vară. Deodată am zărit mişcare. Un grup de oficialităţi de-ale mele se îndreptau în direcţia mănăstirii, împreună cu ei, am distins trei oameni în costume gri-cenuşii. Ei păreau foarte insignifianţi alături de tibetani, care purtau robele tradiţionale de mătase roşie cu galben auriu, semn al rangului înalt.

Întâlnirea noastră a fost decentă şi rece. Generalul Chiang Chin-wu începu prin a mă întreba dacă am auzit despre „Acordul” în Şaptesprezece

Puncte. Cu cea mai mare rezervă, le-am răspuns că da. Apoi el mi-a înmânat

\k o copie a acestuia? Împreună cu alte două documente, în timp ce făcea

} î acest lucru, am observat că purta un ceas de aur, marca Rolex. Din aceste

|*i două documente suplimentare, una trata problema armatei tibetane. A

|*i* doua explica ce s-ar întâmpla dacă alegeam să plec în exil. Sugera ca eu

']”s să înţeleg de urgenţă faptul că chinezii au venit din pură prietenie. Astfel

}\ stând lucrurile, eu eram aşteptat înapoi cu braţele deschise. De aceea, nu i;'; avea nici un sens să plec.

',- Apoi, Generalul Chiang mă întrebă când intenţionam să mă întorc la i j Lhasa. „în curând” am răspuns, fără prea mult chef, şi am continuat să par

') cât mai distant posibil. Era clar după această întrebare ^:ă dorea să

, j, călătorească spre Lhasa cu mine, astfel încât să intrăm în oraş împreună,

\ în mod simbolic, în final, oficialităţile mele au reuşit să evite acest lucru j şi i-au indicat o zi sau două în urma mea.

11 Prima mea impresie fusese atunci mai clară decât m-am aşteptat.

Indiferent de toată suspiciunea şi nervozitatea pe care o simţisem anterior, v în timpul întâlnirii noastre, mi-a fost clar faptul că acest om, deşi presupus

'l duşman al meu, era de fapt doar o altă fiinţă umană, o persoană obişnuită,

ca şi mine. Această realitate a avut un impact de durată asupra mea. Era o altă lecţie importantă.

Întâlnindu-l de acum pe Generalul Chiang, eram ceva mai fericit la perspectiva de a mă întoarce la Lhasa. S-au făcut pregătiri comune pentru întoarcerea mea şi a tuturor oficialităţilor, şi am pornit la drum s'pre sfârşitul lunii. De data aceasta nu s-a mai ţinut secretă călătoria, şi am călătorit mai lejer decât la venire. Aproape la fiecare sat mai mare din drum, am oprit ca să acord audienţe şi scurte învăţături localnicilor. Acestea mi-au dat *ocazia* de a le spune personal oamenilor despre ceea ce se petrece în Tibet, cum am fost invadaţi de armata străină, dar şi cum înţelegeau să proclame prietenia chinezii, în acelaşi timp, am ţinut discursuri scurte pe marginea unui text religios pe care îl alegeam de obicei pentru relevanţa sa faţă de tot ceea ce aş mai fi vrut să spun. Continui să folosesc această modalitate chiar şi până în

ziua de azi. Găsesc că este o modalitate bună de a arăta că religia are multe să ne spună, indiferent de situaţia în care ne aflăm. Oricum, mă pricep mai bine la acest lucru acum, decât atunci, în acele zile îmi lipsea încrederea, deşi se îmbunătăţea cu fiecare ocazie când mă adresam oamenilor. Găseam totodată, ca orişice profesor, fă nu există nimic mai bun ca a învăţa să-l ajuţi pe om să afle cum să înveţe el însuşi nişte lucruri.

Eram fericit că erau atât de multe de făcut în această călătorie. Altfel, aş fi putut avea timp să mă simt trist, Toată familia mea era în străinătate, cu excepţia tatălui meu, care murise pe când eu aveam doisprezece ani, şi a lui Lpbsang Samten, care mă întovărăşea acum, singurul însoţitor în afara familiei'fiind Tathag Rinpoche. El venise să mă viziteze la Dromo pentru a-mi. transmite anumite învăţături importante, iar acum se întorcea la mănăstirea sa, care se afla în afara Lhasei, îmbătrânise considerabil de când îl văzusem ultima oară iarna trecută, iar acum arăta din plin vârsta de şaptezeci de ani. Eram foarte fericit să mă aflu în compania sa încă o dată, întrucât era un om extrem de bun, şi totodată un maestru spiritual foarte evoluat. El era fără îndoială, cel mai important *guru* al meu. El m-a iniţiat într-un mare număr de învăţături secrete, care îi fuseseră încredinţate şi lui de cel mai strălucit învăţător al acelor zile.

De la Dromo am înaintat încet spre Gyantse, unde garda indiană a apărut ca şi înainte să prezinte armele. Dar în loc să mă grăbesc să plec mai departe, am putut rămâne câteva zile. Apoi am pornit spre mănăstirea Samding, lăcaşul lui Dorje Phagmo, unul dintre cele mai importante Bodhisattvas. Era totodată şi una dintre cele mai frumoase mănăstiri din Tibet. Peisajul de pe parcursul drumului era spectacular: lacuri de un

albastru de cobalt, mărginite de păşuni verzi abundente, pe care păşteau mii de oi. Aceste privelişti erau mai frumoase decât orice văzusem până atunci, datorită luminii clare de vară, înviorătoare. Pe alocuri, zăream turme de căprioare şi-.gazele, care erau frecvente în acele zile în Tibet, îmi plăcea să le văd stând şi privind nervoase cum ne apropiam, iar apoi sărind şi fugind cu picioarele lor lungi, sinuoase.

Pentru prima dată îmi făcea plăcere să călăresc, deşi în mod normal mi-e cam frică de cai. Nu ştiu de ce acest lucru, întrucât mă împac bine cu orice altă creatură, în afară de lipitori. Pot să apuc scorpioni şi păianjeni fără ezitare, şi nu îmi displac nici şerpii; dar nu mă prea dau în vânt după cai, iar lipitorile mă cam lasă indiferent. Oricum, cu această ocazie, mi-a plăcut foarte mult să călăresc de-a lungul câmpiilor întinse şi mă atrăgeau mereu să mă urc din nou pe cal. Era de fapt un catâr, pe nume Grey Wheels (Roţi Gri /n.t./D, care i-a aparţinut odată lui Reting Rinpoche. Avea o viteză şi o rezistenţă excelente şi m-am împrietenit destul de bine cu el. Îngrijitorul şef nu mi-a prea aprobat alegerea. El îl considera a fi prea mic şi nedemn de a fi călărit de un Dalai Lama.

i Mănăstirea Samdihg era situată nu departe de un orăşel din Nangartse care, la rândul său, se afla în apropiere de Lacul Yamdrok, una dintre cele mai impunătoare întinderi de apă pe care am văzut-o vreodată, întrucât nu există o sursă continuă de alimentare şi de scurgere din acesta, Yamdrok are o miraculoasă culoare de peruzea care impresionează destul de mult simţurile. Din păcate, am auzit recent faptul că chinezii plănuiesc să-l dreneze pentru un proiect hidro-electric, deşi nu îndrăznesc să mă gândesc ia urmările pe termen lung pe care le-ar putea cauza aceasta, în acele zile, Samding era o comunitate prosperă. Interesant, dar căpetenia mănăstirii era prin tradiţie o femeie. Acest lucru nu este pe atât de surprinzător pe cât pare a fi, întrucât în Tibet nu exista nici o discriminare deosebită în privinţa femeii. De exemplu, un maestru spiritual important de sex feminin se afla într-o sihăstrie situată în apropiere de Lhasa, care în perioada copilăriei mele fusese renumită în tot Tibetul. Şi deşi ea nu era. O *tulku*, este venerată până în ziua de astăzi. Erau destul de multe mănăstiri de maici, dar aceasta era singura mănăstire condusă de o stareţă.

Ceea ce este poate curios, este faptul că Dorje Phagmo este numit astfel după Vajravarahi, o zeitate feminină cunoscută ca Adamantine Sow (Scroafa de Neclintit/n.t./). Legendaspune că manifestarea lui Vajravarahi sub această formă avea trup de femeie şi o faţă de scroafă. Se povesteşte faptul cu în secolul al optsprezecelea, când nişte călăreţi mongoli au venit la Nangartse, şeful lor a trimis vorbă, cerând ca stareţa să i se înfăţişeze. El a primit un curtenitor răspuns negativ. Acesta l-a înfuriat şi a pornit imediat să cucerească mănăstirea, împreună cu războinicii săi, a reuşit să forţeze pătrunderea şi a găsit sala de congregaţie plină de călugări; pe tron, se afla un mare porc sălbatic.

În perioada vizitei mele, conducătoarea mănăstirii Samding era o tânără fată, cam de vârsta mea. Când am sosit, ea a venit să-şi prezinte omagiile sale. Mi-o amintesc foarte sfioasă, o tânără cu cosiţe lungi, împletite. A fugit apoi în India, dar pe urmă, din raţiuni pe care nu le înţeleg, s-a întors în Lhasa, unde a fost exploatată timp de mulţi ani de noii noştri stăpâni, în mod tragic, mănăstirea cu toate clădirile sale subsidiare au fost distruse din anii '50 încoace, ca şi multe alte mii de mănăstiri, iat tradiţia sa antică a dispărut.

Am rămas pentru două sau trei zile la Samding înainte de a porni pe ultima porţiune din călătoria noastră spre Lhasa. Înainte de a mă întoarce la Norbulingka, l-am acompaniat pe Tathag Rinpoche la mănăstirea sa, care se afla la câteva ore depărtare de porţile oraşului. Foarte binevoitor, şi-a golit camerele sale pentru mine şi s-a mutat în zona cu mai multă verdeaţă din spatele clădirii principale, unde se ţineau de obicei dezbaterile. Ne-am întâlnit îh mod oficial de câteva ori în următoarele câteva zile. Când ne-am despărţit, mi-a părut foarte rău că-l părăsesc. Simţeam cea mai adâncă apreciere şi respect pentru el. M-a întristat faptul că reputaţia sa a fost într-un fel terfelită de-a lungul perioadei de regenţă. Chiar şi acum mă gândesc dacă nu ar fi fost

mai bine să fi rămas un lama, şi să nu fi fost implicat în politică. La urma urmei, nu avea cunoştinţe despre guvernare şi nici experienţă în administraţie. Era exagerat să fi aşteptat să se descurce la ceva, pentru care nu avea nici un fel de exerciţiu. Dar acesta fusese Tibetul, întrucât fusese atât de respectat pentru învăţătura sa spirituală, păruse a fi foarte normal ca el să fie numit în a doua mare funcţie din stat.

Aceasta a fost ultima oară când l-am văzut pe Tathag Rinpoche în viaţă. La ultima întâlnire, m-a rugat să nu-i port pică pentru restricţiile la care m-a supus când eram copil. M-am simţit foarte mişcat că un astfel de venerabil învăţător a dorit să-mi spună aceste lucruri. Bineînţeles, că eu am înţeles.

Am ajuns înapoi la Lhasa pe la mijlocul lui august, după o absenţă de nouă luni. S-a dat o mare recepţie în onoarea mea. Părea că întreaga populaţie a venit să mă vadă şi să-şi manifeste fericirea pentru întoarcerea mea. Am fost adânc mişcat şi în acelaşi timp, extrem de fericit să fiu acasă. Numai că-eram perfect conştient că s-au petrecut multe transformări din iarna precedentă; nu prea mai era nimic la fel. Părea că poporul meu simţea

REFUGIUL ÎN SUD 89

acelaşi lucru, deoarece, deşi erau plini de bucurie, se simţea o notă de isterie în entuziasmul lor. În perioada cât lipsisem, au început să ajungă în capitală rapoarte ce denunţau atrocităţile împotriva tibetanilor din Amdo şi Kham. Desigur, că oamenilor le era foarte frică de viitor, deşi ştiam că unii simţeau că totul va fi foarte bine acum, că m-am întors acasă.

La nivel personal, spre marea mea amărăciune, am descoperit faptul că Norbu Thondrup, măturătorul pe care-l îndrăgisem cel mai tare, murise cu câtva timp înainte - cel care fusese de departe cel mai entuziast prieten de joacă. Pe parcursul întregii mele copilării, acest om fusese un prieten devotat şi o constantă sursă de distracţii. Când fusesem mic mă speriase, mascându-se cât mai groaznic posibil; când am crescut, m-a acompaniat în cele mai dure jocuri. Ajunsesem adesea la a Jie pocni în timpul pretinselor mele bătălii şi îmi amintesc că eram uneori chiar foarte rău faţă de el, chiar până la a-l zgâria până la sânge cu sabia şi soldaţii mei de plumb, când mă prindea în braţe în ambuscadele noastre din joacă. Dar el întotdeauna dădea tot ce avea mai bun în el, şi nu-şi pierdea nici pentru o clipă marele său simţ al umorului. Acum, desigur, eu nu mai puteam face nimic pentru el, deşi am reuşit să le fiu întucâtva de folos copiilor săi: un fiu şi o fiică. Ca Buddhist, ştiam că nu prea are sens să jelesc. Şi totuşi, în acelaşi timp, am realizat într-un fel că moartea lui Norbu Thondrup simboliza sfârşitul copilăriei mele. Nu mai era cale de întors, în termen de câteva zile, eu trebuia să mă întâlnesc din nou cu delegaţia chineză. Trebuia să fac tot ce puteam pentru poporul meu, fie şi cât de puţin, mereu atent la faptul că urmarea paşnică a perceptelor religioase este una dintre cele mai importante lucruri din viaţă. Şi nu aveam decât şaisprezece ani.

L-am primit pe Generalul Chiang Chin-wu la cartierul general al gărzii mele de corp, conform tradiţiei. Acest fapt l-a înfuriat foarte tare şi a cerut să i se explice de ce îl întâmpinam acolo şi nu într-un loc mai neoficial. Nu era un străin, insista el, şi nu dorea să fie tratat ca atare. Faptul că nu putea vorbi tibetana se părea a nu avea nici o importanţă pentru el. La început am fost surprins de vederea ochilor lui bulbucaţi şi a obrajilor săi stacojii în timp ce scuipa şi se bâlbâia, bătând cu pumnul în masă. Am descoperit apoi că Generalul răbufnea frecvent în felul acesta, între timp, mi-am reamintit mie însumi că era probabil o persoană bună în esenţă - ceea ce, de fapt, s-a şi dovedit a fi; şi chiar şi sincer.

În ceea ce priveşte expresia mâniei sale, am înţeles ulterior că aceste răbufniri erau foarte frecvente la chinezi. Cred că tocmai datorită acestui fapt sunt ei trataţi atât de respectuos de către unii oameni, în special de

,f europeni şi americani, care tind să-şi controleze emoţiile mai profund. Noroc că educaţia mea religioasă m-a ajutat să îi analizez comportamentul: puteam să văd că într-un anumit fel este chiar foarte bine să-ţi exprimi mânia astfel. Deşi nu întotdeauna oportun, este de obicei mai bine decât să te prefaci a fi blând, mascându-ţi resentimentele.

La început nu a fost nevoie să am de-a face cu Chiang foarte frecvent, îl întâlnisem poate o dată pe lună în timpul circa primilor doi ani de ocupaţie chineză. Lukhangwa şi Lobsang Tashi, precum şi membrii Kashag-ului'îl vedeau de cele mai multe ori şi a început foarte repede să le displacă atitudinea sa. Mi-au spus că era arogant, îngâmfat şi fără nici un fel de simpatie faţă de diferitele noastre moduri de a aborda viaţa.

Acum consider primele cinci sau şase săptămâni după întoarcerea mea la Lhasa'de la Dromo ca pe o perioadă de miere. S-a încheiat brusc pe 26 octombrie 1951, câftd 3000 de trupe ale Armatei a 18-a chineze a intrat în voie în Lhasa. Aceştia erau oameni care aparţinuseră diviziei ce învinseseră forţele noastre în Chamdo cu un an în urmă. Împreună cu ei veniseră Generalii Tan Kuan-Sen şi Chiang Kuo-ha care, când au venit în audienţă, erau însoţiţi de un tibetan în costum naţional şi cu căciulă de blană. De cum au intat în cameră, acest om a făcut trei prosternări oficiale. Mi s-a părut destul de ciudat, întrucât acesta era în mod evident un membru al delegaţiei chineze. A reieşit că era interpretul şi suporterul loial al comuniştilor. Când l-am întrebat ulterior de ce nu poartă acelaşi costum tip Mao ca şi însoţitorii săi, el mi-a răspuns cu bunăvoinţă că nu trebuia să fac greşeala de a gândi că Revoluţia era o revoluţie în îmbrăcăminte; era o revoluţie în idei.

Tot în această perioadă, Gyalo Thondup, fratele rneu a sosit înapoi în Lhasa. Nu a stat mult timp, dar cât a fost în oraş, s-a întâlnit cu conducerea chineză de câteva ori. El şi-a anunţat atunci intenţia de a călători în sud, unde familia mea avea un domeniu dăruit de Guvern la întronarea mea. Această vizită de a inspecta domeniul era numai un pretext, evident, întrucât l-a scurt

timp după aceea am aflat că s-a furişat peste graniţă în Assam, cunoscută atunci ca ZFNE, Zona de Frontieră din Nord-Est. El intenţiona să facă tot ce putea sub forma organizării unui sprijin extern, dar nu mi-a destăinuit planurile sale, de teamă că datorită vârstei mele, aş putea scăpa vreo vorbă într-un moment necontrolat.,

La scurt timp, un alt -detaşament numeros al APE a ajuns în Lhasa. Îmi amintesc bine sosirea lor. Datorită altitudinii, sunetul străbate distanţe mari în Tibet şi, drept rezultat, am auzit bătăile surde ale tobelor de război din camera mea de la Potala, cu mult înainte de a zări vreun soldat. M-am

repezit afară pe acoperiş cu telescopul meu, unde i-am privit cum se apropie într-un lung şir şerpuitor, învăluiţi în nori de praf, Când au ajuns la zidurile oraşului, se zărea o fluturare de steaguri roşii şi tablouri cu Preşedintele Mao şi adjunctul său, Chu Te. Apoi urma o fanfară cu trompete şi tobe. Totul era foarte impresionant. La fel şi trupele, care aveau o înfăţişare pur şi simplu demonică.

Mai târziu, când am depăşit un sentiment de mare nelinişte la vederea steagurilor lor roşii (aceasta este, în cele din urmă, culoarea Naturii ca semn al unui pericol), am observat faptul că soldaţii erau de fapt într-o stare foarte jalnică: uniformele lor erau zdrenţuite şi arătau subnutriţi. Aceasta, împreună cu murdăria de pe faţa lor de la praful veşnic al câmpurilor tibetane, le dădea o înfăţişare înfiorătoare.

De-a lungul iernii din 1951-52, am continuat cu studiile mele la fel ca întotdeauna, deşi poate cu mai multă sârguinţă. În această perioadă am început meditaţiile *Lam Rim*. Acestea se referă la un text care dezvoltă o cale de iluminare prin antrenament mental pas cu pas. De pe la vârsta de opt ani, în tandem cu educaţia mea monastică, am început să primesc învăţătura Tantrică asemănătoare cu aceasta, în plus faţă de scripturi, ele constau din transmiterea unor cunoştinţe secrete, pe cale orală, ce proveneau de la iniţiaţi. Pe măsură ce se scurgeau lunile, am început să sesizez un progres în interiorul meu, în timp ce cream fundamentul propriei mele dezvoltări spirituale, foarte fragede.

În timpul retragerii mele anuale, am auzit că Tathag Rinpoche^s-a stins din viaţă. Aş fi dorit foarte mult să particip la funeraliile acestuia, dar n-am putut, aşa că am înălţat nişte rugăciuni speciale pentru el.

O altă preocupare a mea din acea iarnă era să fac tot posibilul să încurajez Primul Ministru şi *Kashag-ul*. Le reaminteam de doctrina Buddhistă a Impermanenţei şi le scoteam în evidenţă faptul că situaţia de faţă nu putea dura la infinit, chiar dacă ţinea cât o viaţă de-a noastră. Dar eu, personal, urmăream evenimentele cu o nelinişte crescândă. Singura ocazie fericită pe care o puteam aştepta era, o vizită a lui Panchen Lama, care trebuia să ajungă în scurt timp la Lhasa.

Între timp, ca urmare a sosii ultimului transport de 20.000 de trupe, s-a produs o serioasă lipsă în aprovizionarea cu alimente. Populaţia din Lhasa aproape că s-a dublat în decurs de câteva săptămâni şi nu mai era mult până când resursele noastre sărăcăcioase se epuizau. La început, chinezii s-au ţinut mai mult sau mai puţin de'clauzele „Acordului” în Şaptesprezece Puncte, care enunţau faptul că APE trebuie să fie „corectă în cumpărarea şi vânzarea lucrurilor şi nu va lua nici un capăt de aţă în mod arbitrar de la oameni”. Ei au plătit pentru cerealele pe care le-a dat Guvernul şi au despăgubit proprietarii caselor care au fost rechiziţionate drept sediu pentru ofiţerii lor.

Oricum, acest sistem de remunerare s-a întrerupt la scurt timp. Banii nu au mai trecut dintr-o mână în alta, iar chinezii au început să pretindă mâncare şi spaţiu locativ ca un drept al lor. Foarte curând, a apărut criza. S-a instalat inflaţia. Acest lucru nu mai fusese trăit de oamenii mei şi ei nu puteau înţelege cum putea să se dubleze peste noapte preţul cerealelor. Ei erau. contrariaţi şi ura lor pasivă faţă de cotropitori de dinainte s-a transformat brusc într-un dispreţ activ, în felul tradiţional de a alunga răul, ei începeau să bată din palme şi să scuipe ori de câte ori vedeau grupuri de soldaţi chinezi. Copiii începeau să arunce bolovani şi pietre, şi chiar şi călugării îşi trăgeau cutele libere de la veşminte şi formau cu ele un mănunchi cu care afuriseau orice soldat care se apropia.

În acelaşi timp, se cântau cântece grosolane despre Generalul Chiang Chin-wu, care luau în derâdere ceasul său de aur. Iar când s-a descoperit că mulţi dintre ofiţerii săi purtau căptuşeală din blănuri scumpe sub uniformele lor aparent similare, dispreţul tibetanilor n-a mai avut limite. Aceasta îi înfuria pe chinezi, şi cred că în special datorită faptului că deşi ştiau că sunt luaţi în derâdere, nu puţeau înţelege ce se spune despre ei. Acest lucru le răînea orgoliul. Era similar cu a-şi pierde înfăţişarea, lucru cel mai rău ce i se putea întâmpla unui chinez. Rezultatul final a fost un incident extrem de amuzant cu Generalul Chiang. Într-o zi a venit să mă vadă şi a cerut ca eu să emit o proclamaţie prin care să interzic orice critică faţă de chinezi, fie în cântece sau în lozinci, întrucât acestea erau activităţi „reacţionare”.

Oricum, în ciuda unor legi noi care interziceau opoziţia faţă de China, au început să apară pe stradă afişe care condamnau prezenţa chinezilor. S-a format o mişcare de rezistenţă populară, în cele din urmă, s-a întocmit un memorandum în şase puncte ce a fost trimis direct la Generalul Chiang, înşirându-se nemulţumirile oamenilor şi cerând înlăturarea garnizoanelor. Aceasta l-a înfuriat. El a sugerat că documentul era lucrătura „imperialiştilor” şi i-a acuzat pe cei doi Prim Miniştri de conducerea unei conspiraţii. Tensiunea creştea. Crezând că pot trece peste Lobsang Tashi şi Lukhangwa, chinezii au început să mă abordeze în mod direct. La început am refuzat să-i primesc fără ca cei doi bărbaţi să fie de faţă. Dar când Lobsang Tashi a spus o dată ceva ce

l-a întărâtat, Chiang a făcut o”mişcare evidentă de a-l lovi pe Primul meu Ministru. Fără a mai sta pe gânduri, am fugit între

cei doi, ţipând la ei să se potolească imediat. Eram îngrozit. Nu mai văzusem niciodată adulţi comportându-se astfel. După aceea, am consimţit să' mă văd cu cele două fracţiuni în mod separat.

Situaţia dintre conducătorii chinezi şi cei doi Prim Miniştri ai mei continua să se deterioreze şi au început să sosească din China din ce în ce mai multe oficialităţi şi birocraţi. Aceşti oameni, departe de a permite Guvernului tibetan să-şi vadă de propriile sale treburi, după cum era stipulat în „Acordul” în Şaptesprezece Puncte, se interferau încontinuu. Generalul Chiang întrunea serii nesfârşite de şedinţe între el şi *Kashag*, în principal cu intenţia de a discuta problema găzduirii permanente a acestor oficialităţi, a soldaţilor săi şi a multelor lor mii de cămile şi a altor animale de povară. Lobsang Tashi şi Lukhangwa au găsit că era imposibil să-l facă să înţeleagă că aceste cerinţe nu numai că erau lipsite de raţiune, dar erau totodată şi imposibil de realizat.

Când Generalul a cerut să plătească a doua oară 2.000 de tone de orz, ei au” trebuit să-i explice că nu există o astfel de cantitate de hrană. Populaţia tibetană din oraş deja trăia cu teama de lipsă de hrană şi puţinul de grâne rămas în depozitele guvernamentale abia de putea să hrănească armata pentru încă maximum două luni. Ei i-au spus că nu poate exista un motiv real să dorească să menţină forţe atât de numeroase în Lhasa. Dacă scopul lor era să apere naţiunea, ei ar trebui trimişi la graniţe. Numai oficialităţile trebuiau să rămână în capitală, eventual cu un regiment sau două de escortă. Generalul a ascultat toate acestea în linişte şi le-a răspuns politicos, dar nu a făcut nimic.

După sugestia lor ca aceste trupe să fie trimise în altă parte, celor doi Prim Miniştri le-a scăzut popularitatea în mod vizibil în ochii Generalului Chiang. La început şi-a reţinut furia faţă de Lobsang Tashi, cel mai în vârstă dintre cei doi, care ştia ceva chineză. Faptul îl irita pe General şi se grăbi să-l *acuze* pe călugăr de toate crimele imaginabile, în timp ce-l lăuda pe Lukhangwa, în care vedea un potenţial aliat.

A reieşit însă că în ciuda tinereţii sale, Lukhangwa era un om cu un caracter extrem de profund, şi nu încercase niciodată să-şi mascheze sentimentele sale faţă de General. Chiar şi la un nivel prsonal, el dădea dovadă de cel mai înalt dispreţ faţă de acest orrî. Cu o ocazie, îmi amintesc că la întrebarea lui Chiang, cât de mult ceai bea de obicei, Lukhangwa spusese:,”Depinde de calitatea ceaiului”. Am râs când am auzit acest lucru,* dar am înţeles totodată că relaţia dintre aceşti doi oameni trebuie să fie tare tensionată.

r

Punctul culminant al dramei s-a produs doar la scurt timp, ulterior, când Chiang a convocat o întâlnire cu cei doi Prim Miniştri, Kahag-ul şi toate

oficialităţile sale. Când a început, el a anunţat că s-au adunat ca să discute absorbirea armatei tibetane de către APE. Aceasta fusese prea mult pentru Lukhangwa. A afirmat din capul locului că ideea era inacceptabilă. Nu avea nici o importanţă că se desconsidera una dintre clauzele „Acordului" în Şaptesprezece Puncte. Condiţiile sale fuseseră deja încălcate de atâtea ori de chinezi, încât acesta devenise un document fără valoare. Era de neconceput, a adăugat el, ca armata tibetană să jure credinţă faţă de APE.

Chiang a ascultat în tăcere, „în acest caz", a spus el, „vom începe prin a face nimic mai mult, decât să înlocuim steagul tibetan cu cel chinez". „Va fi dat jos şi ars dacă o veţi face", a replicat Lukhangwa. „Iar acest lucru va fi neplăcut pentru.voi". El a continuat să spună că era absurd pentru chinezi, care au violat integritatea Tibetului, să se aştepte la relaţii de prietenie cu tibetanii. „Voi aţi spart deja ţeasta unui om", a spus el, „şi acea crăpătură nu s-a vindecat încă. Este prea devreme să aşteptaţi să vă fie prieten". La aceasta, Chiang a părăsit furios şedinţa. Urma să se ţină alta în trei zile.

Bineînţeles, că eu nu fusesem de faţă la nici uria dintre aceste conferinţe, dar eram informat în întregime despre tot ceea ce se petrecuse. Se părea că urma să fiu implicat mai direct în curând, dacă situaţia nu se îmbunătăţea.

Şedinţa s-a convocat cu trei zile mai târziu, aşa cum fusese plănuit. De data aceasta prezida adunarea, un alt general, Fân Ming. El începu prin a spune că era sigur că Lukhangwa dorea să-şi ceară scuze pentru ceea ce spusese ultima bară. Lukhangwa îl corectă imediat. Nu avea nici o intenţie de a-şi cere scuze. El menţinea tot ceea ce afirmase, adăugând că el considera absolut de datoria sa să-i ţină pe chinezi la curent în întregime despre punctul de vedere tibetan. Oamenii erau foarte tulburaţi de prezenţa a atât de mulţi soldaţi chinezi. Mai mult, ei erau îngrijoraţi de faptul că Chamdo nu fusese returnat administraţiei Guvernului central şi nu erau nici un fel de semne nicăieri altundeva în Tibet, că APE era pe punctul de a se reîntoarce în China, în ceea ce privea propunerea cu privire la armata tibetană, ar ieşi cu certitudine tulburări dacă aceasta ar fi acceptată.

Fân Ming era ofensat. El îl acuză pe Lukhangwa de a fi în coaliţie cu imperialiştii străini şi spuse că va cere ca Dalai Lama să-l schimbe din funcţie. Lukhangwa replică, că dacă Dalai Lama i-o cere, el renunţă cu.plăcere nu numai la funcţia sa, ci şi la viaţa sa. Cu acestea, şedinţa se încheie într-o atmosferă confuză.

La scurt timp după aceea, am primit un raport scris de la chinezi, care

afirma că era clar faptul că Lukhangwa era un reacţionar imperialist care nu vroia să îmbunătăţească relaţiile dintre China şi Tibet şi cerea ca el să fie înlocuit din funcţie. Am primit totodată şi o sugestie verbală de la *Kashag* care enunţa că ar fi probabil mai bine să le cer ambilor Primi Miniştri să demisioneze. Aceasta m-a întristat îngrozitor. Amândoi dăduseră dovadă de

atâta loialitate şi credinţă neclintită, de atâta cinste şi sinceritate, atâta iubire pentru poporul pe care-l slujeau.

Când au venit sk mă vadă ca să-şi depună demisia, prima sau a doua zi, ei aveau lacrimi în ochi. Lacrimi erau şi în ai mei. Dar am înţeles că dacă nu accept situaţia, vieţile lor ar fi în pericol. Deci, cu inima grea, am acceptat demisiile lor, având grija numai de preocuparea mea, ca pe cât posibil, să îmbunătăţesc relaţiile cu chinezii, cu care trebuia de-acum să tratez în mod direct. Pentru prima oară, am înţeles adevăratul sens al cuvântului „tiran”,

Cam în această vreme a ajuns şi Panchen Lama la Lhasa. Din nefericire pentru el, el fusese crescut sub ochii,chinezilor şi abia acum mergea la mănăstirea Tashilhunpo ca să-şi preia îndatoririle sale acolo. Când a sosit din provincia Amdo, era însoţit de un alt detaşament numeros de soldaţi chinezi („garda sa corporală”), împreună cu familia şi tutorii săi,

La scurt timp după sosirea sa, l-am primit pe tânărul Panchen Lama în cadrul unei întruniri, oficiale, urmată de un prânz în doi la Potala. Îmi amintesc că era urmat de un ofiţer de securitate chinez foarte băgâreţ, care a încercat să dea buzna peste noi când rămăsesem singuri. Garda mea de corp (de ceremonie) s-a deplasat imediat să-l oprească pe acest om, cu consecinţa de a fi cât pe ce să aibă loc un incident urât: omul era înarmat.

În final, am reuşit să petrec un timp singur cu Panchen Lama şi impresia mea era a unui tânăr cinstit şi credincios. Fiind cu trei ani mai mic decât mine, şi încâ fără autoritate, el păstra un aer de inocenţă şi mi-a făcut impresia unei persoane foarte fericite şi plăcute. Mă simţeam destul de apropiat de el. Era la fel de adevărat, că nici unul dintre noi nu ştia ce viaţă tragică va duce.

La scurt timp timp după vizita lui Panchen Lama, eu am fost invitat înapoi la mănăstirea Tathag, uncie, cu mare minuţiozitate şi profunzime, într-o ceremonie cu adevărat de cincisprezece ore, eu am îndeplinit stupă (memorial) dedicat guiru-lui meu. Am simţit o adevărată tristeţe când m-am prosternat în întregime în faţa acestuia. După aceea, am plecat într-o excursie în munţi şi în zona din împrejurimi, fericit că eram liber de presiunile situaţiei noastre nefericite. Un aspect interesant al acestei vizite

1-a constituit prezentarea unui fragment din craniul lui Tathag Rinpochâ Care a supravieţuit flăcărilor incinerării sale. Pe acesta se putea vedea imprimat clar cu caractere tibetane corespondentul divinităţii sale protectoare. De fapt, acest fenomen misterios este destul de frecvent printre lama evoluaţi. Oasele se topesc într-o astfel de formă, ca să dezvăluie litere, sau uneori imagini, în alte cazuri, cum ar fi acela al predecesorului meu, acele semne imprimate se puteau observa chiar pe trupul său.

După demisia forţată a lui Lukgangwa şi Lobsang Tashi la începutul primăverii lui 1952, a urmat o perioadă de armistiţiu dificil cu autorităţile chineze. Am folosit acest moment ca o ocazie de a înfiinţa Comitetul pentru Reformă, lucru pe care îl avusesem în minte de la călătoria spre Dromo, cu mai

mult de un an în urmă. Una dintre ambiţiile mele principale era să înfiinţez un cadru legal independent.

După cum am menţionat în cazul lui Reting Rinpoche, ca minor, eu eram incapabil să ajut oamenii când aceştia intrau în contradicţie cu Guvernul, deşi aş fi vrut s-o fac adesea. Spre exemplu, îmi amintesc cu amărăciune cazul unui om care lucrase în administraţie, descoperit că a dosit în secret praf de aur care urma să fie folosit la *thangkas*, L-am privit prin telescop cum avea mâinile legate, apoi cum era urcat cu faţa spre coada catârului şi expulzat din oraş. Aceasta era pedeapsa tradiţională 'pentru astfel de nelegiuiri.

Uneori am impresia că aş fi putut interveni mai des. A mai avut loc la Pbtala un alt incident similar la care am asistat. De la o vârstă foarte fragedă am depistat anumite locuri unde se putea, trăgând cu ochiul pe la ferestre sau răsuflătoarele de la pivniţă, să observi ce se petrecea în alte camere în care altfel nu puteam vedea interiorul. Cu o ocazie, am văzut în acest mod o adunare a Secretariatului Regentului, întrunit pentru a examina plângerea unui anumit chiriaş împotriva proprietarului său. Îmi amintesc cu claritate cât de amărât arăta bietul om. Era destul de avansat în vârstă, scund şi gârbovit, cu păr sur şi o mustaţă subţire. Din nefericire pentru el, familia stăpânului său era îh relaţii de prietenie cu cea a regentului (pe atunci încă Reting Rinpoche), iar cazul său a fost suspendat. Sufletul meu era aproape de el, dar nu puteam face nimic, Deci acum,, când auzeam despre cazuri similare de nedreptate, eram şi mai convins de necesitatea unei reforme judiciare.

Vroiam totodată să întreprind ceva şi în legătură cu educaţia. La vremea aceea, încă nu exista un sistem de educaţie generală. Erau numai câteva şcoli în Lhasa şi un număr mic în zonele rurale, dar pentru marea majoritate, singurele centre de instruire îl constituiau mănăstirile, iar educaţia pe care

1-a constituit prezentarea unui fragment din craniul lui Tathag Rinpoche care a supravieţuit flăcărilor incinerării sale. Pe acesta se putea vedea imprimat clar ai caractere tibetane corespondentul divinităţii sale protectoare. De fapt, acest fenomen misterios este destul de frecvent printre lama evoluaţi. Oasele se topesc într-o astfel de formă, ca să dezvăluie litere, sau uneori imagini, în alte cazuri, cum ar fi acela al predecesorului meu, acele semne imprimate se puteau observa chiar pe trupul său.

După demisia forţată a lui Lukgangwa şi Lobsang Tashi la începutul primăverii lui 1952, a urmat o perioadă de armistiţiu dificil cu autorităţile chineze. Am folosit acest moment ca o ocazie de a înfiinţa Comitetul pentru Reformă, lucru pe care îl avusesem în minte de la călătoria spre Dromo, cu mai mult de un an în urmă. Una dintre ambiţiile mele principale era să înfiinţez un cadru legal independent.

După cum am menţionat în cazul lui Reting Rinpoche, ca minor, eu eram incapabil să ajut oamenii când aceştia intrau în contradicţie cu Guvernul, deşi aş fi vrut s-o fac adesea. Spre exemplu, îmi amintesc cu amărăciune cazul unui

om care lucrase în administraţie, descoperit că a dosit în secret praf de aur care urma să fie folosit la *thangkas*, L-am privit prin telescop cum avea mâinile legate, apoi cum era urcat cu faţa spre coada catârului şi expulzat din oraş. Aceasta era pedeapsa tradiţională 'pentru astfel de nelegiuiri.

Uneori am impresia că aş fi putut interveni mai des. A mai avut loc la, Pdtala un alt incident similar la care am asistat. De la o vârstă foarte fragedă am depistat anumite locuri unde se putea, trăgând cu ochiul pe la ferestre sau răsuflătoarele de la pivniţă, să observi ce se petrecea în alte camere în care altfel nu puteam vedea interiorul. Cu o ocazie, am văzut în acest mod o adunare a Secretariatului Regentului, întrunit pentru a examina plângerea unui' anumit chiriaş împotriva proprietarului său. Îmi amintesc cu claritate cât de amărât arata bietul om. Era destul de avansat în vârstă, scund şi gârbovit, cu păr sur şi o mustaţă subţire. Din nefericire pentru el, familia stăpânului său era în relaţii de prietenie cu cea a regentului (pe atunci încă Reting Rinpoche), iar cazul său a fost suspendat. Sufletul meu era aproape de el, dar nu puteam face nimic. Deci acum,, când auzeam despre cazuri similare de nedreptate, eram şi mai convins de necesitatea unei reforme judiciare.

Vroiam totodată să întreprind ceva şi în legătură cu educaţia. La vremea aceea, încă nu exista un sistem de educaţie generală. Erau numai câteva şcoli în Lhasa şi un număr mic în zonele rurale, dar pentru marea majoritate, singurele centre de instruire îl constituiau mănăstirile, iar educaţia pe care

Autorul în copilărie

*!« ’^

^

– SI

Predecesorul meu, Thupten Gyatso, al Treisprezecelea Dalai Lama
Reting Rinpoche, primul meu Regent

Detaliu din Chenrezig cil 1.000
de braţe, Bodhisattva Compasiunii
Palatul Potala.
Satul Shol se află la bază.

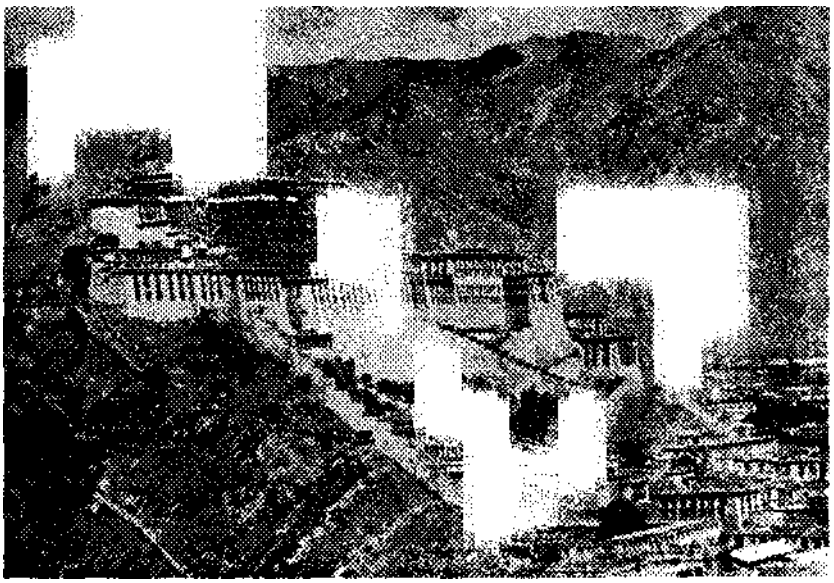

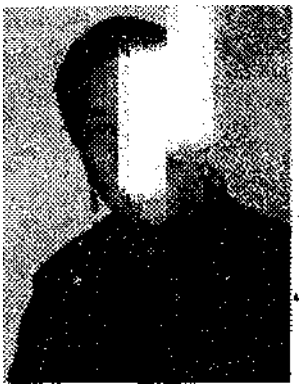

Mama mea.

Această fotografie a fost făcută când avea 60 de ani.

Autorul în adolescenţă

Dromo, la ceremonia unde am primit relicva

Doi dansatori mascaţi

Călugări şi laici participând la o ceremonie religioasă

f i

(La stânga) Cu Panchen Lama, flancat de Chu Te (stânga) şi Chou En-lai (dreapta), la sosirea de la gara din Beijing, 1954. Phunţsong Wangyal poate fi văzut în centrul imaginii.

(Stânga jos) Cu tutorii mei, Kashag-ul, însoţitorii şi membrii familiei mele în Beijing. Mama mea, Tenzin Choegyal şi sora mai mare, Tsering Dolma, se găsesc în dreapta.

(Dreapta) în Gangtok cu Thondup Namgyal, Maharajahul Kumar din Sikkim. El îmi împărtăşea interesul în arta fotografierii.

(Dedesubt) O fotografie rară a întregii mele familii, India 1956/57. Numai tatăl meu lipseşte. De la stânga la dreapta: mama'mea, Tsering Dolma, Gyalo Thondup, Taktser Rinpoche, Lobsang Samten, eu, Jetsun Perna şi Tenzin Choegyal.

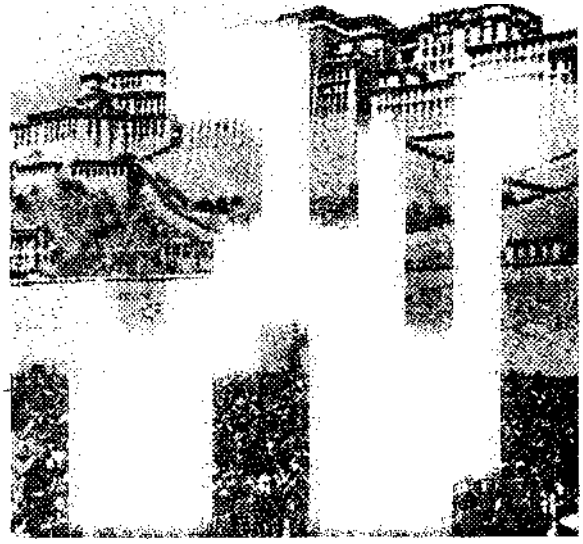

12 martie: revolta femeilor tibetane, *4* surprinzând demonstra ţia din Shol, la baza Potalei.

Fuga în exil

REFUGIUL ÎN SUD 97

O desfăşurau ei era deschisă numai pentru comunităţile monastice. Prin urmare, am instruit *Kashag-ul* să înainteze propuneri pentru dezvoltarea unui program educaţional bun.

O altă zonă unde am simţit o nevoie urgentă de reformă era sistemul de comunicaţii, în acele zile, nu exista nici măcar un singur drum în tot Tibetul şi aproape singurele vehicule pe roţi erau cele trei maşini ale celui de-al Treisprezecelea Dalai Lama. Era uşor de întrevăzut că ar fi beneficiat foarte mulţi oameni de pe urma unui sistem de drumuri şi transporturi. Dar, ca şi educaţia, acesta era un studiu pe termen lung, iar eu am *realizat* că vor trece mulţi ani până se va realiza un progres în această direcţie.

Oricum, existau şi lucruri care puteau fi realizate şi care ar fi adus rezultate pozitive imediate. Una era abolirea datoriei moştenite. Aceasta, înţelesesem eu de la măturătorii mei şi din discuţiile purtate pe drumul spre Dromo, era flagelul comunităţii rurale din Tibet, însemna ca o datorie către proprietar din partea unui angajat, realizată poate datorită unor succesiuni de recolte slabe, putea fi transferată de la o generaţie la alta. Ca rezultat, multe familii nu mai erau în stare să-şi realizeze un trai decent pentru ei, cu excepţia speranţei în ziua în care vor fi liberi. Aproape la fel de pernicios era şi sistemul prin care micii proprietari de pământuri puteau face împrumuturi de la Guvern când aveau nevoie. Şi în acest caz datoria era moştenită. Deci, am decis să abolesc mai întâi principiul datoriei moştenite şi în al doilea rând să anulez toate împrumuturile de la Guvern care nu puteau fi returnate.

Ştiind că acestea ar putea să nu fie îndrăgite de nobilime şi de oamenii investitori, l-am convins pe Lordul Şambelan să emită aceste hotărâri în mod public, şi nu în maniera obişnuită de a lipi afişe în locurile publice, în loc de aceasta, le-am distribuit pe o hârtie lipită pe scânduri de lemn, asemănătoare cu cele folosite la scripturile tipărite, în acest fel, exista o şansă mai bună ca informaţia să fie larg răspândită. Cu puţin noroc, oricine ar fi dorit să-şi bage nasul în vreun fel, nu putea bănui nimic până când era deja prea târziu.

Termenii „Acordului” în Şaptesprezece Puncte afirmau clar că „Guvernul local al Tibetului va putea *realiza* reforme fără alte intervenţii” şi că acestea nu

vor fi obiectul vreunei „constrângeri din partea autorităţilor (adică a chinezilor)”. Oricum, deşi aceste tentative iniţiale de reformă a pământului au adus beneficii imediate la mii de oameni, am *realizat* în curând că eliberatorii noştri aveau o concepţie cu totul diferită în privinţa organizării agriculturii, în Amdo începuse deja colectivizarea, în cele din urmă a fost introdusă în tot Tibetul şi era în mod direct răspunzătoare pentru lipsurile larg răspândite şi pentru moartea prin inaniţie a sute de mii de tibetani. Şi deşi autorităţile au încetinit aplicarea Revoluţiei Culturale^, efectele agriculturii colectivizate se simt până astăzi. Mulţi vizitatori ai Tibetului au comentat cât de scunzi şi subdezvoltaţi arată oamenii din zonele rurale datorită subnutriţiei. Dar toate acestea sunt de domeniul viitorului, între timp, am îndemnat Guvernul să facă tot ce poate să scoată din rădăcini practicile vechi şi neproductive. Eram hotărât să fac tot ce pot ca să lansez Tibetul în secolul al douăzecelea.

După câte îmi amintesc, în timpul verii lui 1953, am primit iniţierea *Kalachakra* de la Ling Rinpochâ. Aceasta era una din cele mai importante iniţieri în tradiţia Tantrică, cu semnificaţie specială pentru pacea lumii. Şi, spre deosebire de alte rituri Tantrice, se realizează în faţa unui larg auditoriu. Este totodată foarte complicat şi necesită de la o săptămână până la zece zile ca s-o pregăteşti, precum şi trei zile efective ca s-o îndeplineşti. Una din trăsăturile sale este construirea, cu fire de nisip colorate, a unei mari manda/a, o reprezentare în două dimensiuni a unui simbol tridimensional. Prima oară când am văzut una din aceste *mandalas*, aproape că mi-am pierdut echilibrul doar privind-o, atât de extraordinar de frumos arăta. ',

Iniţierea în sine era însoţită de o retragere pe timp de o lună. Îmi amintesc despre aceasta ca despre o experienţă extrem de mişcătoare, care ne-a impresionat atât pe mine, cât şi pe Ling Rinpoche. M-am simţit neînchipuit de privilegiat să particip la o tradiţie realizată de-a lungul a nenumărate generaţii prin moştenirea transmisă de maeştri spirituali foarte evoluaţi, în timp ce intonam ultimul verset al rugăciunii de omagiere, eram atât de emoţionat, încât mi s-a gâtuit vocea, lucru pe care ulterior l-am considerat ca fiind de bun augur, deşi atunci nu l-am interpretat nicicum. Acuma îl privesc ca fiind premonitor pentru capacitatea mea de a *realiza* mai multe iniţieri *Kalachakra* decât oricare dintre predecesorii mei, şi în toate părţile lumii. Şi aceasta, în ciuda faptului că nu sunt nici pe departe cel mai în măsură s-o fac.

Anul următor, în timpul *Monlam* am fost hirotonisit ca *bikshu* Buddhist în faţa statuii lui Chenrezing din templu Jokhang.' Aceasta a fost din nou o ocazie emoţionantă, oficiată de Ling Rinpochâ. Atunci, în acea vară, la solicitarea unor femei laice, am realizat ceremonia de iniţiere *Kalachakra* pentru prima dată din această viaţă.

Am fost foarte fericit de existenţa acestei perioade de stabilire a unor relaţii

REFUGIUL ÎN SUD

mai apropiate cu autorităţile chineze. Mi-a folosit ca să mă pot concentra asupra îndatoririlor mele religioase şi am început să transmit în mod regulat învăţături unor grupuri restrânse şi unor grupuri mai largi. Drept rezultat, am început să creez o relaţie personală cu oamenii mei. Şi deşi la început am fost întrucâtva nervos să ofer audienţe în public, încrederea în mine a crescut rapid. Eram conştient, oricum, că în afara Lhasei, chinezii îngreunau viaţa poporului meu. În acelaşi timp, puteam să văd eu însumi de ce cei doi Prim Miniştri au fost atât de dispreţuitori cu chinezii. Spre exemplu, de câte ori Generalul Chiang Chin-wu venea să mă vadă, posta o pază la uşă - deşi el trebuia să fi ştiut că sanctitatea vieţii este una din regulile cardinale din Buddhism.

Şi totuşi, am remarcat în învăţătura lui Buddha faptul că într-un fel, un presupus duşman este mai preţios, pentru că un duşman te învaţă nişte lucruri cum ar fi răbdarea, îndurarea, ceea ce nu e în general cazul cu prietenii. La acestea eu am adăugat credinţa mea fermă că indiferent cât de rele s-ar dovedi a fi lucrurile, în final ele se vor îmbunătăţi. Şi în sfârşit, dorinţa înnăscută de dreptate a oamenilor, adevăr şi înţelegere umană trebuie să triumfe deasupra ignoranţei şi disperării. Astfel că dacă chinezii ne-au oprimat, acest lucru nu poate decât să ne întărească.

CAPITOLUL CINCI

În China Comunistă

CAM LA UN AN de la demisia lui Lobsang Tashi şi Lukhangwa, chinezii au sugerat ca Guvernul să efectueze vizite oficiale în China, ca să vadă ei înşişi cât de minunată era viaţa în Glorioasa Patrie Mumă. S-a strâns un grup în timp util şi au pornit în turul Republicii Populare. Când s-au întors după mai multe luni, ei au înaintat un raport care era plin de laude, admiraţie şi minciuni. Am realizat instantaneu că acest document fusese redactat sub supraveghere, şi de pe acum eram obişnuit cu faptul că uneori era imposibil să spui adevărul în faţa noilor noştri stăpâni. Şi eu am fost nevoit să învăţ o formă similară de comunicaţie: cum să arborez o înfăţişare falsă când trebuia să tratez cu chinezii în condiţii dificile.

Nu la mult timp după aceasta, la începutul lui 1959, eu însumi am fost invitat să merg în China. Aceasta părea o idee excelentă. Nu numai că îmi va facilita să-l întâlnesc pe Preşedintele Mao în persoană, dar îmi va da totodată posibilitatea să văd câte ceva din lumea exterioară. Dar puţini alţi tibetani erau fericiţi de această idee. Le era teamă că aş fi putut fi reţinut în Beijing şi să nu mi se mai dea voie să mă întorc - unii susţineau că viaţa mea putea fi în pericol şi mulţi au făcut tot ce le-a stat în putinţă ca să mă răzgândesc de a mai merge acolo. Nu-mi era teamă pentru viaţa mea, oricum, aşa că m-am hotărât să plec orice mi s-ar fi spus. Dacă nu aş fi fost aşa de hotărât, cred că nu s-ar fi ales nimic din programul lor.

În final, am pornit împreună cu o suită care includea familia mea, cei doi tutori ai mei, cei doi *tsenshap* (unul nou fiind numit după Trijang Rinpoche, care

devenise Tutore Secund), Kashag-ul şi multe alte oficialităţi. Cu toţii eram cam cinci sute. Când am plecat într-o dimineaţă în toiul verii, pe malul râului Kyichu s-a ţinut un rămas bun oficial, cu fanfare şi o paradă a oficialităţilor. Au participat zeci de mii de oameni, mulţi purtând steaguri cu inscripţii religioase şi arzând tămâie ca să-mi ureze călătorie fără primejdii şi o întoarcere fericită.

IN CHINA COMUNISTĂ 101

În acele zile, încă nu exista un pod peste Kyichu, iar noi traversam cu ajutorul bărcilor din nuiele împletite, acoperite cu piele, în sunetele cântărilor călugărilor din Namgyal, aflaţi pe celălalt mal. În timp ce mă urcam la bordul unei ambarcaţiuni realizate special pentru mine, care consta din două astfel de bărci din nuiele unite între ele, întorcându-mă să le fac cu mâna oamenilor mei, am putut vedea că erau într-o stare de emoţie excesivă. Mulţi plângeau şi părea că unii erau pe punctul de a se arunca în apă, convinşi că mă văd pentru ultima oară. Eu însumi simţeam un amestec de amărăciune şi emoţie, exact cum simţisem la plecarea spre Dromo cu patru ani înainte, îţi rupea inima să vezi oameni tari atât de rătăciţi, în acelaşi timp, perspectiva aventurii care ne aştepta era foarte atractivă pentru un tânăr de nouăsprezece ani.

Distanţa de la Lhasa la Beijing este de aproximativ două mii de mile. În 1954, încă nu erau drumuri care să lege cele două ţări, deşi chinezii începuseră lucrul la o autostradă numită Qinghai, folosind munca forţată a tibetanilor. Prima parte era finalizată, ceea ce mi-a facilitat călătoria pe o porţiune scurtă în Dodge-ul celui de-al Treisprezecelea Dalai Lama. Fusese şi acesta transportat peste râu.

Prima oprire a avut loc la mănăstirea Ganden, cam la treizeci şi cinci de mile de Lhasa, unde am profitat de ocazie, ca să rămân câteva zile. Aceasta a fost o altă experienţă mişcătoare pentru mine. Ganden este cea de-a treia mare universitate-mănăstire din Tibet. Când am plecat ca să-mi continui călătoria în China, am observat ceva foarte straniu. O statuie a uneia dintre divinităţile protectoare ale Tibetului care este reprezentată ca având un cap de bivol, se miscase vizibil. Când am văzut-o prima oară, privea în jos cu o expresie destul de resemnată pe faţă. Acum, privea spre Est, cu o expresie foarte fioroasă, (în mod similar, am auzit că în timpul fugii mele în exil, zidurile unei capele de la Ganden s-au umplut de sânge.)

Mi-am reluat călătoria cu maşina. Dar nu a trecut mult timp până când a trebuit să schimb această formă onorabilă de transport cu un catâr: drumul fusese spălat de ape de îndată ce am ajuns în regiunea Kongpo, iar multe poduri erau la pământ. Mersul mai” rapid devenise un pericol. Era o inundaţie continuă dinspre munţi, curenţii cărând zăpada topită, producându-se şi frecvente alunecări de teren. Pietroaie şi bolovani se prăvăleau hăulind printre noi. Fiind deja vară târzie, erau nişte ploi torenţiale şi se formau întinderi mari în care noroiul ajungea până la genunchi, îmi părea foarte rău pentru personalul mai în vârstă, care de multe ori se lupta să menţină pasul.

Per total, condiţiile erau foarte proaste. Călăuzele noastre tibetane au încercat din răsputeri să-i convingă pe chinezii care ne escortau să schimbe ruta ca să le putem urma pe cele tradiţionale de mare altitudine, decât cele planificate pentru drumuri, pe care ei le considerau nepotrivite. Dar chinezii au insistat, spunând că dacă mergeam pe acolo, nu am avea înlesniri. Aşa că am consimţit la acest lucru. Este ceva de domeniul miracolului că nu au murit mai mult de trei oameni. Aceia care au murit erau nişte soldaţi chinezi tineri, inocenţi, din rândul acelora care făcuseră zid de-a lungul cărărilor, ca să ne apere de avalanşe, îmi părea atât de rău de aceşti oameni. Nu am avut de ales. Mai mulţi măgari au căzut într-o prăpastie, rupându-şi gâtul.

Apoi într-o seară, Generalul Chiang Chin-wu, care era şi el prezent, a venit la cortul meu şi mi-a explicat că drumul de a doua zi urma să fie şi mai rău. În timp ce spunea acest lucru, mi s-a părut că Generalul avea impresia că îşi putea execita forţele sale nu numai asupra celor doi Prim-Miniştri, ci chiar şi asupra Naturii.

Am petrecut a doua zi întovărăşit de Chiang. Era mult mai în vârstă decât mine şi foarte nepotrivit, astfel încât era un aranjament foarte plictisitor. Mai mult, eram preocupat ca rocile care se fărâmau încontinuu de pământ în căderea lor de sus, să nu poată să facă distincţie între noi doi în cazul în care ceasul Generalului sunase!

De-a lungul călătoriei, de fiecare dată când m-am oprit, am făcut-o pe la posturile militare înfiinţate de APE şi împodobite cu steaguri roşii. Veneau atunci soldaţi chinezi şi ne ofereau ceai. Cu o ocazie, am fost atât de însetat, încât am acceptat ceai fără să mă mai obosesc să caut cana mea. După ce mi-am potolit setea, am observat că ceaşca din care beam era dezgustător de murdară, cu urme de mâncare şi salivă uscată pe margini. Acest fapt m-a cam revoltat. Mi-am amintit cât de multă atenţie acordasem de mic copil acestui lucru, deşi acum, de câte ori mă gândesc la incident, nu mă pot abţine să nu râd.

Cam după vreo două săptămâni, am ajuns într-un mic orăşel numit Demo, unde am campat peste noapte lângă un râu. Vremea era perfectă şi îmi amintesc că eram încântat la vederea malurilor râului, care erau presărate la voia întâmplării cu piciorul cocoşului de culoare galbenă, şi cu primule mov-roze. Zece zile mai târziu am ajuns la regiunea Poyul. De acum încolo, drumul putea fi parcurs cu un mijloc de transport şi grupul a călătorit cu camioane şi jeep-uri. Aceasta era o mare uşurare, întrucât începusem să fiu foarte sensibil de la atâta călărit, şi nu eram singurul. Nu

am să uit niciodată înfăţişarea uneia dintre oficialităţile mele. Atât de tare îl durea partea dorsală, încât călărea stând de-a curmezişul în şa. În acest fel, el îşi odihnea un timp o parte, pentru ca apoi să se întoarcă pe cealaltă.

La această distanţă de Lhasa, chinezii erau mai autoritari în conducerea ţinutului. Construiseră deja multe barăci pentru soldaţii lor şi case pentru oficialităţile lor. Şi în fiecare oraş şi sat se găseau megafoane care cântau muzică militară chineză cu îndemnuri la muncă, la o muncă mai îndârjită, „pentru gloria Patriei Mume”.

La scurt timp am ajuns în Chamdo, capitala provinciei Kham, unde mă aştepta o mare recepţie. Aici, datorită faptului că chinezii administrau în mod direct locul, ceremoniile aveau o tentă foarte curioasă. Fanfare militare cântau imnuri de laudă în cinstea Preşedintelui Mao şi a Revoluţiei, iar tibetanii stăteau în picioare, fluturând steaguri roşii.

De la Chamdo, am fost luat cu un jeep spre Chengdu, primul oraş propriu-zis din China. Pe drum, am trecut dealul printr-un loc numit Dhar Tse-dho, care marchează graniţa istorică dintre Tibet şi China. Pe măsură ce coboram spre câmpurile de pe partea cealaltă, am remarcat cât de diferit era peisajul. Oare poporul chinez se va dovedi a fi la fel de diferit de poporul meu cum era peisajul lor de al nostru?

Nu am văzut prea mult din Chengdu, întrucât am făcu febră la sosire şi am fost ţintuit la pat pentru câteva zile. De îndată ce am fost îndeajuns de refăcut, eu şi cu majoritatea membrilor mai în vârstă din anturajul meu, am fost luaţi la Shingang, unde mi s-a alăturat şi Panchen Lama, care plecase din Shigatse cu câteva luni în urmă. Apoi ne-am repezit cu avionul la Xian.

Aparatul în care am zburat era foarte vechi şi chiar şi eu aş fi putut spune că văzuse zile mai bune. În interior, scaunele erau foarte incomode, cu margini din fier, fără nici un fel de tapiţerie. Dar eu eram atât de încântat la perspectiva de a primi botezul aerului, încât eram dispus să trec cu vederea defectele vizibile şi nu-mi era frică deloc, deşi de atunci încoace am adoptat o atitudine mai precaută în privinţa zborului. Astăzi nu prea îmi place şi nu prea sunt un interlocutor bun în acest răstimp. Prefer cu mult mai mult să mă rog, decât să port conversaţii.

În Xian, am schimbat din nou mijlocul de transport şi am încheiat ultima sută de metri din călătorie cu trenul. Aceasta era o altă experienţă minunată. Vagoanele rezervate pentru Panchen Lama şi mine erau dotate cu toate facilităţile posibile, de la paturi şi toalete la un luxos vagon-restaurant. Unicul lucru care valora pentru mine în privinţa călătoriei, era un sentiment crescând de conturare a unei impresii pe măsură ce ne apropiam de l!

capitala chineză. Când, în sfârşit, am ajuns la staţia din Beijing, m-am simţit extrem de tensionat, deşi aceasta s-a atenuat un pic când am văzut o mulţime de oameni adunaţi să ne întâmpine. Dar nu mi-a trebuit mult timp ca să realizez că zâmbetele şi ovaţiile lor erau în întregime false, că ei acţionau sub imperiul unor ordine, după care anxietatea s-a reinstalat.

Şi am coborât din tren, fiind întâmpinaţi de Chou En-lai, Primul Ministru, şi de Chu Te, Vicepreşedinte al Republicii Populare, amândoi părând destul de

prietenoşi, împreună cu ei se afla acelaşi tibetan de vârstă mijlocie, pe care îl văzusem cu Generalul Tan Kuan-sen în Lhasa. După ce s-a făcut schimbul de politeţuri, acest om, al cărui nume era Phuntsong Wangyal, m-a întovărăşit până la locul de cazare, care era un bungalou cu o grădină frumoasă, care aparţinuse anterior misiunii diplomatice japoneze, şi unde mi-a explicat programul pentru următoarele două zile.

La timpul cuvenit, am devenit prieteni buni eu şi Phuntsong Wangyal. El fusese convertit la cauza comunistă cu mulţi ani în urmă. Înainte de a veni în China, acţionase ca agent pentru comunişti în timp ce preda la o şcoală patronată de Misiunea Chineză din Lhasa. Când Misiunea s-a închis, urmată în 1949 de expulzarea membrilor săi, el şi soţia sa, care se întâmplase să fie o tibetană musulmană, au plecat şi ei. El era originar din Kham. În copilărie urmase cursurile Şcolii Misionare Creştine din Bathang, oraşul său natal, unde învăţase ceva engleză. Până la vremea când ne cunoscusem, stăpânea deja foarte bine limba chineză şi era un interpret strălucit între Preşedintele Mao şi mine.

Phuntsong Wangyal s-a dovedit a fi un om foarte capabil, calm şi inteligent; un bun gânditor, totodată. Era de asemenea foarte sincer şi onest, iar mie îmi făcea mare plăcere compania lui. Evident, că şi el se simţea foarte fericit în însărcinarea sa de interpret oficial al meu, şi nu în ultimul rând pentru că avea astfel acces la Preşedintele Mao,, pe care-l idolatriza. Oricum, sentimentele sale faţă de mine erau la fel de puternice. Odată, când discutam despre Tibet, afirmase că era plin de optimism, întrucât considera că eram foarte descuiat la minte. Mi-a spus cum, cu mulţi ani în urmă, asistase la o audienţă publică de la Norbulinka şi văzuse un băieţel într-un tron, „Şi acum nu mai sunteţi un băieţel, aici, cu mine, în Beijing”. Acest gând l-a mişcat foarte tare şi a plâns fără să se abţină. După câteva minute a continuat, de data aceasta vorbind ca un adevărat Comunist. Mi-a spus că Dalai Lama nu ar trebui să se bazeze pe astrologie ca un instrument prin care să conducă ţara. A mai afirmat totodată, că religia nu era un lucru pe care să te poţi baza pentru a-ţi conduce viaţa. Datorită

sinceităţii sale evidente, l-am ascultat cu atenţie. La subiectul pe care îl numea practici superstiţioase, i-am explicat accentul personal al lui Buddha asupra necesităţii unei investigaţii profunde, înainte de a accepta ceva drept adevărat sau fals. I-am mai spus se asemenea, că eram convins că religia este esenţială, mai ales pentru cei angrenaţi în politică. La capătul conversaţiei noastre, am simţit că aveam un respect adânc unul pentru celălalt. Diferenţele dintre noi erau de ordin personal, deci nu exista nici o bază pentru un conflict, în analiza finală, eram amândoi tibetani, gândind profund la viitorul patriei noastre.

La o zi sau două după sosirea noastră, mi s-a spus că toţi membrii delegaţiei tibetane erau invitaţi la un banchet, în după-amiaza aceea ni s-a făcut o recapitulare amănunţită a activităţilor de seară. A reieşit că *gazdele* noastre se cramponau foarte tare de protocol (ceea ce ulterior am remarcat a f i o caracteristică a oficialităţilor din Republica Populară) iar ofiţerii noştri de legătură s-au chinuit de-au ajuns un pachet de nerv i. Ei erau înspăimântaţi că vom da peste cap treburile şi-i vom face de râs* aşa încât ne-au dat tuturor instrucţiuni stricte şi detaliate despre ceea ce aveam de făcut fiecare, chiar până la numărul de paşi pe care îi aveam de făcut şi după câţi să ne întoarcem la dreapta sau la stânga. Era ca la o paradă militară. Era o ordine exactă în care trebuia să apară fiecare. Eu trebuia să intru primul, urmat de Panchen Lama, apoi cei doi Tutori, Ka/onii (cei patru membri ai *Kashag~u\u*), fiecare în ordinea vârstei, iar apoi toţi ceilalţi, după rang. Toţi trebuia să ducem cadouri şi acestea, la rândul lor, trebuiau să se potrivească cu condiţia persoanei care le oferea. Toată procedura părea foarte complicată chiar şi pentru noi, tibetanii, a căror aristocraţie este renumită pentru îndrăgirea etichetei. Dar trepidaţia gazdelor noastre era molipsitoare, şi în curând eram cu toţii într-o agitaţie, în afară de Ling Rinpoche, căruia îi displăcea orice gen de formalităţi. Nu vroia să aibă de-a face cu aşa ceva.

A doua zi, după câte îmi amintesc, a avut loc întâlnirea mea inaugurală cu Preşedintele Mao. Aceasta era o întrunire publică, cu o alură similară unui banchet, fiecare dintre noi fiind introdus-după rang. În timp ce intram în sală, primul lucru pe care l-am observat, era o mare de proiectoare care fuseseră amplasate pentru o armată de fotografi oficiali. Imediat lângă ei stătea însuşi Mao, părând foarte calm şi relaxat. Nu avea alura unui om deosebit de inteligent. Oricum, când am dat mâna cu el, am simţit că eram în prezenţa unei forţe magnetice puternice. El a venit spre noi cu un aer prietenos şi natural, în ciuda formalităţii ocaziei, începea să pară că neîncrederea pe care o simţeam era nefondată.

În total, am avut cel puţin douăsprezece întâlniri cu Mao, majoritatea în cadrul unor întâlniri ample, doar câteva fiind între patru ochi, cu Phuntsong Wangyal ca însoţitor. Indiferent de ocazie, fie că era vorba de un banchet sau de o conferinţă, el mă aşeza mereu lângă el şi cu una din ocazii, chiar mi-a servit mâncarea. Aceasta m-a îngrijorat întrucâtva, deoarece auzisem un zvon, precum că suferea de tuberculoză.

L-am găsit a fi un om foarte impresionant. Era extraordinar din punct de vedere fizic. Aspectul său era foarte întunecat, dar în acelaşi timp, pielea sa avea un aspect strălucitor. Părea că foloseşte o unsoare; mâinile sale erau foarte frumoase, cu aceeaşi strălucire ciudată, cu degete perfecte, cel mare fiind minunat alcătuit.

Am observat totodată că avea ceva probleme cu respiraţia, întrucât gâfâia destul de tare. Acest fapt trebuie să fi avut un efect asupra modului de

exprimare, care era întotdeauna foarte răspicat şi precis. Era obişnuit să folosească propoziţii scurte, probabil din aceleaşi considerente. Mişcările şi manierele sale erau la fel de lente. Dacă îşi mişca de la stânga la dreapta capul, îi lua câteva secunde, ceea ce îi conferea un aer de demnitate şi siguranţă, îmbrăcămintea se afla în contrast cu distincţia manierelor. Cămăşile sale erau mereu uzate la manşete, iar sacourile pe care le purta erau ponosite. Acestea erau icjpntice cu cele purtate de toţi ceilalţi, cu excepţia culorii, care era o nuanţă de bej puţin mai diferită. Singura parte din îmbrăcăminte care arăta bine întreţinută erau pantofii, care erau mereu bine lustruiţi. Dar el nu avea nevoie de haine luxoase, în ciuda aparenţei de simplitate, el avea un aer foarte accentuat de autoritate şi sinceritate. Simpla sa prezenţă impunea respect. Şi eu simţeam că era foarte original, precum şi hotărât.

În timpul primelor săptămâni de şedere în China, subiectul principal de discuţie printe noi, tibetanii, era, desigur, cum puteam noi să împăcăm mai bine nevoile noastre cu dorinţele Chinei. Eu însumi acţionapi ca mediator între *Kashag* şi conducerea Comunistă. Au avut loc câteva întâlniri preliminare, care au decurs foarte bine. Din momentul în care am avut prima mea întâlnire personală cu Mao, tratativele au luat un imbold mai puternic, în cursul acesteia, el mi-a mărturisit că a ajuns la concluzia că era prea devreme ca să punem în acţiune toate clauzele „Acordului” în Şaptesprezece Puncte. Una din ele, în special, simţea el că putea fi ignorată fără probleme pentru moment. Aceasta era cea care trata problema instituirii unei Comisii a Afacerilor Militare în Tibet, prin care ţara ar fi fost

ÎNCHID COMUNISTĂ 107

guvernată în mod efectiv de APE. „Ar fi mai bine să creăm un Comitet Preparator pentru „Regiunea Autonomă a Tibetului”, a spus el. Acest organism ar urmări ca pasul reformei să fie dictat de însuşi poporul tibetan. Fusese foarte insistent ca termenii „Acordului” să fie puşi în fapt atât de lent, pe cât o consideram noi necesar. Când am transmis această veste *Kashag*-ului, ei s-au simţit adânc uşuraţi. Părea într-adevăr să arate că am fi putut fi în stare să obţinem un compromis realizabil, acum că tratam problemele în mod direct cu cel mai înalt om din ţară.

La o ulterioară întâlnire personală cu Mao, acesta mi-a mărturisit cât de fericit era că venisem la Beijing. A continuat prin a spune că întregul ţel al prezenţei Chinei în Tibet era ca să ne ajute. „Tibetul este o ţară mare”, a spus el. „Voi aveţi o istorie minunată. Cu mult timp în urmă, chiar aţi reuşit să cuceriţi mult din teritoriul chinez. Dar acum aţi rămas în urmă şi noi vrem să vă ajutăm, în decurs de douăzeci de ani aţi putea să ne-o luaţi înainte şi atunci va fi rândul vostru să ajutaţi China”. Nu puteam să-rni cred urechilor, dar părea că vorbeşte din convingere şi nu numai cu o anumită intenţie.

Am început să fiu foarte entuziasmat despre posibilităţile de asociere cu Republica Populară Chineză. Pe măsură ce studiam Marxismul, începea să-mi

placă. Aici era un sistem bazat pe egalitate şi dreptate pentru toată lumea, care se considera a fi un panaceu pentru toate afecţiunile lumii. Din punct de vedere teoretic, singurul inconvenient, după câte puteam eu să percep, era insistenţa sa asupra unei viziuni pur materialiste asupra existenţei umane. Cu aceasta nu puteam fi de acord. Eram totodată îngrijorat de metodele folosite de chinezi în realizarea idealurilor lor. Lăsau impresia unei rigidităţi puternice. Dar am exprimat totodată şi dorinţa de a deveni membru de Partid. Eram convins, după cum sunt^i astăzi, că era posibil să realizăm o sinteză a doctrinelor Buddhistă şi Marxistă pură, care să se dovedească a fi un mod eficient de a face politică.

Î,n acelaşi timp, am început să învăţ chineza şi, la sugestia noului meu ofiţer de securitate chinez - un om încântător şi un veteran al Războiului din Corea - am început să fac nişte exerciţii fizice. Obişnuia să vină şi să mă supravegheze în fiecare dimineaţă. Oricum, el nu era deloc obişnuit să se scoale devreme şi nu putea înţelege de ce mă sculam înainte de ora cinci ca să mă rog. De multe ori apărea cu părul ciufulit şi nespălat, în ceea ce priveşte regimul, se părea că dădea într-adevăr ceva rezultate. Pieptul meu, care până atunci fusese destul de costeliv şi îngust, începu să se lăţească în mod considerabil.

În total, am petrecut în jur de zece săptămâni în Beijing, din momentul sosirii noastre. Majoritatea timpului fusese ocupat prin participarea la întruniri politice şi conferinţe, ca să nu mai spun de nenumăratele banchete. La aceste festinuri imense mâncarea era destul de bună în ansamblu, deşi încă mă cutremur la gândul ouălor.de o sută de ani vechime care erau considerate a fi o mare delicatesă. Mirosul lor era copleşitor. Era şi extrem de persistent, atfel încât în momentul când terminai cu ele, nu puteai să ştii dacă încă mai mănânci din ele sau rămăsese pur şi simplu mirosul: îţi copleşeau complet simţurile. Unele brânzeturi europene au un efect similar, după câte am observat. Aceste bancheturi erau considerate a fi foarte importante de către gazdele noastre, care considerau că o prietenie reală se putea dezvolta numai atunci când oamenii stăteau împreună la masă. Şi evident, acest lucru este destul de greşit.

Când a avut loc Prima Adunare a Partidului Comunist, cam în aceeaşi perioadă, eu am fost făcut Vicepreşedintele Comitetului Director al Republicii Populare Chineze. Aceasta era o repartizare nominală care aducea cu sine un anumit prestigiu, dacă nu chiar şi o putere politică efectivă. (Comitetul director discuta orientările înainte de a fi propuse Biroului Politic, unde se afla reala putere politică.)

Întrunirile politice şi conferinţele Comitetului Director erau o experienţă mult mai utilă decât banchetele, deşi aveau tendinţa de a dura la nesfârşit. Uneori vorbitorul cuvânta timp de cinci, şase sau şapte ore în şir, ceea ce era extrem de plictisitor. Petreceam timpul bând apă fiartă şi tânjind să văd

sfârşitul. Oricum, şedinţele la care participa şi Mao erau altă brânză. El ţinea auditoriul sub vraja cuvântului său. Cel mai mult, când încheia cuvântarea, îi descosea pe cei prezenţi ca să-şi expună părerile, încerca mereu să sondeze cele mai adânci sentimente ale oamenilor şi fiecare problemă era deschisă pentru orice fel de opinii. El ajunsese chiar atât de departe, încât să se critice pe sine în mai multe rânduri şi o dată, când nu a obţinut rezultatul dorit, a întocmit o scrisoare care i-a fost trimisă apoi din satul natal, în care se plângea de comportamentul autorităţilor Partidului local. Aceasta era întru-totul impresionant, dar pe măsură ce trecea timpul, începeam să realizez cât de artificială era majoritatea acestor şedinţe. Oamenilor le era teamă să spună ce gândeau, mai ales acelor nemembri de Partid, care erau mereu disperaţi să le facă pe plac membrilor de Partid şi să fie politicoşi cu ei.

Treptat, a început să-mi fie clar că viaţa politică din China era plină de contradicţii, deşi nu puteam spune cu exactitate care era şi *cauza* acesteia, îmi amintesc o ocazie când el s-a prezentat la reşedinţa mea fără să mă

avertizeze în prealabil. A vrut să vorbească cu mine între patru ochi într-o anumită privinţă, am uitat exact ce anume, dar pe parcursul conversaţiei m-a surprins foarte tare că vorbea favorabil despre Domnul Buddha. Se lăuda pentru faptul că fusese „anti-castă, anti-corupţie şi anti-exploatare”. El a menţionat totodată zeiţa Tara, o bine-cunoscută femeie Buddha. Deodată părea foarte favorabil religiei.

Cu o altă ocazie am stat faţă în faţă cu Marele Helmsman, după cum era el cunoscut, la o masă lungă, la capetele căreia se afla câte un general. El mi-a arătat ambii oameni, spunând că-i va posta în Tibet. Apoi mi-a tras o căutătură adâncă şi a spus: „Trimit aceşti oameni ca să te servească. Dacă nu ascultă ce le spui, să mă anunţi şi eu am să-i rechem”. Şi totuşi, concomitent cu aceste impresii favorabile, puteam să *realizez* paranoia cu care marea majoritate a oficialităţilor de Partid îşi îndeplineau obligaţiile zilnice. Ei trăiau într-o continuă teamă pentru slujbele lor, dacă nu chiar şi pentru vieţile lor.

În afară de timpul petrecut cu Mao, îi vedeam destul de des pe Chou En-lai şi Lu Rau-chi. Cel din urmă era un om taciturn şi nici nu râdea aproape deloc. Pe scurt, era foarte dur. Cu o *ocazie*, am asistat la o întâlnire dintre Lu şi U Nu, Primul Ministru al Birmaniei. Înainte de începere, fiecărei persoane de faţă îi era adusă la cunoştinţă pe scurt subiectul de care trebuia să se ocupe. Al meu era religia: dacă liderul birmanez dorea să discute despre religie, eu trebuia să-i răspund. Aceasta părea prea puţin probabil şi era, de fapt, foarte departe de ceea ce U Nu avea în plan. În loc de aceasta, el a vrut să-l întrebe pe Lu despre sprijinul Chinei faţă de insurgenţii Comunişti din ţara sa. Dar când a deschis subiectul, adăugând că gherilele făceau probleme Guvernului său, Lu s-a făcut pur şi simplu că se uită la altceva. A refuzat să fie atras în discuţie şi întrebarea lui U Nu a rămas fără răspuns. Eram şocat, dar m-am consolat cu

ideea că cel puţin Lu nu a minţit sau încercat să-l amăgească. Chou En-lai ar fi spus cu siguranţă ceva inteligent la acest punct.

Chou era o persoană foarte diferită şi, unde Lu era serios şi destul de grav, el era plin de zâmbete, şarm şi o inteligenţă *ageră*.. De fapt, el era exagerat de politicos, ceea ce în mod invariabil este un semn că acea persoană nu trebuie crezută. Era totodată şi ager la vedere, îmi amintesc cum la un anumit banchet la care am participat, el însoţea nişte demnitari străini spre masa lângă care unul dintre oaspeţi s-a împiedicat de o mică treaptă. Chou avea o mână atrofiată, dar când omul s-a împiedicat, cea bună era deja întinsă, aşteptând să-l prindă. Nici măcar nu s-a oprit din discuţie.

LIBERTATE IN EXIL

Limba lui era şi ea ascuţită. După vizita lui U Nu la Beijing, Chou s-a adresat la o şedinţă cu participarea a peste o mie de oficialităţi, de-a lungul căreia a făcut în mod deschis remarci depreciative la adresa Primului Ministru al Birmaniei. Mi s-a părut destul de ciudat, întrucât fusese excesiv de politicos şi curtenitor cu persoana acestuia în public.

Pe timpul şederii în Beijing, am fost rugat să transmit câteva învăţături unor Buddhişti chinezi. Cu această ocazie translatorul meu era un călugăr chinez, care mi se spusese că studiase în Tibet şi fusese învăţat de un lama tibetan. (în timpuri premergătoare, mulţi călugări chinezi studiaseră în Tibet, mai ales în domeniul dialecticii). Eram foarte impresionat de aceasta: mi se păruse a fi un foarte devotat şi sincer practician al credinţei sale.

Unii dintre Comuniştii pe care i-am întâlnit fuseseră'de asemenea oameni foarte drăguţi, complet altruişti în a-i servi pe ceilalţi şi, personal, de foarte mare ajutor pentru mine. Am învăţat foarte multe de la ei. Unul dintre aceştia era o oficialitate înaltă de la Biroul Minorităţilor, pe nume Liu Ka-ping, care fusese numit să-mi dea lecţii de Marxism şi Revoluţie Chineză. De fapt, el era Musulman şi obişnuiam să-l tachinez întrebându-l dacă mânca vreodată carne de porc. Avea totodată şi un deget lipsă după câte îmi amintesc şi era o persoană încântătoare. Ne-am împrietenit foarte tare. Soţia sa, care era mult mai tânără decât el, încât puteai s-o iei drept fiica sa, a devenit la fel de bună-prietenă cu mama şi sora mea cea mai mare. Când s-a apropiat plecarea mea, el a plâns ca un copil.

Eu am rămas la Beijing până după celebrările din Octombrie, în acel an se sărbătorea a cincea aniversare de la întemeierea Republicii Populare şi un număr de demnitari străini erau aşteptaţi în capitală cu acea ocazie. Printre aceştia se numărau Hruşciov şi Bulgarin, eu fiindu-le prezentat amândurora. Nici unul dintre ei nu mi-a făcut o impresie deosebită, cu siguranţă nimic comparabil cu aceea a lui Pandit Nehru, care vizitase şi el Beijingul cât timp am fost şi eu acolo, El fusese invitat de onoare la un banchet prezidat de Chou En-lai şi, ca de obicei, toţi ceilalţi invitaţi au trecut pe lângă el, fiindu-i prezentaţi. De la distanţă, el părea foarte binevoitor şi nu avea nici o dificultate în a găsi

câteva cuvinte pentru fiecare care venea spre el. Oricum, când a venit rândul meu şi am dat mâna cu el, a părut că se blochează. Ochii i s-au fixat într-un punct, rămânând complet mut. M-am simţit destul de stânjenit la această manifestare şi am spart ghiaţa, spunându-i cât eram de încântat să-l întâlnesc şi că auzisem o mulţime de lucruri despre el, în ciuda-faptului că Tibetul era o ţară retrasă, într-un târziu a scos câteva cuvinte, dar numai într-o manieră cât se poate de superficială.

IN CHINA COMUNISTĂ 111

Eram foarte dezamăgit, întrucât yoisem în mod special să pot vorbi cu el şi să-l întreb câte ceva despre atitudinea ţării sale faţă de Tibet. Per total, a fost o întâlnire ciudată.

Ulterior am reuşit să vorbesc cu Ambasadorul Indiei la cererea sa, dar aceasta a fost mai mult un eşec, ca şi întâlnirea cu Nehru. Deşi luasem cu mine o oficialitate care vorbea engleza excelent, chinezii au insistat să iau cu mine unul din interpreţii lor în locul acestuia, însemnând ca ceea ce Ambasadorul Indiei spunea în engleză să fie tradus cu exactitate în chineză şi abia apoi în tibetană. A fost o întâlnire foarte incomodă. Erau câteva lucruri pe care vroiam să le discut şi care nu puteau fi abordate în prezenţa chinezilor. Partea mai bună a urmat abia după-amiază, când un servitor a început să toarne ceai pentru noi toţi şi a dărâmat un vas mare cu fructe exotice, care trebuie să fi cauzat o pagubă mare. La vederea tuturor acestora, caise, piersici şi prune, rostogolindu-se pe jos, gravul meu interpret chinez şi însoţitorul său (nici o oficialitate nu mergea niciodată singură) s-au aruncat în patru labe şi au început să se târască de-a buşilea pe covor ca să le strângă. Tot ce puteam face era să mă abţin să nu izbucnesc în râs.

Am avut o perioadă mai bună cu Ambasadorul rus, alături de care stătusem la un banchet, în acele zile, Rusia şi China erau prietene bune, deci nu era nici un pericol de intruziune aici. Ambasadorul s-a comportat foarte amical şi a manifestat ceva, interes pentru a afla care erau impresiile mele despre Socialism. Când i-am răspuns că acesta oferea mari posibilităţi, el a adăugat că trebuia să merg să vizitez Uniunea Sovietică. Părea o idee excelentă şi am lansat imediat dorinţa puternică de a efectua o călătorie în ţara sa, - de preferinţă ca un membru oarecare al unei delegaţii, în felul acela, oriunde s-ar fi dus acea delegaţie imaginară, aş fi mers şi eu; neavând însă nici un fel de responsabilităţi, puteam să-mi petrec tot timpul văzându-mi de-ale mele şi privind pur şi simplu în jur. Din păcate, s-a ales praful de idee. Abia după douăzeci de ani am putut să-mi *realizez* ambiţia de a vizita URSS. Şi nu mai trebuie să adaug faptul că circumstanţele erau foarte diferite de cele pe care mi le imaginasem în mod nesăbuit.

Autorităţile chineze se opuneau în general foarte tare ca să mă întâlnesc cu străiţii. Cred că îi stânjeneam. La vremea invadării Tibetului a existat o condamnare aproape unanimă a Comuniştilor din partea multor ţări de pe glob.

Aceasta constituia o sursă de iritare pentru ei şi erau preocupaţi să facă tot ce le stătea în putinţă pentru a-şi îmbunătăţi imaginea şi să arate cât de justificată era ocuparea Tibetului de către ei atât din punct de vedere istoric, cât şi din cel al unei naţiuni mari ce ajută o alta mai slabă. Dar n-am putut să mă abţin să nu observ cât de diferit se comportau gazdele noastre când se aflau de faţă vizitatori străini, în timp ce de obicei erau aroganţi în atitudinea lor faţă de străini, în prezenţa lor ei erau umili şi supuşi.

Destul de mulţi vizitatori de la Beijing şi-au exprimat interesul de a mă întâlni, inclusiv o trupă de dansatori din Ungaria, ai căror membri doreau cu toţii un autograf al meu - pe care l-am şi dat. În mod similar, mai multe mii de mongoli au venit în capitala chineză, în speranţa de a mă vedea pe mine şi pe Panchen Lama. Acest lucru nu a încântat autorităţile chineze, poate şi datorită faptului că noţiunea de tibetani şi mongoli împreună era o amintire incomodă a modului diferit în care se prezentaseră lucrurile în trecut. Nu numai că forţele tibetane au obţinut tribut de la chinezi în secolul al optsprezecelea, dar Mongolia chiar a condus China din 1279 până În1368e.n., ca urmare a invaziei lui Kublai Khan, regele războinic al Mongoliei.

În această perioadă se petrecuse un incident istoric interesant. Kublai Khan a devenit Buddhist şi a avut un *guru* tibetan. Acest lama l-a convins pe conducătorul mongol să înceteze cu practica sa de a controla creşterea populaţiei chineze prin înecarea a mii de oameni în mare. Procedând astfel, tibetanul a salvat multe vieţi de chinezi.

În timpul iernii lui 1954 am mers într-un tur larg al Chinei, însoţit de întregul meu anturaj, inclusiv de mama mea şi Tenzin Choegyal, fratele meu cel mai mic, ca să vedem minunile progresului industrial şi material. Mie mi-a plăcut foarte mult, dar multe din oficialităţile mele tibetane erau complet neinteresate de ceea ce era pe ordinea de zi şi răsuflau uşurate ori de câte ori se anunţa că nu va fi nici o „vizită” în acea zi. Mama mea în mod special nu s-a bucurat de vizita din China. Nefericirea ei a crescut atunci când, în timpul unei excursii, a făcut o febră, care a degenerat într-o gripă destul de serioasă. Din fericire, medicul meu personal, „doctorul gras” din copilărie, era cu noi. El era un om foarte inteligent şi un mare prieten al mamei mele. A prescris imediat nişte medicamente, pe care ea le-a luat imediat. Neînţelegând instrucţiunile sale, mama a luat într-o doză ceea ce trebuia să împartă în două doze separate pe zi. Acest lucru a produs o reacţie puternică, ceea ce, pe lângă febră, i-a agravat boala foarte tare. Timp de câteva zile a fost extrem de slăbită şi am început să mă îngrijorez din cauza ei. Dar după o săptămână a început să-şi revină şi de fapt a mai trăit încă douăzeci şi cinci de ani. Ling Rinpochâ s-a'îmbolnăvit şi el foarte tare,

ÎN CHINA COMUNISTĂ 113

dar el nu şi-a mai revenit aşa de bine, astfel că abia după plecarea noastră îri exil şi-a recăpătat forţele în totalitate,

Tenzin Choegyal, care este cu doisprezece ani mai tânăr, era o sursă permanentă de încântare şi teroare pentru toată lumea, jnclusiv pentru chinezi, *cărora* le plăcea foarte mult de el. Fiind extrem de inteligent, el a învăţat cursiv mandarina (exprimare a oamenilor culţi din China /n.t./) în câteva luni, ceea ce era atât în avantajul cât şi în dezavantajul lui. Îi plăcea să-i vadă pe adulţi stânjeniţi. Dacă mama mea sau altcineva făcea o remarcă dispreţuitoare la adresa gazdelor, fratele meu cel mic le-o plasa fără ezitare. Chiar şi atunci simţea când cineva vorbea vag sau evaziv. Dar era atât de dulce, încât Trijang Rinpoche, Tutorele meu Secund, era singura persoană care reuşea să se poarte cu rezervă faţă de el; în principal, cred că datorită faptului că Tenzin Choegyal obişnuia să sară de pe o mobilă pe alta, iar el era îngrijorat de modul în care trebuia să le explice chinezilor că s-au stricat acestea. Pe de altă parte, Ling Rinpochă era un tovarăş de joacă entuziast. Personal, nu prea îl vedeam mult timp pe fratele meu, deşi recent mi-a reamintit o ocazie când l-am prins că pescuise toţi crapii dintr-un bazin ornamental îhşirân-du-i pe toţi alături, pe iarbă. Mi-a spus că i-am boxat bine urechile atunci.

Deşi interesul meu în dezvoltarea materială a Chinei nu era împărtăşit de multe dintre oficialităţile mele, eu eram impresionat de ceea ce au reuşit să realizeze Comuniştii în domeniul industriei grele. Eram nerăbdător ca şi ţara mea să facă un progres similar. M-a uimit în mod special o staţie hidro-electrică pe'care am văzut-o în Manciuria. Nu-ţi trebuia prea multă imaginaţie ca să realizezi că erau posibilităţi nelimitate în Tibet pentru generarea unor astfel de staţii. Dar ceea ce a făcut această călătorie memorabilă, era expresia feţei oficialităţii care îmi explica proiectul, când i-am pus nişte întrebări pertinente despre curentul electric. Mulţumită muncii pe care am depus-o cu acel vechi generator diesel în Lhasa, cunoşteam destul de bine principiile de bază pe care le implica. Bănuiesc că era o incongruenţă foarte mare între înfăţişarea unui tânăr străin îmbrăcat în haine de călugăr, care să întrebe despre kilowaţi/oră şi mărimea turbinei.

Punctul culminant al excursiei a avut loc atunci când am urcat la bordul unui vas de război, tot în Manciuria. Eram fascinat. Nu avea importanţă că era atât de vechi, încât nu puteai să-ţi închipui ce instrumente sau cadrane erau acelea. Numai faptul de a mă afla la bordul acestei uriaşe structuri de metal cu mirosul său specific de petrol şi apă de mare îmi era de ajuns.

Un aspect negativ al lucrurilor îl reprezenta faptul că autorităţile chineze nu aveau nici o intenţie să-mi permită să contactez oamenii de rând. De fiecare dată când mă eschivam de la program sau chiar doream să merg să văd singur nişte locuri, eram împiedicat să o fac de nişte oficialităţi trimise să aibă grijă de mine, mereu sub pretextul de „securitate, securitate”: securitatea mea reprezenta perpetua lor scuză. Şi totuşi nu numai eu eram împiedicat să văd oamenii de rând; la fel se petrecea şi cu toţi chinezii din Beijing. Şi lor li se interzicea să întreprindă ceva în mod individual.

În orice caz, Serkon Rinpochâ, unul din *tsenshap*, reuşea mereu să iasă afară şi să dea un ocol. El nu asculta niciodată ceea ce-i spuneau chinezii şi făcea mereu tot ceea ce se cuvenea. Şi, probabil datorită faptului că era şters şi insignifiant, nimeni nu se gândea să-l oprească. El a fost astfel singurul care a reuşit să-şi facă o imagine detaliată despre modul în care se desfăşura viaţa în brava, noua, Republică Populară. Am aflat multe lucruri de la el. Mi-a redat o imagine foarte sumbră a unei mari sărăcii şi tensiuni în rândul populaţiei.

Totuşi, am purtat o conversaţie foarte interesantă cu un portar de la hotel, în perioada în care am vizitat zona industrială. El mi-a relatat că văzuse fotografii de-ale mele de la plecarea din Lhasa şi că era încântat să ştie că poporul meu a fost atât de fericit la ideea vizitei mele în China. I-am spus că este departe de a fi adevărat, iar el a părut surprins. „Dar scria astfel în ziar", a spus el, la care eu i-am răspuns că situaţia a fost răstălmăcită, întrucât adevărul era că majoritatea poporului meu a fost complet îndurerat. La acestea, prietenul meu a fost şocat de uimire, în ceea ce mă priveşte, eu am înţeles pentru prima oară până în ce măsură erau denaturate lucrurile în presa Comunistă: se părea că prin sângele autorităţilor curgea minciuna.

În timpul acestei călătorii în jurul Chinei, am trecut graniţa şi în Mongolia. A fost o experienţă extrem de înduioşătoare, care mi-a dat ocazia să realizez cât de apropiată era ţara mea de a lor.

Am ajuns înapoi în Beijing pe la sfârşitul lui ianuarie 1955, tocmai la timp, ca să sărbătorim *Losar*, Anul Nou tibetan. Ca semn al importanţei sale, am decis să organizez un banchet, la care să-l invit pe Preşedintele Mao şi pe ceilalţi membrii ai celor „Patru Mari", adică Chou En-lai, Chu Te şi Lu Rau-chi. Au aceptat cu toţii. Pe parcursul serii, Mao a fost foarte prietenos. La un moment dat s-a aplecat spre mine şi m-a întrebat ce am vrut să fac când am aruncat un pic de fsampa în aer. I-am explicat că aceasta era un obol simbolic, după care şi el a luat un pic cu degetele şi a făcut acelaşi lucru. Apoi a mai luat încă o dată şi, cu o expresie răutăcioasă întipărită

pe faţă, a aruncat conţinutul pe jos.

Acest gest uşor sarcastic a fost singurul lucru care a stricat o seară de altfel memorabilă, care părea să promită susţinerea unei veritabile fraternităţi între cele două ţări ale noastre. Cu siguranţă că chinezii' au creionat astfel evenimentul. La sfârşitul acesteia au adus acelaşi batalion de fotografi care trebuiau să imortalizeze scena pentru posteritate, Unele dintre fotografii au fost publicate într-un ziar la o zi sau două după aceea, cu nişte rapoarte entuziaste ce subliniau discursurile care s-au ţinut. Aceste fotografii au fost cu siguranţă răspândite şi în Tibet, întrucât, atunci când m-am întors la Lhasa, am văzut una dintre ele reprodusă într-un ziar local condus de chinezi, îl evidenţia

pe Preşedintele Mao alături de mine, eu cu capul aplecat spre el, ţinând mâinile îhtr-un gest inexplicabil. Zincograful tibetan al ziarului şi-a făcu propria sa impresie despre ceea ce se petrecea şi a scris un subsol care menţiona că aceasta era o fotografie a Sfinţiei Sale Dalai Lama, care îi explica Marelui Helmsman cum se fac *khabse* (prăjituri pentru *Losar*)!

În ziua în care trebuia să părăsesc China pentru a mă reîntoarce în Tibet, adică în primăvara lui 1955, asistasem la o şedinţă a Comitetului Director. Lu Rau-chi, care o prezida, era cam pe la mijlocul discursului, când deodată, ofiţerul meu de securitate a dat buzna înăuntru şi a venit într-o goană la mine. „Preşedintele Mao vrea să vă vadă immediat. Vă aşteaptă", a spus el. Eu nu ştiam ce să spun. Nu puteam să'mă scol pur şi simplu şi să părăsesc şedinţa, iar Lu nu dădea semne că ar vrea să-şi tragă răsuflarea, „în acest caz" am răspuns, „va trebui să mergeţi şi să mă învoiţi". Ceea ce a şi făcut imediat.

Am mers direct la biroul lui Mao, unde el într-adevăr mă aştepta. Aceasta avea să fie ultima noastră întâlnire. M-a anunţat că vroia să-mi dea nişte sfaturi despre guvernare înainte de a mă întoarce în Tibet şi a continuat apoi prin a-mi explica cum se organizează şedinţele, cum să sondăm opiniile oamenilor şi apoi să concluzionăm asupra punctelor esenţiale. Toate erau nişte informaţii excelente şi eu şedeam preocupat să-mi iau notiţe, după cum făceam de fiecare dată când ne întâlneam. El a continuat să~mi spună că mijloacele de comunicare erau un instrument vital în orice formă de progres material şi a subliniat importanţa de a urmări faptul ca cât mai mulţi tineri tibetani să fie angrenaţi în acest domeniu. El a adăugat că dorea ca atunci când avea să-mi transmită ceva, s-o poată face printr-un tibetan. În final, s-a apropiat mai mult de mine şi a spus: „Atitudinea ta este bună, ştii? Religia este otravă. Mai întâi, reduce populaţia, întrucât călugării şi maicile trebuie să menţină celibatul, iar în al doilea rând, neglijează progresul material". La acestea am simţit o senzaţie violentă de arsură în obraji şi mi s-a făcut dintr-o dată frică. „Deci, am gândit eu, tu eşti totuşi distrugătorul Dharmei".

De pe acuma se făcuse seară târziu, în timp ce Mao rostea acele cuvinte fatidice, m-am aplecat în faţă ca şi când aş fi vrut să scriu ceva, ascunzân-durni pe jumătate faţa. Speram să nu fi observat oroarea pe care am simţit-o: ar fi putut zdruncina încrederea sa în mine. Noroc că de data aceasta, din nu ştiu ce motive, Phuntsong Wangyal nu traducea discuţia noastră. Dacă ar fi făcut-o, sunt convins că mi-ar fi ghicit sentimentele - mai ales datorită faptului că discutam împreună în mod invariabil toate amănuntele după aceea.

Chiar şi aşa, nu aş fi putut să-mi ascund sentimentele pentru mult timp. Din fericire, Mao şi-a încheiat interviul după încă câteva minute. Am simţit o imensă senzaţie de uşurare când s-a ridicat şi mi-a strâns mâna. Uluitor, dar ochii lui erau plini de vitalitate iar el era extrem de vioi, în ciuda orei înaintate. Noi am ieşit împreună în liniştea nopţii. Maşina mea aştepta. El a deschis şi apoi a închis uşa după mine. În timp ce vehiculul se punea în mişcare, m-am

întors să-i fac cu mâna. Ultima mea imagine despre Mao era cum stătea afară în frig, fără pălărie şi fără haină, făcându-mi şi el cu mâna.

Tema şi uimirea au făcut loc confuziei. Cum de a putut să mă judece atât de greşit? Cum de i-a trecut prin minte că nu eram religios până în măduva oaselor? Ce l-a făcut să gândească altfel? Fiecare mişcare pe care o făceam, era înregistrată, asta o ştiam: câte ore dormeam, câte castronaşe cu orez mâncăm, ce spuneam la fiecare întâlnire. Fără îndoială că se întocmea un raport săptămânal al comportamentului meu pentru a fi analizat şi apoi trimis lui Mao. Acestea fiind făcute, nu putea în nici un caz să-i fi scăpat faptul că în fiecare zi petreceam cel puţin patru ore în rugăciuni şi meditaţii, ba mai mult, tot timpul şederii mele în China, am primit instrucţiuni religioase de la tutorii mei. Trebuie să fi ştiut de asemenea că munceam din greu în perspectiva examenelor monastice, care de acuma se apropiau, în şase sau şapte ani cel mult. Eram perplex.

Singura explicaţie posibilă putea fi faptul că a interpretat greşit interesul meu în probleme ştiinţifice şi progres material. Era adevărat că vroiam să modernizez Tibetul la nivelul Republicii Populare şi era adevărat şi faptul că structura mea mentală era în esenţă ştiinţifică. Deci, numai acesta putea fi, din necunoaşterea filozofiei Buddhiste, lucrul pe care Mao l-a ignorat, şi anume că oricine practică Dharma, trebuie să-i testeze validitatea pentru a se convinge. Din această cauză, eu am fost dintotdeauna deschis descoperirilor şi adevărurilor ştiinţei moderne. Poate că acest lucru l-a înşelat pe Mao. În gândirea sa, făcându-l să creadă că practicile mele

religioase nu erau nimic altceva, decât un accesoriu sau o convenţie. Oricare ar fi fost raţionamentul său, acum ştiam că mă judecase complet greşit.

A doua zi am părăsit Beijingul pentru a mă reîntoarce în Tibet, înaintarea era mai rapidă decât anul precedent, acum că magistrala Qinghai a fost finalizată. Pe drum, m-am folosit de prilejul de a mă opri pentru două sau trei zile în locuri diferite, astfel încât să mă întâlnesc cu cât mai mulţi concetăţeni posibil şi să le povestesc câte ceva din experienţele mele din China precum şi ce speranţe aveam pentru viitor, în ciuda faptului că a trebuit să-mi revizuiesc opinia despre Mao, simţeam încă faptul că era un mare conducător şi, mai presus de orice, o persoană sinceră. Nu era fals. De aceea, eram convins că atâta timp cât oficialităţile sale urmau instrucţiunile sale, cu condiţia ca el să aibă un control ferm asupra acestora, aveam motive întemeiate să fiu optimist. De fapt, în ceea ce mă privea, o abordare pozitivă era singura cale raţională pe care puteam merge. Nu avea nici un sens să fiu negativist: aceasta nu poate decât să transforme o situaţie proastă într-un dezastru. Nu este vorba de faptul că optimismul meu era înpărtăşit de mulţi din anturajul meu. Puţini dintre ei şi-au făcut o impresie bună despre China şi le era teamă că metodele rigide ale

Comuniştilor vor conduce la opresiuni în Tibet. Ei erau în continuare tulburaţi de o poveste care circula pe atunci despre o oficialitate înaltă din Guvernul Chinez, pe nume Gan Kung. Se şoptea că l-a criticat pe Lu Rau-chi şi pentru aceasta fusese asasinat într-un mod teribil.

Nu a trecut mult timp până când am început să am şi eu noi îndoieli. Când am vizitat Tashikiel în estul îndepărtat al Tibetului, era o mare adunare de oameni. Multe mii de oameni călătoriseră ca să mă poată vedea şi să-şi aducă omagiile. Eram adânc mişcat de marele lor devotament. Oricum, am fost înmărmurit să aud ceva mai târziu, că autorităţile chineze au indus în eroare oamenii, făcându-i să creadă că voi ajunge cu o săptămână mai târziu decât am ajuns în realitate. Ei au minţit în privinţa datei, ca să-i împiedice pe oameni să mă vadă. Drept rezultat, alte mii au mai apărut abia după ce eu am plecat.

O altă cauză de nefericire era paranoia chinezilor în privinţa securităţii mele personale. Când mi-am vizitat satul natal, ei au insistat să nu accept mâncare de la nimeni altcineva, decât de la proprii mei bucătari. Aceasta însemna că eu nu puteam primi nici o ofrandă ce mi se aducea de către oamenii mei, deşi unii dintre ei erau din propria mea familie, care încă mai locuia în Taktser. Ca şi când cuiva dintre aceşti oameni simpli, devotaţi, umili, i-ar putea trece vreodată prin cap să încerce să-l otrăvească pe Dalai

Lama. Mama mea era extrem de supărată. Nu ştia ce să le spună. Iar când vorbeam cu tibetanii de acolo, întrebându-i despre condiţiile lor de viaţă, ei răspundeau că, „Mulţumită Preşedintelui Mao, Comunismului şi a Republicii Populare Chineze, noi suntem foarte fericiţi” - dar cu lacrimi în ochi.

Pe întreg parcursul drumului de întoarcere la Lhasa, eu am primit cât mai mulţi oameni posibil. Spre deosebire de China, aici nu a fost dificil. Au venit cu miile, aducându-i pe cei bolnavi şi bătrâni, doar ca să mă zărească pentru o secundă. Mulţi chinezi au asistat la aceste adunări, de asemenea. Acest lucru mi-a dat ocazia să exprim necesitatea ca ei să înţeleagă mentalitatea tibetană. Făcând acest lucru, mi-am dat osteneala să aflu care dintre ei erau membri de Partid şi care nu. Experienţa mă învăţase că primii erau, în general, mai deschişi.

Atitudinea autorităţilor chineze din Tibet faţă de mine era foarte interesantă. Cu o ocazie, unul dintre oficiali a spus: „Poporul chinez nu-l iubeşte pe Preşedintele Mao la fel de mult cum îl iubesc tibetanii pe Dalai Lama”. Cu o alta, un paznic, care îşi lăfăia osânza prin zonă într-o manieră foarte brutală, s-a apropiat de jeep-ul meu şi mi-a poruncit să-i spun unde era Dalai Lama. La răspunsul meu: „Mei”, el şi-a scos şapca şi mi-a cerut binecuvântarea. Iar când am plecat din Chengdu, multe din oficialităţile chineze care m-au însoţit de-a lungul vizitei mele, au plâns când m-au văzut depărtându-mă. Eu am avut aceleaşi sentimente călduroase faţă de ei: în ciuda diferenţelor noastre de opinie, noi dezvoltasem o relaţie personală puternică.

Văzând oamenii de la ţară din Tibet după atâtea luni, am reuşit să privesc din nou diferenţa dintre ei şi perechea lor chineză. Pentru început, puteai spune doar comparând feţele lor că tibetanii erau mult mai fericiţi. Aceasta se datora, cred, unei serii de factori culturali. Mai întâi, relaţia dintre proprietari de pământ şi slugi era mult mai dulce în Tibet decât în China, iar condiţiile pentru săraci erau mult mai puţin dure. În al doilea rând, în Tibet nu exista nimic similar cu legarea picioarelor sau castrarea, care până de curând fuseseră larg răspândite în toată CKina. Oricum, cred că aceste puncte au fost pierdute de chinezi, care priveau sistemul nostru feudal ca o replică la al lor.

La scurt timp înainte de a ajunge la Lhasa, m-am întâlnit cu Chou En-lai, care zburase într-o localitate din Kham care tocmai suferise un cutremur. A fost o întâlnire curioasă, în timpul căreia a spus câteva lucruri pozitive despre religie. ÎTică mă mai întreb de ce, întrucât acest lucru nu-i.stătea deloc în caracter. Poate ca încă vorbea după instrucţiunile lui Mao, „ încercând să repare stricăciunile de la ultima noastră întâlnire.

CAPITOLUL ŞASE

J

Dl. Nehru regretă

CÂND AM AJUNS înapoi în Lhasa, în iunie 1955, am fost întâmpinat ca de obicei, de multe mii de oameni. Absenţa mea îndelungată a *cauzat o* mare întristare printre tibetani şi era o uşurare faptul că îl aveau acum înapoi în mijlocul lor pe Dalai Lama. Era o uşurare şi pentru mine. Evident, chinezii se comportau cu o mai mare reţinere aici decât în Tibetul de est. Pe drumul de întoarcere din China am primit, în plus faţă de mulţi oameni de rând, riumeroase deputăţii de la căpităniile locale, implorându-mă să-i rog pe noii noştri stăpâni să-şi schimbe tactica în acele zone rurale. Ei au văzut cum chinezii ameninţaseră în mod direct modul de viaţă tibetan şi le era foarte teamă.

În oraş, am găsit că lucrurile erau relativ normale, doar că acum erau acolo multe maşini şi camioane, făcând zgomot şi poluând oraşul pentru prima dată în istorie. Lipsa de mâncare s-a mai atenuat şi manifestările active de mânie au făcut loc resentimentelor, amestecate cu o rezistenţă pasivă. Acum că mă întorsesem, se simţea chiar o reînviere a optimismului, în ceea ce mă privea, am simţit că statutul meu printre autorităţile chineze din zonă era sporit prin comportamentul public al lui Mao, prin care acesta îmi arătase încredere şi am rămas optimist - cu prudenţă - pentru viitor.

Şi totuşi eram conştient că în afara Tibetului, lumea ne întorcea spatele. Mai rău, India, vecinul nostru cel mai apropiat şi mentor spiritual, acceptase în mod tacit pretenţiile Beijingului faţă de Tih>et. În aprilie 1954, Nehru semnase un nou tratat Chino-Indian care includea un memorandum cunoscut sub denumirea de Panch Sheel, în care se convenise ca India şi China să nu se

amestece sub nici o formă în afacerile interne ale ţării semnatare. Conform acestui tratat, Tibetul făcea parte din China.

Vara lui 1955 a fost de departe cea mai bună pe care am trăit-o de-a lungul decadei de coexistenţă dificilă dintre autorităţile chineze şi cele ale administraţiei mele tibetane. Dar vara în Tibet este un anotimp scurt şi nu au trecut multe săptămâni până ce au început să-mi ajungă la urechi veşti *mi i* neliniştitoare despre activităţile autorităţilor chineze din Kham şi Amdo. Departe de a lăsa oamenii în pace, ei începuseră să-i dea înainte în mod unilateral cu tot felul de „reforme”. Noi taxe se percepeau pentru case, pământuri şi vite şi, ca să mai adauge şi un afront la prejudicii, averea mănăstirilor era şi ea supusă la taxe. Domenii vaste au fost confiscate şi redistribuite de cadrele chineze locale în conformitate cu propria lor politică ideologică. Proprietarii de pamaturi erau judecaţi în public şi pedepsiţi pentru „crimă împotriva poporului”; spre oroarea mea, unii primeau chiar şi condamnări la moarte. Simultan, autorităţile chineze au început să atace brusc, în chip laş, multe mii de fermieri nomazi care rătăceau prin aceste regiuni fertile. Pentru noii noştri stăpâni, nomadismul era respingător şi aducea a barbarism. (De fapt, *mantze*, un cuvânt chinez obişnuit, folosit în sensul de „tibetan”, înseamnă ad-literam „barbar”.)

Tot supărătoare era şi vestea că activitatea din mănăstiri era în mod grosolan încălcată, iar populaţia localnică începuse să fie îndoctrinată împotriva religiei. Călugării şi maicile erau,obiectul chinurilor şi umilinţelor publice. Spre exemplu, ei erau forţaţi să ia parte la programul de exterminare a insectelor, şobolanilor, păsărilor şi a tuturor tipurilor de dăunători, în ciuda faptului că autorităţile chineze ştiau că a distruge orice formă de viaţă este contrar învăţăturii Buddhiste. Dacă ei refuzau, erau bătuţi, între timp, chinezii din Lhasa se comportau ca şi când nu s-ar fi întâmplat nimic. Neinterferându-se în viaţa religioasă de aici, din capitală, ei sperau în mod evident că eu voi fi adormit printr-un fals sentiment de securitate, în timp ce ei făceau ce pofteau în altă parte.

Spre sfârşitul anului 1955, s-au făcut pregătiri pentru inaugurarea Comitetului Preparator pentru Regiunea Autonomă a Tibetului (CPRAT), alternativa lui Mao pentru a conduce printr-o comisie militară. Dar, în timp ce toamna se transforma în iarnă, veştile din est se înrăutăţeau. Locuitorii din Kham, care nu erau obişnuiţi cu interferenţele din afară, nu prea au luat de bune metodele chineze: din toată averea lor, cel mai mult preţuiau arma lor personală. Astfel *c*& atunci când cadrele locale au început să le confişte pe acestea, localnicul a reacţionat prin violenţă. De-a lungul iernii, situaţia s-a deteriorat rapid. Şi în acest timp, refugiaţii de sub opresiunea chineză au început să ajungă în Lhasa, aducând cu sine poveştile îngrozitoare ale brutalităţii şi degradării. Chinezii au procedat în mod ranchinos cu rezistenţa din Kham: nu numai că s-au instituit bătăi şi execuţii publice, dar acestea au

fost adesea îndeplinite de propriul copil al victimei. A fost introdusă totodată şi critica publică. Aceasta este o metodă îndrăgită în mod

DL. NEHRU REGRETĂ 121

special de comunişti chinezi. „Vinovatul” este legat cu mâinile la spate astfel încât îi sunt dislocaţi umerii. Apoi când persoana este complet neajutorată şi urlă de durere, asistenţi din public - inclusiv femei şi copii - sunt chemaţi ca să-i provoace alte leziuni. Aparent, chinezii simţeau că acest lucru era îndeajuns ca să determine oamenii să se răzgândească, că acest lucru îi ajută în procesul de reeducare politică.

La începutul lui 1956, în timpul Lbsar-ului, am avut o întâlnire destul de interesantă cu oracolul Nechung, care anunţa că „lumina Nestematei care îndeplineşte Dorinţele (unul din numele prin care le este Dalai Lama cunoscut tibetanilor) va străluci la Vest”. Am luat acest lucru drept un indiciu că voi călători în India în acel an, deşi acum înţeleg că profeţia avea o implicaţie mai adâncă.

O altă grijă mai presantă erau nenumăraţii refugiaţi din Kham şi Amdo care veniseră de curând în Lhasa. Oraşul fierbea. Pentru prima oară, simţeam o politică deschisă în timpul festivităţilor de An Nou. Afişe denunţând chinezii se zăreau în toată capitala, distribuindu-se chiar şi manifeste. Oamenii ţineau întruniri publice şi alegeau lideri populari. Niciodată înainte nu mai fusese Tibetul martorul unor astfel de evenimente. Evident, chinezii erau furioşi. Au arestat rapid trei oameni care - sguneau ei - erau responsabili de incitare la crime anti-democratice. Dar aceasta nu a reuşit să diminueze cu nimic reacţia populară faţă de conducerea lor.

În timpul festivalului Monlam, oamenii de afaceri de vază din Amdo şi Kham au început să strângă bani pentru ceremonia *Se-tri Chenmo ce* urma a fi realizată mai târziu. Aceasta implica o ofrandă divinităţilor protectoare ale Tibetului, implorându-le să-i dea lui Dalai Lama viaţă lungă şi prosperitate. Atât de prosperă a fost acţiunea lor de adunare a fondurilor, încât ocazia a fost marcată prin faptul că mi-au donat un tron imens, bătut cu nestemate. Oricum, după cum am descoperit ulterior, această activitate a avut şi o altă latură. A marcat totodată formarea alianţei denumită Chushi Gandruk, însemnând „patru râuri, şase aşezări”, denumirea colectivă tradiţională a celor două provincii Kham şi Amdo. Această organizaţie a coordonat ulterior o mişcare de rezistenţă larg răspândită.

După,Mon/am, au continuat într-un ritm alert pregătirile pentru inaugurarea CPRAT, la care eu trebuia să fiu ales preşedinte, în câteva luni, folosind forţa de muncă tibetană, chinezii au construit trei clădiri publice mari: o casă de oaspeţi pentru oficialităţile chineze aflate în vizită, o baie comunală şi o clădire a municipalităţii. Aceasta din urmă erg o clădire modernă, cu două etaje şi un acoperiş din fier ondulat, cu o capacitate de *w*.

LIBERTATE IN EXIL

O mie două sute de locuri situate în faţa unei platforme înalte şi de încă trei sute într-o galerie situată mai sus. Se afla direct în faţa Potalei.

În aprilie 1956, Mareşalul Chen Yi, adjunctul Primului Ministru al Republicii Populare Chineze, a sosit din Beijing, împreună cu soţia sa şi o delegaţie numeroasă, pentru a-l reprezenta pe Preşedintele Mao. Mi-l aminteam pe Chen Yi din vizita pe care o întreprinsesem în China. În particular, era un om foarte drăguţ, deşi reputaţia sa de vorbitor era formidabilă. A ţinut odată un discurs care a durat şapte ore întregi. Mareşalul a apărut în Lhasa purtând o cravată, de care era forte mândru, deşi părea a nu şti cum s-o poarte. Iar cămaşa pe care o îmbrăcase abia de putea să-i cuprindă burta. Oricum, nimic din acestea nu-l deranja: era jovial, amator de lux şi nu lipsit de încredere în sine. Apariţia sa în Lhasa a dat semnalul de începere a unui show impresionant. Chinezii au organizat reprezentaţii extravagante pentru el şi au avut loc multe bancheturi şi cuvântări ţinute în onoarea sa. Când CPRAT a fost oficial inaugurată la o întrunire ţinută în noua clădire a municipalităţii, locul a fost decorat cu multe steaguri şi pancarte care-i reprezentau pe Preşedintele Mao şi colegii săi principali. O fanfară militară chineză cânta, iar participanţii intonau cântece Comuniste. Totul era foarte festiv. Chen Yi a ţinut un discurs (destul de scurt) în care a anunţat că vor fi introduse în Tibet „reforme necesare”, „pentru a scăpa Tibetul din situaţia sa de înapoiere”, explicând faptul că acestea erau necesare pentru a-i aduce pe tibetani la nivelul „avansat” al naţionalităţii chineze. A urmat o succesiune de cuvântări adulatoare, ţinute de chinezi şi tibetani deopotrivă, toţi lăudând Socialismul şi Partidul şi bucurându-se de prezenţa chinezilor în Tibet. A trebuit să ţin chiar şi eu una, adăugând în mod intenţionat că eram convins de faptul că poporul chinez îşi va onora toate iniţiativele de a introduce reformele în ritmul în care îl doreau localnicii şi că le vor permite tibetanilor şi credinţa.

Constituirea CPRAT a dat naştere apariţiei unor noi şi variate departamente guvernamentale care să administreze, spre exemplu, religia şi securitatea. Acestea urmau să fie conduse în principal de tibetani. De asemenea, administraţia din Chamdo trebuia să se întoarcă în Lhasa. Îrnpreună, ele au format aşa-numita Regiune Autonomă a Tibetului. Oricum, restul din Kham şi toată Amdo trebuiau să rămână sub controlul direct al Beijingului. Comitetul în sine trebuia să fie constituit din cincizeci şi unul de delegaţi regionali. Numai cinci erau chinezi, în acelaşi timp, Kashag-ul şi Adunarea Naţională urmau să se menţină, deşi era clar că chinezii intenţionau să le marginalizeze şi ulterior să elimine orice urmă de guvernare tradiţională.

DL. NEHRU REGRETĂ 123

În timp ce pe hârtie CPRAT promitea să realizeze un avans important în direcţia autonomiei, realitatea era diferită. Când Chen Yi i-a anunţat pe cei numiţi, a reieşit că dintre aceşti cincizeci şi unul de delegaţi (dintre care nici unul nu fusese votat), toţi, în afară de o mână de oameni, îşi datorau situaţia

chinezilor: lor li se permitea să-şi păstreze puterea şi proprietăţile atâta timp cât nu se opuneau în vreun fel. Cu alte cuvinte, totul era o înscenare.

Oricum, au existat şi câteva surprize. Una din acestea a constituit-o numirea lui Lobsang Samten ca membru al unui departament nou creat al securităţii. Fiind o persoană atât de binevoitoare şi blândă, nu cred că era vreo persoană mai puţin potrivită ca el pentru acest post. Nu am să uit niciodată expresia de pe chipul său, când s-a întors de la o întâlnire cu omologul său chinez. Totul a mers bine până când omul s-a întors spre Lobsang Samten fcare o rupea niţel chinezeşte) şi a întrebat cum se spunea în tibetană „ucide-l". Până în acea clipă, fratele meu l-a considerat pe acest nou venit destul de plăcut şi deschis, dar întrebarea acestuia l-a lăsat fără grai. Ideea de a ucide chiar şi o insectă îi era atât de străină, încât a fost redus la tăcere. Când a sosit la Norbulingka în aceeaşi seară, expresia sa era plină de uimire. „Ce *trebuie* să fac?" a întrebat el. Această poveste este o altă ilustrare a diferenţelor dintre atitudinea chinezilor şi cea a tibetandlor. Pentru unii, uciderea fiinţelor umane era un fapt de viaţă; pentru alţii - era de neimaginat.

La scurt timp după inaugurarea CPRAT, am auzit că autorităţile chineze din Kham au făcut o tentativă de a învinge toţi liderii locali. Au realizat acest lucru, chemându-i pe toţi laolaltă, şi rugându-i să voteze în favoarea introducerii „reformelor democratice", însemnând, de fapt, înfiinţarea a câtorva mii de cooperative agricole care urmau să înghită mai mult de 100.000 de gospodării din zona ce includea Gar-chu şi Karze. Dintre cei trei sute cincizeci de oameni pe care i-au adunat, în jur de două sute fuseseră de acord să continue reformele din momentul în care eu şi Cabinetul vom comsimţi la aceasta. Patruzeci au afirmat că erau pregătiţi să accepte imediat, iar restul au declarat că nici nu vroiau să audă de aceste aşa-zise reforme. După aceasta, li s-a permis să meargă acasă.

O lună mai târziu, opozanţii au fost chemaţi încă o dată, de data aceasta la o cetate numită Jomdha Dzong, care este situată la nord-est de Chamdo. De îndată ce au pătruns cu toţii înăuntru, clădirea a fost înconjurată de 5.000 de soldaţi APE, iar captivilor li s-a spus că nu for fi eliberaţi, până când nu vor fi de acord să accepte reformele şi vor promite că vor ajuta la aplicarea lor. După două săptămâni de prizonierat, aceştia au cedat. Se părea că nu exista o altă alternativă. Oricum, în acea noapte, gărzile de la cetate s-au

ÎT

redus. Văzând în aceasta şansa lor, au evadat cu toţii şi au luat-o înspre dealuri. Dintr-o lovitură, chinezii au creat un nucleu de răzvrătiţi, care în anii ce au urmat, le-au produs multe dificultăţi.

Incidentul de la Jomdha Dzong s-a petrecut cam în acelaşi timp când eu am primit o copie a unui ziar, publicat de autorităţile chineze la Karze, în Kham. Spre surprinderea mea, am văzut că acesta conţinea o fotografie cu un rând de capete tăiate. Comentariul spunea ceva în genul că ele au aparţinut unor

„criminali reacţionari”. Aceasta a fost prima mărturie concretă a atrocităţii chineze pe care am văzut-o. După aceasta, ştiam deja că orice lucru teribil pe care îl auzeam despre comportamentul noilor noştri stăpâni, era adevărat. Chinezii, pe de altă parte, dându-şi seama de efectul negativ pe care acest ziar î-a avut asupra oamenilor, au încercat să-l recupereze - oferindu-se chiar să cumpere exemplarele vândute.

Odată cu această nouă informaţie, dublată de înţelegerea faptului că CPRAT nu era altceva decât *tzuma* (praf în ochi), am început să mă întreb dacă mai putea exista vreo speranţă pentru viitor. Profeţia predecesorului meu începea să se dovedească a fi întru totul exactă, îmi simţeam inima grea. În exterior, viaţa mea continua aproape la fel. Mă rugam, meditam şi studiam din răsputeri sub îndrumarea tutorilor mei. Continuam totodată ca de obicei, să iau parte la toate festivalurile şi ceremoniile religioase şi să răspândesc sau să-mi însuşesc învăţături din când în când. Uneori, mă foloseam de autoritatea mea pentru a călători şi părăseam Lhasa pentru a vizita diverse mănăstiri. O astfel de excursie a fost cea de la mănăstirea Reting, reşedinţa Regentului anterior, care era situată la câteva zile de călătorie spre nord de Lhasa. La scurt timp după plecare, am primit o 1 scrisoare trimisă de un tibetan important care trăia deja în exil. Situaţia din Lhasa devenise atât de gravă încât chiar şi eu devenisem bănuitor, şi în loc s-o deschid, am ţinut-o la mine, punând-o noaptea cu grijă sub pernă, până când am plecat spre Reting.

A fost o mare uşurare să ies din oraş şi să scap de nebunia de a încerca în mod simultan să conlucrez cu autorităţile chineze şi să diminuez pagubele pe care le creau. Ca de obicei, am călătorit cât mai simplu posibil şi am încercat să rămân incognito, în felul acesta am putut să mă întâlnesc cu oamenii din diverse zone şi să ascult ce au de spus. Cu o ocazie anume, nu departe de Reting, am avut o conversaţie cu un păstor. „Cine eşti?” a întrebat el. Era un om înalt, voinic cu un păr lung, aspru şi des, ca de yack. „Un servitor al lui Dalai Lama”, i-am răspuns. Am discutat despre viaţa lui de la ţară şi despre speranţele şi temerile sale pentru viitor, Ştia puţine

DL. NEHRU REGRETĂ 125

despre chinezi şi nu fusese niciodată în Lhasa. Era prea ocupat ca să-şi câştige existenţa din acest pământ cu solul său sărac şi dificil, ca să-şi facă griji despre ceea ce se întâmplă în oraşe şi în afara lor.

În ciuda simplităţii sale, eram încântat să aflu că avea o credinţă religioasă adâncă şi că Dha/ma lui Buddha era înfloritoare chiar şi în aceste regiuni îndepărtate. El îşi trăia viaţa sa de ţăran oriunde, în consonanţă cu Natura şi mediul înconjurător, acordând însă puţin interes lumii ciare se întindea în afara orizontului său imediat. L-am întrebat despre experienţele sale cu autorităţile guvernamentale locale. Mi-a spus că erau în mare parte corecţi, deşi unii erau cam băgăreţi. Mi-a făcut mare plăcere să discut cu el, întrucât mi-a dat multe idei. Mai presus de toate, am aflat că în ciuda lipsei totale de

educaţie a/omului, el era mulţumit şi că, deşi nu avea nici cel mai mic sprijin material, el era consolat cu ideea că viaţa pentru el era la fel cum fusese pentru nenumărate generaţii ale strămoşilor săi şi care va continua în mod cert să rămână la fel pentru copiii săi. În acelaşi timp, am realizat că această perspectivă asupra vieţii nu mai era corespunzătoare, că Tibetul nu mai putea exista într-o izolare aleasă în mod paşnic, indiferent de urmările Comunismului chinez. Când ne-am despărţit într-un sfârşit, am făcut-o ca doi prieteni apropiaţi.

Dar povestea continuă. S-a întâmplat ca în ziua următoare să fiu chemat să mă adresez oamenilor din satul alăturat, care era în drumul nostru, şi să le dau binecuvântarea mea. Un tron realizat la întâmplare fusese *aşezat* afară pentru mine şi mai multe sute de oameni s-au adunat acolo. Totul a decurs bine la început, dar privind împrejur, l-am văzut pe prietenul meu din ziua precedentă stând în mijlocul oamenilor, cu o privire plină de uimire. Nu-şi putea crede ochilor. I-am zâmbit, dar el s-a holbat înmărmurit în schimb. Mi-a părut foarte rău că l-am păcălit.

Când am ajuns efectiv la mănăstirea Reting, şi m-am dus să-mi aduc omagiile celei mai importante statui, îmi amintesc faptul că, fără nici un motiv deosebit, am devenit foarte emotiv. Am avut un sentiment puternic de a fi atras într-un fel deosebit, de a avea o legătură veche cu acest loc. De atunci, m-am gândit adeseori să construiesc un loc de retragere la Reting şi să-mi petrec restul vieţii acolo.

În timpul verii lui 1956, a avut loc un incident care mi-a provocat mai multă nefericire decât orice în trecut. Alianţa luptătorilor pentru libertate din Khampa/Amdowa începuse să aibă un succes considerabil. Prin mai/ iunie, numeroase secţiuni ale drumului militar chinez au fost distruse, împreună cu un mare număr de poduri. Acest lucru era exact de ceea ce mă temeam. Indiferent cât de reuşită era o mişcare de rezistenţă, chinezii puteau s-o înăbuşe în final prin simpla superioritate numerică şi a armelor automate. Dar nu mă gândeam la un bombardament aerian asupra mănăstirii de la Lithang din Kham. Am plâns când mi s-a adus această veste, Nu puteam să cred că fiinţele umane erau capabile de o astfel de cruzime una faţă de cealaltă.

Acest bombardament a fost urmat de o tortură nemiloasă şi execuţie a soţiilor şi copiilor celor care luaseră parte la mişcarea de rezistenţă şi, incredibil, de maltratarea dezgustătoare a călugărilor şi maicilor. După aceasta, aceşti oameni simpli, religioşi, au fost forţaţi - în public - să-şi calce jurământul de celibat între ei şi chiar să ucidă oameni. Nu ştiam ce să fac, dar trebuia să întreprind ceva. Am ce'rut imediat o întâlnire cu Generalul Chiang Kuo-ha, pe care l-am informat că intenţionam să-i scriu personal Preşedintelui Mao. „Cum pot tibetanii să mai aibă încredere în chinezi dacă vă comportaţi astfel?” am întrebat eu. I-am spus verde în faţă că procedaseră greşit când au întreprins astfel de lucruri. Dar toate acestea i-au dat apă la moară. Critica mea constituia

o insultă la adresa Patriei Mume, care dorea doar să protejeze şi să ofere asistenţă oamenilor. Dacă unii dintre compatrioţii mei nu doreau reformele - reforme care ar aduce beneficii maselor largi, întrucât s-ar împiedica exploatarea lor - atunci ei trebuiau să se aştepte să fie pedepsiţi. Raţionamentul lui era delirant. I-am spus că acestea nu pot justifica în nici un fel tortura unor oameni nevinovaţi şi cu atât mai puţin bombardamentul aerian.

Era inutil, evident. Generalul o ţinea pe-a lui. Unica mea speranţă era ca Preşedintele Mao să vadă că subordonaţii săi îi încalcă ordinele.

Am expediat o scrisoare imediat. Dar n-am primit nici un răspuns; Astfel că am trimis încă una, tot pe cale oficială. În acelaşi timp, l-am convins pe Phuntsong Wangyal să transmită o a treia scrisoare lui Mao în mod personal. Dar şi aceasta a rămas fără confirmare. Pe măsură ce se scurgeau săptămânile şi tot nu sosea nici o veste de la Beijing, am început pentru prima oară să mă îndoiesc serios de intenţiile conducerii chineze. Aceasta m-a cutremurat. După vizita mea în China, în ciuda multor impresii negative pe care le-am avut, atitudinea mea faţă de comunişti era încă în general pozitivă. Acum, însă, am început să văd cuvintele Preşedintelui Mao ca pe un curcubeu - frumos, dar fără substanţă.

Phuntsong Wangyal sosise la Lhasa în perioada inaugurării CPRAT. Am fost foarte fericit să-l revăd. Era la fel de dedicat ca întotdeauna cauzei Comunismului. După festivităţile din aprilie, el a însoţit nişte oficialităţi

chineze importante într-un tur al zonelor din jur. La întoarcere, mi-a relatat o poveste amuzantă. Una din oficialităţile chineze a întrebat un ţăran ce trăia într-o comunitate agricolă îndepărtată, ce gândea el despre noul regim. Omul a răspuns că era foarte bucuros. „Cu excepţia unui singur lucru. Această nouă taxă”. „Ce taxă nouă?” a întrebat delegatul. „Taxa de aplauze. De fiecare dată când un chinez vine în vizită, trebuie să ieşim cu toţii şi să aplaudăm”.

Am simţit mereu că atât timp cât Phuntspng Wangyal se bucura de încrederea Preşedintelui Mao, mai exista o speranţă pentru Tibet. După ce el a plecat la Beijing încă o dată, i-am înaintat o cerere Generalului Chiang Chin-wu ca el să fie trimis în Tibet ca secretar de Partid. La început ideea a fost acceptată în principiu, dar s-a aşternut o lungă pauză înainte de a mai afla ceva.

La sfârşitul lui 1957, o oficialitate chineză m-a informat că Phungtsong Wangyal nu va mai veni în Tibet întrucât era un om periculos. Am fost uimit să aud acest lucru, deoarece ştiam că Preşedintele Mao îl aprecia foarte mult. Delegatul a explicat că existau mai multe cauze, primul şi cel mai important fiind faptul că atunci când a locuit în Kham, înainte de a veni în Lhasa, Phungtsong Wangyal a organizat un Partid Comunist Tibetan separatist care nu fusese deschis membrilor de naţionalitate chineză. Pentru această crimă el a fost retrogradat şi i s-a interzis să se mai întoarcă în Tibet. Mi-a părut rău să

aud astfel de lucruri - şi chiar şi mai rău când, în anul următor, am auzit că vechiul meu prieten a fost dat afară din serviciu şi băgat la închisoare. A stat acolo desemnat oficial „non-persoană”, până la sfârşitul anilor '70. Şi toate acestea, în ciuda faptului că fusese un Comunist sincer şi devotat, după cum putuse remarca toată lumea. M-a făcut să *realizez* faptul că liderii chinezi nu erau cu adevărat Marxişti, devotaţi cauzei unei lumi mai bune pentru toţi, ci cu adevărat ultranaţionalişti. De fapt, aceşti oameni nu erau nimic altceva decât nişte chinezi şovini pozând în Comunişti. Autorităţile actuale din China cunosc acest lucru, iar eu încă mai am speranţe de a mă mai întâlni cu ele.

Un foarte binevenit oaspete la Lhasa în timpul primăverii lui 1956 a fost Maharajahul Kumar din Sikkim, Primul încoronat al micului stat care se situează de-a lungul unei părţi din graniţa noastră cu India, nu departe de Dromo. Era un om încântător: înalt, tăcut, blândşi calm, cu urechi mari. A adus cu sine veşti minunate, sub forma unei scrisori de la societatea Maha Bodhi, al cărui Preşedinte era. Această organizaţie care îi reprezenta pe Buddhiştii de pe întregul subcontinent, mă invita să particip la celebrarea 'Buddha Jyanti pentru a comemora cea de-a 2.500-a aniversare a lui Lord Buddha.

Era nemaipomenit. Pentru noi, tibetanii, „India este *Aryabhumi*, Pământul Sfânt. Toată viaţa mea tânjisem să merg într-un pelerinaj acolo: era locul pe care doream cel mai tare să-l *vizitez*. Ba mai mult, o expediţie în India putea să-mi ofere *ocazia* de a vorbi cu Pandit Nehru şi alţi descendenţi ai lui Mahatma Gandhi. Voiam cu disperare să pot lua contact cu Guvernul Indian, chiar şi pentru a vedea cum funcţionează o democraţie. Desigur că exista o neşansă ca chinezii să nu mă lase să plec, dar trebuia să încerc. Deci, am dus scrisoarea Generalului Fân Ming.

Din nefericire, Fân Ming era de departe cel mai dezagreabil dintre autorităţile chineze locale. M-a primit destul de politicos. Dar când i-am explicat scopul vizitei mele, a devenit evaziv. Nu credea că era o idee bună. Erau mulţi reacţionari în India. Era un loc periculos. De altfel, Comitetul Preparator era foarte ocupat şi se îndoia că aş putea fi învoit, „Oricum”, a spus el, „este doar o invitaţie din partea unei societăţi religioase. Nu este ca şi când ar fi de la Guvernul Indian în sine. Deci, nu-ţi fie teamă, nu trebuie să accepţi”. Eram distrus. Era clar că autorităţile chineze intenţionau să mă împiedice să-mi îndeplinesc îndatoririle religioase.

A trecut o perioadă de câteva luni, timp în care nu s-a mai pomenit nimic despre Buddha Jyanti. Apoi, undeva pe la mijlocul lui octombrie, Fân Ming m-a contactat ca să întrebe pe cine doream să numesc şef de delegaţie: indienii trebuiau să ştie. Am răspuns că am să-l trimit pe Trijang Rinpoche, Tutorele meu Secund, adăugând că delegaţia era gata să plece de îndată ce el dădea autorizarea finală. Au mai trecut încă două săptămâni şi, treptat, am început să elimin această problemă din minte, când dintr-odată, Chiang-wu, care tocmai revenise de la Beijing, veni să-mi spună că Guvernul Chinez decisese că

puteam totuşi pleca. Nu puteam să-mi cred urechilor, atât de fericit eram. „Dar să fii atent”, m-a avertizat el. „Sunt multe elemente reacţionare şi spioni în India. Dacă încerci să faci ceva împreună cu ei, ceea ce s-a întâmplat în Ungaria şi Polonia, se va întâmpla şi în Tibet”. (Se referea la răspunsul brutal al ruşilor la rebeliunile din aceste ţări.) Când a terminat de vorbit, am *realizat* că trebuie să maschez marea mea bucurie şi în schimb, să-mi dau silinţa să apar foarte neliniştit. Am afirmat că eram cu adevărat surprins şi îngrijorat de această informaţie despre imperialişti şi reacţionari. Aceasta l-a mai liniştit pe Chiang şi a continuat pe un ton mai conciliator. „Nu-ţi face prea multe griji”, a spus el. „Dacă ai ceva dificultăţi, Ambasadorul nostru va fi întotdeauna acolo ca să te ajute”. Cu aceasta, întâhfiirea nofttră s-a încheiat. Generalul s-a ridicat şi prin formalismul

\.^^-----.^——^—^-^———————^—————

Obişnuit, m-a părăsit. De îndată ce a plecat, m-am repezit afară zâmbind de-mi ajungea gura până la urechi, ca să le anunţ vestea însoţitorilor mei. În cele câteva zile care au mai rămas până la plecarea noastră, am auzit o poveste interesantă despre această întorsătură bruscă în atitudinea autorităţilor chineze. Transpirase vestea că Consulatul Indian din Lhasa îi întrebase pe oficialii mei dacă voi merge în India să iau parte la festivităţi. Când li s-a dat un răspuns negativ, indienii au transmis mesajul Guvernului lor - cu rezultatul că Dl. Nehru a intervenit personal în favoarea mea. Însă autorităţile chineze tot nu vroiau să mă lase să plec. Şi aceasta până când Generalul Chiang s-a reîntors în Lhasa şi a descoperit că Consulul indian relatase la mai multe persoane despre comunicatul lui Nehru că, sub ameninţarea încălcării relaţiilor Chino-Indiene, chinezii erau obligaţi să se răzgândească.

Am părăsit în final Lhasa spre sfârşitul lui noiembrie 1956, plin de bucuria perspectivei de a mă mişca liber, fără supravegherea constantă a j unora sau a altora dintre oficialităţile chineze. Anturajul meu era destul de. i restrâns şi, datorită drumurilor militare care de acum se întindeau de la nord,'i la sud, am putut să călătorim aproape tot timpul cu maşina până la Sikkim. / La Shigatse am făcut o pauză ca să-l luăm pe Panchen Lama şi am continuat ('r apoi drumul până la Chumbithang, ultima aşezare înainte de trecătoarea *f Nathu, unde se află şi graniţa. Acolo am schimbat maşinile şi am urcat pe J d cai, luându-mi la revedere de la Generalul Ţin Ming-yi, care ne-a însoţit de j j la Lhasa. Părea cu adevărat întristat să mă vadă plecând. Cred că era convins de faptul că viaţa mea era în pericol din partea imperialiştilor străini, spionilor, revanşarzilor şi altor demoni din panteonul Comunist. M-a mai avertizat şi el conform indicaţiilor Generalului Chiang şi m-a îndemnat să fiu atent, adăugând că trebuie să le fac cunoscut oricăror reacţionari străini pe care îi întâlnesc, totul despre marele progres al Tibetului de la „Eliberare” încoace. Dacă nu mă credeau, a spus el, puteau să vină în Tibet să vadă ei înşişi. L-am asigurat că

îmi voi da toată silinţa. Cu aceasta, m-am întors să mă urc pe ponei şi am început să merg pe lungul drum ce se pierdea în ceaţă.

În vârful trecătorii Nathu se afla o movilă de pietre ca semn de hotar, împânzită cu steaguri colorate de rugăciuni. După cum era tradiţia, am mai adăugat fiecare câte o piatră la movilă şi am strigat din răsputeri „Lha Gyal Lo!” ("Victorie zeilor!”), înainte de a începe să coborâm în regatul Sikkim. De partea cealaltă, exact la baza trecătorii, ne-a întâmpinat un grup de bun venit, constând dintr-o fanfară militară, care a intonat atât imnul naţional tibetan, cât şi pe cel indian, precum şi mai multe oficialităţi. Unul dintre aceştia era dl. Apa B. Pant, fost consul indian în Lhasa iar acum Ofiţer Politic în Sikkim. Era de faţă şi Sonam Topgyal Kazi, care trebuia să fie translatorul meu pe parcursul vizitei. Şi, desigur, prietenul meu Thondup Namgyal, Maharajahul Kumar, era şi el acolo.

De la graniţă, am fost escortat spre o aşezare aflată pe marginea lacului Tsongo, unde ne-am petrecut noaptea. Era de pe acum foarte întuneric şi rece, iar zăpada era destul de înaltă. La sosire, am avut o surpriză plăcută - Taktser Rinpoche şi Gyalo Thondup, pe care nu-i mai văzusem deja de câţiva ani, au venit să mă întâmpine. Lobsang Samten şi micul Tenzin Choegyal au călătorit şi ei cu mine, deci, pentru prima oară în viaţa noastră, toţi cei cinci fraţi eram împreună.

Ziua următoare am călătorit la Gangtok, capitala Sikkim-ului, mai întâi călare pe ponei, apoi cu un jeep şi apoi, pe ultima sută de metri, cu un vagon-salon. În acel moment am fost întâmpinat de Maharajahul Sikkim-ului şi de Şir Tashi Namgyal care venise cu maşina sa. Apoi a urmat un incident amuzant, dar grăitor. Tocmai când intram în Gangtok, convoiul s-a oprit în mijlocul unei mari mulţimi de oameni care se adunase. Mii de oameni, inclusiv mulţi şcolari veseli, făceau presiuni din toate părţile, aruncând katas şi flori, împiedicându-ne să avansăm, când, deodată, un tânăr chinez necunoscut a apărut ca din pământ. Fără nici un cuvânt, a smuls steagul tibetan arborat într-o parte a maşinii - pe partea opusă fiind steagul statului Sikkim - şi l-a înlocuit cu o flamură chineză.

Am petrecut o noapte în Gangtok, înainte de a pleca în ziua următoare, dimineaţa foarte devreme către aeroportul Bagdogra. Îmi amintesc că a fost o călătorie neplăcută. Eram foarte obosit după călătoria de la Lhasa şi pe deasupra, se mai dăduse şi un banchet în noaptea precedentă. Iar, colac peste pupăză, spre disperarea mea, ni se serviseră macaroane la dejun, iar căldura din maşină era sufocantă pe măsură ce coboram spre câmpiile indiene.

Avionul care ne aştepta era mult mai confortabil -' 'cât cel.cu care călătorisem în China. Ne-a dus la Allahabad, unde nen jprit pentru a lua prânzul, iar apoi la aeroportul Palam din New Delhi. h. timp ce zburam la mii de picioare deasupre oraşelor şi a satelor indiene supraaglomerate, reflectam la modul total diferit de gândire al Indiei faţă de cel al Chinei. Nu fusesem decât

câteva ore aici şi deja simţeam o mare prăpastie între modul de a fi al acestor două ţări. India părea mult mai deschisă şi mai degajată în problemele sale.

Această impresie mi-a fost reiterată când am aterizat în capitala Indiei. O numeroasă gardă de onoare ne aştepta, împreună cu Dl. Nehru, Primul

DL. NEHRU REGRETĂ 131

Ministru şi Dr. Radhakrishnan, Vice-Preşedinte. Era mai multă paradă şi ceremonie decât tot ceea ce văzusem eu în China, dar, în acelaşi timp, fiecare cuvânt rostit, fie întru întâmpinarea Primului Ministru, sau în particular de o oficialitate mai neînsemnată, avea un substrat de sinceritate. Oamenii îşi exprimau sentimentele lor reale şi nu spuneau doar ceea ce credeau că trebuie să spună. Nu era nici un artificiu.

De la aeroport, am fost dus direct la Rashtrapathi Bhavan ca să-l întâlnesc pe Preşedintele Indiei, Dr. Rajendra Prasad. Era un om destul de bătrân, greoi şi foarte umil. Contrasta enorm cu aghiotantul său, un bărbat înalt, splendid, într-o uniformă impresionantă, însoţit de foarte eleganta escortă personală de paradă.

Ziua următoare, am făcut un pelerinaj la Rajghat, situat pe malul râului Jamuna, unde fusese înhumat Mahatma Gandhi. Era un loc frumos şi liniştit şi mă simţeam foatre recunoscător că mă aflam acolo, oaspete al unor oameni care, ca şi mine, au îndurat dominaţia străină: recunoscător de a fi totodată într-o ţară care adoptase Ahimsa, doctrina lui Mahatma despre non-violenţă. În timp ce mă rugam, am simţit totodată şi o mare amărăciune că nu am putut să-l întâlnesc pe Gandhi personal şi o mare bucurie în faţa magnificului exemplu al vieţii sale. Pentru mine, el era - şi este încă -politicianul desăvârşit, un om care şi-a investit credinţa în manifestarea altruismului mai presus de orice consideraţii personale. Eram convins totodată, că devotamentul său faţă de cauza non-violenţei era singurul mod de a face politică.

Următoarele zile am fost preocupat cu festivităţile Buddha Jyanti. În timpul acestora, am vorbit despre credinţa mea că învăţăturile Domnului Buddha puteau conduce nu numai la pace în vieţile oamenilor, dar şi la o pace între, naţiuni. M-am folosit de acest prilej şi ca să discut cu mulţi adepţi ai lui Gandhi despre modul în care India şi-a dobândit independenţa prin non-violenţă.

Una dintre descoperirile mele principale în legătură cu India la acel moment, era că deşi banchetele şi recepţiile la care eram frecvent invitat erau considerabil mai puţin pregătite decât cele la care luasem parte în China, atmosfera predominantă de sinceritate însemna un prilej de a dezvolta o prietenie adevărată. Aceasta contrasta în mod direct cu experienţa mea din Republica Populară, unde impresia produsă era că poţi schimba părerea oamenilor numai prin brutalitate. Puteam să fac acum nişte comparaţii şi să realizez faptul că aceea era o gândire greşită. Numai prin dezvoltarea unui respect mutual şi într-un spirit de dreptate se poate împlini prietenia. Prin

acesta modalitate este posibil să impulsionezi minţile umane, şi niciodată prin forţă.

Ca rezultat al acestor observaţii şi luând aminte la un vechi proverb tibetan care spune că un prizonier care a reuşit o dată să scape nu ar trebui să se ducă înapoi, am început să mă gândesc să rămân în India. M-am hotărât să explorez posibilitatea de a cere azil politic în momentul când îl voi întâlni pe Pandit Nehru, ceea ce s-a petrecut la scurt timp.

De fapt, m-am întâlnit cu Primul Ministru de mai multe ori. Era un om înalt, bine făcut, ale cărui trăsături nordice erau accentuate de mica lui bonetă în stil Gandhi. În comparaţie cu Mao, el părea a fi mai puţin sigur pe sine, dar nu avea nici o fărâmă de aer dictatorial. Părea onest - fapt pentru care a şi fost ulterior înşelat de Chou En-lai. Prima oară când ne-am întâlnit, m-am folosit de prilej pentru a-i explica în amănunţime întreaga poveste despre modul în care chinezii au invadat ţara noastră liniştită, despre cât de nepregătiţi eram să întâmpinăm un duşman şi cât de tare m-am străduit să-i împac pe chinezi de îndată ce am înţeles că nimeni de pe glob nu era pregătit să facă cunoscut opiniei internaţionale dreptul nostru legitim la independenţă.

La început a ascultat şi a aprobat politicos. Dar cred că discursul meu pătimaş a fost prea lung pentru el şi după un timp păru că-şi pierde capacitatea de concentrare ca şi când ar fi pe cale să încheie discuţia, în cele din urmă, mă privi şi spuse că înţelegea ce spuneam. „Dar trebuie să înţelegeţi", a continuat întrucâtva nerăbdător, „că India nu vă poate sprijini", în timp ce spusese aceste cuvinte într-o engleză curată, faimoasa sa buză inferioară tremurase ca şi când ar fi fost în rezonanţă cu sunetul vocii sale.

Aceasta era o veste rea, dar nu întru totul neaşteptată. Şi deşi Nehru îşi exprimase de acum în mod categoric poziţia sa, am continuat spunând că mă gândeam să cer azil în India. Iarăşi a obiectat. „Trebuie să vă întoarceţi în ţara dumneavoastră ca să colaboraţi cu chinezii pe bazele „Acordului" în Şaptesprezece Puncte". Am protestat, spunând că am încercat deja tot ce era omeneşte posibil, adăugând că de fiecare dată când crezusem că ajunsesem la o înţelegere cu autorităţile chineze, ei îmi înşelau încrederea. Iar acum situaţia în partea de est a Tibetului era atât de mult înrăutăţită, încât mă temeam de represalii violente în masă, care ar putea sfârşi prin a distruge întreaga naţiune. Cum puteam oare să mai cred eu că „Acordul" în Şaptesprezece Puncte era aplicabil în continuare? În final, Nehru adăugă că va vorbi personal pe această temă cu Chou En-lai, care trebuia să

sosească în Delhi chiar în ziua următoare fiind în drum spre Europa. El va aranja totodată să mă întâlnesc cu Ministrul Chinez.

Nehru era la fel de bun ca şi cuvintele pe care le rostea şi, în dimineaţa următoare, l-am însoţit la aeroportul Palam unde el mi-a aranjat să-l văd pe Chou în seara *aceea*. Când ne-am reîntâlnit, l-am găsit pe vechiul meu prieten

la fel cum îl ştiam; plin de şarm, zâmbete şi şiretenie. Dar eu nu am răspuns la deprinderile sale abile, în schimb, i-am spus destul de direct despre îngrijorarea mea referitoare la modul în care se comportau autorităţile chineze în Tibetul de est. Am scos în evidenţă totodată diferenţa vizibilă pe care o observasem între Parlamentul Indian şi sistemul de guvernare chinez: libertatea poporului din India de a se exprima exact după cum simţeau, chiar să şi critice, Guvernul dacă considerau necesar acest lucru. Ca de obicei, Chou a ascultat cu atenţie înainte de a răspunde cu cuvine care mângâiau în mod pozitiv urechile. „Aţi asistat în China numai la lucrările Primei Adunări", a spus el. „De atunci, s-a întrunit a Doua Adunare şi totul s-a schimbat în mod indiscutabil în bine". Nu-l mai credeam, dar era inutil să discutăm în contradictoriu. Apoi a adăugat că auzise un zvon precum că eu mă gândeam să rămân în India. Ar fi o greşeală, mă avertiză el. Ţara mea avea nevoie de mine. Acesta poate că era adevărat, dar simţeam că nu rezolvasem nimic cu el.

Cei doi fraţi ai mei, Taktser Rinpoche şi Gyalo Thondup s-au întâlni şi ei cu Chou sau „Chew and Lie" / „Mestecă şi Minte" /n.t./ după cum îl numise un ziar indian în timpul şederii sale în Delhi. Ei erau şi mai desthişi decât mine, şi i-au spus că nu aveau nici o intenţie să se întoarcă în Lhasa, în ciuda rugăminţilor sale de a proceda astfel, între timp, am început în sfârşit pelerinajele mele la locurile sfinte din India, în timpul cărora am încercat să uit de politică. Din păcate, îmi era aproape imposibil să-mi scot din minte gândurile neliniştitoare despre soarta ţării mele. Pânchen Lama, care mă însoţea peste tot, era o reamintire constantă a situaţiei noastre teribile. Nu mai era nici el băieţelul blajin şi umil pe care îl cunoscusem înainte: presiunile sistematice făcute de către chinezi asupra minţii sale de adolescent, au avut un efe,ct inevitabil.

Totuşi găseam unele momente în care puteam să mă concentrez în totalitate asupra adâncilor sentimente de bucurie şi veneraţie, în timp ce călătoream de-a lungul ţării, de la Sanchi la Ajanta, apoi la Bodh Gaya şi Sarnath: simţeam că m-am întors la patria mea spirituală. Toate îmi păreau întrucâtva familiare.

În Bihar am vizitat Nalanda, loc al celei mai mari şi renumite universităţi

Bucldhiste, din care au rămas doar nişte ruine de sute de ani. Mulţi învăţaţi tibetani studiaseră acolo iar acum, când mă uitam la jalnicile mormane de moloz care consemnau locul de naştere al unora dintre cele mai profunde idei Buddhiste, am realizat încă o dată veridicitatea doctrinei Impermanenţei.

În final, am ajuns la Bodh Gaya. Eram adânc mişcat de faptul că mă aflam chiar în locul în care Domnul Buddha atinsese Iluminarea. Dar fericirea mea nu a durat mult. În timpul şederii de acolo, am primit un mesaj de la escortele mele chineze care spuneau că Chou En-lai se întorcea la Delhi şi vroia să mă vadă. Apoi în Sarnath, am primit o telegramă de la Generalul Chiang Chin-wu în care îmi cerea să mă întorc în Lh'aşa imediat. Reacţionari subversivi

şi colaboratori imperialişti plănuiau o revoltă iar prezenţa mea era necesară de urgenţă, spunea acesta.

M-am întors la Delhi cu trenul şi am fost întâmpinat în gară de Ambasadorul Chinei. Spre neliniştea Lordului meu Şambelan şi a gardei personale, el a insistat să călătoresc cu el în maşina lui până la ambasadă, unde urma să-l întâlnesc pe Chou En-lai. Cei doi bărbaţi se temeau că aş putea fi răpit, iar când am ajuns la ambasadă, nu erau siguri dacă eu eram acolo cu adevărat sau nu, astfel încât au rugat pe cineva să-i lase să-mi ducă un plovăr ca să le vadă reacţia, între timp, purtam o discuţie pe faţă cu Chou. El mi-a spus că situaţia din Tibet s-a deteriorat, adăugând că autorităţile chineze erau gata să folosească forţa şi să înăbuşe orice revoltă populară.

La cest punct, mi-am reafirmat în mod sincer îngrijorarea în faţa comportamentului chinezilor din Tibet, forţându-ne să adoptăm reforme nedorite, în ciuda reasigurărilor explicite că nu vor face acest lucru. Mi-a răspuns din nou cu un mare şarm, spunând că Preşedintele Mao a anunţat că nu vor fi introduse nici un fel de reforme în Tibet pentru cel puţin şase ani de acum încolo. Şi dacă nici atunci nu eram încă pregătiţi, acestea puteau fi amânate şi cincizeci de ani, dacă era nevoie: China era acolo numai ca să ne ajute. Tot nu eram convins. Chou a continuat, spunând că înţelesese că plănuisem o vizită la Kalimpong. Era adevărat. Fusesem rugat să răspândesc nişte învăţături numeroasei populaţii tibetane care trăia acolo. M-a sfătuit cu tărie să nu fac acest lucru întrucât locul era „plin de spioni şi de elemente reacţionare”. A adăugat că ar trebui să fiu foarte atent în ce oficialitate indiană aveam încredere: că unii erau buni, dar alţii erau periculoşi. Apoi a schimbat subiectul. Eram eu pregătit, a întrebat el, să mă întorc la Nalanda şi, în calitatea mea de reprezentant al Republicii Populare Chineze, să prezint organizaţiei de acolo o trecere în revistă şi o reamintire

a lui Tang s'en, maestrul spiritual chinez? Ştiind că Pandit Nehru urma să fie prezent la această funcţiune oficială, am acceptat.

Când l-am văzut ulterior, Primul Ministru indian avea asupra sa o copie a „Acordului” în Şaptesprezece Puncte. M-a îndemnat din nou să mă întorc în Tibet şi să colaborez cu chinezii pe baza „Acordului”. Nu era altă alternativă, a spus el, adăugând că trebuie să ne facă cunoscut faptul că India nu putea acorda asistenţă Tibetului. Mi-a spus de asemenea că trebuie să fac precum spune Chou En-lai şi să mă întorc în Lhasa fără să mă opresc la Kalimpong. Dar când am insistat asupra acestui punct, el s-a răzgândit brusc. „India este o ţară

liberă, de fapt”, a spus el. „Nu aţi încălca nici o lege de aici”. Apoi s-a ocupat de toate aranjamentele necesare vizitei.

Era februarie 1957 când am călătorit cu trenul împreună cu câţiva însoţitori spre Calcutta. Pe drum, îmi amintesc că mama mea, necunoscând nici o restricţie şi simţindu-se comple liberă, a adus un mic cuptoraş şi ne-a gătit cel mai delicios *thugpa* (supă cu fidea, tradiţională în Tibet). După sosirea noastră în capitala Bengalului de Vest, au mai rămas câteva zile înainte de a zbura în nord, spre Bagdogra, unde poalele munţilor Himalaya îşi încep urcuşul din imensitatea dogoritoare a câmpiilor indiene. Pe ultima porţiune din drum, am călătorit cu un jeep. Când am ajuns la Kalimpong, m-am dus să locuiesc în aceeaşi casă, a unei familii din Bhutan, în care a stat şi predecesorul meu o dată, în timpul perioadei sale de exil în India. Mi-au dat aceeaşi cameră pe care o folosise şi el. Era o senzaţie ciudată să te afli acolo în condiţii atât de similare. Familia acestei gazde foarte prietenoase era aceea a Primului Ministru Bhutanez, care a fost asasinat ulterior. Erau trei băieţi tineri, cel mai mic ocupându-se foarte mult de oaspete. Venea tot mereu în camera mea, ca şi când m-ar verifica. Apoi, râzând, cobora pe balustradă.

La scurt timp după sosirea mea, m-am întâlnit cu Lukhangwa, fostul meu Prim Ministru, care sosise de curând din Lhasa, chipurile în pelerinaj. Am fost foarte bucuros să-l văd, deşi am descoperit repede că se opune cu vehemenţă întoarcerii mele acasă. Cei doi fraţi ai mei, care călătoriseră şi ei la Kalimpong, erau de acord cu el şi încercau acum să mă convingă să rămân. Cei trei au implorat totodată *Kashag-u*\ ca să nu mă lase să mă întorc, în timpul şederii în Bodh Gaya, fraţii mei au luat contact cu o serie de politicieni indieni solidari, unul dintre aceştia - Jaya Prakash Narayan - a promis ca cu o primă ocazie din viitorul apropiat să ridice glasul Indiei în sprijin pentru libertatea Tibetului. Fraţii mei, Lukhangwa şi încă câţiva, erau convinşi că atunci când acest lucru se va întâmpla, Nehru va fi forţat

,136

să susţină independenţa Tibetului, în fond, India nu ar fi favorizată să aibă trupe chineze la graniţa de nord. Dar eu nu eram convins. L-am întrebat pe Ngabo Ngawang Jigme (conducătorul delegaţiei care â fost forţată să semneze „Acordul” în Şaptesprezece Puncte), care făcea parte totodată din anturajul meu ce credea în acest sens. Sfatul lui era ca pe cât posibil, să venim cu un plan concret, atunci poate că merita să ne gândim să rămânem.

Dar în absenţa oricărui lucru concret, el simţea că nu aveam altă alternativă, decât să mă întorc. - Am consultat oracolul. Există trei principale oracole ale căror sfat îl poate cere Dalai Lama. Două dintre ele, Nechung şi Gadong, erau prezente. Amândouă spuneau că trebuia să mă întorc. Lukhangwa intră în timpul uneia dintre aceste consultări, iar oracolul s-a înfuriat şi i-a spus să rămână afară. Ca şi când oracolul ar fi ştiut că Lukhangwa se hotărâse deja. Dar acesta l-a ignorat şi s-a aşezat. Apoi s-a apropiat de mine

şi a spus: „Când oamenii devin disperaţi, ei îi consultă pe zei. Iar când zeii devin disperaţi, spun minciuni!”

Cei doi fraţi ai mei erau neînduplecaţi în a mă convinge să nu mă întorc în Tibet. Ca şi Lukhangwa, ei erau amândoi puternici şi persuasivi. Nici unul nu putea înţelege ezitarea mea. Ei credeau că dacă existenţa poporului l tibetan era ameninţată, chinezii trebuiau înfruntaţi în orice fel posibil. Cea mai bună cale de a face acest lucru, credeau ei, era ca eu să rămân în India. Era posibil să găsesc ajutor extern, pe care ei erau convinşi că ar fi uşor de obţinut. Ei erau siguri că America ne-ar ajuta.

Deşi nu fusese vorba la acea vreme de o luptă armată împotriva chinezilor, fraţii mei, fără ştirea mea, făcuseră deja legătura cu Agenţia Centrală de Inteligenţă americană. Aparent, americanii considerau că merita să asigure o asistenţă limitată luptătorilor tibetani pentru libertate, nu pentru că le-ar fi păsat de independenţa Tibetului, ci ca o parte din eforturile lor de a destabiliza toate guvernele Comuniste de pe glob. Ei s-au angajat în această privinţă să-i aprovizioneze pe cale aeriană cu o cantitate limitată de armament simplu pe luptătorii pentru libertate. Au mai făcut şi planuri pentru CIA de a antrena câţiva dintre ei în tehnica de gherilă de război şi apoi să-i paraşuteze în Tibet. Desigur, că fraţii mei au considerat mai înţelept să-mi ascundă această informaţie. Ei ştiau care ar fi fost reacţia mea.

Când le-am explicat, deşi înţelegeam logica argumentelor lor, că nu pot să le accept, Gyalo Thondup a început să dea semne de nervozitate. El era - şi este încă - cel mai înflăcărat patriot dintre fraţii mei. Are un caracter

DL. NEHRU REGRETĂ

foarte puternic şi o tendinţă de devoţiune până la încăpăţânare. Dar sufletul lui este bun şi, dintre noi toţi, el a fost cel mai afectat de moartea mamei. A plâns foarte mult. Taktser Rinpoche era mai îngăduitor decât Gyâlo Thondup, dar dedesubtul aparenţei de calm şi jovialitate se găsea un substrat dur şi neînduplecat. El era bun într-o situaţie de criză, dar cu această ocazie a dat şi el semne de exasperare, în final, nici unul nu m-a înduplecat, iar eu m-am hotărât să mă întorc în Tibet pentru a le da chinezilor,o ultimă şansă, în conformitate cu sfaturile lui Nehru şi asigurările lui Chou En-lai.

După ce am plecat din Kalimpong, am fost obligat să rămân o lună încheiată în Gangtok înainte de a putea să mai traversez încă o dată trecătoarea Nathu. Dar nu am regretat deloc acest lucru, şi am profitat de *'ocazie*, pentru a răspândi învăţături în rândul populaţiei din zonă.

În cele din urmă, cu inima grea, am pornit pe drumul de întoarcere către Lhasa spre sfârşitul lui martie 1957. Amărăciunea mea s-a amplificat în urma deciziei din ultima clipă a lui Lobsang Samten de a rămâne în India, datorită condiţiilor fizice precare de pe urma unei operaţii recente de apendicită.

Când am ajuns la graniţă şi mi-am luat rămas bun de la ultimii prieteni indieni - care au plâns cu toţii; spiritul meu s-a tulburat şi mai tare. Printre

steagurile colorate de rugăciune ale Tibetului, fluturau cel puţin douăzeci de flamuri de un roşu-sângeriu proclamând Republica Populară Chineză. Nu era nici o consolare în faptul că Generalul Chin Rhawo-rhen venise în întâmpinarea mea. Căci, deşi era un om bun şi sincer, nu puteam să nu-l privesc mai degrabă sub aspectul uniformei militare pe care o purta, decât sub cel al „eliberatorului".

CAPITOLUL ŞAPTE

Fuga în exil

ODATĂ TRECUTĂ graniţa tibetană, m-am îndreptat spre Lhasa prin Dromo, Gyantse şi Shigatse. În fiecare loc m-am adresat unei adunări largi de oameni, la care am invitat atât oficialităţi tibetane, cât şi chineze. Am insistat asupra faptului că era de datoria fiecăruia să îndrepte greşelile ori de câte ori le întâlnea, indiferent cine le făcea. Mi-am îndemnat totodată poporul să adere strict la principiile „Acordului" în Şaptesprezece Puncte. Le-am relatat convorbirile purtate cu Nehru şi Chou En-lai şi modul în care Preşedintele Mao însuşi anunţase în mod public faptul că Tibetul nu era încă pregătit pentru reforme, în final, le-am reamintit faptul că chinezii afirmau că se aflau în Tibet pentru a ajuta tibetanii. Dacă vreuna din autorităţi nu coopera, aceasta acţiona împotriva politicii Partidului Comunist. Am adăugat că alţii puteau fi lăsaţi să cânte imnuri de laudă, dar noi, conform directivelor Preşedintelui Mao, trebuie să fim auto-critici. La acestea, chinezii de faţă au devenit vădit stânjeniţi.

În felul acesta încercam să-i asigur pe oamenii mei de faptul că făceam tot ce puteam pentru ei şi că trimiteam semnale de avertisment noilor noştri stăpâni străini, că de acum încolo nu vor mai exista ezitări în a evidenţia acţiunile ilegale ori de câte ori era necesar, Oricum, la fiecare stadiu de-a lungul călătoriei, optimismul meu forţat era tratat cu noi lovituri prin veşti şi rapoarte despre luptele larg răspândite din est. Apoi într-o zi, Generalul Tan Kua-Sen, Comisarul Politic, a venit să mă vadă, rugându-mă să trimit un reprezentant pentru a le cere luptătorilor pentru libertate să depună armele, întrucât aceasta era şi dorinţa mea, am fost de acord şi am trimis un lama care să discute cu ei. Dar ei nu au vrut să asculte şi, în timp ce (eu ajungeam în Lhasa pe la l aprilie 1957, ştiam că situaţia de pe întregul teritoriu al Tibetului scăpa nu numai de sub controlul chinezilor, ci chiar şi de sub al meu.

Pe la mijlocul verii se dădeau lupte deschise între Kham şi Amdo.

Luptătorii pentru libertate, sub comanda unui bărbat cu numele de Gompo Tashi, îşi întăreau rândurile aproape zilnic şi deveneau din ce în ce mai temerari în raidurile lor. Chinezii, de partea lor, nu se lăsau mai prejos. Nu numai că foloseau aviaţia pentru a bombarda oraşe şi sate, dar zone întregi erau pustiite prin focul de baraj al artileriei. Rezultatul era că mii de oameni din Kham şi Amdo au venit în Lhasa, fiind acum cazaţi în corturi pe câmpiile din afara oraşului. Unele' dintre relatările lor erau atât de îngrozitoare, încât nu le-

am crezut cu adevărat mulţi ani după aceea. Metodele pe care le foloseau chinezii pentru a intimida populaţia erau atât de respingătoare, încât aproape întreceau capacitatea mea de imaginaţie. Abia când am citit raportul publicat în 1959 de Comisia Internaţională de Jurişti, am acceptat în totalitate ceea ce auzisem: crucificările, vivisecţiile, spintecările şi dezmembrările victimelor erau o banalitate. La fel erau şi decapitările, arderile, bătăile până la moarte şi arderile de viu, fără a mai menţiona cum erau târâţi oamenii legaţi de cai în galop până mureau sau cum erau spânzuraţi de picioare sau aruncaţi în apa îngheţată cu mâinile şi picioarele legate. Şi ca să-i împiedice să strige cu voce tare „Trăiască Dalai Lama”, pe drumul spre execuţie, le smulgeau limbile cu cârlige de care se atârna carnea.

Realizând dezastrul ce se prefigura în viitorul apropiat, am anunţat faptul că -mă voi prezenta la examenele monastice finale în tîmpul festivalului Monlam din 1959, la optsprezece luni după aceste evenimente. Ştiam că trebuie să-mi închei cât mai repede pregătirea spirituală, întrucât timpul mă presa, în acelaşi timp, începusem să aştept cu nerăbdare sosirea în Lhasa a lui Pandit Nehru, care acceptase invitaţia mea (aprobată călduros de Ambasadorul chinez) de a vizita Tibetul în anul următor. Speram ca prezenţa lui să constrângă autorităţile chineze să înceapă să se comporte într-un mod civilizat.

Între timp, viaţa în capitală decurgea cam la fel ca din momentul în care chinezii sosiseră pentru prima oară, acum şase ani, deşi ei în sine, deveniseră mai agresivi. Din această clipă, ori de câte ori venea un General să mă vadă, era înarmat. Nu îşi purtau armele la vedere, ci ascunse sub haine. Aceasta îi forţa la poziţii foarte incomode când se aşezau, şi chiar şi astfel, ţeava de la armă era foarte vizibilă. Când vorbeau, continuau să-mi servească asigurările obişnuite, dar feţele lor trădau sentimentele reale, făcându-se roşii ca ridichea.

În mod similar, Comitetul Preparator continua să se adune în mod sistematic ca să discute amendamente politice fără importanţă. Era extraordinar în ce măsură autorităţile chineze arborau o faţadă în spatele căreia puteau să-şi îndeplinească atrocităţile din alte părţi ale ţării. Mă simţeam neputincios. Şi totuşi eram convins că dacă demisionam (ceea ce mă gândisem să fac) sau mă opuneam chinezilor în mod direct, consecinţele ar fi putut fi incalculabile. Şi nu puteam permite ca Lhasa şi acele zone din Tibet care nu fuseseră încă înecate în sânge să sucombe şi ele. Deja erau cel puţin opt divizii ale APE care operau în est; peste 150.000 de oameni antrenaţi, cu o sofisticată tehnologie de luptă, confruntându-se cu o bandă dezordonată de călăreţi şi luptători de munte. Cu cât mă gândeam mai mult la viitor, cu atât mă descurajam mai mult. Părea că orice aş face eu sau poporul meu, mai devreme sau mai târziu întregul Tibet va fi transformat într-un simplu stat vasal în noul Imperiu Chinez, fără vreo libertate culturală sau religioasă, cu excepţia aceleia de a vorbi.

Viaţa la Norbulingka, unde stăteam acum permanent, continua tot cam la fel. Miile de statui aurite ale lui Buddha care stăteau sclipind în lumina blândă a nenumăratelor candele cu unt erau o veşnică amintire a faptului că trăiam îhtr-o lume a Impermanenţei şi iluziei. Programul meu era aproape similar cu cel dintotdeauna, doar că acum mă sculam mai devreme, de obicei înainte de ora cinci, ca să rnă rog şi să studiez texte singur, în prima parte a dimineţii. Mai târziu, unul dintre tutorii mei venea să discutăm textele pe care le citisem. Apoi ni se alătura şi *tsenshâp*, *care* erau de pe-acuma patru, şi îmi petreceam restul zilei dezlegând diverse probleme - întrucât astfel urma să fiu examinat. Şi ca de obicei, în anumite zile ale anului, conduceam o pu/a într-una din multele camere sfinte ale palatului.

Înfăţişarea Lhasei se schimbase şi ea în mod considerabil de la invazia chineză. Unîntreg cartier nou răsărise pentru a le oferi găzduire oficialităţilor Comuniste şi subordonaţilor lor. Erau deja mărturii ale unui modern oraş chinez care urma să înghită' într-o zi capitala antică. Construiseră un spital şi o şcoală nouă - deşi, trebuie s-o spun cu regret, că populaţia tibetană nu prea avea acces la ele - şi mai multe barăci noi. De asemenea, având în vedere situaţia care se deteriora, militarii începuseră să sape tranşee în jurul locuinţelor lor şi să le fortifice cu saci de nisip. Iar când ieşeau afară, în timp ce înainte se simţiseră îndeajuns de în siguranţă în dor (deşi niciodată singuri), acum umblau în grupuri mari. Dar contactul meu cu această lume era vag şi majoritatea informaţiilor despre ea proveneau din rapoartele jalnice pe care mi le plasau măturătorii sau diversele oficialităţi.

În primăvara anului 1958, m-am mutat într-un nou palat de la Norbulingka, aceasta constituind o tradiţie ca fiecare Dalai Lama să întemeieze propria sa clădire în Jewel Park. Ca şi celelalte, a mea era destul

de mică şi desemnată a fi folosită drept locuinţa mea personală. Oricum, ceea ce o făceau specială, erau noile accesorii şi aplicaţii moderne cu care era decorată. Aveam un pat modern din fier în locul cutiei mele din lemn; şi mai exista şi p baie cu apă curgătoare. Se mai găsea şi un sistem de încălzire al acesteia, însă din păcate, termenul de şedere la Norbulingka a fost întrerupt înainte de a putea fi pus în funcţiune în întregime. Lumina electrică a fost introdusă peste tot, la ambele etaje, în camera mea de audienţe aveam scaune şi mese în loc de tradiţionalele perne tibetane (spre folosinţa vizitatorilor străini), precum şi un radiou mare, un cadou de la Guvernul Indiei, dacă îmi amintesc exact. Era o casă perfectă, în exterior se afla un mic eleşteu şi o grădină alpină precum şi una a cărei plantare o supravegheasem personal. Totul decurgea normal în Lhasa şi la scurt timp a fost aproape în întregine electrificată. Per total, era extrem de bine aici, dar nu pentru mult timp.

Luptele de pe întreg teritoriul din Kham şi Amdo, iar acum din Tibetul central continuau să câştige în avânt. Până la începutul primăverii, câteva zeci

de mii de'luptători pentru libertate li s-au alăturat şi făceau presiuni prin raidurile lor din ce în ce mai aproape de Lhasa, în ciuda faptului că erau aprovizionaţi cu armament uşor şi puţine muniţii. Unele dintre ele le capturaseră' de la chinezi, iar altele proveneau dintr-un raid asupra unui depozit de muniţii al Guvernului Tibetan de lângă Tashilhunpo, iar o cantitate mică fusese trimisă din bunăvoinţa CIA, dar tot erau slab echipaţi.

Când am luat calea exilului, am auzit poveşti despre modul în care fuseseră paraşutate în Tibet armele şi banii. Oricum, aceste misiuni au cauzat mai multe pagube tibetanilor, decât forţelor chineze, întrucât americanii nu doreau să se poată pune pe seama lor asistenţa aceasta, ei s-au îngrijit să aprovizioneze echipamente care să nu fie fabricate în SUA. Au paraşutat în schimb câteva bazooka prost executate şi nişte puşti antice englezeşti care fuseseră deja folosite pe scară largă în India şi Pakistan, astfel încât să nu mai poată fi depistată proveniența lor în caz de capturare. Dar greşita lor manevră de paraşutare, le-au adus aproape în starea de a nu mai putea fi folosite.

Desigur, că eu nu am văzut nici o luptă, dar de-a lungul anilor '70, un bătrân lama care scăpase de curând din Tibet, mi-a relatat cum observase odată din chilia lui de sus din munţi, o ambuscadă într-o zonă îndepărtată din Amdo. Un mic grup de şase călăreţi atacase o tabără a APE cu câteva sute de oameni, tocmai lângă cotul unui râu. Rezultatul a fost un haos. Chinezii au intrat în panică-şi au început să tragă sălbatic în toate direcţiile, omorând mulţi din propria tabără, între timp călăreţii, scăpaţi peste râu, s-au întors din altă direcţie, atacând încă o dată din alt flanc, pentru ca apoi să dispară peste dealuri. Eu am fost foarte mişcat să aud despre un astfel de curaj.

Inevitabilul punct de criză a fost atins în cele din urmă în a doua jumătate a lui 1958, când membri ai *Chushi Gangdruk*, alianţa luptătorilor pentru libertate, a asediat o garnizoană importantă a APE la Tsethang, la circa două zile de mers de la porţile Lhasei. Din acest moment, am început să-l văd din ce în ce mai des pe Generalul Tan Kuan-sen. Arăta ca un ţăran şi avea dinţii galbeni, o tunsoare foarte scurtă şi venea acum aproape săptămânal însoţit de interpreţi foarte aroganţi, ca să mă constrângă, să mă amăgească şi să mă jignească. Rareori depăşiseră înainte vizitele sale baremul de una pe lună. Drept consecinţă, am început să detest noua mea cameră de audienţe de la Norbulingka. Însăşi atmosfera de aici era viciată de tensiunea discuţiilor noastre şi am început să am oroare de a intra acolo.

La început, Generalul a cerut să mobilizez armata tibetană împotriva „rebelilor”. Era de datoria mea s-o fac, a spus el. S-a înfuriat când i-am subliniat că dacă o făceam, putea fi sigur că soldaţii ar fi profitat de ocazie ca să treacă de partea luptătorilor pentru libertate. După aceasta s-a mulţumit să se rezume la a rosti invective la dresa nerecunoştinţei tibetanilor, spunând că totul se va sfârşi rău pentru noi. În final, i-a numit pe Taktser Rinpoche, Gyalo Thondup şi pe câţiva dintre foştii mei oficiali - infractori şi mi-a ordonat să

revoc cetăţenia lor tibetană. Acest lucru l-am făcut, gândindu-mă că sunt în străinătate şi, ca atare, în siguranţă, iar apoi că pe moment era mai bine să consimt, decât să-i provoc pe chinezi la o confruntare militară deschisă cu Lhasa. Am vrut să evit acest lucru aproape cu orice chip. Simţeam că dacă populaţia din Lhasa era implicată în luptă, nu mai putea exista vreo speranţă ca să restaurăm pacea.

Între timp, luptătorii pentru libertate nu erau dispuşi să facă compromisuri. Ei au încercat chiar să obţină aprobarea mea pentru ceea ce făceau. Dar vai! Acest lucru nu puteam să-l fac, deşi ca tânăr şi patriot mă gândeam acum la acest lucru, îmi puneam încă speranţele în apropiata vizită a lui Nenru, dar în ultimul moment chinezii au anulat-o. Generalul Tan Kuan-sen a anunţat că nu poate garanta securitatea Primului Ministru indian, astfel că invitaţia trebuia retrasă. Acest lucru era un dezastru, după opinia mea.

, Pe la sfârşitul verii lui 1958 m-am dus la Drepung, iar apoi la mănăstirea Sera, pentru faza iniţială a examenelor monastice. Aceasta a implicat mai multe zile de dezbateri cu cei mai remarcabili învăţaţi ale celor două centre de învăţământ. Prima zi de la Drepung a început cu o minunată şi

armonioasă cântarea mai multor mii de călugări în sala de adunare publică. Elogiul lor adus lui Buddha, sfinţilor şi succesorilor acestuia (mulţi dintre ei sfinţi şi învăţători indieni), m-a mişcat până la lacrimi.

Înainte de a părăsi Drepung, m-am dus, aceasta fiind o tradiţie, pe vârful celui mai înalt munte din spatele mănăstirii, de unde se putea obţine o viziune panoramică literalmente peste sute de mile. Era atât de înalt, încât chiar şi pentru tibetani exista pericolul răului de înălţime - dar nu într-atât de înalt, încât să nu se găsească nişte păsări frumoase care îşi făcuseră cuib cu mult deasupra platoului, şi o abundenţă de flori sălbatice cunoscute în tibetană ca *upel*. Aceste plante pitoreşti aveau o culoare bleu deschis, erau înalte şi spinoase şi de forma nemţişorului.

Din nefericire, aceste.observaţii plăcute erau umbrite de faptul că era necesar să se desfăşoare în munţi efective de soldaţi tibetani pentru a-mi asigura protecţia. Şi tocmai în faţa mănăstirii Drepung se afla o garnizoană de militari chinezi, înconjurată de sârmă ghimpată şi buncăre, în perimetrul cărora se puteau auzi soldaţii ce exersau cu armament uşor şi artilerie în fiecare zi.

Când m-am întors la Lhasa, după încheierea examenelor, am aflat că până atunci le trecusem cu foarte bine. Unul dintre stareţi, un călugăr foarte învăţat pe nume Pema Gyaltsen, mi-a mărturisit că dacă aş fi avut aceleaşi condiţii pentru studiu ca un călugăr obişnuit, performanţele mele ar fi fost inegalabile. Astfel încât am fost foarte bucuros că acest student leneş nu s-a făcut de râs în cele din urmă.

Întors în capitală, după acest răgaz de judecată sănătoasă, am găsit situaţia considerabil înrăutăţită faţă de momentul plecării. Alte mii de refugiaţi

de atrocităţile chineze sosiseră, şi erau nevoiţi să stea în plin câmp, în afara oraşului Lhasa. Până acum, populaţia tibetană a oraşului trebuie să se fi dublat faţă de numărul obişnuit. Şi totuşi era încă un armistiţiu dificil, neavând loc nici un fel de lupte. La fel, când m-am dus la Ganden în timpul toamnei pentru a-mi continua dezbaterile, am fost încurajat de unii dintre sfetnicii mei să profit de ocazie şi să mă îndrept spre sud, unde majoritatea teritoriului era în mâinile „păzitorilor Dharmei lui Buddha". Planul de probă era ca să repudiez atunci „Acordul" în Şaptesprezece Puncte şi să-mi instaurez propriul meu Guvern ca administraţie de drept a Tibetului. M-am gândit serios la propunerea lor, dar am fost din nou forţat să concluzionez că dacă voi proceda astfel, nu voi *realiza* nimic pozitiv. O astfel de declaraţie ar provoca doar un atac pe scară largă al chinezilor.

Deci, m-am întors la Lhasa ca să-mi continui studiile în timpul lungilor şi friguroaselor luni de iarnă. Mai aveam un examen final de dat în timpul

LIBERTATE IN EXIL

Mon/am-ului, la începutul anului ce urma. Era greu să mă concentrez asupra lucrului. Auzeam aproape zilnic rapoarte noi despre ultragiile chinezilor împotriva populaţiei non-combatante. Câteodată veştile erau în favoarea Tibetului - dar aceasta nu-mi dădea linişte. Numai gândul responsabilităţii mele faţă de şase milioane de tibetani mă ţinea în formă.

Aceasta - şi credinţa mea. În fiecare dimineaţă, în timp ce mă rugam în camera mea în faţa unui altar vechi cu o mulţime de statuete ce se aflau într-o binecuvântare tăcută, m-am concentrat puternic ca să-mi dezvolt sentimentul de compasiune faţă de toate fiinţele vii. Mi-am reamintit în mod constant de învăţăturile lui Buddha despre faptul că duşmanul nostru este într-un fel cel mai bun învăţător. Şi chiar dacă uneori era greu s-o cred, nu m-am îndoit niciodată că ar fi aşa.. /

În cele din urmă veni şi anul nou, iar eu am plecat din Norbulingka ca să mă instalez la Jokhang pentru festivalul *Monlam*, după care urma examenul meu final. Tocmai înainte de a face acest lucru, l-am primit pe Generalul Chiang Chin-wu care, după cum îi era obiceiul, sosise cu un mesaj de Anul Nou. A anunţat totodată şi sosirea în Lhasa a unei noi trupe de dans din China. Eram eu interesat să-i văd? I-am răspuns afirmativ. A adăugat apoi că ei puteau să evolueze oriunde, dar întrucât era o scenă potrivită, luminată, la cartierul militar chinez, ar fi fost mai bine dacă rh-aş fi putut duce acolo. Avea dreptate, întrucât nu existau condiţii bune la Norbulingka, astfel că am răspuns că aş fi fericit să procedez astfel.

Când am ajuns la Jokhang, am găsit, după cum mă aşteptam, mai mulţi oameni decât oricând, ce se înghesuiau în templu, în plus faţă de populaţia laică, strânsă aici din cele mai îndepărtate colţuri ale Tibetului, trebuie să mai fi fost vreo 25-30.000 de călugări, amestecaţi prin mulţime.

În fiecare zi *Bakhorşi Linghorerau* înţesate cu adepţi care dădeau ocol cu evlavie. Unii mergeau ţinând în mâini roata de rugăciune, cântând cuvintele sacre „Om *Mani* Padme Hum”, mantra noastră devenită aproape naţională. Alţii îşi duceau în tăcere mâinile la frunte, la gât şi la inimă, înainte de a se prosterna în întregime la pământ. Piaţeta din faţa templului era şi ea plină de oameni: femei, în rochii lungi până la pământ,'decorate cu şorţuri colorate; eleganţi locuitori din Kham, cu părul lor lung, legat cu o panglică de un roşu intens, şi cu arme ce le atârnau de-a lungul umărului; nomazi uscăţivi din zonele deluroase; iar peste tot, copii plini de veselie.

Nu mai văzusem niciodată o îmbulzeală ca acum, când am tras cu ochiul printre draperiile de la geamurile apartamentului. Numai anul acesta se simţea în aer o stare de expectativă, pe care chiar şi eu, nu puteam să nu

FUGA ÎN EXIL 145

O observ. Era ca şi când toată lumea ştia că ceva foarte important era pe cale să se întâmple.

La puţin timp după principala ceremonie din timpul *Monlam* (cea care implica o expunere lungă), doi ofiţeri chinezi tineri au venit neanunţaţi ca să reînnoiască invitaţia Generalului Chiang Chin-wu ca să vizionez spectacolul trupei de dans. Au întrebat de data la care pot participa. Le-am răspuns că aş fi încântat să merg după încheierea festivalului. Dar pe moment aveam alte treburi mai importante la care să mă gândesc, şi anume examinarea finală, care trebuia să aibă loc în curând.

Cu o noapte în urmă m-am rugat cu ardoare şi, în acest răstimp, am simţit mai puternic ca niciodată responsabilitatea impresionantă şi infinită pe care o impunea funcţia mea. Apoi, în dimineaţa următoare, m-am prezentat la dezbaterile care urmau să se ţină în faţa mai multor mii de oameni. Înainte de prânz, subiectele erau logică şi epistemologie, iar oponenţii mei erau de aceiaşi nivel ca şi mine. La amiază subiectele erau *Madhyamika* şi *Prajnaparamita*, dezbătute tot cu studenţi. Apoi, în fapt de seară, toate cele cinci subiecte principale mă asaltau deodată, de data aceasta din partea absolvenţilor, toţi - mult mai în vârstă şi mai experimentaţi ca mine.

În final, pe la ora şapte seara, totul era gata.-Eram epuizat - dar uşurat şi încântat de faptul că comisia de examan hotărâse în unanimitate că meritam să primesc diploma de absolvent cu titlu de *geshe*, sau Doctor în studii Buddhiste.

Pe *5* martie, am părăsit Jokhang-ul pentru a mă întoarce la Norbulingka, fiind însoţit ca de obicei de o splendidă procesiune. Parada completă a mai mult de o mie de ani de civilizaţie neîntreruptă se desfăşura pentru ultima oară. Garda mea personală, îmbrăcată în uniforme de ceremonie colorate, înconjurau palanchinul în care mă aflam, în urma ei veneau membrii *Kashag-ului* şi nobilii din Lhasa, înveşmântaţi somptuos în robe de mătase cu falduri, caii lor mergând în buiestru, de parcă ar fi ştiut că zăbalele din gura lor erau

lucrate din aur. În spatele acestora se aflau cei mai eminenţi stareţi şi lama din teritoriu, unii dintre ei uscăţivi şi ascetici, alţii arătând mai degrabă a comercianţi prosperi decât a maeştri cu o înaltă evoluţie spirituală, cum erau de fapt.

În final, mii şi mii de cetăţeni erau înşiraţi pe drum,-iar pe laterale, terenul era ticsit de spectatori curioşi de-a lungul a patru mile, cât era distanţa dintre cele două clădiri. Singurii care lipseau erau chinezii care, prima oară de la sosirea lor, au neglijat să trimită un contingent. Dar acest lucru nu i-a liniştit nici pe cei din garda personală şi nici armata. Cei din urmă au postat oameni pe dealurile din împrejurimi, chipurile pentru a mă „proteja” de luptătorii pentru libertate. Dar, în realitate, ei se gândeau la un cu totul alt duşman. Garda mea personală avea gânduri similare. Unii dintre ei îşi ţineau armele lor tip Bren, ţintind în direcţia cartierului general al chinezilor.

Nu au trecut mai mult de două zile şi am avut din nou o legătură indirectă cu autorităţile chineze. Ei' vroiau să ştie cu certitudine când puteam fi liber ca să iau parte la spectacolul de la teatru. Le-am răspuns că mi-ar conveni data de 10 martie. Două zile mai târziu, cu o zi înainte de spectacol, nişte chinezi i-au făcut o vizită acasă lui Kusun *Depon*, comandantul gărzii personale, comunicându-i că li s-a ordonat să-l ducă la cartierul brigadierului Fu, consilierul militar. Dorea să-l informeze pe scurt despre aranjamentul pentru vizita ce urma să aibă loc în seara următoare.

Brigadierul a început prin a-i spune că autorităţile chineze doreau să ne scutească de formalităţile uzuale şi de ceremonialul vizitei mele. A insistat în mod pregnant asupra faptului ca nici un soldat tibetan să nu mă însoţească, doar doi sau trei membri neînarmaţi ai gărzii personale dacă era absolut necesar, adăugând că doreau ca întreaga chestiune să se desfăşoare în total secret. Păreau nişte revendicări ciudate şi consilierii mei au discutat ulterior îndelung pe această temă. Cu toate acestea, toţi au fost de acord că nu puteam refuza invitaţia fără să» provoc o ruptură în diplomaţie, care ar putea avea urmări extrem de negative. Am acceptat deci să particip cu un minim de însoţitori.

Fratele meu mai mic, Tenzin Choegyal, a fost şi el invitat. El studia în această perioadă la mănăstirea Drepung, deci urma să călătorească separat, între timp, s-au auzit zvonuri că vor fi restricţii de trafic în vecinătatea podului de piatră care traversa râul de lângă cartierul general al chinezilor.

Desigur, că era imposibil să fie ţinută în secret vreuna din mişcările mele şi simplul fapt că chinezii doreau s-o facă, i-a şocat pe oamenii mei, care şi aşa erau deja destul de îngrijoraţi de siguranţa mea.

Rezultatul a fost catastrofal. A doua zi, după rugăciunile mele şi micul dejun, am ieşit afară în lumina limpede a dimineţii ca să mă plimb prin grădină. Deodată, am fost speriat de nişte strigăte ce se auzeau în depărtare. Am intrat repede înapoi, şi am rugat nişte servitori să afle ce era cu zgomotele acelea.

Când s-au întors, mi-au explicat că un puhoi de oameni vine dinspre Lhasâ şi se îndreaptă spre noi. Ei au hotărât să vină să mă apere de chinezi. Numărul lor a crescut toată dimineaţa. Unii rămăseseră în grupuri, la fiecare dintre intrările din Jewel Park, alţii începuseră să-l înconjoare. Până la amiază se adunaseră aproximativ

FUGA ÎN EXIL

i treizeci de mii de oameni. De-a lungul dimineţii, trei membri ai *Kashag*-ului au avut dificultăţi la traversarea mulţimii din faţa intrării principale. Oamenii erau ostili faţă de oricine ar fi fost bănuit de colaborare cu chinezii. O oficialitate de rang superior, care era acompaniată de un ofiţer, a fost lovită cu pietre şi rănită grav, întrucât oamenii credeau că era un trădător. Se înşelaseră, (în timpul anilor 1980, fiul său, care fusese membru al delegaţiei ce fusese silită să semneze „Acordul" în Şaptesprezece Puncte, a venit în India, unde a scris un raport amănunţit asupra evenimentelor petrecute în realitate.) Dar ulterior, o persoană a fost chiar omorâtă.

Am fost îngrozit de această veste. Trebuia întreprins ceva ca să amortizăm situaţia. Mi se părea că, într-un acces de furie, mulţimea ar fi putut ataca chiar garnizoana chineză. Fuseseră aleşi o serie de lideri populari, care le cereau chinezilor să părăsească Tibetul şi să-l lase tibetanilor. M-am rugat să se calmeze situaţia. Dar realizamîn acelaşi timp, că oricare ar fi sentimentele mele personale, nu putea fi vorba ca eu să merg la chinezi în seara aceea, în conformitate, Lordul Şambelan a telefonat ca să transmită scuzele mele, adăugând la sugestia mea, că speram ca situaţia să se normalizeze foarte curând şi ca mulţimea să poată fi convinsă să se disperseze.

Totuşi, mulţimea de la poarta mănăstirii Norbulingka era hotărâtă să nu se urnească, în ceea ce-i privea pe liderii acestora, viaţa lui Dalai Lama era în pericol din partea chinezilor şi nu plecau până când nu-i asiguram eu însumi că nu mă voi duce la cartierul militar chinez în acea seară. Am şi făcut acest lucru printr-una din oficialităţile mele. Dar nu era îndeajuns. Au cerut apoi ca să nu mai merg niciodată în tabără lor. I-am asigurat din nou, moment în care majoritatea liderilor au plecat spre oraş, unde au avut loc în continuare demonstraţii, dar mulţi dintre oamenii din jurul Norbulingkăi au rămas. Din nefericire, ei nu realizau faptul că prezenţa lor continuă constituia o ameninţare mai mare decât dacă ar fi plecat.

În aceeaşi zi, am trimis trei dintre cei mai în vârstă miniştri ca să se întâlnească cu Generalul Tan Kuan-sen. Când au ajuns în sfârşit la statul major, au aflat că Ngabo Ngawangjigme era deja acolo. La început, chinezii au fost politicos!. Dar când a sosit Generalul, acesta era într-o stare de furie prost mascată, împreună cu alţi doi ofiţeri majori, au bătut apa-n piuă în faţa tibetanilor într-un discurs de mai multe ore despre trădarea „rebelilor imperialişti", adăugând şi acuzaţia că Guvernul tibetan a organizat în secret agitaţia împotriva autorităţilor chineze. Mai mult, a sfidat ordinele chinezilor şi

a refuzat să dezarmeze „rebelii” din Lhasa. Se puteau aştepta acum la măsuri drastice pentru a strivi această opoziţie.

LIBERTATE IN EXIL

Când mi-au relatat aceste lucruri în aceeaşi seară, în camera mea de audienţe de la Norbulingka, am realizat că chinezii ne dăduseră un ultimatum, între timp, pe la ora şase, în jur de şaptezeci de oficialităţi guvernamentale, împreună cu liderii populari rămaşi şi cu membrii din garda mea personală, au ţinut un miting în afara parcului Jewel şi au făcut o declaraţie prin care denunţau „Acordul” în Şaptesprezece Puncte adăugând faptul că Tibetul nu mai recunoaştea autoritatea chineză. Când am auzit despre aceastea, am trimis un mesaj prin care le anunţam că era de datoria liderilor să reducă tensiunea ce se extindea, nu s-o agraveze. Dar se pare că sugestia mea a fost transmisă unor urechi care nu mai auzeau.

În aceeaşi seară, ceva mai târziu, a sosit o scrisoare de la Generalul Tan Kuan-sen care sugera, pe un ton suspicios de moderat, ca să mă mut la cartierul lor major pentru securitatea mea. Eram uimit de.acest afront. Nici nu se punea problema să fac acest lucru. Oricum, în speranţa de a mai câştiga timp, i-am dat un răspuns conciliant.

A doua zi, pe J l martie, liderii mulţimii au anunţat Guvernul că vor posta gărzi la uşa Cabinetului, care era situat în interiorul zidurilor exterioare de la Norbulingka. Aceasta era pentru a împiedica părăsirea spaţiului palatului de vreunul dintre miniştri. Le era teamă că dacă nu preluau legea în mâinile lor, Guvernul ar putea fi forţat de autorităţile chineze să facă un compromis. *Kashag~ul* a ţinut la rândul său o întrunire cu aceşti lideri şi le-a cerut să renunţe la demonstraţie, întrucât exista pericolul de a precipita o confruntare deschisă.

La început, liderii au arătat o disponibilitate de a asculta, dar apoi au sosit alte două scrisori de la Generalul Tan Kuan-sen..Una dintre acestea îmi era adresată mie, cealaltă Kashag-ului. La prima, care era similară cu prima, am răspuns din nou în mod politicos, fiind de acord cu faptul că existau elemente periculoase în rândul mulţimii, care vizau să submineze relaţiile dintre Tibet şi China. Am aprobat de asemenea şi faptul că ar fi o idee bună, pentru securitatea mea, să merg la sediul lor.

În cealaltă scrisoare a sa, Generalul a ordonat miniştrilor să convingă mulţimea să distrugă baricadele care au fost ridicate pe drumul din afara Lhasei ce ducea spre China. Din nefericire, acest lucru a avut un efect dezastruos. Liderilor populari li s-a părut că dorind distrugerea acestora, chinezii indicau în mod clar faptul că plănuiau să aducă întăriri, care vor fi folosite ca să-l atace pe Dalai Lama. Au refuzat.

La auzul acestora, am hotărât să vorbesc eu însumi cu aceşti oameni. Şi aşa am şi procedat, explicându-le că exista un pericol real ca trupele

FUGAÎNEXIL 1*9

chineze să folosească forţa pentru a împrăştia mulţimea, dacă oamenii nu plecau imediat. Evident că rugămintea mea stăruitoare a avut numai un succes parţial, deoarece ei au anunţat ulterior că se vor muta la Shol, satul de la poalele Potalei, unde erau ţinute multe demonstraţii agitate. Dar majoritatea oamenilor din afara Norbuljngkăi au rămas.

Cam în acest punct am consultat oracolul Nechung, care a fost convocat în fugă. Să rămân sau să încerc să fug? Ce trebuia să fac? Oracolul mi-a explicat clar că trebuie să rămân şi să menţin un dialog deschis cu chinezii. Pentru prima dată eram nesigur dacă aceasta era cea mai bună direcţie de acţiune. Mi-am amintit remarca lui Lukhangwa despre zeii care mint şi ei când îi apucă disperarea. Astfel că mi-am petrecut după-amiaza înfăptuind *Mo*, *o* altă formă de divinaţie. Rezultatul a fost identic.

Ziua următoare s-a scurs într-o confuzie ameţitoare, îrificoşătoare. Am început să primesc rapoarte despre o masare de trupe chineze şi felul în care mulţimea ajunsese aproape de isterie. Am consultat oracolul a doua oară, dar sfatul său a fost identic cu cel anterior. Apoi, pe data de 16, am primit o a treia şi ultimă scrisoare de la General, împreună cu alta de la Ngabo. Scrisoarea Generalului Tan era cam în acelaşi spirit cu celelalte două. Cea a lui Ngabo, pe de altă parte, clarifica ceea ce toţi au concluzionat cu ezitare, şi anume că chinezii plănuiau să atace mulţimea şi să bombardeze Norbulingka. El vroia să-mi arate o hartă cu poziţia în care aş fi atunci - astfel încât artileristul să fie instruit să ţintească greşit în oricare dintre clădirile marcate de mine. A fost un moment teribil, în care adevărul a fost dezvăluit. Nu numai că viaţa mea era în pericol, dar vieţile a mii şi mii dintre oamenii mei păreau acum cu certitudine pierdute. Numai de ar fi putut fi convinşi să plece şi să se întoarcă la casele lor.' Puteau oare înţelege deja că şi-au demonstrat faţă de chinezi profunzimea sentimentelor? Dar, degeaba. Erau într-un astfel de acces de furie împotriva acestor străini nepoftiţi, cu metodele lor brutale, încât nimic nu-i putea urni din loc. Ei vor rămâne până la final şi vor muri păzindu-l pe Protectorul lor îndrăgit.

Fără nici un chef, m-am aşezat să le răspund lui Ngabo şi Generalului Tan, spunând ceva în sensul că eram consternat de ruşinosul comportament al elementelor reacţionare din rândul populaţiei din Lhasa. I-am asigurat că încă mai consideram just să mă mut la sediul cartierului lor, dar că era foarte dificil pe moment; şi că speram ca să aibă şi ei răbdare să aştepte potolirea tulburărilor. Orice, numai să câştig timp! De fapt, mulţimea nu putea rămâne pe loc la infinit. Am avut grijă să nu menţionez unde eram în speranţa ca această lipsă de informaţie să creeze incertitudine şi amânare.

Odată expediate răspunsurile, nu mai ştiam ce puteam să mai fac. Ziua următoare, am cerut din nou sfatul oracolului. Spre surprinderea mea, el a strigat: „Pleacă! Pleacă! La noapte!”. Mediumul, încă în transă s-a aplecat în faţă, înşfăcând nişte hârtie şi un creion, pentru a desena foarte clar şi explicit ruta pe care trebuia s-o urmez pentru a ieşi din Norbulingka, până la ultima

aşezare tibetană de la graniţa cu India. Direcţia sa nu era cea la care te puteai aştepta. Acestea făcute, mediumul, un tânăr călugăr pe nume Lobsangjigme, a căzut într-un leşin, însemnând că Dorje Drakden părăsise trupul său. Tocmai atunci, pentru a întări instrucţiunile oracolului, două obuze de mortieră au explodat în mocirla din spatele porţii dinspre nord a Parcului Jewel.

Privind înapoi asupra acestui eveniment din perspectiva a mai mult de trizeci şi unul de ani, sunt convins că Dorje Drakden ştiuse tot timpul că trebuia să părăsesc Lhasa pe data de 17, dar nu a spus-o de teamă de a nu răsufla. Dacă nu existaseră nici un fel de planuri, nimeni nu putuse afla despre existenţa lor.

Nu am început însă imediat pregătirile pentru fugă. Am vrut mai întâi să am o confirmare a deciziilor oracolului, ceea ce am şi făcut, îndeplinind încă o dată *Mo*. Răspunsul corespundea cu* cel al oracolului, deşi şansele împotriva reuşitei erau îngrozitor de mari. Nu numai că masele de oameni refuzau să lase pe oricine în interiorul sau în afara palatului înainte de a-i percheziţiona şi interoga, dar chiar şi scrisoarea lui Ngabo îmi explicase faptul că chinezii luaseră deja în consideraţie posibilitatea că aş încerca să fug. Ei trebuie să-şi fi luat măsuri de precauţie. Şi totuşi, consiliul supranatural luase aceeaşi hotărâre: eram convins că plecarea era unicul lucru pe care îl puteam întreprinde pentru a dispersa mulţimea. Dacă nu mai eram înăuntru, nu mai avea nici un motiv să rămână. Am decis astfel să accept sfatul.

Întrucât situaţia era atât de disperată, am realizat că ar trebui să spun la cât mai puţini despre decizia mea, primii informaţi fiind doar Lordul Şambelan şi *Chikyab Kenpo*. Ei au avut apoi sarcina de a face pregătirile pentru grupul ce urma să plece în acea seară, dar fără ca cineva să afle că va pleca, în timp ce discutam cum aveau să procedeze, am decis şi componenţa grupului. Urma să iau cu mine cei mai apropiaţi consilieri, inclusiv cei doi tutori, şi membrii familiei care erau de faţă.

Ulterior, în acea după amiază, tutorii mei şi cei patru membri ai *Kashag*-ului au plecat pe ascuns din palat în remorca unui camion, acoperiţi cu pânză; spre seară, mama mea, Tenzin Choegyal şi Tsering Dolma au ieşit deghizaţi, sub pretextul că merg la mănăstirea de maici la sud de râul

FUGA ÎN EXIL 151

Kyichu. I-am avertizat apoi pe liderii populari şi le-am spus despre planul meu, subliniind nu numai necesitatea unei maxime cooperări (ceea ce ştiam că există), dar şi a unei tăinuiri absolute. Eram convjns de faptul că chinezii aveau spioni plasaţi printre oameni. După ce au plecat aceşti oameni, le-am scris o scrisoare în care le explicam motivele plecării mele, rugându-i să nu deschidă focul decât când era cazul de auto-apărare, având încredere că vor transmite acest mesaj populaţiei. Trebuia să fie redat a doua zi.

La căderea nopţii, am mers pentru ultima oară la templul închinat lui Mahakala, divinitatea mea protectoare. Când am intrat în încăpere prin uşa ei

grea şi scârţiâitoare, m-am oprit pentru o clipă ca să măsor cu privirea ceea ce se afla în faţa ochilor mei. Un număr de călugări şedeau îngânând rugăciuni la baza unei mari statui a Protectorului meu. Nu era lumină electrică în încăpere, numai pâlpâirea câtorva lămpi cu unt, amplasate într-un şir de vase de aur şi argint. Numeroase fresce acopereau pereţii. Un mic prinos de *tsampa* se afla pe o farfurie de pe altar. Un ministranut cu faţa în umbră, se aplecase deasupra unei urne mari, de unde scotea unt pentru lămpi. Nimeni nu şi-a întors privirea, deşi ştiu că prezenţa mea a fost sesizată, în dreapta mea, unul dintre călugări şi-a luat chimvalul, în timp ce altul a dus cornul la buze şi a cântat o notă prelungă, tristă. Talgerele au fost apropiate şi ţinute într-o undă de vibraţie. Sunetul lor era consolator.

Am înaintat şi i-am oferit divinităţii *o kata*, o bucată de mătase albă. Acesta este gestul tibetan tradiţional de despărţire şi desemnează nu numai îmbunare, dar implică şi intenţia de revenire. Am zăbovit pentru un moment într-o rugă tăcută. Preoţii suspectau deja plecarea mea, dar eram asigurat de tăcerea lor. Înainte de a părăsi încăperea, m-am aşezat pentru câteva momente pentru a citi din sutras-ele lui Buddha, oprindu-mă la cea care vorbeşte despre nevoia de a „dezvolta încrederea şi curajul”.

La plecare, am rugat pe cineva ca să stingă luminile prin restul clădirii înainte de a merge jos, unde l-am găsit pe unul dintre câinii mei. L-am mângâiat şi m-am bucurat că nu a fost niciodată prea prietenos cu mine. Despărţirea noastră nu a fost prea dificilă. Eram mult mai întristat de faptul că-i las aici pe membrii gărzii personale şi pe măturători. Am ieşit apoi în aerul rece de martie. La intrarea principală a clădirii se afla o porţiune cu scări care cobora pe ambele părţi, până la pământ. M-am plimbat în jurul acesteia, oprindu-mâ la un capăt pentru a vizualiza imaginea sosirii în siguranţă în India. La întoarcerea spre uşă, am vizualizat imaginea întoarcerii în Tibet.

Cu câteva minute înainte de ora zece, purtând acum pantaloni

.LIBERTATE ÎN EXIL

neobişnuiţi şi p haină neagră, lungă, mi-am aruncat o puşcă pe umărul drept şi m-am înfăşurat într-o rhangka veche care îi aparţinuse celui de-al Doilea Dalai Lama. Apoi, strecurându-mi ochelarii în buzunar, am păşit afară. Eram foarte înspăimântat.

Am plecat însoţit de doi soldaţi, care m-au escortat în tăcere până la poarta din zidul interior, unde am fost întâmpinat de *Kusun Depon.* Împreună cu ei, mi-am croit drum prin parc, abia reuşind să zăresc câte ceva. Când am ajuns la zidul exterior, ni s-a alăturat *Chikyab Kenpo* care, abia puteam distinge, era înarmat cu o sabie. Mi-a vorbit pe un ton grav, liniştitor. Trebuia să ţin pasul cu el cu orice chip. Trecând poarta, el a anunţat cu fermitate oamenilor adunaţi acolo, că face un tur de inspecţie de rutină. Cu \ aceasta, ni s-a permis să trecem. Nu s-au rostit nici un fel de alte cuvinte.

Puteam percepe prezenţa unei mari mase de oameni în timp ce avansam, dar ei nu ne-au dat nici un fel de importanţă iar după câteva minute de mers, am fost din nou singuri. Ne-am croit drum cu succes prin mulţime, însă acum urmau chinezii la rând. Ideea de a fi capturat mă îngrozea. Pentru prima dată în viaţă, mi-a fost cu adevărat teamă - nu atât pentru mine, ci pentru milioanele de oameni care şi-au investit încrederea în mine. Dacă eu eram prins, totul era pierdut. Exista şi pericolul de a fi luaţi de chinezi drept luptători pentru libertate care nu erau la curent cu ce se întâmplă.

Primul obstacol îl constituia afluentul râului Kyichu pe care îl vizitasem adeseori în copilărie până când Tathag Rinpoche mi-a interzis acest lucru. Ca să-l putem traversa, a trebuit să folosim nişte bolovani presăraţi ici-colo, pe care îmi era extrem de greu să-i dibuiesc fără ochelari. Era să-mi pierd echilibrul de mai multe ori. Apoi ne-am croit drum până la malul râului Kyichu. Tocmai înainte de a ajunge acolo, am dat peste un grup mare de' oameni. Lordul Şambelan a vorbit pe scurt cu liderii lor, iar apoi am trecut mai departe, pe malul râului. Mai multe plute ne aşteptau, împreună cu un mic grup de vâslaşi.

Traversarea s-a desfăşurat fără dificultăţi, deşi eu eram convins că fiecare afundare a vâslelor va atrage un tir de mitraliere asupra noastră. Se aflau multe mii de ostaşi ai APE staţionate în şi în jurul Lhasei la acea vreme şi era de neconceput să nu aibă patrule în exterior. Pe partea cealaltă, am dat peste un grup de luptători pentru libertate care ne aşteptau cu nişte ponei. Aici ni s-a alăturat şi mama cu fratele şi sora, precum şi tutorii mei. Apoi ne-am oprit pentru a aştepta oficialităţile mele, care ne urmau spre a ne însoţi, în timpul pauzei, am profitat de ocazie pentru a schimba, în şoapte bine controlate, remarci la adresa comportamentului samavolnic al

FUGA ÎN EXIL 153

chinezilor, care ne împinseseră la acest pas. Eu mi-am pus ochelarii - nu mai puteam suporta orbecăiala - dar apoi mi-am dorit să nu o fi făcut, întrucât acum puteam distinge torţele santinelelor APE care păzeau o garnizoană ce se afla la numai o sută de iarzi de locul în care stăteam. Din fericire, luna era acoperită de nori şi deci vizibilitatea era redusă.

De îndată ce au sosit şi ceilalţi, am pornit-o spre dealuri şi apoi spre trecătoarea montană, numită Che-La, care separă valea Lhasei de valea Tsangpo. În jurul orei trei dimineaţa am tras la o fermă simplă, prima din multeleja care ne-am adăpostit în următoarele săptămâni. Dar nu am rămas mult timp şi apoi am plecat să ne continuăm drumul spre trecătoare, la care am ajuns pe la ora opt. Nu cu mult înainte de a ajunge acolo, s-a ivit prima rază a zorilor de zi şi, spre amuzamentul nostru, am realizat rezultatul grabei noastre. Se încurcaseră animalele, harnaşamentul şi călăreţii, întrucât - mănăstirea care ne furnizase animalele nu fusese înştiinţată din timp, şi datorită întunericului, cele mai bune dintre ele au fost înşeuate cu şeile cele

mai proaste şi date unor persoane nepotrivite, în timp ce unii dintre cei mai neîngrijiţi măgari puitau cel mai bun harnaşament şi erau călăriţi de cele mai înalte oficialităţi!

La vârful trecătorii de 16.000 de picioare - Che-La înseamnă Trecătoarea Nisipoasă - îngrijitorul care îndruma poneiul meu se opri şi îl întoarse înapoi, spunându-mi că era ultima ocazie de pe parcursul călătoriei, de a mai arunca o privire spre Lhasa. Bătrânul oraş părea senin ca întotdeauna, întinzându-se în depărtare. M-am rugat câteva minute înainte de a descăleca şi de a aluneca în josul pantelor nisipoase care i-au conferit locului şi numele. Apoi ne-am odihnit puţin înainte de a continua drumul spre malurile lui Tsangpo, unde am ajuns cu puţin înainte de amiază. Acolo era un singur loc de traversare, cu un feribot, şi trebuia să sperăm că APE nu ajunsese acolo prima. Ceea ce nu s-a întâmplat.

Pe malul celălalt ne-am oprit într-un sătuc, ai căror locuitori au ieşit să mă salute, mulţi dintre ei cu lacrimi în ochi. Eram acum în pragul unui teritoriu extrem de dificil al Tibetului: o zonă cu doar câteva aşezări îndepărtate. Era o regiune din care îşi făcuseră cămin luptătorii pentru eliberare. De aici încolo, ştiam că sunt înconjurat fără să văd de sute de luptători de gherilă care fuseseră avertizaţi de sosirea noastră apropiată şi a căror misiune era să ne protejeze pe parcursul acestei călătorii.

Le-ar fi fost greu chinezilor să ne urmărească, dar dacă obţineau informaţii despre zona în care ne aflam, era posibil să poată calcula ruta pe care intenţionam s-o parcurgem şi să mobilizeze forţele în faţa noastră pentru a încerca să ne intercepteze. Deci pentru imediata noastră protecţie, s-a adunat o escortă de circa trei sute cincizeci de soldaţi tibetani, împreună cu alţi cincizeci de civili. Grupa noastră de fugari se mărise deja la cifra de o sută.

Aproape toată lumea în afară de mine era înarmată până în dinţi, chiar până şi cel desemnat a fi bucătarul meu personal, care ducea o bazooka enormă şi purta o cingătoare capitonată cu gloanţele sale mortale. El era unul dintre tinerii antrenaţi de CIA. Era atât de dornic să folosească magnifica şi teribila sa armă, încât la un moment dat s-a întins la pământ şi a tras câteva focuri spre ceea ce el a pretins a fi o poziţie inamică. Dar a durat atât de mult reîncărcarea, încât simţeam că ar fi fost o pradă uşoară pentru un inamic real. Per total, nu a fost o demonstraţie impresionantă.

Mai era unul şi din aceşti agenţi CIA printre noi, un transmisionist care era aparent în contact cu cartierul lor general pe parcursul călătoriei. -Cu cine anume era în legătură, nu ştiu nici până în ziua de astăzi. Ştiu doar că era echipat cu un transmiţător Morse.

În acea noapte am poposit la o mănăstire denumită Ra-Me, unde i-am scris o scrisoare scurtă lui Panchen Lama, anunţându-l de fuga mea şi sfătuindu-l să mă urmeze în India dacă putea. Nu mai ştiam nimic despre el de la mijlocul iernii, când îmi scrisese ca să-mi ureze toate cele bune pentru anul ce va urma. Într-o notă separată, scurtă, scria că el considera de cuviinţă să

formulăm o strategie de viitor, întrucât situaţia se înrăutăţea pe întreg teritoriul ţării. Acesta era primul indiciu pe care l-a dat despre faptul că nu mai era în graţiile chinezilor. Din păcate, mesajul meu nu a mai ajuns până la el şi a rămas în Tibet.

Următoarea trecătoare era numită Sabo-La, la care am ajuns două sau trei zile mai târziu.

În vârful acesteia era foarte frig şi ningea viscolit. Am început să fiu foarte îngrijorat de unii dintre însoţitorii mei. Deşi eram tânăr şi adaptat, unii dintre cei mai în vârstă din anturajul meu se descurcau foarte greu. Dar nu îndrăzneam să încetinim pasul, întrucât eram încă în pericol de a fi prinşi ca într-un cleşte de trupele staţionate la Gyantse şi regiunea Kongpo.

La început, intenţionam să facem o haltă la Lhuntse Dzong, nu departe de graniţa cu India, unde aş fi repudiat „Acordul" în Şaptesprezece Puncte, aş fi refăcut Guvernul meu ca administraţie legitimă a Tibetului şi aş fi încercat să deschid negocieri cu chinezii. Oricum, cam în a cincea zi, am fost ajunşi din urmă de un grup de călăreţi care au adus veşti teribile. La numai patruzeci şi opt de ore după plecarea mea, chinezii au început să

FUGA ÎN EXIL 155

bombardeze Norbulingka şi să mitralieze mulţimea fără apărare, care era încă pe poziţii. Temerile mele cele mai negre s-au adeverit. Am înţeles că era imposibil să negociem cu oameni care s-au comportat într-un mod atât de crud şi criminal. Nu mai puteam face nimic de-acum, decât să ajungem cât mai departe posibil, deşi India era încă la o distanţă de multe zile, având de trecut mai mulţi munţi înalţi.

Când am ajuns în cele din urmă la Lhuntse Dzong, după mai mult de o săptămână de mers, am stat doar două zile, atât cât să pot repudia în mod oficial „Acordul" în Şaptesprezece Puncte şi să anunţ formarea unui nou Guvern, singura autoritate legal constituită din teritoriu. Mai mult de o mie de oameni au luat parte la ceremonia de consacrare. Doream foarte mult să mai rămân, dar rapoartele ne informau că existau mişcări de trupe chineze în apropiere. Deci, fără nici un chef, ne-am pregătit să trecem mai departe, spre graniţa cu,India, care se găsea acum la o distanţă de numai şaizeci de mile în linie dreaptă, deşi era de fapt cam dublu pe pământ. Mai era un lanţ de munţi de traversat şi mai dura câteva zile ca să parcurgem distanţa, mai ales că animalele noastre erau epuizate şi mai rămăsese puţin nutreţ pentru ele. Aveam nevoie de opriri mai dese ca să-şi conserve energia, înainte de a pleca, am trimis un grup de oameni zdraveni care trebuiau să ajungă în India cât de repede posibil, să găsească cele mai apropiate autorităţi şi să le prevină că intenţionam să cer azil acolo.

De la Lhuntse Dzong am mers într-un sat mic din Jhora şi de acolo la trecătoarea Karpo, ultima înainte de graniţă. Tocmai când ne apropiam de cel mai înalt punct din interior, am avut un şoc. Ca din pământ, apăru un avion ce

zbura exact deasupra noastră. A trecut repede - prea repede ca să vedem ce însemne avea - dar nu atât de repede, încât oamenii de la bord să nu ne observe. Acesta nu era un semn bun. Dacă era chinezesc - ceea ce era foarte posibil - era o ocazie bună de a şti unde ne aflam. Cu această informaţie, ei se puteau întoarce, pentru a ne ataca din aer, iar în acest caz, nu aveam nici un fel de protecţie. Oricare ar fi fost identitatea avionului, era o reamintire brutală a faptului că nu mai eram în siguranţă în nici un colţişor al Tibetului. Orice fel de îndoieli aş fi avut despre plecarea în exil, au dispărut odată cu acest eveniment: India era unica noastră speranţă.

Puţin mai târziu, oamenii pe care i-am trimis înainte din Lhuntse Dzong s-au întors cu vestea că Guvernul Indian şi-a dat consimţământul de a mă primi. Am răsuflat foarte uşurat la auzul acestor cuvinte, întrucât nu vroiam să pun piciorul în Iqdia fără acordul lor.

Mi-am petrecut ultima noapte din Tibet într-un sătuc numit Mangmang.

Abia am ajuns la acest ultim avanpost al Tărâmului Zăpezilor, că a şi început să plouă. Aceasta însemna o săptămână de vreme îngrozitoare, care ne-a întovărăşit cu furtuni de zăpadă şi grindină, în timp ce noi ne luptam să înaintăm. Eram cu toţii epuizaţi şi era ultimul lucru care ne mai lipsea, dar ploaia torenţială a continuat toată noaptea. Şi colac peste pupăză, cortul meu a luat apă şi oriunde îmi târâm aşternutul, nu puteam să scap de apa care se infiltra sub formă de mici pârâiaşe. Rezultatul a fost că febra cu care mă luptam de câteva zile s-a declanşat peste noapte într-o formă de dezinterie violentă.

În dimineaţa următoare, eram prea bolnav ca să pot continua drumul, deci am rămas pe loc. Însoţitorii m-au mutat într-o casă micuţă din apropiere, care îmi oferea doar o mică protecţie în plus faţă de cortul meu. Ba mai mult, mă sufocam de duhoarea de la bălegarul vacilor care răzbătea de jos până la locul unde mă aflam, în acea zi, am auzit la un mic radiou portabil pe care îl luasem cu noi, un comunicat la postul All-India spunând că eram în drum spre India, dar că am căzut de pe cal şi eram accidentat rău. Acest lucru m-a înveselit întrucâtva, pentru că era una din nenorocirile pe care reuşisem să le evit, deşi ştiam că prietenii mei vor fi îngrijoraţi.

Ziua următoare, m-am hotărât să o iau din loc. Aveam acum sarcina dificilă de a-mi lua la revedere de la soldaţi şi luptătorii pentru libertate care m-au escortat tot drumul de la Lhasa, şi care acum erau pe punctul de a se întoarce şi de a-i înfrunta pe chinezi. A mai fost şi o oficialitate care a hotărât să rămână. A spus că nu credea să ne fie de prea mare folos în India, de aceea era mai bine să rămână şi să lupte. I-am admirat cu adevărat hotărârea şi curajul său.

După ce ne-am luat un rămas bun cu lacrimi în ochi, am fost ajutat să mă urc pe spinarea lată a unui *dzomo*, întrucât eram încă prea bolnav ca să pot

călări pe cal. Şi, pe acest umil mijloc de transport, mi-am părăsit pământul natal.

CAPITOLUL OPT

Un an disperat

TREBUIE SA FI ARĂTAT tare jalnic când au venit gardienii indieni ca să mă întâmpine la graniţă - optzeci de călători, extenuaţi psihic şi distruşi în plan mental de grelele încercări. Am fost totuşi încântat de faptul că una dintre oficialităţile pe care le cunoscusem în timpul vizitei mele de acum doi ani se afla acolo pentru a mă întâmpina. El mi-a explicat că avea ordin de a mă escorta la Bomdila, un oraş mare care era aşezat la capătul unei călătorii de o săptămână, spre est.

Am ajuns într-un sfârşit, cam la trei săptămâni după părăsirea Lhasei, deşi păruse o veşnicie. La sosire, am fost întâmpinat de vechiul meu ofiţer de legătură şi interpret, Dl. Menon şi respectiv Sonam Topgyal Kazi, unul dintre ei înmânându-mi o telegramă de la Primul Ministru:

„*Colegii mei şi cu mine vă urăm bun venit şi vă transmitem felicitări pentru sosirea în siguranţă în India*. *Vom fi fericiţi să vă asigurăm toate condiţiile necesare dumneavoastră*, *familiei şi însoţitorilor*, *pentru a locui în India*. *Poporul indian*, *care vă venerează foarte mult*, *va acorda fără îndoială tradiţionalul său* respect *personalităţii dumneavoastră*. *Cele mai bune urări*. *Nehru*”.

Am rămas în Bomdila, unde am fost foarte bine îngrijit de familia Comisarului Districtului local, timp de vreo zece zile. La sfârşitul acestora m-am refăcut complet după dezinteria avută. Apoi, pe 18 aprilie 1959, am fost dus cu un jeep la o tabără numită Foothills, unde o mică gardă de onoare a fost aliniată de ambele părţi ale unui covor de pânză improvizat, ce ducea la casa supraveghetorului taberei, baza mea pentru acea dimineaţă. Acolo mi s-a oferit un mic dejun care includea banane proaspete - din care am mâncat prea multe, cu consecinţe nefericite.pentru sistemul meu digestiv - şi informat pe scurt de Dl. Menon despre aranjamentele care au fost făcute de Guvernul Indian în numele meu.

'în acea după-amiază, trebuia să merg la Tezpur, iar de acolo începea călătoria spre Mussoorie, o staţiune deluroasă nu departe de Delhi, unde ni se făcuse rost de o casă. Un tren special trebuia să ne ducă pe distanţa de 1.500 de mile.

Când am părăsit clădirea din Foothills şi m-am urcat într-o maşină mare, roşie, pentru a parcurge cele treizeci de mile până la gară, am observat un mare număr de fotografi. Mi s-a explicat că aceştia erau reprezentanţi ai presei internaţionale. Ei veniseră să facă un reportaj despre „povestea secolului”. Trebuia sa mă aştept să văd mai mulţi la sosirea în oraş.

Când am ajuns în Tezpur. am fost dus direct la poştă, unde mă aşteptau mai multe sute de mesaje, telegrame şi scrisori, toate cuprinzând felicitări şi

urări de bine de la oameni de pe tot globul. Pentru câteva minute am fost mut de recunoştinţă, dar nevoile de moment erau aproape copleşitoare. Cea mai presantă cerinţă era, după opinia mea, să pregătim o mică declaraţie pentru a o oferi oamenilor ce aşteptau un semn din partea mea, spre a-l transmite ziarelor lor. În conţinut, am redat un rezumat în termeni direcţi şi moderaţi cu grijă al istoriei pe care am relatat-o în aceste capitole. Terminând cu acestea şi apoi cu un prânz uşor, am plecat spre tren, care trebuia să plece *pe* la ora unu.

Pe drum, sute, dacă nu chiar mii de oameni, se îmbulzeau în jurul şirului de maşini, făcându-ne cu mâna şi salutându-ne. Aceasta s-a petrecut pe tot parcursul drumului până la Mussoorie, în anumite locuri, a trebuit să coboare cineva ca să facă loc camionului. Veştile zboară repede prin comunităţile rurale şi se părea că toată lumea ştia de prezenţa mea în acel tren. Mii şi mii de oameni au apărut şi strigau urările de bun sosit: „*Dalai Lama Kijai*! *Dalai Lama Zinda-bad*". („Slavă lui Datai Lama! Trăiască Dalai Lama!") Era foarte emoţionant, în trei oraşe mai importante de pe rută, Siliguri, Benares şi Lucknow, am fost obligat să cobor din vagon şi să mă adresez populaţiei care venise ad hoc să-mi ureze bun venit şi să-mi ofere flori, întreaga călătorie a fost ca un vis extraordinar. Gândindu-mă în urmă, le sunt extrem de recunoscător oamenilor din India pentru demonstraţia plină de efuziune a sentimentelor lor de la acea vreme.

Într-un final, după mai multe zile de călătorie trenul a tras în gară la Dehra Dun. Acolo, m-au întâmpinat iarăşi mulţi oameni. Apoi am plecat cu maşina la Mussoorie care se afla la o distanţă de aproximativ o oră. Am fost dus apoi la Birla House, reşedinţa uneia dintre marile familii de industriaşi ai Indiei, care fusese achiziţionată de Guvernul Indiei pentru folosinţa mea. După cum au evoluat lucrurile, aceasta a devenit căminul meu pentru un an.

Cam la o zi după sosirea mea, am auzit despre un raport al unei Agenţii

UN AN DISPERAT 159

de Ştiri - China Nouă, insinuând faptul că întrucât declaraţia mea de la Tezpur fusese redactată la persoana a treia, aceasta nu putea fi veridică, în continuare afirma că eu am fost răpit în mod ostentativ şi constrâns de „rebeli", referindu-se la declaraţia mea ca la „un document grosolan, cu un raţionament defectuos, plin de minciuni şi inadvertenţe". Această versiune chinezească a povestirii, descria revolta populară a tibetanilor ca fiind organizată de „o clică reacţionară din straturile superioare". Totuşi, explicau ei, „cu ajutorul călugărilor şi a laicilor patrioţi, Armata Populară de Eliberare a zdrobit complet rebeliunea, în primul rând, pentru că poporul tibetan este patriot, „susţine Guvernul Popular Central şi iubeşte cu ardoare Armata Populară de Eliberare, opunându-se imperialiştilor şi trădătorilor". Ca atare, am dat un alt scurt comunicat, confirmând faptul că declaraţia iniţială fusese autorizată de mine.

Pe 24 aprilie, însuşi Pandit Nehru a sosit în Mussoorie. Am stat de vorbă împreună mai mult de patru ore, asistat de un singur interpret. Am început prin a-i spune tot ceea ce se întâmplase de la întoarcerea mea în Tibet, -în linii mari - la insistanţa sa. Am continuat prin a-i confirma că am făcut exact cum mi-a sugerat şi am tratat problemele cinstit şi sincer cu chinezii, criticându-i acolo unde era necesar şi încercând din răsputeri să mă ţin de condiţiile „Acordului" în Şaptesprezece Puncte. Le-am explicat apoi că nu am căutat iniţial să caut adăpost în India şi că am vrut să-mi fac un Guvern la Lhutse Dzong. Numai vestea din Lhasa m-a determinat să mă răzgândesc. La cest punct, a devenit cam iritat. „Guvernul Indiei nu l-ar fi putut recunoaşte, chiar dacă aţi fi făcut-o dumneavoastră", a spus el. Începusem să am impresia că Nehru mă considera un tinerel care avea nevoie de muştruluială din când în când.

Pe parcursul altor părţi din conversaţia noastră bătuse cu degetele în masă. „Ce poate fi asta?" a întrebat indignat o dată sau de două ori. Am continuat totuşi, în ciuda evidenţei faptului că era cam nervos, în cele din urmă, i-am spus pe un ton hotărât că preocuparea mea principală era dublă: „Sunt determinat să cuceresc independenţa Tibetului, dar cerinţa imediată este să oprim vărsarea de sânge". La acest punct, nu s-a mai putut înfrâna. „Acest lucru este imposibil!" a spus cu vocea încărcată de emoţie. „Dumneavoastră afirmaţi că vreţi independentă şi în acelaşi timp spuneţi că nu vreţi vărsare de sânge. Este imposibil!" Buza sa inferioară tremura de furie în timp ce vorbea.

Am început să înţeleg că Primul Ministru se găsea într-o poziţie extrem de delicată şi complicată, în Parlamentul Indian avusese loc o dezbatere

LIBERTATE IN EXIL

tensionată în problema Tibetului după ştirea despre fuga mea din Lhasa. Ulterior, a fost. criticat de mulţi politicieni despre modul în care s-a descurcat în acea situaţie. Şi acum, mie mi se părea că dădea semne de conştiinţă încărcată pentru faptul că insistase atât de mult ca eu să mă întorc în Tibet în 1957.

Şi totuşi, era foarte evident că Nehru vroia să protejeze în acelaşi timp relaţiile de prietenie ale Indiei cu China şi era hotărât să adere la principiile memorandumului Panch Sheel, în ciuda opiniilor politicianului indian, Acharya Kripalani, că acesta era „născut în păcatul de a pune pecetea acordului nostru asupra distrugerii unei naţiuni antice". Mi-a spus foarte clar că Guvernul Indiei tot nu-şi putea propune să intre în contradicţie cu China asupra problemei drepturilor tibetanilor. Pentru moment, trebuia să mă odihnesc şi să nu mai fac nici un fel de planuri pentru viitorul apropiat. Vom avea ocazia să discutăm ulterior, cu un alt prilej. Auzind aceste cuvinte, am început să *realizez* că atât viitorul meu, cât şi cel al poporului meu era mai puţin sigur decât mi-am imaginat, întâlnirea noastră s-a încheiat în termeni destul de cordiali, dar de îndată ce Primul Ministru a plecat, am avut un sentiment profund de dezamăgire.

Am înţeles foarte repede, că eram confruntaţi cu probleme mult mai urgente decât problema independenţei Tibetului. Nici nu am ajuns bine în Mussoorie, că am şi început să primim rapoarte cu privire la un număr mare de refugiaţi ce soseau nu numai în India, ci şi în Bhutan. Am trimis imediat câteva oficialităţi ca să-i primească în taberele deschise la repezeală de Guvernul Indiei.

De la aceşti noi sosiţi am aflat că, după bombardamentul iniţial de la Norbulingka, chinezii şi-au îndreptat tunurile spre Potala şi Jokhang, măcelărind şi rănind mii de oameni. Ambele clădiri erau grav afectate. Şcoala Medicală Chakpori era distrusă în totalitate. Nimeni nu ştia câţi oameni fuseseră omorâţi în timpul acestui atac sălbatic, dar un document al APE, capturat de luptătorii tibetani pentru eliberare în timpul anilor '60, enunţa că între martie 1959 şi septembrie 1960, au fost înregistrate 87.000 de decese prin acţiune militară. (Această cifră nu-i include şi pe cei care au murit prin sinucidere, tortură şi inaniţie.)

Drept urmare, nenumărate mii de oameni au încercat să părăsească Tibetul. Mulţi au murit, fie direct de mâna chinezilor, fie din cauza rănilor, malnutriţiei, frigului sau bolior. Cei care au reuşit să scape peste graniţă, au ajuns într-o stare jalnică. Şi deşi aveau mâncare şi un adăpost pentru ei la sosire, soarele nemilos al Indiei a început să-şi ia o revanşă necruţătoare.

UN AN DISPERAT 161

Existau două tabere de tranzit, una la Missamari, aproape de Tezpur, cealaltă la Buxa Duar, o fostă tabără engleză pentru prizonierii de război, situată aproape de graniţa bhutaneză, spre nord-est.

Ambele locuri erau mult mai joase de altitudinea de 6.000 de picioare a localităţii Mussoorie, astfel încât dogoarea căldurii era neatenuată. Deşi în Tibet era uneori destul de cald în timpul verii, aerul de la altitudinile înalte cu care erau obişnuiţi oamenii era foarte uscat, în timp ce în câmpiile indiene era extrem de umed. Acest fapt nu era numai incomod pentru refugiaţi, ci chiar fatal. Boli necunoscute tibetanilor au proliferat în acest nou mediu. Astfel, în afară de pericolul morţii de pe urma rănilor căpătate în timpul refugiului din Tibet, mai exista pericolul morţii prin insolaţie, chiar de pe urma căldurii din atmosfera însăşi şi boli cum ar fi tuberculoza, care a proliferat în aceste condiţii. Mulţi au sucombat.

Cei dintre noi care au trăit în Mussoorie au fost mult mai norocoşi decât majoritatea compatrioţilor şi femeilor. Şi întrucât la Birla House erau instalate ventilatoare, eu am suferit poate cel mai puţin - deşi am descoperit că înseşi ventilatoarele creau probleme în felul lor. Tendinţa era de a le lăsa deschise peste noapte, mi-a cauzat probleme digestive. Mi s-a amintit de un proverb de-al unuia dintre măturătorii mei de la Potala: „Iarna este frig şi te acoperi noaptea. Dar vara este cald şi uiţi de acest lucru”.

O altă mică observaţie pe care am făcut-o în acest timp, a fost faptul că vremea foarte călduroasă provoacă un apetit pentru fructe, în timp ce pe vreme friguroasă acesta dispare.

Aveam puţine informaţii despre problemele pe care le aveau fraţii mei întru exil datorită căldurii, dar am simţit-o pe pielea mea când am avut.ocazia să merg la ei în timpul lunilor de vară. Prima vizită a avut loc în iunie, când m-am dus la Delhi pentru a discuta cu Primul Ministru despre creşterea numărului populaţiei refugiate. Erau deja 20.000, iar numărul lor creştea pe zi ce trece.

Am început prin a pleda în favoarea trimiterii noilor sosiţi într-un loc unde climatul era mai puţin vătămător decât la Tezpur sau Buxa Duar. Sosiseră înveşmântaţi în robe lungi şi cizme grele, neştiind de intensitatea căldurii din timpul verii. Şi deşi primele câteva mii de refugiaţi care au scăpat din mâinije criminale ale „eliberatorilor" Tibetului erau în majoritate bărbaţi, mulţi dintre ei din Lhasa şi din zonele limitrofe ale acesteia, ulterior au început să sosească familii întregi. Aceştia din urmă proveneau în principal din zonele de la graniţă, unde controlul chinezilor nu era încă absolut.

I-am dat de înţeles lui Nehru faptul că majoritatea ar fi murit, dacă erau lăsaţi acolo. La început a dat semrte de iritare. A spus că cer prea multe. Trebuia să-mi amintesc că India era o ţară săracă, în curs de dezvoltare. Dar în scurt timp, sentimentele sale umanitare au prevalat. *Kashag-ul* purtase deja discuţii cu oficialităţile indiene în privinţa unui plan de a angaja refugiaţii la munca de construcţie a drumurilor din India de nord, iar acum Nehru afirma că va face demersurile necesare cât de repede posibil. Acest lucru le-ar permite să-şi câştige existenţa şi în acelaşi timp, să fie transferaţi într-o zonă cu un climat mai adecvat.

El a început să vorbească apoi despre educaţia viitoare a copiilor refugiaţi, ambalându-se rapid în discuţii, astfel încât în final, arăta un interes atât de mare, de parcă ar fi considerat problema ca fiind propria sa responsabilitate. El a afirmat că, în ceea ce-l privea, noi eram oaspeţii Indiei pentru un viitor previzibil, iar copiii noştri erau cel mai preţios potenţial. Ei trebuiau bine educaţi. Şi, pentru a conserva cultura tibetană, trebuia să avem şcoli separate pentru ei. Trebuia să existe astfel o Societate Independentă de Educaţie Tibetană în cadrul Ministerului de Educaţie al Indiei. El a adăugat că Guvernul indian va suporta toate cheltuielile pentru instituirea şcolilor. (Chiar şi până în ziua de azi, acesta continuă să subvenţioneze cea mai mare parte a programului nostru educaţional.)

În cele din urmă, mi-a atras atenţia, că odată cu importanţa de a fi educaţi în adâncul spirit al cunoaşterii propriei istorii şi culturi, era vital pentru copii să fie buni cunoscători şi ai evoluţiei lumii moderne. Am încuviinţat acest lucru din toată inima. Din această cauză, a spus el, ar fi înţelept să folosim engleza ca limbă de predare, întrucât este „limba internaţională a viitorului".

Întrevederea noastră a fost urmată de un dineu, la care Nehru a adăugat că-l va chema pe Dr. Shrimali, Ministrul Educaţiei. Acest fapt ne-a oferit prilejul să continuăm discuţia. Apoi, în aceeaşi după-amiază, Primul Ministru mi-a comunicat că Guvernul va anunţa chiar în acea zi formarea Societăţii. Eram adânc impresionat de un răspuns atât de rapid.

De-a lungul anilor, poporul şi Guvernul Indian ne-au dat foarte mult nouă, refugiaţilor tibetani, atât în ceea ce priveşte asistenţa financiară, cât şi în alte multe privinţe - şi aceasta în ciuda propriilor lor probleme economice extrem de dificile. Mă îndoiesc de faptul că alţi refugiaţi au fost atât de bine trataţi de gazdele lor. Mă apasă ideea că în timp ce tibetanii au fost obligaţi să ceară mai multe fonduri, sute de mii de copii ai Indiei erau privaţi chiar şi de cea mai elementară educaţie.

Şi totuşi, într-un fel, este normal ca India să ne vină în ajutor.

UN AN DISPERAT 163

Buddhismul a venit în Tibet din India, împreună cu multe alte informaţii culturale. Nu mai încape nici o îndoială că are o pretenţie mai îndreptăţită asupra Tibetului decât China, ale cărei influenţe au fost doar vagi. Asociez întotdeauna relaţia dintre India şi Tibet cu cea dintre un profesor şi un elev. Când elevul dă de greutăţi, este responsabilitatea profesorului să-i acorde asistenţă.

Nu cu mult timp în urmă, generozitatea poporului Indian s-a manifestat prin multe organizaţii de ajutorare. Majoritatea asistenţei lor era de natură practică, mai ales în domeniul sănătăţii şi educaţiei. La fel de important era şi ajutorul lor în înfiinţarea centrelor meşteşugăreşti, care au asigurat o însemnată antrenare în lucru a multor forţe de muncă. Primele au fost centrele de ţesut covoare realizate în Darjeeling, oraşul producător de ceai, situat la graniţa cu Nepalul, şi la Dalhousie, nu departe de Dharmsala. Ambele au fost înfiinţate de Guvernul Indiei spre sfârşitul anului 1959. Acestea au constituit un modet pentru mai multe astfel de centre cu contribuţia agenţiilor din străinătate - unele dintre ele continuând să le subvenţioneze până în ziua de azi. Mai târziu, fiecare dintre organizaţiile care s-au implicat iniţial în astfel de acţiuni, şi-au exprimat deplina satisfacţie faţă de programul realizat de refugiaţi sub îndrumarea lor.

Modul pozitiv în care tibetanii au răspuns la ajutorul oferit era calea cea mai bună pentru a ne exprima enorma noastră recunoştinţă. Acest lucru este de o mare importanţă şi datorită faptului că - sunt conştient -majoritatea donaţiilor acestor organizaţii proveneau adesea din buzunarele unor oameni care deţineau ei înşişi resurse limitate.

Când m-am întors la Mussoorie după această vizită la Delhi, am simţit că era cazul să rup tăcerea şi, pe 20 iunie, am ţinut o conferinţă de presă. Mai erau încă mulţi ziarişti în Mussoorie care aşteptau să audă câte ceva de la mine. Deşi „povestea” avea de pe acum o vechime de două luni, au luat parte

un număr de 130 de reporteri ce reprezentau ţări de pe tot globul. Am început prin a repudia încă o dată „Acordul” în Şaptesprezece Puncte. Am explicat că, întrucât China însăşi încălcase termenii propriului „Acord”, nu mai putea exista o bază legală pentru recunoaşterea ei. Am întocmit apoi propria-mi declaraţie pe scurt şi am dat detalii despre unele dintre atrocităţile comise împotriva tibetanilor. Eram convins că oamenii vor înţelege faptul că povestea mea era mai aproape de adevăr decât incredibila ficţiune întocmită de chinezi. Dar deşi declaraţia anterioară s-a răspândit pe o arie largă, subestimasem puterea unei campanii de *public* i l *relations* condusă cu eficienţă, aşa cum era capabil să o facă Guvernul Chinez. Sau poate că am supraestimat disponibilitatea omenirii de a accepta adevărul despre ea însăşi. Cred că a trebuit ca să aibă mărturia Revoluţiei Culturale, iar apoi imaginea din 1989 a Masacrului din Piaţa Tiananmen pe ecranele propriilor televizoare, înainte de a accepta falsitatea şi barbaria chinezilor comunişti.

În aceeaşi seară a fost transmis un comunicat de către Guvernul Indian, care afirma că nu recunoaşte Guvernul lui Dalai Lama aflat în exil. Ştiam foarte bine că nu ne susţinea din punct de vedere politic, dar o astfel de distanţare mi se părea inutilă. Totuşi, sentimentele rănite au făcut loc imediat unei enorme recunoştinţe, întaicât am înţeles cu adevărat pentru prima oară, înţelesul realal cuvântului „democraţie'„. Guvernul indian s-a opus vehement punctului meu de vedere, dar nu a întreprins nimic ca să încerce să mă oprească să-l exprim, cu atât mai puţin să-l reţină.

În mod similar, nu a existat nici un amestec de la Delhi asupra modului cum ar trebui să ne organizăm viaţa, în conformitate cu cerinţele oamenilor, am început să acord audienţe săptămânale în împrejurimile de la Birla House. Acestea mi-au oferit *ocazia*, să întâlnesc oameni de diverse categorii şi să le povestesc despre situaţia reală din Tibet. M-au ajutat totodată să încep procesul de desfiinţare a protocolului care a contribuit atât de mult la izolarea lui Dalai Lama de poporul său. Aveam convingerea fermă că nu trebuie să ne agăţăm de vechile practici care nu mai erau adecvate. După cum le reaminteam adesea oamenilor, noi eram acum doar nişte refugiaţi.

Până la acel moment, insistasem ca toate-formalităţile să fie reduse în mod conştient şi le-am arătat clar că nu mai doream ca oamenii să ţină cont de vechea etichetă. Simţeam că acest fapt era extrem de important când era vorba de a trata cu străinii. Ei ar fi fost mai înclinaţi să aprecieze valorile reale, dacă le găseau. Este foarte uşor să-i dezarmezi pe unii printr-o atitudine distantă. Deci, eram hotărât să fiu întru totul deschis, să arăt absolut tot şi să nu mă ascund în spatele etichetei. Speram ca în acest fel oamenii să se raporteze la mine ca de la o fiinţă umană la alta.

Am stipulat totodată ca ori de câte ori primeam pe cineva, acesta sau aceasta să stea pe un scaun de înălţime egală, şi nu pe unul mai mic, cum cerea eticheta. La început, chiar şi mie mi s-a părut destul de dificil, întrucât nu

aveam prea multă încredere în mine, dar aceasta s-a dezvoltat cu timpul. Şi în ciuda temerilor unora dintre consilierii mai în vârstă, cred că singurii oameni care au fost încurcaţi prin adoptarea acestor principii erau noii sosiţi din Tibet care

UN AN DISPERAT 165

nu ştiau că Dalai Lama nu mai trăia în felul în care erau ei obişnuiţi.

Viaţa la Birla House nici nu prea favoriza formalităţile. Nu era nici deosebit de spaţioasă şi nici măreaţă, iar uneori devenea chiar neîncăpătoare. O împărţeam cu mama mea precum şi cu servitorii casei, iar restul oficialităţilor locuiau în imediata vecinătate. Era prima oară în viaţa mea când am văzut-o atât de mult pe mama. Îmi plăcea foaite mult compania ei.

În plus faţă de reducerea protocolului, tragedia noastră mi-a mai oferit prilejul să-mi simplific cu mult modul de viaţă, în Lhasa am avut multe averi care îmi erau aproape nefolositoare, dar era foarte greu să renunţi la ele. Acum nu aveam aproape nimic şi mi se părea mult mai uşor să predau lucrurile care îmi erau dăruite mie, dacă puteau fi spre folosinţa compatrioţilor mei refugiaţi.

Am putut să realizez schimbări radicale şi în domeniul administraţiei. Spre exemplu, am urmărit în acel timp să înfiinţez diverse departamente guvernamentale tibetane. Acestea includeau Birouri de Informaţii, Educaţie, Reabilitare, Securitate, Probleme Religioase şi Relaţii Economice. Am încurajat totodată în mod deosebit femeile ca să participe la guvernare. Le-am reamintit oamenilor că selecţia pentru posturile importante nu trebuie să se bazeze niciodată pe problema sexului, ci doar pe calitatea şi aptitudinnile candidatului. După cum am mai menţionat, femeile au jucat mereu un rol important în societatea tibetană şi astăzi sunt multe care deţin posturi cheie în Guvernul Tibetan din Exil.

M-am reîntors în Delhi în timpul lunii septembrie. Până la această dată, eram deja mai uşurat sufleteşte în privinţa refugiaţilor. Numărul lor crescuse de acum până la aproape treizeci de mii. Dar Nehfu se ţinuse de cuvânt şi deja mulţi dintre ei fuseseră mutaţi în tabere situate în munţii din nordul Indiei. Scopul meu principal era să fac tot ce-mi stătea în puteri ca să fie ridicată la Naţiunile Unite problema dreptului la independenţă al Tibetului. Mi-am început din nou vizita printr-o audienţă la Primul Ministru. Am petrecut un timp discutând o propunere de transfer a unora dintre noii sosiţi în sudul Indiei. Scrisese deja şefilor unora dintre statele indiene, întrebându-i dacă erau pregătiţi să ne cedeze nişte terenuri nouă, tibetanilor.

După ce mi-am exprimat marea satisfacţie când am aflat că i s-au făcut mai muţte oferte, i-am menţionat planul meu de a încerca să obţin o audienţă la O.N.U. La aceasta, Nehru a început să dea semne de exasperare, întrucât nici Tibetul şi nici China nu erau state membre, a afirmat el, nu va avea un efect prea mare. I-am răspuns că eram conştient de aceste dificultăţi, dar doream pur şi simplu ca omenirea să-şi amintească

de Tibet. Era vital ca poporul meu să nu fie uitat în necazurile lui. „Modul de a menţine vie problema Tibetului nu este prin Naţiunile Unite, ci printr-o educaţie adecvată a copiilor voştri. Dar, depinde de dumneavoastră. Trăiţi într-o ţară liberă”, a spus el.

Scrisesem deja Guvernelor multor ţări, iar acum aveam întâlniri cu Ambasadorii câtorva dintre ele. Mi s-a părut a f i o grea încercare. Aveam doar douăzeci şi patru de ani, iar experienţa mea în a avea relaţii cu oficialităţi de rang înalt era limitată la ceea ce cunoscusem în timpul vizitei mele în China şi la cele câteva discuţii ale mele cu Nehru şi colegii săi. Totuşi, a meritat, în măsura în care unii dintre ei fuseseră foarte simpatici, dându-mi sfaturi despre modul în care să procedez în continuare, şi toţi mi-au promis că îşi vor informa Guvernele despre solicitările mele pentru ajutor, în final, Federaţia Malaeziană şi Republica Irlandei au susţinut un proiect de rezoluţie care a fost dezbătut de Adunarea Generală a Naţiunilor Unite în luna octombrie. A fost adoptată în favoarea noastră cu un vot de patruzeci şi cinci pentru, nouă împotrivă şi douăzeci şi şase de abţineri. India era unul dintre statele care s-au abţinut.

Tot pe parcursul acestei vizite în capitală, am avut întâlniri cu un număr de politicieni indieni partizani, inclusiv Jaya Prakash Naryan, care, fidel promisiunii făcute în 1957, a organizat un Comitet de Susţinere al Tibetului. Acum era, după părerea sa, o şansă bună de a convinge Guvernul să-şi schimbe atitudinea faţă de Tibet. Entuziasmul său era molipsitor şi adânc mişcător, deşi simţeam instinctiv că Pandit Nehru nu-şi va schimba atitudinea. Un alt pas binevenit era vestea precum că Comisia Internaţională de Justiţie, o organizaţie independentă consacrată susţinerii dreptăţii pe glob, publicase recent un raport asupra statutului juridic al Tibetului, care apăra întru-totul poziţia noastră. Comisia care preluase cazul nostru pe la începutul anului, plănuia acum să instituie un interogatoriu pe scară largă.

O lună mai târziu, după ce m-am întors la Mussoorie, am primit un ajutor binevenit, care ne-a ridicat moralul, atunci când s-a întrunit Comitetul Afro-Asiatic la Delhi. Acesta şi-a consacrat aproape tot timpul lucrărilor punerii în discuţie a problemei tibetane. Majoritatea delegaţiilor erau din ţări care suferiseră şi ele de pe urma opresiunii coloniale astfel că, în mod evident, erau în favoarea Tibetului. Ei ne-au văzut pe noi în aceeaşi situaţie în care fuseseră ei înşişi înainte de a-şi fi câştigat independenţa. Am primit rapoarte despre sprijinul lor unanim cu un sentiment de bucurie şi optimism, începând să simt cu certitudine că ceva pozitiv va interveni după toate acestea. Dar vai, în adâncul meu eram convins că Primul Ministru avea

dreptate. Noi, tibetanii, nu trebuia să ne gândim la o întoarcere în patrie prea curând, în schimb, trebuia să ne concentrăm asupra creării unei puternice

comunităţi în exil, astfel ca atunci când va sosi timpul, să fim capabili să ne reluăm viaţa acasă, transformată de această experienţă.

Ofertele de terenuri pe care le menţionase Nehru, păreau a susţine cele mai bune perspective pentru a ne permite să ne materializăm gândurile. Trei mii de acri de pământ în apropiere de Mysore, în sudul Indiei, erau disponibile imediat dacă le doream, dar, deşi oferta era generoasă, am ezitat la început dacă să o accept sau nu. Vizitasem zona încă de pe vremea pelerinajului din timpul primei mele vizite în ţară şi o ştiam a fi liniştită şi puţin populată. Totuşi, era mult mai cald acolo decât era în nord şi credeam că climatul va fi prea aspru. Ba mai mult, cu administraţia stabilită în Dharmsala, mă temeam că distanţa va fi prea mare.

Pe de altă parte, dată fiind situaţia de faţă, am înţeles că era necesar să ne gândim la o aşezare temporară în India. Numai atunci era posibil să începem un program educaţional şi să întreprindem paşi pentru a asigura continuitatea culturală a poporului tibetan. În final, am tras concluzia că aceste considerente cântăreau mai greu decât problemele geografice şi psihologice, astfel că am acceptat cu recunoştinţă terenul. Un prim lot de 666 imigranţi urmau să plece de Anul Nou 1960 pentru a începe lucrările de amenajare. Cu o cotă de un acru pe cap de refugiat, scopul era de a întemeia o comunitate pentru un număr de 3.000 de oameni.

Spre sfârşitul anului 1959 am aflat vestea întemeierii a două organizaţii, Comitetul Central de Ajutor, condus de Acharya Kripalani şi Comitetul American de Urgenţă pentru Refugiaţii Tibetani, care fusese înfiinţat special pentru a ne ajuta. Acestea au fost urmate ulterior de altele similare, situate în diverse ţări care, între ele, asigurau o asistenţă nepreţuită.

Între timp, am început să primesc vizite din partea unor persoane interesante. Unul dintre acestea era acelaşi călugăr indian pe care îl întâlnisem în Dromo, pe când călătorea cu o relicvă de-a Domnului Buddha. Eram încântat să-l revăd. Era foarte erudit şi acorda un interes deosebit socio-economiei. În răstimpul de la ultima noastră întâlnire, îşi consumase multă energie într-o încercare de a sintetiza ideologia Marxistă cu principiile spirituale ale Buddhismului. Acest lucru mă interesa foarte mult. Eram convins că întnjcât întinderea Asiei era atât de mare - de la graniţa Thai şi până în Siberia - iar religia sa de bază fusese Buddhismul, suferind acum teribil de pe urma ostilităţii Marxismului faţă de religie, o astfel de lucrare era vitală.

Tot cam prin această perioadă, am primit vizita unui călugăr sinhalez cu învăţături de stânga. La sfârşitul şederii sale în Mussoorie, noul meu prieten m-a invitat în Sri Lanka. Acesta era un loc unde doream foarte mult să merg, măcar şi pentru faptul că îmi oferea prilejul de a vedea cel mai important dintre toate relicvele, care era dintele lui Buddha. Totuşi, câteva luni mai târziu, când s-a apropiat vremea să întreprind călătoria, am primit un semn al faptului cât de nesigur era statutul unui refugiat. Guvernul din Sri Lanka mi-a trimis un

comunicat prin care îşi exprima regretul că vizita mea trebuia să fie amânată pentru un termen nedefinit, întrucât interveniseră^ nişte „probleme neprevăzute”. Acestea s-au dovedit a izvorî din Beijing. Mi se reamintise din nou de puterea rudelor sus-puse când era vorba de a stopa chiar şi o activitate religioasă, dacă aşa le poftea inima.

Necesitatea stringentă de a deschide un dialog constructiv cu China mi s-a făcut simţită în clipa în care am primit o delegaţie de la alte victime ale expansionismului Comunist. Erau din Turkestanuî de Est, care fusese cotropit de China în 1949. Am avut multe de discutat şi am petrecut multe ore relatându-ne experienţele noastre. Se părea că refugiaţii din Turkestanuî de Est erau mult mai numeroşi decât noi, iar unul din liderii lor era avocat. Aceasta în timp ce printre întreaga populaţie tibetană nu exista nici măcar un practicant de medicină alopată, ce să mai vorbim măcar de un avocat calificat. Am discutat pe larg diverse metode pe care le puteam urma în lupta pentru libertate din ţările noastre, în final, am hotărât să menţinem legături strânse, ceea ce am şi făcut chiar până în ziua de azi, deşi nu ştiu cum, dar cauza Tibetului a atras mai mult atenţia decât a lor.

În decembrie am mai întreprins o călătorie de şase ore până la Delhi, de astă dată ca prim pas într-un nou pelerinaj. Vroiam să-mi petrec mai mult timp în locurile pe care le vizitasem la începutul anului 1957. În drumul meu, i-am făcut încă o vizită Primului Ministru. Eram întrucâtva curios despre ceea ce ar avea de spus în privinţa rezoluţiei Naţiunilor Unite şi mă cam aşteptam să fie supărat. De fapt, m-a felicitat călduros. Am început să realizez că în ciuda încăpăţânării, era un om de mare mărinimie. Şi mi s-a reamintit încă o dată, înţelesul cuvântului „democraţie”. Deşi i-am combătut părerile, nu exista nici o schimbare în atitudinea sa faţă de tibetani. Drept urmare, m-am simţit mai dispus ca oricând să-l ascult. Aceasta fusese exact contrariul experienţei mele din China. Nehru nu zâmbea mult. Stătea în tăcere, cu buza inferioară care-i tremura uşor înainte de a da un răspuns care era însă mereu deschis şi sincer. Mai presus de toate, mi-a dat libertate

UN AN DISPERAT 169

deplină în a-mi urma propria conştiinţă. Chinezii fuseseră în schimb plini de zâmbete şi falsitate.

L-am văzut încă o dată şi pe Preşedintele Indiei, Dr. Rajendra Prasad. Am fost oaspetele său la Rastrapathi Bhavan, împreună cu un jain, Acharya Tulsi, faţă de care am simţit un adânc sentiment de respect, în timpul primei mele vizite din 1956, am fost adânc impresionat de umilinţa Preşedintelui. Atitudinea sa era extaordinară şi am fost realmente mişcat până la lacrimi. Mi se părea un adevărat Bodhisattva. Ultima oară l-am văzut în grădina reşedinţei sale. Am ieşit să mă plimb foarte devreme de dimineaţă şi l-am găsit şi pe el, un bătrân adus de spate, minunat, într-un scaun mare şi negru cu rotile.

De la Delhi am plecat la Bodh Gaya. În timpul şederii mele de acolo, am primit o delegaţie de şaizeci de refugiaţi Tibetani care pornise în pelerinaj. A urmat un moment mişcător, atunci când liderii lor au venit la mine şi au promis să-şi închine vieţile luptei continue pentru eliberarea Tibetului. După aceea, pentru prima dată în această viaţă, am hirotonisit un grup de 162 de tineri tibetani ca *bikshus*. M-am simţit foarte privilegiat de a fi putut face acest lucru la mănăstirea tibetană ce se afla în raza templului Mahabodhi de lângă Copacul Bodhi unde Buddha a atins Iluminarea.

Am călătorit apoi la Sarnath şi Deer Park, unde Buddha a ţinut prima sa predică. Aveam cu mine un mic personal de servitori, inclusiv Ling Rinpoche, Trijang Rinpochă şi, desigur, Maeştrii mei de Ceremonie, îmbrăcăminte şi Bucătărie. La sosire, s-au adunat aproape două mii de refugiaţi tibetani de curând sosiţi prin Nepal, ştiind că plănuisem să ţin un discurs. Erau într-o condiţie dezolantă, dar se vedea că înfruntau greutăţile cu multă tărie. Tibetanii sunt comercianţi neobosiţi, şi deja îşi înfiinţaseră nişte prăvălii. Unii vindeau cele câteva obiecte de preţ pe care reuşiseră să le aducă cu ei, alţii comercializau haine vechi. Mulţi vindeau doar ceai. Am fost foarte mult încurajat de vigoarea lor în a face faţă unei astfel de suferinţe. Fiecare persoană putea să spună o poveste întreagă despre dificultăţi exasperante şi cruzimi, şi totuşi fiecare încerca să realizeze cât mai multe din puţinul pe care le mai putea oferi viaţa.

Aceste lecţii ţinute pe durata unei întregi săptămâni în Deer Park s-au constituit într-un eveniment minunat pentru mine. Însemna foarte mult să poţi realiza un astfel de lucru în acelaşi loc în care însuşi Buddha îşi predicase învăţăturile, cu 2.500 de ani în urmă. În timpul acestora, m-am concentrat pe aspectele pozitive ale grelelor noastre încercări. Le-am r amintit tuturor de propriile cuvinte ale lui Buddha, şi anume că suferinţa este primul pas spre eliberare. Exista şi un vechi proverb tibetan care sună astfel: „Durerea este măsura cu care cântăreşti plăcerea”.

La scurt timp după ce m-am întors la Mussoorie, am aflat că Guvernul indian făcuse planuri pentru a mă aşeza definitiv într-un loc numit Dharmsala. Aceasta era o veste neaşteptată şi destul de alarmantă. Am găsit Dharmsala pe hartă şi am descoperit că era tot o staţiune deluroasă ca şi Mussoorie, dar mult mai îndepărtată. Investigând mai departe, mi s-a spus că, spre deosebire de Mussoorie, care era doar la câteva ore de Delhi, Dharmsala se afla la o distanţă de o zi de călătorie de capitală. Am început să am unele bănuieli că Guvernul indian încerca acum să ne ascundă într-un loc fără mijloace de comunicare în speranţa ca noi, tibetanii, să dispărem din vizoruLlumii externe.

Am cerut de aceea ca să mi se permită să trimit o oficialitate din Guvernul Tibetan la Dharmsala ca să vadă dacă într-adevăr corespundea nevoilor noastre. Dorinţa mi-a fost îndeplinită şi am trimis un membru al Kashag-ului, pe J. T. Kunde'ling, pentru a cerceta zona. După o săptămână de

absenţă, s-a întors anunţând că „apa din Dharmsala era mai bună decât laptele din Mussoorie”. Astfel că am făcut pregătiri pentru a muta tabăra fără întârziere.

Între timp, am întreprins prima dintre nenumăratele vizite din provinciile din nord, unde mii de oameni erau antrenaţi acum în activitatea de construcţie a drumurilor. Mi se frângea inima când îi vedeam. Copii, femei şi bărbaţi lucrau cot la cot în grupuri: foşti fermieri, călugări, oficialităţi, maici, toţi de-a valma. Trebuiau să îndure munca fizică de zi lumină sub un soare dogoritor, urmată de nopţi de înghesuială în corturi neîncăpătoare. Nimeni nu se aclimatizase încă îndeajuns la condiţiile de aici şi deşi era un pic mai răcoros decât în taberele de tranzit, căldura şi umiditatea mai cereau încă un tribut înfricoşător. Aerul era fetid şi plin de ţânţari. Drept rezultat, boala se extinsese şi era deseori fatală datorită faptului că oamenii erau deja slăbiţi. Mai rău, munca în sine era destul de riscantă. Majoritatea se realiza pe pantele abrupte ale munţilor, iar dinamita pe care o foloseau îşi cerea şi ea ofrandele ei.

Chiar şi astăzi destul de mulţi oameni în vârstă au rămas cu urme din această muncă teribilă, fiind mutilaţi şi schilodiţi. Şi deşi rezultatele muncii lor sunt vizibile, au existat momente când totul părea zadarnic. Nu fusese nevoie decât de o ploaie torenţială ca să le spele toate eforturile,

UN AN DISPERAT

transformându-le într-o întindere de noroi roşu. Şi totuşi, în ciuda situaţiei lor disperate, refugiaţii mi-au arătat un respect personal adânc şi au ascultat cu atenţie când le-am spus că era vital pentru noi ca să rămânem optimişti. Eram foarte mişcat.

Aceste prime vizite la taberele de construcţie ale drumurilor m-au făcut conştient de o nouă problemă. Copiii muncitorilor de aici sufereau de, malnutriţie gravă, iar rata mortalităţii lor era foarte ridicată. Astfel că am luat legătura cu Guvernul indian care a organizat în viteză o nouă tabără de tranzit consacrată în mod special nevoilor lor. În acelaşi timp, un prim grup de cincizeci de copii a fost trimis la Mussoorie, unde a fost ridicată prima noastră şcoală.

La l februarie 1960, primii locuitori au sosit la Bylakuppe, în statul Mysore. Am auzit ulterior că în momentul când au văzut pământul, mulţi dintre refugiaţi au plâns. Sarcina care le stătea în faţă părea atât de imposibilă! Au fost aprovizionaţi cu corturi şi echipamentele de bază, dar în afară de acestea, singura lor resursă era hotărârea de a munci până la limita rezistenţei.

Doar la o lună după acestea, pe 10 martie, tocmai înainte de a ne aşeza în Dharmsala, împreună cu cele circa optzeci de oficialităţi care formau Guvernul Tibetan din Exil, am început ceea ce de pe acum s-a instituit ca tradiţie, o declaraţie cu ocazia aniversării Revoluţiei Populare din Tibet. Cu această primă ocazie, am subliniat necesitatea de a considera pe termen lung situaţia existentă în Tibet. Pentru aceia dintre noi care eram în exil, am afirmat

că reaşezarea şi continuitatea tradiţiei noastre culturale trebuia să aibă prioritate, în ceea ce privea viitorul, mi-am exprimat speranţa că, prin Adevăr, Dreptate şi Curaj drept arme, noi, tibetanii, vom reuşi ulterior să recâştigăm independenţa Tibetului.

CAPITOLUL NOUĂ

100.000 de refugiaţi

CĂLĂTORIA SPRE Dharmsala s-a realizat printr-o alternare a trenului cu maşina, împreună cu însoţitorii mei, am părăsit Mussoorie pe 29 aprilie 1960 şi am sosit a doua zi la staţia Pathankot din Himachal Pradesh, lini amintesc foarte bine drumul parcurs cu maşina care a urmat călătoriei cu trenul. După aproximativ o oră de mers, am zărit vârfurile albe că se înălţau în depărtare. Ne îndreptam exact în direcţia lor. Pe parcurs, am străbătut unele dintre cele mai frumoase zone din India - câmpuri de un verde proaspăt, împresurate cu copaci, cu flori de un colorit sălbatic ce se aflau peste tot. După trei ore, am ajuns în centrul oraşului Dharmsala, unde am schimbat limuzina cu un jeep pentru a parcurge ultimile câteva mile spre casa mea, care era situată exact în capătul satului McLeod Ganj, străjuind de sus o vale întinsă.

Era un urcuş abrupt de ţi se cam făcea părul măciucă, fapt ce mi-a amintit de unele din călătoriile din jurul Lhasei unde, din capătul drumului, puteai să priveşti în jos la o distanţă de mii de picioare. Când am ajuns la McLeod Ganj, am aflat că se înălţase pentru noi o nouă poartă din bambus, cu un panou pe care erau înscrise cuvintele „Bine aţi venit”, pictate *cu* litere.de aur, şi amplasat în vârf. De acolo mai erau doar câteva mile până la noua mea casă, Swarg Ashram, anterior Highcroft House şi reşedinţa Comisarului de Divizie în zilele dominaţiei britanice. Era o căsuţă minionă, aşezată într-o zonă silvică, înconjurată de o serie de alte clădiri exterioare, dintre care una era bucătăria. Alte trei case au fost ridicate pentru oficialităţile mele. Deşi exista un bun potenţial pentru extindere, aici era mai puţin spaţiu decât fusesem obişnuiţi, dar eu eram recunoscător că mă puteam stabili undeva.

Fusese destul de târziu când am ajuns, astfel că n-am putut vedea prea multe, dar în dimineaţa următoare, când m-am trezit, primul lucru pe care l-am auzit era cântecul clar al unei păsări, ulterior aflând că este specific loo.ooo de refugiaţi

AŞEZĂRI TIBETANE IMPORTANTE DIN INDIA

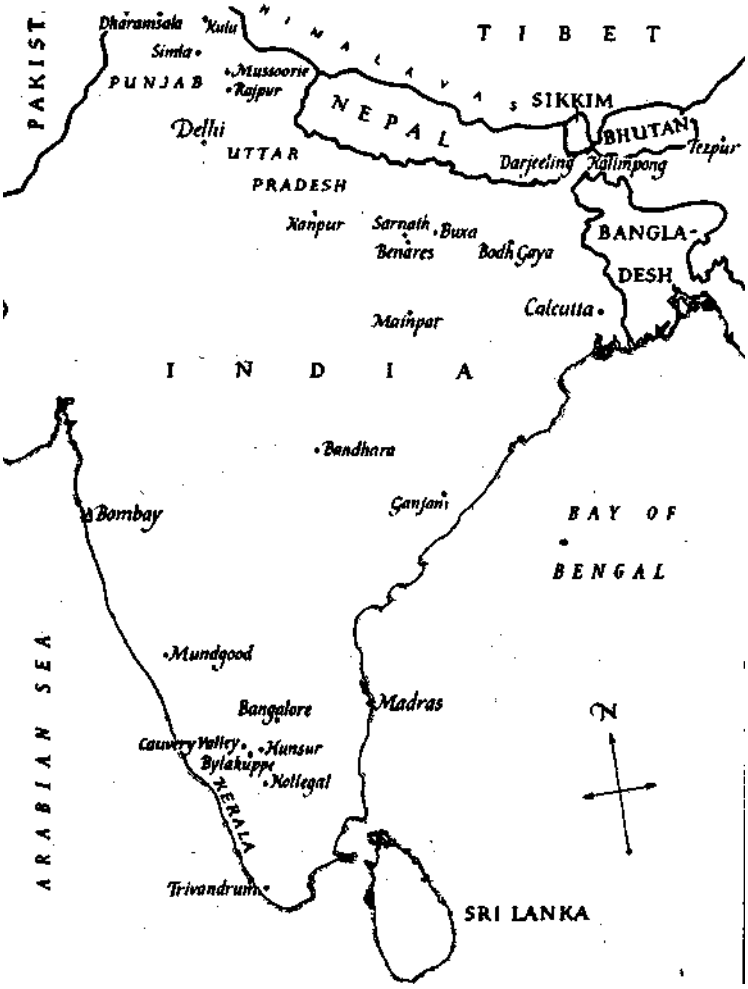

v *Hi*»*»**,. \ MAJOR TIBETAN

z V" "îa"*h,j SETTLEMENTS IN INDIA

– ^*- *talhousie* Ps/

pentru aceste locuri: „*Kara-chok*, Kara-chok", părea să spună. Am privit pe geam ca să văd unde era, dar nu am putut-o localiza, în schimb, în faţa ochilor mei se desfăşura o privelişte montană minunată.

În ansamblu, experienţa noastră de la Dharmsala a fost destul de fericită, deşi trebuie să menţionez faptul că Kundeling, tânjind după laptele din Mussoorie, s-a reîntors acolo după câţiva ani. Singurul inpediment reaj din regiunea Dharmsala îl constituie ploile, care ating o rată ce o situează pe locul doi pe subcontinentul indian. La început am fost mai puţin de o sută de tibetani în total. Dar astăzi, populaţia refugiată a crescut în număr, ajungând la un total de peste cinci mii. Doar o dată sau de două ori a fost vorba să ne mutăm de acolo. Ultima oară când un cutremur puternic a avariat mai multe clădiri. Oamenii începuseră să spună că era prea periculos să mai rămânem. Dar totuşi nu am plecat, în principal datorită faptului că deşi era o zonă seismică, cutremurele erau de mică intensitate. Ultima problemă serioasă s-a ivit în 1905, în perioada în care britanicii au folosit zona pentru a se retrage pe

perioada verii. Cu acea ocazie, s-a dărâmat doar turnul bisericii parohiale. Deci era destul de înţelept să presupunem că nu vor avea loc seisme puternice. Şi în afară de aceasta, din raţiuni practice, ar fi fost foarte greu să ne mutăm.

Ca şi la Birla House, am împărţit casa mea cu mama şi cu o pereche de câini Apso din Lhasa care îmi fuseseră aduşi de curând. Aceste animale constituiau o continuă sursă de amuzament pentru toată lumea. Ambii aveau caractere foarte distinctive. Cel mai dolofan dintre ei se numea Sangye. M-am gândit mereu că trebuie să fi fost călugăr în viaţa sa anterioară, poate unul dintre cei care a murit prin inaniţie prin Tibet, precum s-a întâmplat cu mulţi. Spun acest lucru, întrucât pe de o parte nu prezenta nici un interes faţă de sexul opus, iar pe de altă parte era extrem de pofticios: chiar şi când era ghiftuit, găsea întotdeauna atâta loc ca să mai ceară. Şi era totodată foarte loial faţă de mine.

Tashi, celălalt, era foarte diferit, în ciuda faptului că era mai mic, era cel mai curajos. El mi-a fost dăruit de Tenzin Norgay, care escalada Everestul, şi cred că de acolo i se trăgea, îmi amintesc perfect de o perioadă când se îmbolnăvise şi a trebuit să i se facă injecţii. După prima, începuse să-i fie frică. Deci, de câte ori venea veterinarul, trebuia să fie prins şi ţinut de doi oameni în timp ce i se administra medicamentul. În acest timp, Tashi mârâia şi-şi arăta colţii la cel care-l persecuta, care apoi trebuia s-o şteargă repede din casă. Abia atunci puteam să-i dăm drumul câinelui, care o pornea ca din puşcă, adulmecând toată casa în căutarea bietului om. Dar

dacă părea destul de fioros, era datorită faptului că lătratul său,era mai grozav decât muşcătura: falca lui era atât de lăsată, încât nu putea de fapt să-şi înfigă colţii în nimic.

Când m-am mutat în Dharmsala, am mers cu un ofiţer de legătură al Guvernului Indian, Dl. Nair, şi cu un număr de gărzi din armata indiană. Am întemeiat o relaţie minunată cu dl. Nair, care s-a oferit să mă înveţe engleza. Realizând importanţa acestui lucru, aranjasem deja ca Tenzin Choegyal să fie trimis la North Point, o şcoală engleză din Darjeeling, şi am început şi eu să iau lecţii de engleză pe când eram în Mussoorie. Foarte generos, Guvernul indian mi-a trimis pe cineva care să-mi predea în mod sistematic limba, de două sau de trei ori pe săptămână. Dar pe atunci nu eram un elev prea silitor şi am găsit foarte repede nişte scuze ca să evit orele. Până atunci făcusem progrese mici. Mi-a plăcut să lucrez cu ofiţerul de legătură şi am avansat rapid datorită lecţiilor sale, deşi nu prea eram entuziasmat de grămada de teme scrise pe care mi-o dădea. Mi-a părut rău când a fost mutat în altă parte după doi ani.

Din acel moment, instruirea mea la engleză s-a realizat mai puţin oficial. Diverşi alţi oameni m-au ajutat, inclusiv nişte tibetani, dar mă îndoiesc că am ajuns să stăpânesc limba mai bine acum decât cu douăzeci şi cinci de ani în urmă. Mi se aminteşte acest lucru în mod dureros ori de câte ori călătoresc în

străinătate. De multe ori mi-e ruşine de gravele erori pe care le fac şi regret că nu am muncit mai mult când am avut ocazia.

În plus faţă de studiul limbii engleze în timpul acelor primi ani de trai în Dharmsala, m-am dedicat din nou studiului religios. Am început prin a relua un număr de texte tibetane pe care le-am citit când eram adolescent, în acelaşi timp, am învăţat împreună cu nişte învăţători spirituali de diferite tradiţii care luaseră şi ei calea exilului. Şi deşi realizarea *Bodhichitta* (aspiraţia de a atinge starea de Buddha în beneficiul tuturor fiinţelor vii) părea a fi la o lungă distanţă, acum nu mai trebuia să lucrez în mod obligatoriu, ceea ce mi se părea mai plăcut şi am început să mă pun serios pe treabă. Din nefericire, lipsa de timp a început să fie rapid un obstacol în^ acest domeniu. Dar pot să spun că, dacă am acumulat ceva în sfera spirituală, este direct proporţional cu efortul pe care am reuşit să-l depun.

La două săptămâni de la sosirea noastră în Dharmsala, am putut deja să dăm în primire un dispensar pentru copiii tibetani refugiaţi. Aceasta s-a realizat în incinta unei căsuţe abandonate care a fost închiriată pentru noi de Guvernul Indian pentru a oferi un acoperiş numărului crescând de orfani din rândul celor sosiţi. Dar ei trăiau în lux în comparaţie cu perioada următoare, întrucât spre sfârşitul anului numărul lor a crescut de zece ori, fără vreo perspectivă de a se opri. La un moment dat, 120 de copii locuiau într-o singură cameră. Dormeau cinci sau şase într-un pat, de-a curmezişul, ca să poată încăpea cu toţii, însă deşi condiţiile erau vitrege, nu puteam să-mi înfrâng bucuria de fiecare dată când mergeam în vizită la sora mea şi familia sa numeroasă. Pentru că, orfani cum erau, aceşti nevoiaşi erau atât de veseli şi râdeau atât de mult, încât păreau să facă haz de necaz.

Sora mea s-a dovedit a fi un lider excelent, care nu lăsa loc disperării. Era o femeie puternică şi destul de.severă, moştenind în întregime cumpătarea caracteristică familiei noastre. Sufleteşte, ea era o persoană foarte blândă şi cu un bun simţ al umorului. Ca simplă fată de la ţară, nu prea avea educaţie, iar o bună perioadă din copilărie şi-a petrecut-o ajutând-o pe mama în gospodărie, însă avea o capacitate extraordinară de a munci din greu. Aceasta, dublată de natura sa impetuasă, făcea din ea un lider excelent.

Totuşi, a reieşit în curând că nici noi, şi nici Guvernul Indian nu aveam resurse suficiente pentru a ne descurca cu toţi orfanii şi am ajuns la concluzia că era necesar să permitem să fie adoptaţi măcar o parte din ei de către familii din străinătate, dacă acest lucru era posibil. Astfel că am contactat un prieten elveţian, Dr. Aeschmann, rugându-l să aibă în vedere această posibilitate. Elveţia mi se părea un loc ideal, dat fiind faptul că este o ţară mică, cu posibilităţi excelente de comunicare şi, în plus, cu munţi care le-ar reaminti de patrie.

Guvernul elveţian a fost de acord de la bun început şi a spus că era dispus să preia 200 de copii imediat. Ba mai mult, a acceptat să ia măsuri

pentru a se asigura ca, chiar dacă aceştia urmau să fie adoptaţi de familii simple de elveţieni, să aibă ocazia pe cât posibil să-şi conserve propria lor cultură şi identitate tibetană.

Acest prim grup de copii a fost urmat de altele, iar apoi a existat şi o schemă nu numai pentru studenţi pentru a studia în Elveţia, dar şi pentru o stabilire a unui număr de 1000 de refugiaţi adulţi. Pe măsură ce situaţia noastră s-a îmbunătăţit nu a mai fost nevoie să solicităm ajutorul şi generozitatea naţiunii elveţiene. Dar le rămân în continuare extrem de recunoscător pentru tot ceea ce au întreprins pentru poporul meu.

La scurt timp după ce am ajuns în Dharmsala, am luat contact personal cu unii membri ai Comisiei Internaţionale de Jurişti, ai căror activitate ne-a încurajat atât de mult. Ei m-au invitat să depun mărturie la Comitetul de

100.000 DE REFUGIAŢI 177

Anchetă Juri di că al Comisiei, lucru pe care l-amşi făcut. Rezultatele acestor investigaţii au fost publicate la Geneva în timpul lunii august 1960. Încă o dată, juriştii au apărat în totalitate punctul de vedere al Tibetului: China, menţiona raportul, violase şaisprezece articole ale Declaraţiei Universale asupra Drepturilor Omului şi se făcea vinovată de genocid în Tibet. Au dat totodată detalii despre unele din atrocităţile pe care deja le-am menţionat

Din punct de vedere practic, am învăţat un lucru folositor din discuţiile mele cu Comisia. Unul dintre membrii săi, cred că era englez, m-a întrebat dacă aveam pe cineva care urmărea transmisiile radio ale Beijingului. Nu, i-am răspuns, nu aveam. Fusese puţin şocat de acest lucru şi mi-a explicat în detaliu necesitatea de a asculta cu atenţie ce spuneau. Era o observaţie la adresa simplităţii noastre, faptul că nu ne-a trecut prin minte acest lucru, în ceea ce ne privea, Radio Beijing nu făcea altceva decât să răspândească minciuni şi să facă propagandă. Nu vedeam valoarea faptului de a-l asculta pentru a înţelege ce le mai trecea chinezilor prin minte. Totuşi am prins logica acestui lucru şi am instruit imediat *Kashâg-ul* să organizeze o echipă de ascultare - ai căror succesori continuă această activitate până în ziua de azi.

Pe tot parcursul anului 1960 am continuat să reformez Administraţia Tibetană, şi împreună cu *Kashag-ul* şi încă alte câteva persoane, am început dificilul proces de democratizare totală. Pe 2 septembrie am inaugurat Comisia Drepturilor Poporului Tibetan. Membrii acestei organizaţii, cel mai înalt corp legislativ al Guvernului, era ales în mod liber din rândul reprezentanţilor celor trei regiuni ale Tibetului: U-Tsang, Amdo şi Kham. Fiecare dintre tradiţiile principale ale Buddhismului tibetan îşi avea locurile sale. Ulterior au fost incluşi şi practicanţii religiei Bon. Comisia, cunoscută acum sub denumirea de Adunarea Deputaţilor Poporului Tibetan, sau *Bhoe Mimang Chetui Lhenkhang*, funcţionează mai degrabă ca un parlament. Membrii săi se întâlnesc pentru discuţii o dată pe lună cu *Kashag-u* şi cu secretariatele diverselor Departamente, sau *Lhenkhang*-uri. În ocazii deosebite, se întruneşte cu

Comitetul Naţional Director, sau Gyun/e, care este format din şefii departmentelor şi membrii *Kashag-ului* (ai căror membri nu mai sunt obligat să-i aleg eu). Tot ceea ce se votează de către Deputaţii Poporului trebuie pus în practică în conformitate.

Pentru început, aceste noi schimbări nu erau satisfăcătoare, întrucât schimbările erau atât de radicale pentru tibetani, unii oameni au afirmat că Guvernul din Dharmsala practica un *adevărat* Comunism! După trei decenii, încă ne mai confruntăm cu multe probleme, dar lucrurile sunt în transformare şi îmbunătăţire tot timpul. Desigur, că suntem cu mult înaintea fraţilor şi surorilor din China, care ar putea învăţa multe de la noi. La vremea când scriu aceste rânduri, Guvernul Tibetan din Exil se află în procesul. de a implementa noi măsuri pentru a continua promovarea democraţiei.

Unele dintre oficialităţile mai în vârstă care au luat calea exilului, au acceptat cu greu aceste schimbări la început. Dar, per total, au înţeles nevoia unor reforme ale sistemului nostru şi au lucrat din greu, cu entuziasm, pentru a le realiza. Mă gândesc mereu cu afecţiune la ei. În primii ani, deşi fusesem capabil să trăiesc într-un oarecare grad de confort, acelaşi lucru fusese valabil fără discuţie şi pentru majoritatea oficialităţilor din guvern. Mulţi dintre ei, chiar şi oameni foarte avansaţi în vârstă, erau acum obligaţi să trăiască în condiţii foarte precare - unii adăpostindu-se prin staule, spre exemplu. Dar ei făceau totul cu voioşie, fără să se plângă, deşi au trăit în majoritatea timpului extrem de bine în Tibet. Şi chiar dacă unii, datorită conservatorismului lor, nu aprobau în sufletele lor direcţia în care îi îndreptam, fiecare dintre ei a contribuit cu ceva în timpul acelor zile întunecate, întâmpinau dificultăţile de care ne loveam cu mare bucurie şi hotărâre, întreprinzând tot ce le stătea în puteri să reclădească vieţile zdruncinate ale oamenilor noştri, fără să se gândească nici o secundă la avantaje personale. Salariile lor în acele zile nu depăşeau 75 de rupii sau 3 lire pe lună, deşi s-ar fi putut descurca mai bine în altă parte, mulţumită educaţiei lor.

Nu pot spune însă că problema administrării din acea perioadă era uşoară. Evident că au existat câteva disensiuni între oameni şi un număr considerabil de mici gâlcevi. Acest lucru ţine de natura umană. Dar în totalitate, fiecare şi-a canalizat energia cu entuziasm şi altruism pentru binele celorlalţi.

O altă preocupare importantă a mea de la bun început era conservarea şi continuarea religiei tibetane. Fără ea, ştiam că izvorul nesecat al culturii noastre va fi stopat. Iniţial, Guvernul Indiei acceptase ca o comunitate scolastică de 300 de călugări să fie amplasată într-o fostă tabără de prizonieri de la Buxa Duar, lângă graniţa cu Bhutanul, Dar, explicându-le faptul că Buddhismul se bazează pe un nivel ridicat de şcolarizare, am reuşit ulterior să-i convingem să crească sumele alocate pentru un număr de l.500 ce cuprindea toate tradiţiile. Această cifră îi reprezenta pe cei mai tineri şi capabili dintre cei

6.000 de călugări care au luat calea exilului, şi învăţătorii cu experienţă care au supravieţuit.

Din păcate, condiţiile de la Buxa Duar au rămas foarte slabe. Climatul

de acolo era neobişnuit de călduros şi umed, iar bolile proliferau. Aceste probleme erau exacerbate de faptul că raţiile de mâncare erau aduse de la distanţe mari. Când soseau, de cele mai multe ori erau într-o stare foarte proastă, în câteva luni, câteva sute dintre aceşti călugări au căpătat tuberculoză. Şi cu toate acestea, ei munceau şi studiau intens până când puteau fi mutaţi. Spre regretul meu, nu am putut să vizitez locul, dar pe parcurs, am încercat să-i susţin prin scrisori şi mesaje înregistrate. Evident că acestea i-au răsplătit într-o anumită măsură, deşi tabăra nu a reuşit să învingă niciodată teribilele probleme cu care se confrunta, supravieţuitorii devenind nucleul unei comunităţi monastice viguroase.

Cu siguranţă, că una dintre cele mai mari dificultăţi pe care le-am întâmpinat în timpul acelor primi ani a fost lipsa de fonduri. Aceasta nu a constituit o problemă în ceea ce privea programele noastre educaţionale şi locative, mulţumită imensei generozităţi a Guvernului Indian şi a diverselor agenţii voluntare din străinătate, care au subvenţionat multe proiecte. Dar simţeam că nu era cazul să căutăm asistenţă pentru problemele ce ţineau de Administraţie. Mica sumă de cotizaţie adunată prin introducerea unei taxe voluntare de 2 rupii de persoană pe lună, combinată cu un impozit benevol pe venit de doi la sută pentru muncitorii salariaţi, nu ne ajungea prea mult. Oricum, aveam un colac de salvare sub forma unui tezaur, pe care Kenrap Tenzin îl depozitase în 1950 în eventualitatea unei.astfel de turnuri. Era încă acolo.

La început am intenţionat să vând tezaurul direct Guvernului Indian, un plan propus de însuşi Nehru. Dar consilierii mei au susţinut neînduplecaţi ideea de a-l scoate pe piaţă. Erau convinşi că puteam obţine mai mult pe el în felul acesta. Astfel că a fost trimis la Calcutta, unde s-a vândut contra a ceea ce mi s-a părut a fi o sumă imensă - echivalentul a 8 milioane dolari.

Aceşti bani au fost investiţi într-o serie de întreprinderi. Printre proiectele garantate de rulare a fondurilor, se afla o fabrică pentru realizarea unor ţevi din fier şi o afacere în legătură cu o moară de hârtie. Din nefericire, la scurt timp, fiecare dintre aceste tentative *de* a rula capitalul nostru preţios în favoarea noastră a eşuat. Am fost induşi în eroare de un număr de oameni care au dorit chipurile să ne ajute. Se pare că erau mai mult interesaţi în a se ajuta pe ei înşişi, astfel că am pierdut majoritatea fondurilor. Perspicacitatea lui *Chikyab Kenpo* s-a dovedit a fi irosită în van.

Mai puţin de o optime din capitalul iniţial a fost recuperat pentru a forma ceea ce ulterior s-a numit Creditul pentru Caritate al Sfinţiei Sale Dalai Lama, care a fost înfiinţat în 1964. Oricum, dacă există un grăunte de amărăciune în

această poveste, eu nu regret prea mult turnura pe care au luat-o evenimentele. Privind în.urmă, este clar că tezaurul aparţinea întregului popor tibetan, nu numai celor care se refugiaseră în exil. De aceea, nu avusesem dreptul exclusiv asupra lui, nu avusesem dreptul *Karmic*. Mi-am amintit de un exemplu relatat de Ling Rinpoche care şi-a lăsat acolo ceasul favorit în seara în care părăsisem Lhasa. El a simţit că plecând în exil, îşi pierduse dreptul asupra sa. Acum realizez că aceasta era o viziune corectă.

În ceea ce priveşte bugetul personal, în timp ce pe vremuri existau două birouri care se ocupau de problemele financiare ale lui Dalai Lama, din 1959 există unul singur. Acesta este Biroul Personal, care *se* ocupă de toate veniturile şi cheltuielile mele, inclusiv de drepturile mele băneşti, care sunt plătite sub forma unui salariu de către Guvernul Indian la o rată (fixă) de 20 de rupii pe zi: ceva mai mult de un dolar, mult mai puţin de o liră. Teoretic, îmi ajunge pentru mâncare şi îmbrăcăminte. Şi la fel ca şi în vremurile anterioare, eu nu am nimic de-a face cu banii, ceea ce este tocmai bine, întrucât sunt o fire altruistă, deşi în timpul copilăriei ştiu că puteam fi foarte zgârcit chiar la sume mici. Totuşi, sunt capabil să îndrum modul în care să fie folosite sumele pe care le primesc personal (de exemplu banii de la Premiul Nobel pentru pace).

În timpul acelei prime veri în Dharmsala am găsit puţin timp pentru relaxare şi ne-am apucat să jucăm badminton aproape în fiecare seară. (De multe ori nu purtam roba de călugăr.) Apoi, în timpul iernii, care a fost foarte aspră, ne-am distrat jucându-ne în zăpadă, în ciuda vârstei, sora mea mai mare şi mama erau nişte tovarăşe entuziaste în bombardamenele cu bulgări de zăpadă.

O formă de recreere mai serioasă o constituiau plimbările din împrejurimile lui Dhauladar Range, al cărui munte de cea mai mare înălţime atinge peste şaptesprezece mii de picioare. Mi-au plăcut întotdeauna munţii. Odată, am urcat la o mare înălţime cu un grup format din garda mea personală, în vârf, când eram cu toţii extrem de obosiţi, am sugerat să ne oprim pentru a ne trage sufletul câteva clipe, în timp ce şedeam cu răsuflarea tăiată, admirând priveliştea minunată, am observat că eram supravegheaţi de la distanţă de unul dintre locuitorii din zonă: un om scund, cu pielea tuciurie, cu înfăţişare vicleană. Stătuse holbându-se la noi câteva minute, apoi s-a aşezat brusc pe ceva ce părea o bucată de lemn şi şi-a dat drumul cu o viteză mare pe versantul muntelui. Am privit fascinat

100.000 DE REFUGIAŢI

cum dispărea ca o urmă în adâncimea de mii de picioare. Am sugerat să încercăm şi noi această metodă de coborâre.

Cineva a scos o frânghie şi ne-am legat cu ea toţi zece. Apoi am procedat şi noi cum procedase tăcutul nostru prieten şi ne-am aşezat fie pe bucăţi de lemn, fie pe pietre netede şi ne-am avântat în josul pantei. A fost foarte nostim, deşi destul de periculos. Au apărut multe cucuie şi vânătăi în urma izbiturilor

pe care le-am tras unii altora pe fondul zăpezii ce curgea după noi. Noroc că nu a fost rănit nimeni, dar după acestea am observat o oarecare rezervă din partea multora dintre servitorii mei, ca să se avânte în afara perimetrului taberei. Garda mea personală - în mod special -manifesta o mare ezitare ori de câte ori mai anunţam câte o expediţie.

O altă activitate din timpul liber din perioada aceasta o constituia munca mea cu David Howarth, un scriitor englez, asupra unei cărţi, *Pământul Meu şi Oamenii Mei*, în care am dat primele detalii despre viaţa mea.

În 1961, Guvernul a publicat un sinoptic al Proiectului Constituţiei Tibetului. Toţi membrii populaţiei tibetane au fost invitaţi să comenteze sau să critice documentul. Şi au fost destule de felul acesta. Majoritatea se refereau la importanta clauză cu privire la funcţia lui Dalai Lama, Ca un mijloc principal de a oficializa trecerea de la teocratic la o democraţie completă, m-am îngrijit ca Adunarea Naţională să poată beneficia de această funcţie dacă obţinea o majoritate de două treimi. Din păcate, ideea că Dalai Lama putea fi destituit i-a uimit pe mulţi tibetani. A trebuit să le explic că democraţia respectă foarte mult principiile Buddhiste, întrucâtva autocratic poate, şi am insistat ca această clauză să fie admisă.

În timpul primelor luni ale anului, în plus faţă de vizitele repetate la brigăzile de constructori de drumuri, am realizat şi o primă vizită la noua aşezare de la Bylakuppe. La sosire, am găsit locuitorii foarte bronzaţi şi slăbiţi. Am înţeles imediat de ce erau ei atât de pesimişti. Tabăra nu era dotată cu nimic altceva, decât câteva corturi amplasate la o margine de pădure şi, deşi peisajul era la fel de minunat cum ni-l aminteam de pe vremea pelerinajului, pământul în sine nu părea a promite prea multe. Şi pe deasupra, căldura emanată de la arderea smoalei, combinată cu cea de la soare, era aproape insuportabilă.

Locuitorii îmi făcuseră un cort special pentru mine, cu pereţi din bambus şi un acoperiş din *pânză*, însă, deşi era foarte bine realizat, nu izola deloc de praful teribil care se isca în procesul de degajare a drumului, în fiecare zi, un nor dens de fum şi funingine ploua deasupra întregii regiuni. Noaptea se aşeza uşor, penetrând în orice mică deschizătură, astfel că de dimineaţă te trezeai acoperit cu un strat fin de pudră. Datorită acestor condiţii, moralul era scăzut. Şi totuşi nu prea îmi mai rămânea mare lucru de făcut, decât să le dau toate încurajările acestor pionieri. Le-am spus că nu trebuie să renunţăm să sperăm şi i-am asigurat, crezând cu tărie în forţele mele, că cu timpul vom fi din nou prosperi. Le-am promis că vom învinge. Din fericire, ei au crezut fiecare cuvânt pe care l-am rostit şi încet şi sigur situaţia lor s-a schimbat.

Mulţumită generozităţii câtorva state indiene, am putut, la începutul anilor '60, să întemeiem peste douăzeci de aşezări, luându-i treptat pe oamenii de la construcţia drumurilor, astfel încât astăzi sunt doar câteva sute din totalul

de peste 100.000 de refugiaţi care îşi câştigă traiul în tabere de construcţii. Iar acum fac acest lucru de bună voie.

Întrucât aproape jumătate din terenurile care ne-au fost cedate erau situate în sudul Indiei, unde clima era mult mai călduroasă decât în nord, am menţionat ca pentru început să fie trimişi acolo doar cei cu o rezistenţă bună. Totuşi, mortalitatea prin insolaţie şi epuizare de căldură era uneori atât de ridicată, încât mă miram dacă am făcut bine acceptând zona de la tropice. Da, eram sigur că în cele din urmă poporul meu va învăţa să se adapteze. Tot astfel cum ei aveau încredere în mine, aveam şi eu în ei.

Adesea trebuia să-i consolez pe refugiaţi în amărăciunea lor când mergeam în vizită la tabere. Gândul de a fi atât de departe de casă şi fără perspectiva de a vedea gheaţă sau zăpadă, nemaivorbind de munţii noştri dragi, era greu de suportat pentru ei. Am încercat să le întorc gândurile de la trecut, în schimb, le-am spus că viitorul Tibetului depinde de noi, refugiaţii. Dacă vroiam să ne conservăm cultura şi modul de viaţă, singurul lucru prin care le puteam realiza era întemeierea unor comunităţi puternice. Am mai vorbit şi despre importanţa educaţiei şi chiar despre semnificaţia instituţiei căsătoriei. Deşi nu era un sfat pe care să-l dea un călugăr, le-am sugerat femeilor ca pe cât posibil, să se căsătorească tot cu tibetani, astfel încât copiii pe care-i vor aduce pe lume să fie tot tibetani.

Majoritatea aşezărilor au fost începute între anii 1960 şi 1965. I-am vizitat pe toţi cât de des am putut în această perioadă. Deşi nu am întreţinut niciodată gânduri de eşec, au fost momente când problemele noastre păreau imposibil de redresat, în statele Bandhara şi Maharashtra, spre exemplu, primul grup s-a stabilit în primăvară, exact înainte de a începe sezonul călduros, în câteva săptămâni, o sută (adică o cincime) din ei au murit de căldură. Când i-am vizitat pentru prima oară, ei au venit la mine cu lacrimi în ochi şi m-au implorat să-i transfer într-un loc mai răcoros, Nu

100.000 DE REFUGIAŢI 183

am putut face nimic altceva decât să le explic că sosirea lor a fost defectuos programată, dar că ceea ce fusese mai rău trecuse cu siguranţă. Astfel că trebuiau să preia modul de viaţă al nativilor şi să vadă cum se puteau adapta mai bine. I-am îndemnat să încerce acest lucru încă un an. Dacă nu reuşeau să se descurce cu bine până în iarna următoare, le-am promis că îi voi muta.

După cum a reieşit, situaţia s-a redresat ulterior. Dousăprezece luni mai târziu, m-am reîntors la ei §i i-am găsit pe locuitori prosperi. „Deci n-aţi murit cu toţii!” am spus când i-am întâlnit pe şefii taberei. Ei au râs şi au răspuns că totul s-a petrecut exact cum am prevăzut eu. Oricum, trebuie să adaug că, deşi această comunitate a avut în mod deosebit succes, datorită căldurii nu s-au putut atrage mai mult de 700 de locuitori. Ca şi la Bylakuppe, ni s-au alocat 3.000 de acri de pământ, rezervându-se câte un acru de locuitor, însă datorită

numărului redus al celor sosiţi, am împărţit şi restul de 2.300 de acri unor alte categorii de refugiaţi, deşi nici aceştia nu au rămas pentru mult timp,

Una dintre marile dificultăţi ale programului de reamplasare a taberelor era aceea că în timp ce noi eram capabili să prevedem multe obstacole înainte de a apărea, mai existau şi unele care ne luau complet prin surprindere, într-un loc, spre exemplu, s-au produs mari dificultăţi în urma distrugerii culturilor de către elefanţi şi porci mistreţi. Nu numai că distrugeau recolta, dar câteodată, loviţi parcă de streche, dărâmau multe colibe, omorând chiar şi oameni.

Îmi amintesc de un bătrân lama care trăia acolo şi care m-a rugat să mă rog pentru protecţia sa, folosind termenul sanscrit de *bathi* ce desemna elefantul. Aceasta înseamnă *ad hteram* creatură îndrăgită şi se referă la elefantul mitologic care simbolizează mila. Ştiam foarte bine ce vroia, dar am fost foarte surprins să aud cuvântul folosit în acest sens. Bănuiesc că§ respectivul călugăr se aştepta ca elefanţii adevăraţi să fie animale milostive.

Mulţi ani mai târziu, în timpul unei vizite în Elveţia, inspectam o fermă, unde mi se arătau nişte garduri electrice. Spre marea surprindere a ghidului meu, l-am întrebat dacă credea că poate împiedica şi pătrunderea elefanţilor. A răspuns că dacă voltajul era fixat la o intensitate destul de mare, nu vedea de ce nu s-ar fi putut. Astfel că am aranjat să fie trimisă o asemenea instalaţie şi la aşezarea în cauză.

Nu toate problemele erau însă de ordin practic. Uneori, cultura noastră ne împiedica mult pe noi, tibetanii, să ne adaptăm la noile condiţii. Cu ocazia primei vizite la Bylakuppe, îmi amintesc foarte bine că locuitorii erau îngrijoraţi de faptul că, dând foc terenului pentru a-l curăţa, cauzau moartea a nenumărate creaturi şi insecte. Pentru Buddhişti, aceasta era un lucru îngrozitor, întrucât noi considerăm că toate formele de viaţă, nu numai cea umană, sunt sacre. Unii dintre refugiaţi au venit chiar la mine ca să-mi sugereze să înceteze aceste proceduri.

Câteva dintre proiectele lansate cu asistenţa agenţiilor de întrajutorare de peste ocean au eşuat din motive similare. Spre exemplu, toate tentativele de a înfiinţa ferme de păsări şi de porci s-au soldat cu un eşec. Chiar şi în condiţiile precare în care se” aflau, tibetanii s-au opus să fie implicaţi în producţia animalieră destinată alimentaţiei. Acest lucru a dat naştere la un anumit sarcasm din partea unor străini, care au evidenţiat anomalia dintre disponibilitatea tibetanilor de a consuma carne şi reticienţa lor în a şi-o produce.

Afirmând acestea, majoritatea proiectelor realizate cu ajutorul acestor organizaţii au reuşit foarte bine iar prietenii noştri s-au bucurat nespus de rezultatele pozitive care s-au obţinut.

, Aceste experienţe de sprijinire, realizate în mod liber de oameni din state avansate industrial, mi-au confirmat credinţa mea fundamentală în ceea ce eu numesc Responsabilitate Universală. Mi se pare a fi cheia dezvoltării

umane. Fără un astfel de sentiment în lume, de Responsabilitate Universală, nu poate exista decât o dezvoltare inegală. Cu cât *realizează*. mai mult oamenii că noi nu trăim pe această planetă în izolare - că în cele din urmă suntem cu toţii fraţi şi surori, - cu atât este mai posibil progresul omenirii în întregime, şi nu numai al unei singure părţi.

Unii oameni care au venit din alte continente şi şi-au închinat viaţa refugiaţilor, au ieşit în evidenţă. Unul dintre aceştia a fost Maurice Friedmann, un evreu din Polonia. L-am întâlnit prima oară în 1956, împreună cu Urna Devi, o prietenă de-a sa, pictoriţă, tot poloneză. Ei s-au stabilit împreună (în mod independent) pe subcontinent pentru a studia modul de viaţă indian. Când ne-am refugiat, ei au fost printre primii oameni care şi-au oferit ajutorul.

Friedmann, care este destul de avansat în vârstă la această oră, avea o stare fizică deficitară. Era adus de spate şi purta ochelari cu lentile groase care trădau slaba sa vedere, deşi avea cei mai senini ochi albaştri şi o minte extrem de ascuţită. Putea deveni chiar exasperant uneori: pleda cu încăpăţânare în favoarea unor proiecte care erau imposibile. Dar în general, sfaturile pe care le dădea, în special în privinţa amplasării caselor de copii, erau de nepreţuit. Urna Devi, care era înclinată mai mult spre

latura spirituală, dar cam de aceeaşi vârstă, şi-a consacrat şi ea întreaga viaţă muncind în folosul poporului meu.

Un alt personaj important a fost Dl. Luthi, care lucra pentru Crucea Roşie din Elveţia. Pa/a („tată” în tibetană), cum era cunoscut, era un om cu un zel şi o energie imense, un organizator adevărat, care hăituia oamenii din subordinea sa foarte tare. Tibetanii, care din obişnuinţă abordau totul pe îndelete, îl găseau destul de dificil şi ştiu că au fost o serie de vociferări cu privire la metodele sale, dar în realitate era îndrăgit de toţi. Îl păstrez în memorie, la fel ca şi pe ceilalţi asemeni lui, care au muncit din greu şi cu atâta altruism pentru poporul meu.

Pentru noi, refugiaţii tibetani, un eveniment semnificativ de la începutul anilor '60 l-ă constituit războiul Chino-indian din 1962. Desigur, că am fost extrem de trist când a început lupta, dar era o tristeţe cu o nuanţă de teamă. La acea vreme, procesul de organizare al taberelor era încă în faza pa timpurie. Multe dintre taberele de construcţie a drumurilor erau situate primejdios de aproape de locul unde se desfăşurau luptele, în Ladakh şi NEFA, cu rezultatul unei retrageri forţate înspre noi. Astfel, unii dintre oamenii mei au devenit a doua oară refugiaţi. Ceea ce făcea întreaga experienţă şi mai tristă pentru noi, era imaginea salvatorilor noştri, indienii, fiind umiliţi de soldaţii chinezi care staţionau pe teritoriul Tibetului.

Noroc că a fost un război scurt, deşi la sfârşitul acestuia au fost multe vicitrne de ambele părţi, fără nici un câştig pentru nici una dintre ele. Reflectând asupra politicii sale faţă de China, Nehru a fost obligat să constate

faptul că trăise „făeându-şi iluzii deşarte”, Toată viaţa sa visase o Asie Liberă, în care fiecare ţară să coexiste în armonie. Acum Panch Sheel s-a dovedit a fi un vas părăsit la mai puţin de zece ani de la semnare şi în ciuda a tot ceea ce a întreprins acest om de omenie ca să-l respecte.

Am rămas în legătură cu Pandit Nehru până în clipa morţii sale, în 1964. - El însuşi a continuat să se intereseze îndeaproape de angajamentele făcute faţă de refugiaţii tibetani, în special faţă de copii, a căror educaţie el a considerat-o a fi de cea mai mare importanţă. Mulţi afirmă că războiul chino-indian i-a distrus echilibnil interior. Cred că au dreptate. L-am văzut pentru ultima oară în luna mai a acelui an. De când am intrat în cameră, am realizat că era într-o stare de profund şoc mental. Suferise de curând un atac vascular şi era foarte slăbit şi tras la faţă, proptit cu perne sub fiecare braţ ca să poată sta vertical în fotoliu. Am observat la el atât semne evidente de suferinţă fizică acută, precum şi urme de intensă încordare psihică.

Întâlnirea noastră a fost scurtă, iar eu am plecat cu inima grea.

În aceeaşi zi a plecat spre Dehra Dun, iar eu m-am dus la aeroport să-mi iau la revedere de la el. Când am ajuns acolo, s-a nimerit s-o văd pe Indira Gandhi, fiica sa, pe care ajunsesem s-o cunosc destul de bine de când o văzusem prima oară, însoţindu-l pe tatăl său la Beijing, în 1954 (la început am avut impresia că era soţia lui). I-am spus cât de mult regretam că-l găseam pe tatăl ei cu o sănătate atât de şubredă. Am continuat prin a-i spune că mă temeam să nu fie ultima oară când îl vedeam.

Şi, după cum au evoluat lucrurile, se pare că avusesem dreptate, pentru că în mai puţin de o săptămână - a murit. Din nefericire, nu am putut să particip la incinerare, în schimb, am fost de faţă la răspândirea cenuşei la confluenţa celor trei râuri în Allahabad. Aceasta a fost o mare onoare pentru mine, întrucât m-a făcut să mă simt apropiat familiei. Unul dintre membrii pe care i-am văzut acolo, a fost Indira. La un oarecare timp după ceremonie, ea s-a apropiat de mine şi, privindu-mă drept în ochi, mi-a spus: „Tu ştiai”.

CAPITOLUL ZECE

Un lup în mantie de călugăr

TSERING DOLMA a murit şi ea tot în 1964. Sarcinile ei au fost preluate de Jetsun Perna, sora noastră mai mică, ce dovedise un curaj şi o hotărâre similare. Astăzi grădiniţa se dezvoltă alături de Satul de Copii Tibetani (SCT) din Dharmsala.

SCT, care are multe filiale în toate aşezările, adăposteşte şi educă astăzi mai mult de şase mii de copii în total, dintre care în jur de o mie cinci sute în Dharmsala. Deşi majoritatea fondurilor iniţiale au fost alocate de ' Guvernul Indian, o mare parte a cheltuielilor sunt suportate acum de societatea de caritate SOS Internaţional. După treizeci de ani de eforturi în domeniul educaţiei, este plăcut sărezi rezultatele, în prezent, mai mult de două mii de copii refugiaţi au absolvit fatuităţi - majoritatea în India, dar un număr destul de

mare şi în Vest. În tot acest răstimp m-am interesat îndeaproape de programul nostru educaţional, atent mereu la remarca lui Nehru despre copii ca fiind cea mai preţioasă resursă a noastră.

În acele zile de început, şcolile de acum nu erau nimic altceva decât nişte clădiri devastate, unde profesorii indieni instruiau diverse grupuri de copii. Acum, avem un număr suficient de personal tibetan calificat. Dar mai este implicat şi un număr considerabil de educatori indieni. Faţă de aceşti bărbaţi şi femei, precum şi faţă de precedesorii lor, doresc să-mi exprim cele mai adânci mulţumiri. Nu pot să-mi exprim în mod adecvat sentimentele de gratitudine pe care le nutresc faţă de cei mulţi care şi-au închinat în mod voluntar o mare parte din viaţa lor ca să-i ajute pe oamenii mei, adesea în condiţii extrem de precare şi în zone îndepărtate.

Latura negativă a lucrurilor, constă însă în faptul că mulţi copii, din nefericire, nu îşi termină studiile, în special fetele. Aceasta se datorează în unele cazuri propriei lor voinţe, dar alteori - sărăciei părinţilor lor. De câte ori am ocazia, şi este cazul, le spun părinţilor că au o mare responsabilitate pentru a nu folosi mânuţele copiilor lor în folosul lor de scurtă durată. Astfel, exista pericolul de a crea copii semi-educaţi, care vor avea ocazii prielnice în viaţă dar, din lipsa educaţiei, nu vor fi în stare să se şi folosească de ele. Acest fapt poate da naştere la insatisfacţii şi chiar lăcomie.

Persoana care i-a succedat lui Pandit Nehru ca Prim Ministru al Indiei a fost Lai Bahadur Shastri. În ciuda faptului că era la putere de mai puţin de trei ani, l-am întâlnit de mai multe ori şi am ajuns să-l respect foarte mult. Ca şi Nehru înaintea sa, Shastri era un mare prieten al refugiaţilor tibetani. Chiar mai,mult decât Nehru, era chiar şi un aliat politic.

În toamna anului 1965, problema Tibetului a fost discutată încă o dată la Naţiunile Unife, mulţumită unui proiect de rezoluţie pus în discuţie de

Thailanda, Filipine, Malta, Irlanda, Malaezia, Nicaragua şi El Salvador. Cu această ocazie, India, la insistanţa lui Shastri, a votat în favoarea Tibetului, în timpul ocupării acestei funcţii, părea că noul Guvern indian ar putea chiar să recunoască Guvernul Tibetan din Exil Dar din păcate, Primul

Ministru nu a mai trăit mult timp. În acest răstimp, India a mai intrat într-un nou război, dar de data aceasta cu Pakistanul. Războiul a izbucnit la l septembrie 196$. '

Întrucât Dharmsala se află situată la. mai puţin de o sută de mile de graniţa indo-pakistaneză, am putut să yăd *la* prima mână efectele tragice ale bătăliei. La scurt timp după începerea luptelor, am plecat într-una din incursiunile mele la aşezările din sud. Era noapte şi se instituise un camuflaj total. Am fost obligaţi să conducem cele trei ore până la gara Pathankot fără faruri. Singurul trafic de pe şosea era cel militar şi îmi amintesc că mă gândeam la faptul că era o stare tristă de lucruri,«atunci când populaţia de rând era obligată să se ascundă iar „forţele de apărare” erau chemate în prima

linie. Desigur, că în realitate acestea erau constituite tot din oameni - fiinţe ca şi mine.

Când am ajuns în cele din urmă la staţie, după o călătorie dificilă, puteam auzi bombardamentele de la aeroportul Pathankot care se afla în apropiere: La un moment dat am auzit avioane şuierând deasupra noastră iar apoi, câteva momente mai târziu, am zărit'traseele luminoase ale trasoarelor anti-aeriene *ce se* pierdeau în cer. Zgomotul era înfricoşător şi eu eram destul de speriat, deşi mă bucur să pot spune că nu eram singurul. Nu am fost niciodată într-un tren care a plecat dintr-o staţie cu o astfel de viteză ca al nostru în noaptea aceea!

La sosirea în sud,' m-am dus mai întâi la Bylakuppe, unde am văzut

prima aşezare a refugiaţilor, ajungând acolo pe 10 septembrie. Până la acea oră era căminul a mai mult de 3-200 de locuitori. Aveau totodată case construite, fiecare clădire ridicată din cărămidă şi cu acoperiş din ţiglă autohtonă, iar lucrul la forarea puţurilor şi tăierea copacilor se încheiase. Conform planului iniţial, lucrările agricole începeau acum cu elan. Fiecare persoană primise titlul de proprietate nominalizat pe suprafaţa de un acru de pământ, deşi în realitate era prelucrat în comun, cu o mică proporţie păstrată pentru grădini personale care produceau fructe de sezon şi legume. Culturile principale urmau să fie orezul, porumbul şi *răgi* (mei). Am fost foarte fericit să văd un astfel de progres. Mi-a confirmat credinţa în forţa imensă a gândului pozitiv, atunci când acesta este cuplat cu o mare hotărâre.

În general, am găsit situaţia îmbunătăţită în mod considerabil. Nu mai trebuia să mă confrunt cu oameni care se aflau la marginea disperării. Şi nici eu nu mai trebuia să fac promisiuni de prosperitate ulterioară, pe care eu însumi le găseam greu de crezut. Dar deşi existau semne ale faptului că tenacitatea lor îşi spunea cuvântul, viaţa locuitorilor continua să fie extrem de dificilă.

În primele zile de realizare a programului de aşezăminte a Guvernului Indian, noi am sperat ca în decurs de cinci ani refugiaţii să-ji poată realiza singuri cele necesare. După aceştia urma ca tibetanii să înceapă să contribuie la economia Indiei prin colectarea surplusului agricol, care urma apoi să fie vândut. Totuşi optimismul nostru a uitat în totalitate să recunoască faptul că forţa de muncă era complet necalificată. Puţini dintre cei care lucrau pământul aveau vreo idee despre agricultură. Foşti comercianţi, călugări, soldaţi, nomazi şi simpli săteni care nu ştiau mai nimic, erau adunaţi în această muncă, fără discriminare. Şi, desigur, agricultura la tropicele indian era foarte diferită de cea de la marile altitudini ale Tibetului. Deci chiar şi cei care cunoşteau câte ceva în acest domeniu au fost nevoiţi să înveţe metode noi, de la lucrul cu boi, la întreţinerea tractoarelor. Astfel, chiar şi după aproape cinci ani, condiţiile din tabere erau încă foarte primitive.

Şi totuşi, privind retrospectiv, văd că într-un fel, mijlocul deceniului al şaselea a constituit un punct foite în programul de aşezăminte: majoritatea lucrărilor de asanare fuseseră realizate, o mare parte a refugiaţilor aveau acces la o îngrijire medicală de bază, prin amabilitatea Crucii Roşii Internaţionale şi a altora - iar utilajele agricole erau destul de noi, în timp ce astăzi sunt deja vechi şi au urgentă nevoie de înnoiri.

Cu această ocazie, în 1965 am rămas pentru o săptămână sau zece zile r la Bylakuppe după care am profitat de ocazie să vizitez p*5 drum Mysore, Ootamacund şi Madras, înainte de a merge la Trivandrum, capitala Keralei, statul cu nivelul cultural cel mai ridicat. Am fost invitat să locuiesc în casa Guvernatorului, în cele din urmă, şederea mea s-a prelungit câteva săptămâni datorită războiului din nord, care continua să se arate destul *de* periculos; două bombe căzuseră deja la Dharmsala. Oricum, timpul nu fusese irosit.

S-a nimerit ca încăperea din Rajbhavan în care stătearf eu, reşedinţa Guvernatorului, să dea direct spre dosul bucătăriei, într-o 2' am zărit din întâmplare operaţia de tăiere a unui pui, care a fost servit apoi la prânz; întrucât avea gâtul răsucit, m-am gândit câtă suferinţă îndurase biata creatură. Realizarea acestui lucru m-a umplut de mustrări §' am decis că sosise timpul să devin vegetarian. După cum am mai menţionat, tibetanii nu sunt vegetarieni convinşi, întrucât în Tibet lipsesc câteodată legumele, iar carnea formează atunci o mare paite a alimentaţiei de bază- Totuşi, în conformitate cu unele texte din Mahayana, călugării şi stareţele ar trebui să fie cu adevărat vegetarieni.

Pentru a-mi cerceta hotărârea, am cerut să-mi fie trimisă mâncarea în cameră. Când a sosit, am privit-o cu atenţie. Puiul fusese gătit în stil englezesc, cu ceapă şi sos; mirosea delicios. Dar nu mi-a fc?st deloc greu s-o refuz, începând din acea clipă, am aderat cu minuţiozitate la regimul vegetarian, şi în plus faţă de abţinerea.de la carne, nu am m^i mâncat nici peşte şi nici ouă.

Noul regim îmi făcea bine şi eram foarte mulţumit: am j*^Jt o senzaţie de împlinire, în sensul respectării literei legii, în anul 195^, în Beijing, discutasem subiectul vegetarianismului cu Chou En-lai $' cu un a't politician la un banchet. Acesta din urmă susţinuse că era vegetarian, deşi mâncase ouă. L-am întrebat despre acest lucru şi am argumentat prin faptul că puii provin din ouă, ca atare, acestea nu pot fi considerate un produs de natură vegetariană, Ne-am contrazis destul de tare - cel puţin până când Chou a deviat discuţia spre calea diplomatică.

Războiul cu Pakistanul s-a încheiat la 10 ianuarie 1966. Dar *oda*& cu acest eveniment fericit, au sosit şi veşti proaste: moartea Primului Ministru Shastri în Tashkent, unde se dusese să negocieze un acord cu Preşedintele pakistanez, Ayub Khan. A murit la câteva ore de la semnarea tratatului de pace. Lai Bahadur Shastri a lăsat o impresie puternică în memoria mea, deşi ca

om fusese mic de statură, destul de slab şi şters, dar avusese o minte şi un spirit puternic, în ciuda aparenţei sale fragile, fusese un conducător

remarcabil. Spre deosebire de atât de mulţi oameni ce deţin posturi cu o mare responsabilitate, el era curajos şi hotărât: nu se lăsa purtat de evenimente, ci făcea tot posibilul ca să le dirijeze el.

La scurt timp, am fost invitat să asist la incinerarea sa, ceea ce am şi făcut în drum spre casă de la Trivandrum. A fost un eveniment trist, în special pentru că era prima oară când vedeam un cadavru de aproape, îmi amintesc cum priveam, forma sa inertă aşezată în vârful unui rug funerar, aducându-mi aminte toate particularităţile sale, precum şi micile informaţii personale pe care mi le-a destăinuit. El însuşi era un vegetarian absolut, după cum îmi mărturisise, deoarece pe când fusese elev hăituise un porumbel sălbatic până ce acesta murise de epuizare. A fost atât de îngrozit, încât şi-a jurat că nu va mai mânca vreodată o creatură vie. Deci nu numai 'că India pierduse unul dintre cei mai buni politicieni ai săi, nu numai că omenirea pierduse un lider iluminat, ci mai ales se pierduse un spirit deosebit de milostiv.

După ce mi-am adus ultimile omagii fostului Prim Ministru, m-am întors în Dharmsala, dar nu înainte de a vizitai unele spitale din Delhi cu răniţi din război. Majoritatea celora pe care i-am văzut eu, erau ofiţeri. Mulţi aveau dureri mari şi îndurau nişte dificultăţi teribile, în timp ce' păşeam printre rândurile de paturi, printre membrii îndureraţi ai familiilor răniţilor, am gândit în sinea mea că acesta era unicul rezultat al războiului: o uriaşă suferinţă umană. Orice altceva ar apărea dintr-un conflict, ar putea fi la fel de uşor de rezolvat pe cale paşnică. Slabă consolare să vezi faptul că oamenii din spital erau bine îngrijiţi: mulţi dintre cei sacrificaţi în lupte nu vor mai beneficia de aceste minunate servicii.

Două săptămâni mai târziu, Indira Gandhi a fost aleasă Prim Ministru al Indiei, întrucât o văzusem de fiecare dată când îl vizitasem pe tatăl ei, o cunoşteam foarte bine. Aveam motive să cred că şi ea îşi aminteşte bine de mine. De mai multe ori îmi mărturisise în mod'confidenţial anumite lucruri despre oameni şi lucruri care îi făceau probleme. Iar în ceea ce mă privea, consideram că o cunosc îndeajuns de bine ca să îmi permit să-i reamintesc cu o ocazie ivită spre sfârşitul primului său mandat, că era vital pentru un conducător să menţină legătura cu oamenii de rând.

Eu însumi învăţasem de la o vârstă fragedă că oricine doreşte să conducă, trebuie să rămână foarte apropiat de oamenii de rând. Altfel, este extrem de uşor să fii indus în eroare de consilieri şi de oficialităţi sau de alte persoane din jurul tău care, din motive personale, ar dori să te împiedice să vezi lucrurile limpede.

La fel ca fiecare Prim Ministru al Indiei, îi datorez o *adâncă*, recunoştinţă Indirei Gandhi pentru sprijinul său călduros faţă de refugiaţii tibetani. De la

debutul său a devenit membru al Fundaţiei Aşezămintelor Tibetane cu sediul în Mussoode şi a fost de mare ajutor în special în domeniul educaţiei. Avea viziunea tatălui său în *ceea* ce privea importanţa şcolarizării. Şi deşi s-au spus multe cuvinte aspre după perioada de Necesitate, unii oameni numind-o chiar dictator, eu trebuie să menţionez că ea a renunţat la putere 'cu multă demnitate, când electoratul şi-a dat verdictul în martie 1977. Pentru mine acest lucru a constituit un minunat exemplu de democraţie: deşi era o stare conflictuală acută atât în interiorul, cât şi în exteriorul Parlamentului, când a sosit momentul să-l părăsească, ea a făcut-o fără tămbălău. Îmi amintesc de un comportament similar al Preşedintelui Nixon. De cele rnai multe ori însă, schimbarea unui conducător este uri prilej de vărsare de sânge. Este un semn al unei ţări cu adevărat civilizate, când procedura parlamentară triumfă asupra intereselor personale.

Republica Populară Chineză a prezentat la acea vreme o imagine foarte diferită a politicii sale interne. De la mijlocul anilor '60 până la moartea lui Mao în 1967, ţara, împreună cu coloniile sale, a suferit o serie de revoluţii violente'şi sângeroase.r Au trecut mulţi ani, până când a început să se răspândească adevărata imagine a aşa-zîsei Revoluţii culturale. A reieşit nu numai faptul că a fost o perioadă de nebunie fără sens, dar comportamentul lui Chiang Ching, soţia lui Mao, fusese similar cu al unei împărătesc, în acelaşi timp, am înţeles faptul că liderii Comunişti, despre care la început am crezut că sunt o singură minte care sălăşuieşte prin diverse corpuri, îşi stăteau unii altora în gât.

Apoi, oricum, nu era posibil să faci altceva decât să ghiceşti restul din dimensiunile tărăboiului, împreună cu mulţi tibetani am înţeles că se petreceau lucruri îngrozitoare în patria noastră dragă. Dar posibilitatea de comunicare a secat complet. Singura noastră sursă de veşti erau comercianţii ambulanţi nepalezi cărora li se permitea uneori să treacă graniţa. Totuşi, informaţiile pe care puteau să ni le furnizeze ei erau rare şi vechi. Spre exemplu, abia după un an de zile am aflat despre o revoltă de proporţii care a avut loc în diferite părţi ale Tibetului în 1969. Conform unor rapoarte, au fost omorâţi chiar mai mulţi oameni în timpul acestor represalii, decât în 1959.

Noi ştiam de acum că au avut loc multe astfel de ieşiri datorate frământărilor. Desigur, că nu aveam legături directe cu liderii din Beijing care, în s rest răstimp, au început să se refere la mine cu cuvintele: „un lup în mantie de călugăr”. Am devenit centrul de iritare al Guvernului Chinez

Executată în India, imediat după sosirea mea, aprilie 1959

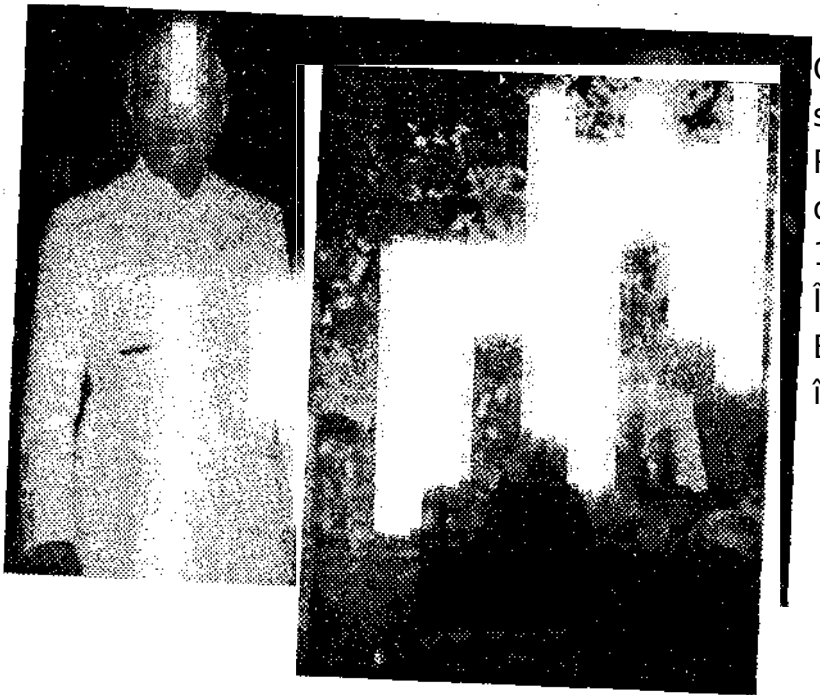

Cu Jawaharlal Nehru şi fiica sa, Indira Gandhi,]a Reşedinţa Primului Ministru din Delhi, 7 septembrie 1959

În rugăciune sub Copacul Bodhi. Ling Rinpoche se află în stânga mea.

Una dintre primele aşezări de refugiaţi din India, în fază incipientă

Purtând costumul de ceremonie

(Stânga sus) Trijang Rinpoche, India 1978
(Alături) Ling Rinpochă, cam în aceeaşi perioadă
(Stânga) Oracolul Nechung în transă
(Dreapta sus) Cu Sfinţia Sa, Papa loan Paul al II-iea, Italia 1982
(Dreapta jos) Cu Dr. Robert Runde, Arhiepiscop de Canterbury, Anglia 1988

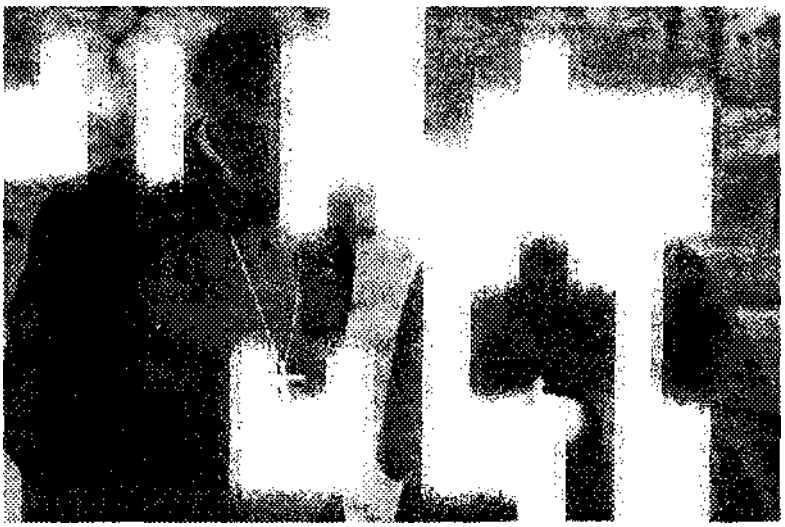

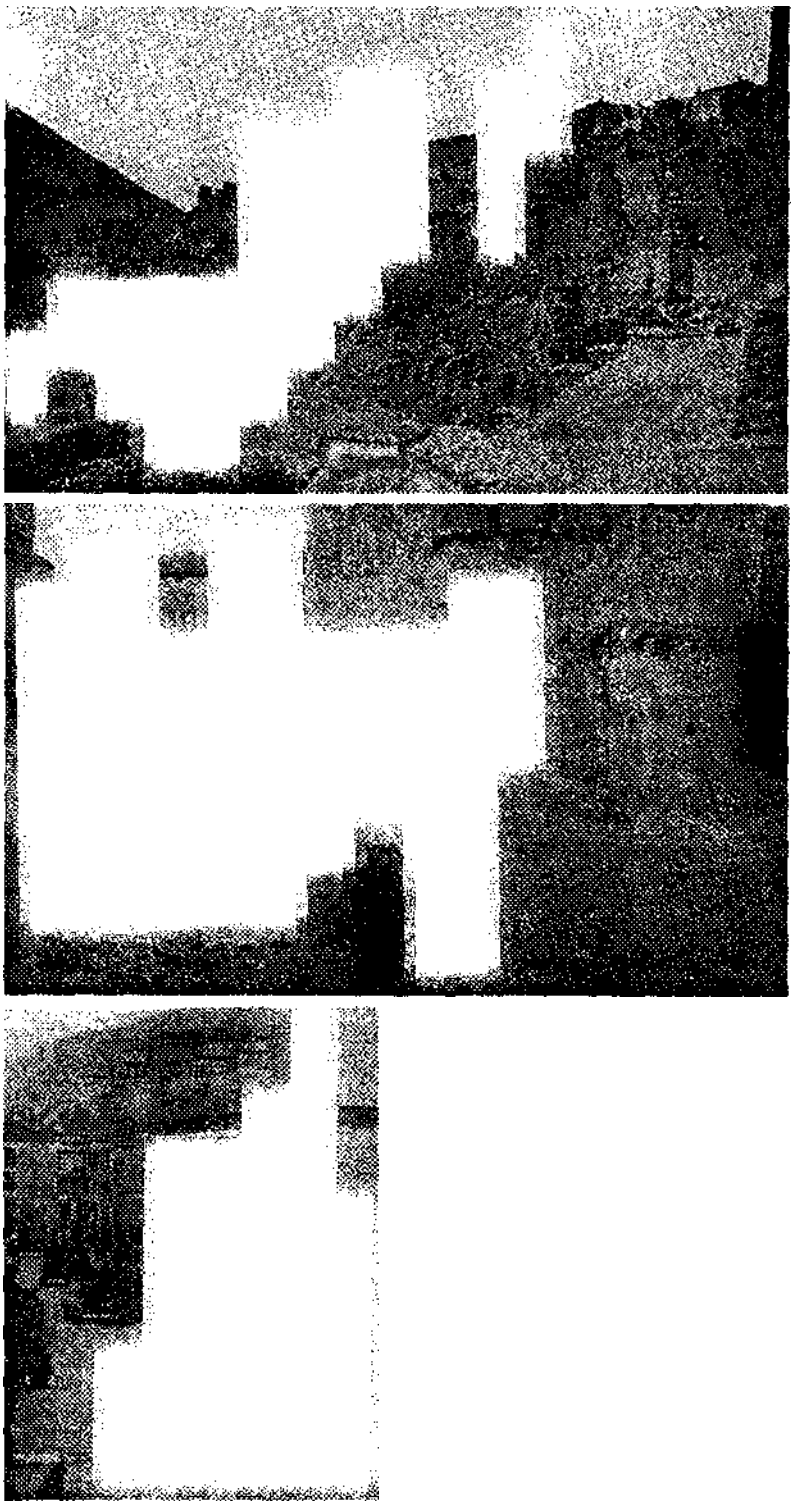

(Stânga) Mănăstirea Ganden după distrugerea acesteia de către trupele chineze

(Stânga jos) Ruinele mănăstirii Toling, folosite acum drept grajd pentru cai

(Dreapta) Desfăşurarea untăţilor APE în Lhasa, martie 1989

(Dedesubt) Călugări fugind pentru a se adăposti, Lhasa, martie 1989

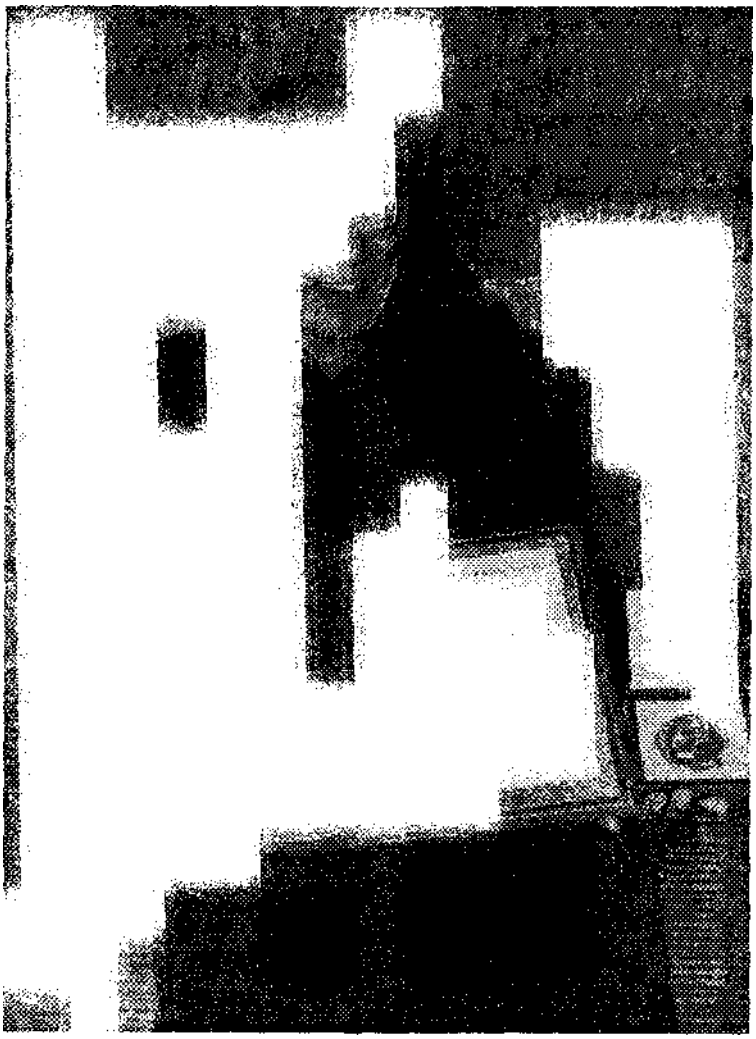

I

Ţinând medalia şi diploma Premiului Nobel pentru Pace, Oslo, 10 decembrie 1989

UN LUP ÎN MANTIE DE CĂLUGĂR 193

şi eram sistematic denunţat în Lhasa drept o persoană care doar am pozat în postura de conducător religios, în realitate, chinezii afirmau că eram un hoţ, un criminal şi un siluitor. Au sugerat că am îndeplinit anumite servicii sexuale destul de surprinzătoare pentru D-na Gandhi!

Astfel, pentru aproape cincisprezece ani, refugiaţii tibetani au traversat o perioadă de întuneric. Perspectiva de a ne reîntoarce în patrie părea mai îndepărtată atunci, decât în momentul când am sosit în exil. Dar, după cum se spune, noaptea este un sfetnic bun şi o perioadă de regenerare, astfel că în timpul acestor ani, s-a realizat programul de reorganizare a aşezărilor. Treptat, din ce în ce mai mulţi oameni au fost adunaţi de pe drumuri şi integraţi în noile *aşezări* din India. Totodată, puţini dintre ei au părăsit India pentru a întemeia mici comunităţi în alte zone de pe glob. La vremea la care scriu aceste rânduri, există aproximativ 1.200 de astfel de comunităţi răspândite prin *Canada* şi Statele Unite (în proporţii egaJe), vreo 2.000 în Elveţia, 100 în Marea Britanic şi câteva în aproape toate celelalte ţări europene, inclusiv o familie de tineri în Irlanda.

În acelaşi timp cu al doilea val de reaşezări, Guvernul Tibetan din Exii a deschis birouri în diferite ţări de peste ocean. Primul a fost în Kathmandu, al doilea în New York, urmate de Zurich, Tokyo, Londra şi respectiv Washington, în afară de a urmări interesele tibetanilor ce trăiesc în aceste ţări, Birourile Tibetului au făcut tot posibilii! să răspândească informaţii despre ţara, cultura, istoria noastră şi despre modul de viaţă atât din exil, cât şi de *acasă*.

În 1968, mi-am făcut planuri să mă mut din Swarg Ashram, căminul meu timp de opt ani, într-o casă mică denumită Bryn Cottage. Clădirea în sine nu era mai mare decât cea din urmă, dar avea avantajui unui teren înprejmuit ce adăpostea şi Biroul Personal şi Biroul Indian de Securitate, împreună cu o cameră de audienţe şi un birou pentru mine. Guvernul Tibetan din Exil, ajunsese să cuprindă mai multe sute de membri, majoritatea cărora fusese mutată într-un complex de birouri aflat la oarecare distanţă, în acelaşi timp cu această reorganizare, mama mea s-a mutat şi ea, deşi fără prea multă bunăvoinţă la început, îhtr-o nouă casă, Kashmir Cottage, facilitându-mi să duc din nou o viaţă cu adevărat monastică.

La scurt timp după ce m-am mutat la Bryn Cottage, am putut să reîntemeiez mănăstirea Namgyal, ai cărei călugări trăiseră anterior într-o căsuţă situată mai sus de Swarg Ashram. Astăzi ocupă o clădire *aflată* nu departe de reşedinţa mea. Ceva mai târziu, în 1970, au fost încheiate lucrările unui nou templu, Tsuglakhang. Aceasta însemna că puteam lua acum parte la diversele ceremonii ale calendarului tradiţional tibetan într-un cadru adecvat. Astăzi, pe lângă clădirile de la Namgyal, adăposteşte Şcoala Buddhistă de Dialectică, ce ajută la menţinerea artei dezbaterilor din cadrul comunităţii noastre monastice, în majoritatea după-amiezelor, curtea din exteriorul

templului este plină de călugări tineri în robe maron care bat'din palme şi îşi scutură capul râzând, în timp ce exersează pentru examene.

În 1963, am realizat o întâlnire a tuturor conducătorilor diverselor tradiţii, împreună cu reprezentanţii religiei Bon. Am discutat dificultăţile noastre comune şi strategia pentru a le rezolva şi a răspândi diferitele aspecte ale culturii noastre Buddhiste. La sfârşitul mai multor zile, am fost mulţumit de faptul că dacă vom putea să asigurăm condiţiile favorabile, religia noastră va supravieţui. Şi acum, la scurt tirnp după reinaugurarea propriei mele mănăstiri, am reînfiinţat Ganden, Drepung şi Sera, în statul sudic Karnataka, iniţial cu un efectiv de 1.300 călugări, supravieţuitori de la Buxa Duar.

Astăzi, când începe al patrulea deceniu în exil, există deja o comunitate monastică viguroasă de peste şase mii de călugări. Aş merge chiar până acolo, încât să afirm că avem prea mulţi călugări: dar în fond, calitatea şi devotamentul acestor oameni contează, nu numărul lor.

Un alt proiect cultural care a început spre sfârşitul anilor '60, l-a constituit Biblioteca de Lucrări şi Arhive Tibetane, care nu numai că conţine mai mult de patruzeci de mii de volume tibetane originale, dar este implicată totodată în publicarea cărţilor atât în limba engleză, cât şi în tibetană. În timpul anului 1990, a publicat al 200-lea titlu în limba engleză. Clădirea Bibliotecii este construită în stilul tradiţional tibetan şi, în afară de adăpost pentru cărţi, conţine şi un muzeu care are în patrimoniu multe obiecte aduse de refugiaţi în India. Dintre cele câteva lucruri pe care” oamenii au putut să le aducă cu sine, multe erau *thangkas*, cărţi de scriptură şi alte obiecte religioase. Multe dintre acestea ei le ofereau în mod tradiţional lui Dalai Lama. La rândul meu, eu le-am oferit acestor organizaţii.

Exact înainte de a mă muta efectiv în Bryn Cottage, m-am îmbolnăvit şi am căzut la pat pentru câteva săptămâni. La întoarcerea în Dharmsala, la începutul lui 1966, după încetarea conflictului dintre India şi Pakistan, m-am apucat cu mult entuziasm de noul meu regim vegetarian. Din păcate, puţine sunt felurile care nu necesităcarne în bucătăria tibetană şi a trecut un oarecare timp p^nă ce bucătarii au învăţat să le dea gust fără aceasta. Dar în cele din urmă au reuşit şi au început chiar să gătească mese delicioase. M-am simţit bine cu acestea, între timp, câţiva prieteni indieni

„....UN LUP ÎN MANTIE DE CĂLUGĂR 195

mi-au redat importanţa suplimentării dietei cu mult lapte şi diverse feluri de alune. Le-am urmat sfatul întru totul - cu rezultatul că după douăzeci de luni am contactat o hepatită serioasă.

În prima zi am vărsat mult. Apoi, timp de două sau trei săptămâni mi-a pierit complet pofta de mâncare, căzând într-o stare de epuizare totală, îmi trebuia un efort extraordinar ca să mă mişc cât de puţin. Şi pe deasupra, pielea mea a devenit de un galben deschis. Arătam ca însuşi Buddha! Unii oameni

obişnuiseră să spună că Dalai Lama trăieşte ca un prizonier într-o cuşcă de aur: cu această ocazie, aveam şi trupul de aur.

Uheri°r boala, care s-a dovedit a fi hepatită de tip B, s-a retras, dar nu înainte de a consuma o cantitate mare de medicamente tibetane (despre care voi relata mai multe într-un capitol ulterior). De îndată ce am început să mă realimentez,, doctorii mi-au recomandat să nu mai mănânc mâncare grasă, să tai de pe listă alunele, să reduc cantitatea de lapte, şi să reiau în mod obligatoriu alimentaţia pe bază de carne. Le era teamă că boala afectase pe veci ficatul şi erau de părere că, drept consecinţă, viaţa mea va fi scurtată ca durată. O serie de doctori indieni pe care i-am consultat au fost de aceeaşi părere, deci, fără chef, m-am întors la regimul non-vegetarian. Astăzi mănânc carne, cu excepţia ocaziilor speciale pe care le cere practica mea spirituală. Acelaşi lucru este valabil şi pentru un număr de tibetani care mi-au urmat exemplul, având aceeaşi soartă.

Am fost foarte fericit de la bun început în noua mea casă. Ca şi Swarg Ashram, casa fusese construită la origine de englezi şi este situată pe un, deal, cu o mică grădină împrejmuită de copaci, în afară de faptul că are spaţiu suficient în exterior ca să te adresezi la mai mult de o mie de oameni,, atracţia sa principală în ceea ce mă priveşte, este grădina. M-am apucat s-o lucrez imediat şi am plantat multe tipuri diferite de pomi fructiferi şi flori. Din păcate, puţini pomi o duc bine şi produc fructe destul de puţine şi amare, dar m-am consolat cu marea varietate de animale şi în special păsări, care vin în vizită.

Îmi place să privesc viaţa vietăţilor mai mult decât grădinăritul, în acest scop, am confecţionat o masă pentru păsări în faţa geamului de la camera de studiu. Este împrejmuită, cu sârmă şi plasă pentru a împiedica pătrunderea păsărilor mari şi a celor de pradă, care au tendinţa de a-i speria şi alunga pe fraţii lor mai mici. Acestea câteodată nu sunt îndeajuns ca să le ţină deoparte. Uneori sunt obligat să fac uz de una din armele pneumatice pe care le-am achiziţionat la scurt timp după sosirea în India, tocmai pentru a-i disciplina pe aceşti contravenienţi graşi şi lacomi.

Petrecându-mi un timp îndelungat în copilărie la Norbulingka, exersând cu puşca celui de-al Treisprezecelea, sunt un ochitor destul de bun. Desigur, că nu-i omor niciodată. Intenţia mea este de a provoca o mică durere pentru a le da o lecţie.

Zilele de la Bryn Cottage se scurgeau la fel ca şi înainte, în fiecare an dădeam ocolul aşezărilor de refugiaţi şi din când în când, răspândeam învăţătura spirituală. Mi-am continuat totodată şi studiile mele religioase. În plus, am început să încerc să învăţ câte ceva despre gândirea din Vest, mai ales în domeniul ştiinţei, astronomiei şi filozofiei. Iar în clipele mele libere, am descoperit vechiul meu entuziasm pentru fotografii. Pe la treisprezece sau paisprezece ani, am achiziţionat primul aparat prin intermediul bunelor servicii ale lui Serkon Rinpoche, *tsenshap* cel şchiop.

La început i-am încredinţat lui filmele spre developare. El pretindea pe atunci că sunt filme făcute de el (ca să mă scutească de neplăceri, în caz că fqtografiam ceva ce putea fi considerat nedemn de un Dalai Lama) şi le ducea la un comerciant. Acestea erau apoi scoase pe hârtie în India. Acest procedeu îi provoca întotdeauna nelinişte - întrucât dacă tematica pe care mi-o alesesem era cu adevărat necorespunzătoare, el trebuia să-şi asume responsabilitatea! Ulterior însă, am improvizat o cameră obscură la Norbulingka şi am învăţat de la Jigme Taring, una dintre oficialităţile mele, să *realizez* singur acest lucru.

Un alt hobby pe care l-am reluat după ce m-am mutat în noua mea casă, (a fost repararea ceasurilor. Având mai mult spaţiu decât înainte, am putut să amenajez o cameră drept atelier, pentru care am achiziţionat un set corespunzător de instrumente. De când mă ştiu, am fost fascinat de ceasuri şi grădini de trandafiri, o trăsătură de caracter pe care o împărtăşesc cu cel, de-al Treisprezecelea Dalai Lama. Adesea, când *analizez* diferenţele de caracter, cred că nu este posibil ca eu să fiu reîncarnarea lui. Dar când mă gândesc la interesul nostru pentru ceasuri şi grădini de trandafiri, înţeleg că astfel trebuie să stea lucrurile!

Când eram foarte mic, purtam ceasul de buzunar al predecesorului meu. Dar eu tânjisem întotdeauna după un ceas de mână - deşi unii oameni m-au sfătuit că nu este bun. De îndată ce am fost îndeajuns de mare ca să-l pot convinge pe Serkon Rinpoche că aveam nevoie de aşa ceva, am aranjat cu el ca să-mi cumpere un Rolex şi un Omega din magazinele din Lhasa. Deşi pare incredibil, chiar şi în acele vremuri îndepărtate, înainte de a sosi chinezii să ne civilizeze, era posibil să găseşti ceasuri elveţiene în Lhasa. De fapt erau puţine lucruri pe care nu le găseai la vânzare - de la săpunul

UN LUP ÎN MANTIE DE CĂLUGĂR 197

Marmite şi Yardley din Anglia, până la ultima ediţie a revistei Life erau destul de uşor de procurat.

Nu mai trebuie să spun că., primul lucru'pe care l-am făcut cu ultimile mele achiziţii, a fost să le desfac. Când am văzut prima dată piesele acelea minunate, ce compuneau mecanismul ceasurilor, am regretat că m-am grăbit atât de tare. Dar nu rni-a luat mult să le pun la loc cum au fost sau să învăţ cum să le accelerez sau să le încetinesc mişcarea. Astfel'că am rămas încântat când am fost în stare în cele din urmă să realizez un atelier adecvat ca să pot face aceste lucruri. Am reparat destul de multe cazuri aparent fără speranţă pentru familie şi prieteni, şi încă îmi place să-mi ţin ustensilele la îndemână, deşi deja nu prea mai am timp pentru o astfel de ocupaţie. Şi în fond', sunt atât de multe ceasuri fabricate în zilele noastre, pe care nu le poţi deschide fără să le zgârii. Mi-e teamă că am dezamăgit câteva persoane ale căror ceasuri le-am returnat în bună funcţiune, dar cu o înfăţişare mai mult decât primitivă.

Ca să zic aşa, am reuşit mai mult sau mai puţin să ţin pasul cu tehnologia modernă, dar desigur, că ceasurile digitale nu-mi intră în obiective. Trebuie să

mărturisesc însă şi cele câteva eşecuri ale mele. Unul din acestea l-a constituit un ceas frumos, Patek Philippe din aur, care mi-a fost trimis drept cadou de Preşedintele Roosevelt. Cu angrenajele sale separate pentru secundar şi dată - era peste capacităţile reparaţiilor mele profesionale. Până când nu l-am dus personal acum câţiva ani la ceasornicar, în timpul unei vizite în Elveţia, nimeni nu a reuşit să-l potrivească în mod corespunzător. Din fericire, se aflase în mâinile unui meşter indian la vremea refugiului meu din Lhasa. Un alt eşec l-a constituit un ceas ce aparţinea unuia din membrii Guvernului meu: regret că trebuie să spun, dar i l-am trimis înapoi într-iin plic - bucăţele.

În acest punct cred că trebuie să menţionez cele trei pisici pe care le-am avut în perioada şederii în India. Prima dintre ele s-a aciuat la mine spre sfârşitul anilor '60. Era o femelă pătată - negru cu alb - pe care am numit-o Tsering, care avea multe trăsături bune, printre care prietenia. Nu impun alte reguli nici unei creaturi care rni se alătură în gospodărie, decât acelea de a deveni în mod obligatoriu călugări sau maici, dar Tsering avea o scăpare majoră pe care eu, ca Buddhist, nu o puteam tolera: nu putea să reziste să-nu vâneze şoareci. Trebuia s-o pedepsesc adesea pentru acest comportament. Trebuie s-o spun cu regret, că într-o astfel de ocazie şi-a şi găst sfârşitul. Am prins-o exact în momentul în care omora un şoricel în casa mea. Când am ţipat la ea, s-a suit până sus pe perdea, unde şi-a pierdut dintr-o dată echilibrul, a căzut jos şi s-a rănit mortal, în ciuda tuturor îngrijirilor pe care i le-am acordat, nu şi-a mai revenit, murind în câteva zile.

La scurt timp după aceea am găsit totuşi o pisicuţă în grădină, care fusese aparent abandonată de mama sa. Am cules-o de pe jos şi am observat că picioruşele din spate erau zdrelite în acelaşi fel ca la Tsering când a murit. Am luat această creatură la mine în casă şi am îngrijit-o până când, într-un final, a fost în stare să meargă. Ca şi Tsering, era tot femelă, dar foarte frumoasă şi chiar mai blândă. Se împăca bine şi cu cei doi câini, în special cu Sangye, la pieptul lăţos al căruia îi plăcea să se aciueze.

Când a murit şi ea, la rândul său, după cei doi câini, m-am hotărât să nu mai iau nici un fel de animale în casă. După cum spusese şi Tutorele meu Principal, Ling Rinpoche, el însuşi un mare iubitor de animale, „La urma urmelor, animalele de casă sunt doar o sursă de nelinişte în plus pentru stăpânii lor”. De fapt, din punct de vedere Buddhist, nu este îndeajuns să te gândeşti şi să ai grijă doar de un animal sau două, când toate vietăţile au nevoie de gândurile şi rugăciunile tale.

Totuşi în iarna anului 1988, s-a nimerit să zăresc un pisoiaş bolnav împreună cu mămica sa în bucătăria ce se afla vizavi de intrarea de la casa mea. L-am luat să-l îngrijesc. Spre surprinderea mea, am găsit că şi acesta era schilodit întocmai ca şi cei doi predecesori ai săi. Deci, l-am hrănit cu medicamente tibetane şi lapte din pipetă, până când a fost îndeajuns de fortificat ca să-şi poarte singur de grijă, şi acum s-a aciuat la mine. La vremea

când scriu aceste rânduri nu are încă nume: aceasta va veni cu timpul, între timp, s-a dovedit a fi foarte singuratic şi foarte curios. De câte ori am un vizitator, vine în mod invariabil şi-l inspectează. Până acum este foarte bine, se comportă civilizat în privinţa urmăririi altor vietăţi, deşi nu se jenează să se servească din mâncarea de pe masa mea, dacă i se iveşte ocazia.

Ca observaţie despre animale domestice aş menţiona faptul că chiar şi ele, deşi au toate cele necesare, au tendinţa de a evada, dacă li se oferă ocazia. Acest lucru îmi întăreşte credinţa că dorinţa de libertate este fundamentală la toate fiinţele vii.

După opinia mea, unul din cele mai importante aspect din cei treizeci şi unul de ani în exil, l-a constituit întâlnirea mea cu oamenii din timpul tuturor călătoriilor efectuate. Mulţumită faptului că India este o ţară liberă, nu a mai existat nici o restricţie asupra persoanelor pe care le vedeam. Adesea am avut norocul de a întâlni oameni cu adevărat remarcabili. Alteori însă, am primit şi vizita unor oameni foarte bolnavi, chiar cu tulburări

UN LUP ÎN MANTIE DE CĂLUGĂR 199

mentale. Dar marea majoritate a celor cu care mă mai întâlnesc sunt bărbaţi şi femei simpli. x.

Ori de câte ori mă întâlnesc cu oamenii, scopul meu este de a-i ajuta în orice fel pot şi să şi învăţ totodată tot ceea ce pot de la aceştia.

Rareori au fost audienţele mele stânjenite în vreun fel, dar în toate cazurile pe care mi le reamiritesc, m-am despărţit în termeni amicali cu toţi cei care au venit să mă viziteze. Cred că acest lucru a fost posibil datorită faptului că am fost întotdeauna sincer.

Îmi face plăcere în mod deosebit să întâlnesc bărbaţi şi femei din stări sociale diferite, inclusiv din tradiţii religioase diferite. Un exemplu deosebit l-a constituit J. Krishnamurti. L-am găsit a fi o persoană impresionantă, cu o minte ageră şi o cultură considerabilă. Deşi oferea o aparenţă blajină, avea o viziune clar conturată despre viaţă şi sensul acesteia. Ulterior am mai întâlnit şi mai mulţi discipoli ai săi, care au avut multe de câştigat de pe urma învăţăturilor sale.

Una dintre amintirile cele mai plăcute din această perioadă este *ocazia* când am fost îndeajuns de norocos ca să primesc vizita Părintelui Thomas Merton, un călugăr american Benedictin. A venit la Dharmsala în 1968, doar cu câteva săptămâni înainte de moartea sa tragică din Thailanda. Ne-am întâlnit trei zile consecutiv, timp de două ore încheiate de fiecare dată. Merton era un om bine făcut, de înălţime medie, cu mai puţin păr chiar şi decât mine, deşi acest lucru nu i se datora faptului că era ras în cap ca mine. Avea nişte ghete mari şi purta în jurul sutanei sale grele, albe, o cingătoare groasă din piele. Dar mai izbitor decât înfăţişarea sa exterioară, care era în sine de neuitat, era lumea interioară pe care o manifesta. Puteam vedea că era un om cu adevărat umil şi adânc spiritual. Aceasta era prima oară când am fost izbit de un astfel

de sentiment de spiritualitate în interiorul cuiva care profesa Creştinismul. De atunci, am mai întâlnit calităţi similare, dar Merton a fost acela care mi-a dat sensul real al cuvântului „Creştin”.

Întâlnirile noastre se desfăşurau într-o atmosferă foarte plăcută. Merton era atât plin de umor, cât şi bine informat, îl numeam un *geshe* Catolic. Am discutat despre probleme intelectuale şi spirituale de interes comun şi am schimbat opinii despre viaţa monastică. Eram dornic să aflu tot ce se putea despre tradiţia monastică din Vest. El mi-a spus o serie de lucruri care m-au surprins, mai ales faptul că practicanţii Creştini ai meditaţiei nu adoptă nici o postură fizică anume în timpul acesteia. Conform cunoştinţelor mele, postura şi chiar şi respiraţia sunt vitale. Am discutat totodată despre jurămintele făcute de călugării şi maicile Creştine.

La rândul său, Merton a vrut să ştie tot ce se putea despre idealul Bodhisattva. Spera totodată s? poată cunoaşte un învăţător care să-l poată introduce în Tantrism. Per total, a fost un schimb de experienţă extrem de folositor - nu în ultimul rând şi pentru că am observat multe similitudini între Buddhism şi Catolicism. Astfel că am fost foarte trist când am auzit vestea morţii sale subite. Merton acţionase ca o punte solidă între cele două tradiţii religioase ale noastre foarte diferite. Mai presus de toate, el m-a ajutat să înţeleg faptul că fiecare religie majoră, cu_ învăţătura sa despre iubire şi milă, poate produce fiinţe umane bune.

De la întâlnirea mea cu Părintele Thomas Merton, am avut mai multe întrevederi şi cu alţi Creştini, în călătoriile mele din Europa am vizitat mănăstiri într-o serie de ţări diferite şi, de fiecare dată, am fost foarte impresionat de ceea ce am văzut! Călugării pe care i-am întâlnit dovedeau un devotament faţă de chemarea lor, de care sunt chiar invidios. Şi deşi sunt destul de puţini ca număr, trăiesc cu impresia că devotamentul şi calitatea lor sunt foarte înalte. Noi, tibetanii, dimpotrivă, chiar în exil fiind, avem un număr mare de călugări - patru sau cinci la sută din populaţia refugiată, însă în toate cazurile există acelaşi nivel de devotament.

Sunt impresionat totodată de munca efectivă a Creştinilor din toate confesiunile prin intermediul organizaţiilor dedicate sănătăţii şi educaţiei. Există multe exemple minunate din acestea în India. Acesta este un domeniu din care putem învăţa ceva de la fraţii şi surorile noştri Creştini: ar fi foarte folositor dacă Buddhiştii ar putea aduce contribuţii similare societăţii. Simt că maicile şi călugării Buddhişti au tendinţa de a vorbi mult despre milă, fără a întreprinde prea multe în direcţia aceasta. Cvţ diverse ocazii, am discutat această problemă cu tibetanii, precum şi cu alţi Buddhişti şi încurajez în mod activ înfiinţarea unor astfel de organizaţii, însă, dacă este adevărat că noi putem învăţa de la Creştini, simt în acelaşi timp că şi ei ar putea învăţa câte

ceva de la noi. Spre exemplu, tehnicile pe care le-am dezvotat pentru meditaţie şi concentrare într-un singur punct a minţii, ar putea să-i ajute mult în diverse laturi ale vieţii religioase.

Sfârşitul anilor '60 a coincis cu primele semne ale faptului că visul meu de reaşezare atuturor celor 100.000 de refugiaţi tibetani *în* India, Nepal şi Bhutan, ar putea fi realizabil.- Şi deşi puţinele veşti pe care le aveam din Tibet erau foarte nelinişţitoare, eu aşteptam anii următori cu un sentiment de real şi bine-fondat optimism. Totuşi, două serii de evenimente din afara continentului meu direct, mi-au reamintit cât de precară era situaţia noastră.

UN LUP ÎN MANTIE DE CĂLUGĂR 201

Prima dintre acestea se referea la cei aproximativ patru mii de refugiaţi care se stabiliseră în Bhutan. Regatul Bhutan este un ţinut îndepărtat, situat la graniţa de răsărit a Indiei, la sud de U-Tsang, provincia centrală a Tibetului. Ca şi Tibetul, este un tărâm al munţilor falnici şi vatră a unui popor sincer religios care are la bază acelaşi Buddhism ca şi noi. Spre deosebire de Tibet, este membru deplin la Naţiunile Unite.

Ultimul Rege al Bhutanului fusese foarte bun cu tibetanii care căutaseră exil în ţara sa şi, cu asistenţă de la Guvernul Indian, el le-a dat pământ şi mijloace de transport, ajutându-i să întemeieze aşezări agricole.

Totul a decurs bine la început, şi tibetanii erau foarte fericiţi. Când m-am întâlnit cu un grup de-al lor la prima ceremonie de iniţiere Kalachakra pe care am ţinut-o în Bodh Gaya în 1979, am fost bucuros să aud că ei o duceau bine. Aveau cuvinte pline de laudă la adresa *gazdelor* lor, şi mai ales pentru noul rege, Jigme Wanghuk, care se urcase de curând pe tron. Dar la numai câteva luni după aceasta, lucrurile au luat o altă turnură. Douăzeci şi doi de membri de seamă ai comunităţii tibetane au fost arestaţi, torturaţi şi aruncaţi fără să fie judecaţi în închisoarea din Timphu, capitala Bhutanului. Reprezentantul meu personal, Lhading (o rudă de-a fostului rege) se afla printre aceştia. Am fost adânc mâhnit de această veste şi am simţit că ar trebui înfăptuită o investigaţie amănunţită (deşi nu credeam că depoziţia de conspiraţie împotriva acestor oameni era întemeiată). Acest lucru nu s-a realizat şi reala poziţie nu a devenit evidentă niciodată. Ulterior, am înţeles că aceşti tibetani au fost folosiţi drept ţapi ispăşitori într-o problemă internă a Guverhului Bhutanez.

După acest incident nefericit, mulţi dintre refugiaţi au hotărât să părăsească Bhutanul. Dar cei care au rămas, au continuat de atunci să trăiască în pace, în ciuda faptului că a rămas în continuare, cred, o undă de suspiciune împotriva lor. În orice caz, îi sunt recunoscător poporului şi Guvernului Bhutanez pentru tot ceea ce au făcut pentru oamenii mei şi sunt convins că pe viitor relaţiile noastre tradiţionale de prietenie se vor relua în întregime.

Un alt episod trist se referă la gherilele antrenate şi dotate de CIA, care şi-au continuat lupta de recâştigare a drepturilor Tibetului prin violenţă. Am încercat de mai multe ori să aflu informaţii detaliate despre aceste operaţiuni

de la Gyalo Thondup şi alţii, dar nu am auzit niciodată întreaga poveste. Ştiu însă, că în anul 1960 gherila îşi stabilise baza în Mustang, o zonă situată în nordul Nepalului, exact la graniţa cu Tibetul. Un grup de câteva mii de persoane recrutat din rândul populaţiei refugiate a fost adunat în acel loc (deşi doar un număr mic dintre aceştia fusese antrenat

de americani). Din nefericire, logistica acestei tabere nu a fost bine plănuită. Drept urmare, insurgenţii în devenire au îndurat multe dificultăţi, deşi nimic nu se putea compara cu pericolele cu care se confruntau mulţi dintre extraordinar de curajoşii luptători pentru eliberare care îşi continuau luptele în interiorul Tibetului.

Când baza a devenit în cele din urmă operaţională, gherilele i-au hărţuit pe chinezi de câteva ori şi odată au reuşit să distrugă chiar un convoi. Acest raid a capturat documentul ce înregistra cele 87.000 de decese din Lhasa în perioada martie 1959 - septembrie 1960. Aceste succese au avut şi un rezultat pozitiv prin faptul că ridicau moralul. Dar întrucât nu exista o urmare consistentă, efectivă, se crea probabil doar mai multă suferinţă pentru oamenii din interiorul Tibetului. Ba mai mult, aceste acţiuni îi dădeau ocazia Guvernului Chinez să acuze forţele străine de eforturile depuse pentru recâştigarea independenţei Tibetului - când, în realitate era o iniţiativă în întregime tibetană.

În final, americanii au întrerupt suportul lor pentru gherile ca urmare a recunoaşterii Guvernului Chinez în 1970 - ceea ce indică faptul că ajutorul lor a fost mai degrabă o reflectare a politicii lor anti-Comuniste, decât un veritabil ajutor pentru restabilirea independenţei Tibetului.

Însă, gherilele erau hotărâte să-şi continuie lupta. Acest lucru a determinat Guvernul Chinez (care trebuie să fi fost deranjat în mod considerabil de activitatea aceasta) să ceară Nepalului să dezarmeze forţele din Mustang, deşi trebuie să fi existat o înţelegere între aceşti tibetani şi Guvernul Nepalez. Dar când jiepalezii au încercat să o facă, gherilele au refuzat, spunând că erau hotărâte să continuie chiar dacă acest lucru însemna să se lupte şi cu armata nepaleză în acelaşi timp.

Deşi am admirat întotdeauna hotărârea gherilelor, nu am fost niciodată de acord cu activitatea lor, iar acum îmi dau seama că trebuia să intervin. Ştiam că singurul mod prin care puteam spera să produc impresie asupra lor era să lansez un -apel personal. Astfel, l-am instruit pe fostul *Kusun Depon*, P.T. Takla, să ducă un mesaj înregistrat conducătorilor lor. În conţinutul acestuia, afirmam că era inutil să se războiască cu nepalezii, nu în ultimul rând pentru că acolo existau mai multe mii de refugiaţi tibetani care vor avea de suferit, în schimb, trebuiau să fie recunoscători Guvernului nepalez. Ca atare, se cuvenea să depună armele şi să se aşeze şi ei în mod paşnic la casele lor. Lupta pentru cauza tibetană necesita o abordare pe termen lung.

După acestea, mi-a spus P.T. Takla, mulţi dintre ei au simţit că au fost trădaţi - câţiva dintre conducători şi-ar fi tăiat mai degrabă beregata, decât să

; 203

abandoneze. Am fost uluit să aud aceste cuvinte. Desigur, că am avut sentimente contradictorii când m-am adresat luptătorilor pentru libertate. Părea greşit să sfidezi un astfel de curaj, loialitate, dragoste faţă de Tibet, deşi în adâncul sufletului meu ştiam că aşa trebuie procedat.

Marea majoritate a luptătorilor de gherilă au depus armele. Dar câţiva dintre ei, mai puţin de o sută, au ignorat rugămintea mea, fiind în final urmăriţi de armata nepaleză până când au trecut de partea cealaltă a graniţei, în cele din urmă, au fost prinşi îhtr-o ambuscadă şi şi-au întâmpinat moartea violentă pe care o aşteptaseră de mult. Astfel s-a încheiat unul dintre cele mai triste episoade din istoria diasporei tibetane.

CAPITOLUL UNSPREZECE

Din Orient în Occident

AM ÎNTREPRINS prima mea călătorie în afara Indiei în toamna anului 1967, când am mers în Japonia şi Thailanda. De atunci, am călătorit cu o frecvenţă crescândă - şi aceasta în ciuda dificultăţilor impuse adesea de fraţii şi surorile mele din China. Din păcate, deşi marea majoritate a călătoriilor mele din străinătate sunt pe de-a-ntregul particulare (de obicei la invitaţia unor comunităţi tibetane sau Buddhiste), chinezii le consideră a fi mereu politice, şi oricine mă întâlneşte este văzut de autorităţile din Beijing ca făcând o declaraţie politică. Din această cauză, au fost perioade când personalităţi marcante au fost împiedicate să mă întâlnească de teama de a nu atrage asupra guvernelor lor neplăceri sau nemulţumirea Chinei.

La vremea acelor prime vizite, Războiul din Vietnam era în toi. Îmi amintesc cum la un anumit moment din timpul unui zbor, în timp ce ne aflam la mare altitudine, am obseivat un alt aparat mai mare ce urcase mai sus de al nostru. L-am recunoscut a fi un bombardier B52. Am înţeles cu mare mâhnire că acest avion trebuie să fi pornit ca să-şi descarce încărcătura nu în mod paşnic, deasupra oceanului, ci deasupra unor fiinţe umane ca şi mine. Am fost şi mai disperat să văd cum, chiar şi la 30.000 de picioare deasupra suprafeţei terestre, nu era*posibil să scap de probele inumanităţii omului faţă de om.

La aterizarea în Tokio, am fost bucuros să găsesc urme ale naturii umane mai bune. Primul lucru pe care l-am observat a fost o curăţenie extraordinară. Totul era mult mai curat decât văzusem vreodată. Am descoperit în curând, că acest accent pe ordinea exterioară se extindea chiar şi la mâncare, care era prezentată mereu în mod încântător. Mi se părea că slăbiciunea japonezilor era mai accentuată în privinţa aranjării farfuriei decât în cea a gustului. Un alt lucru

care mi-a atras atenţia imediat a fost imensul număr de maşini care îşi croiau drum în sus şi în jos pe străzile

DIN ORIENT ÎN OCCIDENT 205

Oraşului, transportând oa'meni şi mărfuri zi şi noapte. Văzând acestea, am fost impresionat de uriaşul potenţial al tehnologiei moderne de calitate. Am fost în mod deosebit interesat de faptul că, deşi Japonia.acumulase un mare avans material, îl realizase fără să prejudicieze cultura şi valorile sale tradiţionale.

În timpul şederii în Japonia, am fost foarte fericit să văd o serie de studenţi tibetani tineri care studiau aici. La fel de fericit am fost să întâlnesc şi nişte japonezi care vorbeau tibetana, având multe cunoştinţe despre patria mea. Şi acest lucru, datorită faptului, că pe vremea celui de-al Treisprezecele Dalai Lama, elevi japonezi veniseră în Tibet la studii. Era deci, o plăcere să reînnozi - deşi ca refugiat - legăturile dintre cele două ţări ale noastre.

Impresiile din Thailanda au fost foarte diferite. Am găsit oamenii de aici foarte prietenoşi. Acest lucru contrasta cu Japonia, unde până şi chelnerii aveau înfăţişare oficială. Există însă anumite reguli ale etichetei şi în Thailanda, pe care le-am găsit a fi extrem de dificile. Conform tradiţiei Thai, populaţia laică trebuie să arate întotdeauna respect faţă de *Sangka*, cum este cunoscut monasticismul Buddhist. Oricum, este considerat a fi cu totul greşit ca un călugăr să observe o astfel de reverenţă, chiar dacă o persoană se prosternează. Am găsit acest lucru extrem de dificil de însuşit, în condiţii normale, eu încerc mereu să răspund la salutări. Şi în timp ce făceam tot posibilul să mă abţin, am realizat că mâna mi se mişcă în mod independent!

Vizitând Thailanda ulterior, această tradiţie mi s-a înfăţişat sub un aspect interesant, în momentul în care am fost invitat la un prânz cu Regele. Să-i strâng sau să nu-i strâng mâna? Ar putea considera că este indecent pentru mine. Nimeni nu ştia cu certitudine, în acest caz, el a înaintat spre mine şi mi-a strâns călduros mâna.

Singura dificultate din această ţară, pe lângă cea prezentată, era căldura care te buimăcea chiar mai rău decât în sudul Indiei. Aceasta, precum şi ţânţarii, împreună - făceau somnul extrem de dificil. Pe de altă parte însă, unii dintre călugării mai bătrâni pe care am avut prilejul să-i întâlnesc, erau extrem de interesanţi. Ca şi în Japonia, aveam multe de discutat, întrucât tradiţiile noastre diferite aveau şi multe practici comune - lucru care m-a ajutat să realizez faptul că Buddhismul în tradiţia tibetana este o formă foarte completă de Buddhism.

În 1973, am întreprins prima mea călătorie în Europa şi Scandinavia. A durat aproape şase săptămâni şi am fost în unsprezece ţări. Spre sfârşit, eram complet epuizat. Dar eram totuşi însufleţit de a fi avut ocazia să văd atât de multe locuri şi să întâlnesc atât de mulţi oameni. Am fost totodată fericit să reînod nişte legături mai vechi, A fost în mod deosebit plăcut să-I revăd încă

odată pe Heinrich Harrer. Era acelaşi om jovial ca altă dată, iar umorul său era la fel de aspru şi pământesc ca întotdeauna. Venise în Dharmsala odată, dar trecuseră mulţi ani de când nu-l mai văzusem, iar părul său galben, cu care l-am tachinat mereu în copilărie, era acum albit. Altfel, anii nu-l schimbaseră prea tare. Degetele sale puternice de alpinist încă mă mai fascinau şi, deşi avea mai multe cicatrice decât ultima oară, datorită unui accident din timpul unei expediţii în Noua Guinee, în ansamblu, era în plină formă.

Prima mea escală a fost la Roma, unde l-am întâlnit pe Sfinţia Sa, Papa. În timp ce avionul se apropia de sol, eram foarte curios să văd dacă panorama prezenta vreun indiciu despre uriaşele diferenţe care trebuiau să existe între Orient şi Occident. Deşi văzusem nenumărate fotografii despre oraşe europene, mai ales în colecţia mea de cărţi despre Primul şi al Doilea Război Mondial, nu eram încă prea sigur la ce să mă aştept. Deci, am fost foarte uşurat să văd aceiaşi copaci şi vegetaţie, precum şi aceleaşi semne de habitat uman, pe care le cunoşteam din Orient. Lucrurile nu erau chiar aşa de diferite.

După aterizare, m-am dus direct în oraşul Vaticanului, unde am găsit că Bazilica Sf. Petru are într-un fel reminescenţe de la Potala, cel puţin în ceea ce priveşte mărimea şi marea sa vechime. Pe de altă parte, gărzile suedeze, în uniformele lor foarte colorate, păreau destul de comice. Arătau aproape ca nişte decoruri. Discuţia mea cu Papa Paul VI a fost foarte scurtă, dar am avut prilejul să-i exprim credinţa mea în importanţa valorilor spirituale ale umanităţii, indiferent de credinţa locală. A fost de acord cu mine în totalitate şi ne-am despărţit în termeni buni.

Ziua următoare am zburat în Elveţia pentru o săptămână, unde am întâlnit câţiva dintre cei 200 de copii ce au fost adoptaţi de familii de elveţieni. I-am găsit foarte timizi şi sfioşi în comportamentul lor faţă de mine. Din păcate, majoritatea uitaseră complet să vorbească limba lor maternă, (însă, într-o vizită ulterioară, în 1979, am găsit situaţia îmbunătăţită cu mult. Copiii luaseră nişte lecţii şi o rupeau în tibetanâ, cam cum o rupeam şi eu în engleză.) Amintindu-mi de situaţia lor tristă cu şase ani în urmă, am fost încântat să le văd feţele surâzătoare şi să descopă faptul că, aşa cwm sperasem, oamenii din Elveţia i-au primit cu braţele deschise. Era evident că crescuseră într-o atmosferă de dragoste şi bunătate.

Din Elveţia am plecat spre Olanda, unde unul dintre oamenii pe care

i-am întâlnit era un rabin. Aceasta a fost o experienţă deosebit de mişcătoare. Datorită dificultăţilor de limbaj, nu am schimbat multe cuvinte, dar nici nu era nevoie, în ochii săi am văzut limpede întreaga suferinţă teribilă a poporului său, şi am plâns.

Am petrecut numai două zile în Olanda şi câteva ore în Belgia, înainte de a zbura mai departe, în Irlanda, apoi Norvegia, Suedia şi Danemarca, în fiecare dintre acestea pentru o zi sau două. Timpul era mult prea scurt pentru a-mi

face o impresie temeinică despre aceste loccuri. Dar oriune am fost, am găsit aceeaşi bunătate, ospitalitate şi sete de informaţii despre Tibet. Mi-a fost clar că ţara mea devine un element de fascinaţie deosebită pentru mulţi oameni de pe glob. Una dintre bucuriile deosebite ale acestei călătorii energice a constituit-o ocazia pe care mi-a acordat-o de a mulţumi personal unora dintre nenumăratele persoane care au organizat ajutorul pentru refugiaţii tibetani. În Norvegia, Danemarca şi Suedia, spre exemplu, am vizitat organizaţiile care au înlesnit unui număr de patruzeci de tineri şi tinere tibetani să fie instruiţi ca mecanici şi agronomi.

Ţara în care am petrecut cel mai mult timp a fost Regatul Unit. Am stat zece zile şi am fost încântat să am confirmarea credinţei mele în privinţa faptului că dintre toate ţările din Vest, Anglia are cele mai strânse legături cu Tibetul. Spre surprinderea mea, am întâlnit un număr de persoane foarte vârstnice, care au putut chiar să-mi vorbească în tibetană. A reieşit că ei, sau în unele cazuri părinţii lor, fuseseră numiţi în funcţii oficiale îh Tibet în diverse perioade. Unul dintre aceştia era Hugh Richardson, pe care îl, văzusem ultima oară cu zece ani în urmă, când a venit în Dharmsala.

În timpul şederii din Anglia, l-am întâlnit pe Harold Macmillan, care m-a impresionat foarte tare. Părea extraordinar de drăguţ şi avea un aer de autoritate combinat cu umilinţă, care era izbitor. Arătase totodată interes şi în direcţia valorilor spirituale. O altă persoană pe care am cunoscut-o şi care a devenit de atunci un prieten de valoare, a fost Humphrey Carpenter, Decanul de la Westminster, a cărui soţie îmi spune mereu de-acum „băiatul meu”.

Deşi în 1960 am văzut într-un ziar indian un articol ce relata că Preşedintele Eisenhower a afirmat că îl va primi pe Dalai Lama dacă acesta se va duce în America, un sondaj despre posibilitatea deplasării mele acolo în 1972, sugera că ar putea exista dificultăţi în obţinerea unei vize. Evident, că eram foarte curios să văd ţara despre care se spunea că este şi cea mai bogată şi cea mai uberă naţiune de pe pământ, dar nu am putut s-o vizitez până în 1979. La sosirea din New York, unde m-am dus prima dată, am fost impresionat pe loc de atmosfera de libertate. Oamenii pe care i-am întâlnit păreau foarte prietenoşi, deschişi şi relaxaţi. Dar în acelaşi timp, nu am putut să nu observ cât de murdare şi neîngrijite erau unele părţi ale oraşului, îmi părea totodată rău să văd atât de mulţi vagabonzi şi oameni fără adăpost care se aciuau sub portalurile clădirilor. M-a uimit faptul că ar putea fi vreun cerşetor pe acest pământ extrem de bogat şi prosper. Mi-am amintit de cuvintele prietenilor mei Comunişti care îmi vorbiseră despre nedreptăţile „Imperialismului American”, cum exploatează săracii în favoarea celor bogaţi. O altă surpriză a fost să descopăr faptul că deşi ca mulţi estici, eu trăiam cu impresia că SUA era campioana libertăţii, puţini oameni aveau de fapt vreo idee despre soarta Tibetului. Acum, când cunosc mai bine ţara, am început să înţeleg faptul că în unele privinţe, sistemul politic american nu se ridică la nivelul idealurilor sale.

Nici una din aceste afirmaţii nu trebuie însă să conducă la concluzia că nu mi-a plăcut acea primă vizită, sau că nu am văzut lucruri care m-au impresionat. Mi-a făcut plăcere în mod special să mă adresez mai multor adunări de studenţi, unde am găsit o expresie repetată de bunăvoinţă.

Oricât de defectuos m-am exprimat în limba engleză, răspunsul pe care l-am primit a fost întotdeauna călduros, indiferent dacă oamenii au înţeles totul sau nu. Acesî lucru m-a ajutat să-mi învingtimiditatea de a mă adresa în public folosind o limbă străină şi m-a ajutat să am mai multă încredere*

lucru pentru care le sunt foarte recunoscător, Totiişi, mă întreb dacă această bunăvoinţă nu a contribuit într-o anumită măsură la o diminuare a hotărârii mele de a-mi îmbunătăţi cunoştinţele de limbă engieză. Pentru că deşi m-am hotărât să procedez astfel, de îndată ce m~am întors în Dharmsala, am descoperit că pornirea mea a dispărut complet! Rezultatul este ca prefer în continuare să discut cu nemţi, francezi şi alţi europeni, mulţi dintre ei vorbind engleza ca şi mine, agramat şi cu un accent stricat. Cel mai puţin agreez discuţiile cu englezii, mulţi dintre ei producându-mi o impresie de rezervă şi fomnalism. «

De la acele vizite în diverse părţi ale lumii, m-am mai reîntors de mai multe ori acolo. Sunt binevenite în special posibilităţile oferite de călătorii de a vorbi *cli* oameni din diferite straturi sociale - unii săraci, alţii bogaţi, unii educaţi, unii religioşi, mulţi care nu sunt religioşi. Până acum mi-am întărit convingerea că oriunde te duci, oamenii sunt în mare parte similari, în ciuda unor diferenţe exterioare. Toţi, ca şi mine, caută fericirea: nimeni nu doreşte suferinţa. Ba mai mult, fiecare apreciază afecţiunea şi posedă în acelaşi timp potenţialul de a-şi manifesta afecţiunea faţă de ceilalţi-DIN ORIENT ÎN OCCIDENT 209

Având aceste lucruri în minte, am descoperit că pot fi dezvoltate prietenia şi înţelegerea.

În general, am găsit multe lucruri impresionante în societatea din Occident. Admir în special energia şi creativitatea sa, precum şi setea de cunoaştere. Pe de altă parte, o serie de lucruri din modul de viaţă al vesticilor mă îngrijorează. Un lucru pe care l-am observat, este înclinaţia oamenilor de a gândi în termeni de „alb şi negru” şi „sau-sau”, lucru care ignoră interdependenţa şi relativitatea. Ei au tendinţa de a pierde din vedere zonele intermediare care există în mod inevitabil între două puncte de vedere.

O altă observaţie este aceea că există o mulţime de oameni în Vest care locuiesc foarte confortabil în oraşe mari, dar izolaţi în mod virtual de marea masă a umanităţii. Găsesc acest lucru foarte ciudat - că în condiţiile unei astfel de prosperităţi materiale şi cu mii de fraţi şi surori în vecinătate, atât de mulţi oameni par a fi în stare să-şi arate adevăratele sentimente doar faţă de pisicile şi câinii lor.-Acest lucru indică, am impresia, o lipsă de valori spirituale. O parte a problemei îl constituie poate faptul că există o competitivitate intensă a vieţii

din aceste ţări, care pare a da naştere la teamă şi un adânc sentiment de nesiguranţă.

Pentru mine, acest semtiment de înstrăinare este simbolizat de un fapt pe care l-am observat în casa unui om foarte bogat, ai cărui oaspete am fost în timpul uneia din călătoriile din străinătate. Era o casă particulară spaţioasă, proiectată în mod special pentru bunăstare şi confort, dotată cu tot soiul de dispozitive. Totuşi, când m-am dus în baie, nu am putut să nu observ două borcane mari cu pastile ce se aflau pe un raft deasupra chiuvetei. Unul conţinea tranchilizante, iar celălalt somnifere. Acestea erau şi ele o dovadă a faptului că singură, prosperitatea materială nu poate aduce cu sine o fericire durabilă.

După cum am mai spus, eu merg de obicei în străinătate la invitaţia unor persoane. Adesea sunt rugat să mă adresez unor grupuri de oameni. Când se petrece acest lucru, abordarea mea este ternară, în primul rând, ca o fiinţă umană, vorbesc despre ceea ce eu ani numit Responsabilitate Universală. Prin aceasta eu înţeleg responsabilitatea pe care o avem cu toţii unii faţă de ceilalţi Şi de toate vieţuitoarele, precum şi faţă de întreaga Natură.

În at doilea rând, ca preot Buddhist, încerc să contribui cât pot la o mai bună armonie şi înţelegere între diferitele religii. După cum am mai afirmat, arfi credinţa fermă că toate religiile au ca scop să facă din oameni nişte fiinţe nai bune şi aceasta, în ciuda diferenţelor de ordin filozofic, unele dintre e'e fundamentale, toate tinzând să ajute umanitatea să găsească fericirea.

LIBERTATE IN EXIL

Aceasta nu înseamnă că pledez în favoarea vreunei religii sau „super-religii”. Mai degrabă privesc religia ca pe un fel de medicament. Pentru diverse afecţiuni, doctorul va prescrie diverse tratamente. Astfel, „boala” spirituală nefiind aceeaşi la toată lumea, sunt necesare diverse medicamente spirituale.

În final, ca tibetan, şi mai ales ca Dalai Lama, vorbesc despre patria mea, oameni şi cultură, ori de câte ori cineva se arată interesat de aceste probleme. Totuşi, deşi sunt mult încurajat când oamenii manifestă un interes pentru patria mea şi compatrioţii mei aflaţi în suferinţă în Tibetul ocupat, şi deşi îmi conferă energie pentru hotărârea de a continua lupta pentru dreptate, nu-i consider pe cei ce susţin cauza noastră a fi „pro-Tibet”. În schimb îi consider a fi pro-dreptate.

Unul dintre lucrurile pe care le-am observat în timpul călătoriilor, este marele interes al tinerilor faţă de lucrurile despre care vorbeam, Acest entuziasm ar putea fi datorat, bănuiesc eu, faptului că îi atrage insistenţa mea la totala absenţă a formalismului, în ceea ce mă priveşte, preţuiesc foarte mult schimburile de opinii cu un auditoriu format din tineri. Ei pun tot felul de întrebări - de la teoria Buddhistă a Nirvanei, prin prisma ideilor mele despre cosmologie şi fizică modernă - şi până la sexualitate şi moralitate, întrebările neaşteptate şi complicate sunt cele pe care le apreciez cel mai mult, întrucât

sunt obligat să mă gândesc la ceva ce altfel nu mi-ar fi venit în minte. Devine întrucâtva ceva similar cu dezbaterile.

O altă observaţie îl constituie faptul că mulţi dintre oamenii cu care discut, mai ales din Vest, au o formaţie a gândirii extrem de sceptică. Acest lucru poate fi foarte pozitiv, cred, dar cu condiţia să fie folosită ca bază pentru o cercetare ulterioară.

Poate că cei mai sceptici dintre toţi sunt jurnaliştii şi reporterii cu care, datorită condiţiei mele de Dalai Lama, am un contact larg în mod inevitabil, şi mai ales când călătoresc. Oricum, deşi se spune adesea că aceşti bărbaţi şi femei din lumea liberă a presei sunt foarte duri şi agresivi, găsesc că în general nu este aşa. Majoritatea se dovedesc a fi prietenoşi, chiar dacă atmosfera este un pic tensionată la început. Deşi doar ocazional, o şedinţă de întrebări şi răspunsuri se poate transforma într-o dispută serioasă. Dacă acest lucru se întâmplă, de obicei mă opresc când vine vorba despre politică, subiect pe care încerc să-l evit. Oamenii au dreptul să aibă o opinie personală şi nu consider de datoria mea să încerc să le schimb convingerile.

Cu ocazia unei recente călătorii în străinătate s-a întâmplat exact acest lucru. După ce conferinţa de presă s-a încheiat, unii oameni au simţit că Dalai Lama nu?. dat răspunsuri bune. Oricum, nu m-a îngrijorat acest luau. Oamenii

DIN ORIENT ÎN OCCIDENT 211

sunt cei care trebuie să decidă dacă este sau nu dreaptă *cauza* tibetană.

Mult mai grea decât ocazionalele şi nemulţumitoarele întâlniri cu oamenii din presă a constituit-o o serie de incidente ce implicau apariţiile televizate. O dată, pe când eram în Franţa, am fost invitat să vorbesc în transmisie directă la un jurnal de ştiri. Mi s-a explicat că prezentatorul îmi va vorbi direct în franceză. Ceea ce spunea, urma să fie tradus simultan în engleză pentru mine, printr-un mic microfon. Dar în final, n-am putut înţelege nici un cuvânt din ceea ce mi se traducea prin acesta.

Cu o altă ocazie, când eram la Washington, am fost rugat să fac acelaşi lucru, numai că de data aceasta eram singur în studiou. Reporterul îmi vorbea din New York. Mi s-a spus să privesc direct la un ecran care va arăta nu figura lui, ci pe a mea. Acest lucru m-a tulburat complet. Am găsit atât de agasant faptul de a vorbi cu mine însumi, încât nu am putut scoate nici un cuvânt!

Ori de câte ori călătoresc în străinătate, încerc să iau legătura cu cât mai mulţi practicanţi religioşi posibil, cu intenţia de a stabili un dialog între credinţe, într-una din aceste vizite, am întâlnit nişte Creştini cu o dorinţă similară. Acest fapt a condus la un schimb monastic, prin care nişte călugări tibetani au stat câteva săptămâni la o mănăstire Creştină, în timp ce un număr similar de călugări Creştini au venit în India. S-a dovedit a fi un exerciţiu extrem de folositor pentru ambele părţi, în mod special, ne-a facilitat înţelegerea mai profundă a modului de a gândi al altor oameni.

Printre nenumăratele personalităţi religioase pe care le-am întâlnit, voi evidenţia doar câteva. Actualul Papă este un om pe care îl preţuiesc foarte mult. Pentru început, fondul nostru întrucâtva similar ne-a conferit imediat un teren comun. Prima oară când ne-am întâlnit, mi-a făcut impresia unei persoane foarte practice, cu vederi largi şi deschis. Nu am nici o îndoială că este un mare conducător spiritual. Orice om care îl poate numi „Frate" pe potenţialul său asasin, cum a făcut-o Papa loan Paul, trebuie să fie un adept foarte evoluat spiritual.

Maica Tereza, pe care am întâlnit-o la aeroportul din Delhi în 1988, la întoarcerea de la o conferinţă din Oxford, Anglia, (la care participase şi ea) este o persoană, căreia îi port cel mai adânc respect. Am fost impresionat de atitudinea sa de umilinţă totală. Din punctul de vedere Buddhist, ea ar putea fi considerată a fi o Bodhisattva.

O altă persoană pe care o pot numi un maestru spiritual evoluat este un călugăr Catolic pe care l-am întâlnit la schitul său de lângă Monserrat în Spania. Petrecuse mulţi ani acolo, întocmai ca un înţelept oriental, supravieţuind doar cu pâine, apă şi puţin ceai. Vorbea slab engleza - chiar mai slab decât mine - dar puteam înţelege din ochii săi că eram în prezenţa unei persoane extraordinare, un adevărat practicant de religie. Când l-am întrebat care era tema meditaţiilor sale, el mi-a răspuns simplu: „Iubirea". De atunci, m-am gândit mereu la el ca la un Milarepa modern, după învăţătorul tibetan care şi-a petrecut o mare parte din viaţă ascuns într-01 peşteră, meditând şi compunând versete spirituale.

Un lider religios cu care am avut mai multe conversaţii îndelungate a fost Arhiepiscopul de Canterbury, Dr. Robert Runcie (pe al cărui emisar curajos, Terry Waite, îl pomenesc mereu în rugăciunile mele), împărtăşim amândoi opinia, că religia şi politica se întrepătrund şi suntem amândoi de părere că religia are datoria clară de a servi umanitatea, că nu trebuie să ignore realitatea. Nu este suficient ca oamenii religioşi să se roage. Mai curând sunt obligaţi moral să contribuie din răsputeri la rezolvarea problemelor lumii.

Îmi amintesc cum un politician indian m-a chemat să explic acest punct de vedere. El mi-a spus, destul de umil, „Oh, dar noi suntem politicieni, nu oameni religioşi", la care i-am răspuns: „Politicienii au nevoie de religie chiar mai mult decât un pustnic retras în schitul său. Dacă un pustnic acţionează în urma unei motivaţii greşite, el nu poate face rău decât sieşi. Dar dacă cineva care poate influenţa direct întreaga societate, acţionează în urma unei motivaţii greşite, atunci un mare număr de oameni va fi afectat în mod negativ". Nu găsesc nici o contradicţie între politică şi religie. Căci ce este religia? În ceea ce mă priveşte, orice acţiune înfăptuită cu o motivaţie bună estejun act religios. Pe de altă parte, o adunare de oameni dintr-un templu sau o biserică, ce nu este mânată de o intenţie bună, nu înfăptuiesc un act religios în momentul în care se roagă împreună.

Deşi nu le caut, am avut şi câteva întâlniri cu politicieni în timpul călătoriilor mele. Una dintre acestea a fost cu Edward Heath, fost Prim Ministru al Marii Britanii, pe care l-am întâlnit în patru rânduri. Ca şi Nehru, cu ocazia primei noastre întâlniri particulare, am văzut că era cam stânjenit, concentrându-se asupra afirmaţiilor mele. Totuşi, cu ocazia ultimelor trei întâlniri, am purtat nişte discuţii îndelungate şi sincere despre Tî'bet şi China, în timpul cărora Dl. Heath şi-a exprimat entuziasmul său faţă de succesul Chinei în agricultură. Ca cineva care vizitase Tibetul mai recent decât mine, el a afirmat totodată că ar trebui să înţeleg că au avut loc multe schimbări în patria mea - mai ales în'ceea ce privea suportul faţă de Dalai Lama. În opinia sa, acesta dispărea rapid, mai ales în rândul generaţiei mai tinere.

Era un punct de vedere foarte interesant, provenit de la un vechi

politician, şi mai ales de la unul care a avut contacte largi cu Beijingul. Totuşi, i-am spus că grija mea nu se îndrepta către poziţia lui Dalai Lama, ci către drepturile a şase milioane de oameni ce trăiau în Tibetul ocupat. După aceasta, am adăugat faptul că după câte cunoşteam eu, suportul pentru Dalai Lama în rândul tinerilor era la cel mai înalt nivel atins vreodată şi că exilarea mea a unit poporul tibetan într-un fel în care nu a mai fost posibil înainte.

Mai menţinem încă legăturile în ciuda diferenţelor de opinie, iar eu continui să-l preţuiesc pe Dl, Heath ca pe un om ce deţine o mare cunoaştere în domeniul afacerilor mondiale. Dar în acelaşi timp, sunt profund impresionat de eficienţa dezinformării şi mistificării chineze ce a avut efect chiar şi asupra unei persoane atât de experimentate ca el.

Un fenomen interesant al ultimilor două decenii şi mai bine l-a constituit creşterea rapidă a interesului faţă de Buddhism în rândul naţiunilor din Occident. Nu văd o semnificaţie deosebită în aceasta, deşi sunt, desigur, foarte fericit că există de pe acum mai mult de cinci sute de centre de Buddhism tibetan în întreaga lume, multe din ele în Europa şi America de Nord. Sunt întotdeauna fericit când cineva obţine foloase de pe urma practicii Buddhiste. Însă, când vine vorba în mod efectiv ca cineva să-şi schimbe religia, eu îi sfătuiesc de obicei să privească problema cu mare atenţie. A te grăbi să treci la o nouă religie poate da naştere la un conflict mental şi este aproape întotdeauna dificil.

Şi totuşi, chiar şi în locurile unde Buddhismul este destul de nou, am realizat ceremonii în câteva rânduri în folosul celor care au dorit să ia parte la acestea. Am înfăptuit de exemplu iniţierea *Kalachakra* în mai multe ţări din afara Indiei - motivul de a face acest lucru fiind nu numai acela de a conferi o înţelegere a modului de viaţă şi gândire tibetane, ci şi de a face un efort, la un nivel interior, în sprijinul păcii în lume.

În ceea ce priveşte problema răspândirii Buddhismului în Occident, aş dori să spun că am observat o tendinţă spre sectarianism în rândul noilor

practicanţi.- Acest lucru este absolut greşit. Religia nu trebuie să devină niciodată o sursă de conflict, un factor în plus de diviziune în rândul comunităţii umane, în ceea ce mă priveşte, fidel principiului respectului adânc faţă de contribuţia pe care o pot aduce alte credinţe la fericirea umanităţii, am participat la ceremonii ale altor religii. Şi, urmărind exemplul multor mari lama tibetani, atât din trecut, cât şi din prezent, eu continui să învăţ de la cât mai multe tradiţii diferite posibil. Căci, în timp ce este adevărat faptul că unele şcoli de gândire au considerat necesar ca un practicant să rămână ancorat în cadrul propriei tradiţii, oamenii au fost însă liberi să procedeze cum credeau de cuviinţă. Ba mai mult, societatea tibetană a fost întotdeauna foarte tolerantă faţă de credinţa altor popoare. Nu numai că existase în Tibet o comunitate Musulmană înfloritoare, dar au existat totodată şi o serie de misiuni Creştine care au fost acceptate fără oprelişti. Sunt, de aceea, ferm în favoarea unei abordări liberale. Sectarianismul este o otravă.

În ceea ce priveşte practica propriei religii, încerc să-mi trăiesc viaţa urmărind ceea ce eu numesc idealul Bodhisattva. În conformitate cu gândirea Buddhistă, un Bodhisattva este o persoană aflată pe calea spre atingerea stadiului de Buddha, care se dedică întru totul ajutării tuturor fiinţelor vii pentru a le uşura suferinţa. Cuvântul Bodhisattva poate fi înţeles mai bine prin traducerea separată a lui *Bodhi* şi Sattva: *Bodhi* înseamnă înţelegerea sau cunoaşterea absolută a realităţii, iar Sattva este o persoană care este călăuzită de compasiune universală. Idealul Bodhisattva este astfel aspiraţia de a pune în practică mila nemărginită împreună cu înţelepciunea infinită. Ca o modalitate de a mă ajuta în această problemă, eu aleg să fiu un călugăr Buddhist. Există 253 de reguli în monasticismul tibetan (364 pentru maici) şi observându-le cât mai îndeaproape, mă eliberez de multe agitaţii şi griji ale vieţii. Unele din aceste reguli au de-a face mai mult cu eticheta, cum ar fi distanţa fizică la care trebuie să se plimbe un călugăr faţă de stareţul mănăstirii din care face parte; celelalte tratează modalităţi de comportare. Cele patru jurăminte de bază se referă la simple interdicţii: şi anume că nu avem voie să omoram, să furăm, să minţim în privinţa realizărilor noastre spirituale. Trebuie menţinut un celibat strict. Cel care încalcă una din aceste reguli, nu mai poate fi călugăr.

Sunt uneori întrebat dacă jurământul celibatului este cu adevărat necesar şi dacă este posibil cu adevărat. Este îndeajuns să spunem că practicarea acestuia nu este doar o simplă problemă de suprimare a dorinţelor sexuale. Dimpotrivă, este chiar necesar să acceptăm existenţa acestor dorinţe şi să le transcendem prin puterea raţiunii. Când se recunoaşte acest lucru, rezultatul asupra minţii poate fi foarte benefic. Problema dorinţei sexuale constă în faptul că este o dorinţă oarbă. A spune: „Vreau să am relaţii sexuale cu o persoană” înseamnă să exprimi o dorinţă care nu este direcţională raţional în felul cum este „Vreau să elimin sărăcia din lume” care reprezintă o dorinţă direcţională

prin intelect. Mai mult, satisfacerea dorinţei sexuale nu poate da niciodată decât o mulţumire temporară. După cum spunea Nagarjuna, marele învăţat indian:

„Când ai o mâncărime te scarpini.
Dar e mai bine să nu te mănânce deloc
Decât să te scarpini”.

În ceea ce priveşte practica mea zilnică, eu îmi petrec cel puţin cinci ore şi jumătate în rugăciune, meditaţie şi studiu. Pe lângă acestea, mă mai rog ori de câte ori pot în timpul clipelor libere din zi, spre exemplu în timpul meselor sau în timpul călătoriilor, în cazul din urmă, am un motiv întemeiat să procedez astfel: în primul rând, contribuie la îndeplinirea îndatoririlor mele zilnice; în al doilea rând, mă ajută să-mi petrec timpul în mod productiv; în al treilea rând, potoleşte teama! Mai serios însă, ca Buddhist, nu văd nici o distincţie între practica religioasă şi viaţa de zi cu zi. Practica religioasă este o ocupaţie de douăzeci şi patru de ore. De fapt, există rugăciuni recomandate pentru fiecare activitate de la trezire la spălare, mâncare şi chiar somn. Pentru practicanţii Tantrei, acele exerciţii care sunt executate în stare de somn adânc şi în timpul visării constituie cea mai importantă pregătire pentru moarte.

Totuşi, pentru mine, primele ore ale dimineţii conferă cea mai bună perioadă pentru exersare. Mintea este limpede şi pătrunzătoare atunci. De aceea mă scol pe la ora patru. După trezire, îmi încep ziua cu recitarea de *mantras*. Apoi beau apă fierbinte şi îmi iau medicamentele înainte de a mă prosterna în Salutul faţă de Buddha pentru aproape o jumătate de oră. Scopul acestuia este dublu, în primul rând, creşte calităţile persoanei (cu condiţia unei motivaţii corespunzătoare), iar în al doilea rând, este un exerciţiu bun. După prosternări, mă spăl - spunându-mi în acelaşi timp rugăciunile. Apoi de obicei merg să mă plimb, timp în care continui recitările, până la micul dejun de la 5.15. Îmi permit cam o jumătate de oră pentru această masă (care este destul de substanţială) şi în timp ce mănânc, citesc din scripturi.

De la 5.45 până la 8.00 meditez, cu o pauză numai pentru a asculta la 6.30 buletinul de ştiri de la BBC World Service. Apoi, de la 8.00 până la amiază, studiez filozofia Buddhistă. Între acea oră şi masa de prânz de la 12.30, citesc fie documente oficiale, fie ziare, dar în timpul propriu-zis al mesei citesc din nou din scripturi. La ora 13.00 merg la biroul meu, unde mă ocup de probleme guvernamentale şi alte diverse lucruri, acordând apoi audienţe până la ora 17.00. Acestea sunt urmate de o altă scurtă perioadă de rugăciune şi meditaţie de îndată ce ajung acasă. Dacă este ceva interesant la televizor, mă uit până la ora 18.00 când iau ceaiul, în final, după ceai, în timpul căruia mai citesc o dată din scripturi, îmi spun rugăciunile până la 20,30 sau 21.00, când mă culc. Urmează apoi un somn foarte adânc.

Desigur, că există şi nişte variaţiuni în acest program. Uneori în timpul dimineţii mai iau parte la o *puja* sau, după amiaza, transmit nişte învăţături. Dar în general, rareori trebuie să-mi modific practica zilnică - adică rugăciunile de dimineaţă şi seara precum şi meditaţiile.

Raţiunea din spatele acestei practici este foarte simplă, în timpul primei părţi a acesteia, când efectuez prosternările, îmi găsesc refugiul în Buddha, *Dhatma* şi *Sangha*. Următorul stadiu este să dezvolt *Bodhichitta* sau o Inimă Milostivă. Aceasta se *realizează*, mai întâi prin recunoaşterea caracterului trecător al tuturor lucrurilor şi în al doilea rând prin înţelegerea adevăratei naturi a fiinţei care suferă. Pe baza acestor două considerente, este posibil să generezi altruism.

Pentru a da naştere la altruism sau compasiune în mine însumi, eu practic anumite exerciţii mentale care promovează iubirea faţă de toate fiinţele vii, în mod special faţă de aşa-zişii mei duşmani. Dacă îşi schimbă comportamentul, aceeaşi persoană poate deveni foarte uşor un bun prieten.

Restul meditaţiilor mele se concentrează pe *Sunya* sau Nirvana, în timpul cărora mă concentrez asupra celui mai subtil înţeles ai Interdependenţei. O parte a acestei practici include ceea ce se numeşte „zeitatea yoga”, *Ihai naljor*, pe parcursul căreia folosesc diferite *mandalas* pentru a mă vizualiza ca sucesiune a diferitelor „zeităţi”. (Acest lucru nu trebuie însă abordat pentru a induce credinţa în fiinţe externe independente,) îndeplinind acest lucru, îmi concentrez mintea într-un punct unde nu mai este preocupată de informaţiile conferite de simţuri. Aceasta nu este o stare de transă, întrucât mintea mea îşi menţine vigilenţa totală; este mai *degrabă* un exerciţiu în stare de conştiinţă totală. Ce anume înţeleg eu exact prin acest lucru este greu de explicat: la fel de greu cum îi este unui om se ştiinţă să redea în cuvinte ce se înţelege prin termenul „spaţiu-timp”-. Nici limba şi nici experienţa de zi cu zi nu poate reda întocmai experienţa unei „minţi limpezi”. Este îndeajuns să menţionăm faptul că nu este un exerciţiu uşor. ' îţi trebuie mulţi ani ca să te perfecţionezi.

Un aspect important al practicii mele zilnice este preocuparea de ideea morţii, în concepţia mea, există două lucruri pe care le poţi face în privinţa morţii din timpul vieţii. Fie alegi să o ignori, în care caz poţi avea un oarecare succes în a face să dispară ideea ei pentru o perioadă limitată de timp, sau poţi *analiza* perspectiva propriei tale morţi şi procedând astfel, să încerci să minimalizezi o parte din suferinţele pe care le cauzează. Dar

DIN ORIENT ÎN OCCIDENT 317

nu există un mod de a o învinge, însă, ca Buddhist, consider moartea drept un proces normal al vieţii, o accept ca realitate care va avea loc atâta timp cât sunt în Samsara. Ştiind că nu o pot evita, nu văd nici un sens în a-mi face griji din cauza ei. Consider că moartea este mai degrabă o schimbare de haine, când acestea au ajuns rupte şi uzate. Nu este un sfârşit în sine. Şi totuşi

moartea este imprevizibilă - nu ştii când şi cum va avea loc. Deci este înţelept să iei anumite măsuri de precauţie înainte de a avea loc efectiv.

Ca Buddhist, mai cred că experimentarea efectivă a morţii este foarte importantă. Atunci se petrec cele mai profunde şi benefice experienţe. Din acest motiv, mulţi dintre marii maeştrii spirituali se eliberează de existenţa pământeană - adică mor - în timp ce meditează. Când se petrece acest lucru, se întâmplă ca trupurile lor să nu înceapă să se descompună decât mult timp după ce au murit clinic.

„Rutina" mea spirituală suferă schimbări numai când mă retrag. Cu aceste ocazii, în plus faţă de practica uzuală de zi cu zi, mai fac şi nişte meditaţii speciale. Acestea iau locul perioadei de meditaţii obişnuite şi de studiu al filozifiei Buddhiste dintre micul dejun şi prânz. Pe acestea le mut după-amiaza. După ceai nu mai survine nici o schimbare. Totuşi, nu există reguli dure sau ferme. Uneori, datorită presiunilor exterioare, sunt nevoit să mă ocup de probleme oficiale, sau chiar să acord audienţe în timpul perioadei de retragere, în acest caz, pot sacrifica o parte din somn pentru a putea să fac loc tuturor problemelor.

Scopul retragerii constă în a facilita unei persoane să se concentreze în întregime asupra dezvoltării interioare. De regulă, ocaziile mele de a proceda astfel sunt limitate. Sunt norocos dacă pot găsi două perioade de câte o săptămână într-un an, deşi uneori am reuşit şi câte o lună. În 1973, am avut o dorinţă puternică de a mă retrage pentru trei ani, dar din nefericire conjunctura nu mi-a permis, încă îmi doresc mult să fac acest lucru într-o zi. Între timp, trebuie să mă mulţumesc doar cu nişte scurte sesiuni de schimbare a bateriilor, cum le numesc eu. O săptămână nu este îndeajuns pentru a realiza un progres real sau să evoluezi în vreun fel, dar este tocmai suficient pentru a-mi permite să mă remontez. Este nevoie de perioade mult mai lungi pentru a exersa mintea într-o direcţie. Acesta este unul dintre motivele pentru care mă consider a fi doar la un nivel iniţial de dezvoltare spirituală.

Desigur, că unul dintre motivele principale datorită căruia am atât de puţin timp pentru retrageri este numărul crescut al călătoriilor pe care le întreprind în ultimul timp, deşi nu regret acest lucru. Călătorind - am posibilitatea să-mi împărtăşesc experienţele şi speranţele cu mult mai mulţi oameni decât ar fi posibil altfel. Şi chiar dacă, atunci când întreprind acest lucru, este întotdeauna de pe poziţia mea de călugăr Buddhist, aceasta nu înseamnă că eu consider că numai prin practicarea Buddhismului pot aduce oamenii fericire lor înşişi şi celor din jur. Dimpotrivă, cred că acest lucru este posibil chiar şi pentru oamenii care nu aparţin nici unei religii. Eu folosesc Buddhismul doar ca exemplu, întrucât tot ceea ce ţine de viaţă a confirmat validitatea credinţei mele. În afară de aceasta, ca unul ce a devenit călugăr de la şase ani, am ceva cunoştinţe în acest domeniu!

CAPITOLUL DOISPREZECE

Despre „magie şi mister”

SUNT ÎNTREBAT deseori despre aşa-numitele aspecte magice ale Buddhismului tibetan. Mulţi vestici doresc să ştie dacă lucrările despre Tibet ale unor oameni ca Lobsang Rampa şi alţi câţiva în care vorbesc despre practici oculte, sunt adevărate. Mă mai întreabă totodată dacă Shambala (un tărâm legendar la care se referă anumite scripturi şi presupus a fi situat în întinderile pustii din nordul Tibetului) există cu adevărat. Apoi mai era o scrisoare pe care am primit-o de la un om de ştiinţă eminent^ pe la începutul anilor '60, care spunea că auzise de faptul că anumiţi lama evoluaţi ar fi capabili să înfăptuiască lucruri supranaturale şi mă întreba dacă ar putea realiza nişte experimente pentru a determina Veridicitatea acestora.

Ca răspuns la primele două întrebări, eu spun de obicei că majoritatea acestor cărţi sunt lucrări de imaginaţie şi că Shambala există, da, dar nu în vreun sens convenţional, în acelaşi timp, ar fi greşit să neg faptul că anumite practici de natură Tantrică nu ar da naştere în mod efectiv la fenomene misterioase. Din acest motiv m-am gândit într-un fel să-i scriu acestui om de ştiinţă pentru a-i spune că ceea ce auzise era corect şi, mai departe, că eram de acord cu experimentul: dar regretam că trebuia să-l informez că persoana asupra căreia se putea realiza experimentul nu se născuse încă! De fapt, fuseseră la acea vreme, diverse motive de ordin practic datorită cărora nu era posibilă participarea la cercetări de acest gen.

Însă, de atunci, mi-am dat consimţământul la o serie de investigaţii ştiinţifice. Primele dintre acestea au fost realizate de Dr. Herbert Benson, care în prezent este şeful Departamentului de Medicină Comportamentală de la Şcoala Medicală Harvard din America. Când ne-am întâlnit în timpul vizitei mele din 1979, el mi-a spus că lucra la *analiza a ceea* ce el numeşte „răspuns relaxat”, un fenomen fiziologic întâlnit în momentul în care o persoană intră într-o stare meditativă. El simţea că ar înţelege mai în profunzime procesul dacă ar putea să realizeze nişte experimente pe practicanţi foarte avansaţi ai meditaţiei.

Ca unul ce cred profund în valorile ştiinţei moderne, am decis să-l las să realizeze acest lucru, deşi nu fără o oarecare ezitare. Ştiam că mulţi tibetani erau neliniştiţi la această idee. Ei simţeau că practicile în discuţie ar trebui ţinute confidenţial, întrucât derivă din doctrine secrete, împotriva acestor considerente eu am pus posibilitatea ca rezultatele unei astfel de investigaţii să aducă foloase nu numai ştiinţei, ci şi practicanţilor religioşi, putând fi astfel benefice omenirii în general.

În cele din urmă, Dr. Benson a fost mulţumit că a găsit ceva extraordinar. (Rezultatele sale au fost publicate în diverse cărţi şi reviste ştiinţifice, inclusiv Natura.) A venit în India cu doi asistenţi şi câteva bucăţi de aparatură, sofisticată, realizând experimente asupra unor călugări aflaţi în chilii, nu departe de Dharmsala, precum şi în Ladakh şi Sikkim, mai în nord.

Călugării în chestiune erau practicanţii yogei Tum-mo, care este creată pentru a demonstra competenţa în cazul anumitor discipline tantrice. Prin meditaţia asupra *chakras* (centre de energie) şi nad/s (canale energetice), practicantul este capabil să controleze şi să împiedice temporar activitatea nivelelor inferioare ale conştiinţei, permiţându-i să experimenteze nivelele superioare, în conformitate cu gândirea Buddhistă, există multe nivele de conştiinţă. Cele inferioare conţin percepţiile obişnuite - simţul tactil, mirosul, văzul, etc. În tirnp ce cele mai subtile sunt cele care sunt sesizate în momentul morţii. Unul din scopurile Tantre/ este de a-i facilita practicantului să „experimenteze" moartea, întrucât atunci este momentul în care se pot manifesta cele mai puternice împliniri spirituale.

Când nivelele inferioare ale conştiinţei sunt suprimate, pot fi observate fenomenele fiziologice, în experimentele Dr. Benson, acestea induseseră şi ridicarea temperaturii corporale (măsurate intern prin termometru rectal şi extern prin termometru cutan) până la 18° Fahrenheit (10 Centigrade). Aceste intensificări permiteau călugărilor să usuce cearceafuri înmuiate în apă rece şi înfăşurate în jurul lor, în ciuda faptului că temperatura mediului era sub zero grade. Dr. Benson a fost de asemenea martor şi a făcut măsurători similare în cazul unor călugări care stăteau complet dezbrăcaţi în zăpadă. A descoperit că ei puteau rămâne nemişcaţi toată noaptea fără să li se diminueze cu nimic temperatura corpului, în timpul acestor şedinţe, el a mai notat că nivelul de absorbţie al oxigenului a scăzut la aproape şapte inspiraţii pe minut.

DESPRE „MAGIE §1 MISTER" 231

Cunoştinţele noastre despre corpul uman şi funcţionalităţi le sale nu sunt încă suficiente pentru a ne oferi o explicaţie a ceea ce se petrece în aceste cazuri. Dr. Benson consideră că procesul mental implicat poate facilita persoanei care meditează să ardă „grăsimile" depozitate în corp -un fenomen care se credea înainte a fi limitat la animalele ce hibernează. Dar indiferent ce mecanism ar acţiona, ceea ce mă interesează cel mai mult este indiciul clar că există anumite lucruri pe care ştiinţa modernă le poate învăţa de la cultura tibetană. Ba mai mult, eu cred că există şi alte sfere ale experienţei noastre care ar putea fi investigate cu folos. Spre exemplu, sper să organizez într-o zi un gen de experiment ştiinţific în ceea ce priveşte fenomenul oracolelor, care deţin un loc important în modul de viaţă tibetan.

Însă, înainte de a vorbi despre ele mai amănunţit, trebuie să subliniez faptul că scopul oracolelor nu este pur şi simplu acela, aşa cum s-ar putea crede, de a prezice viitorul. Aceasta este clar o parte din activitatea lor. În plus, ele pot fi invocate ca protectori, iar în anumite cazuri sunt folosite ca vindecători. Dar rolul lor principal este de a asista oamenii în practicarea *Dharmei*. Un alt lucru de reţinut este faptul că însuşi cuvântul „oracol" este înşelător. Implică existenţa unor oameni care posedă capacităţi profetice. Este greşit, în tradiţia tibetană sunt doar anumite persoane care acţionează ca

medium între planul natural şi cel spiritual, numele care li se conferă fiind *kuten*, *care* înseamnă ad literam - „o bază fizică”. Ar mai trebui să scot în evidenţă că în timp ce este normal să vorbeşti despre oracole ca şi când acestea ar fi oameni, acest lucru se face pentru a fi mai comod. Mai precis, ele pot fi descrise ca „spirite” care sunt asociate cu anumite lucruri (o statuie de exemplu), oameni şi locuri. Acesta nu trebuie însă înţeles ca împiedicând credinţa în entităţi exterioare independente.

În vremurile de demult trebuie să fi fost multe sute de oracole răspândite în tot Tibetul. Puţine au supravieţuit, dar cele mai importante - cele folosite de Guvernul Tibetan - mai există încă. Dintre acestea, cel principal este cunoscut ca oracolul Nechung - care a devenit asociat în acelaşi timp,cu mănăstirea Drepung - pentru ca apoi Dorje Drakden să fie numit protectorul personal al Dalai Lamas ce se succed.

De sute de ani a constituit o tradiţie ca Dalai Lama şi Guvernul să consulte Nechung în timpul festivalurilor de Anul Nou. În plus, putea fi invocat şi în alte perioade, dacă vreunul avea nişte întrebări anume. Eu însumi apelez la el de câteva ori pe an. Acestea ar putea părea deplasate pentru cititorii secolului al douăzecelea. Chiar şi unii tibetani, în special cei ce se consideră „progresişti”, sunt neîncrezători în faptul că continui să folosesc o metodă antică de acumulare de inteligenţă. Dar eu fac acest lucru pentru simplul motiv că dacă privesc în urmă la nenumăratele cazuri când am *apelat la* oracol, de fiecare dată răspunsul s-a dovedit a fi corect. Prin aceasta însă nu afirm că mă bazez numai pe sfatul oracolului. Categoric nu. Îi cer părerea în acelaşi fel cum cer părerea Cabinetului meu şi întocmai cum cer părerea propriei mele conştiinţe, îi consider pe zei drept „camera mea superioară”. *Kashag-ul* constituie „camera mea inferioară*. Ca orice alt conducător, îi consult pe amândoi înainte de a lua o decizie în problemele de stat. Şi uneori, în plus faţă de sfatul lui Nechung, mai ţin seama şi de anumite profeţii.

Într-un anumit fel, responsabilităţile lui Nechung şi cele ale lui Dalai Lama faţă de Tibet, sunt identice, doar că ei *acţionează* în moduri diferite. Sarcina mea, aceea de conducător, este paşnică. A sa, în calitate de protector şi apărător, este furtunoasă. Şi deşi funcţiunile noastre sunt similare, relaţia mea cu Nechung este aceea ca de la comandant la locotenent: eu nu mă închin niciodată în faţa lui. Nechung este acela care trebuie să se închine în faţa lui Dalai Lama. Şi totuşi noi suntem foarte apropiaţi, întocmai ca nişte prieteni. Când eram mic, era înduioşător. Nechung mă plăcea foarte tare şi avea întotdeauna foarte mare grijă de mine. Spre exemplu, dacă observa că m-am îmbrăcat neglijent sau impropriu, venea şi îmi aranja cămaşa, îmi potrivea roba etc.

Dar în ciuda acestui gen de familiaritate, Nechung mi-a arătat întotdeauna respect. Chiar şi când relaţiile sale cu Guvernul s-au deteriorat, cum s-a întâmplat de-a lungul ultimilor ani de Regenţă, el a răspuns în mod

invariabil cu entuziasm ori de câte ori a fost întrebat ceva despre mine. În acelaşi timp, răspunsurile sale la adresa politicii guvernamentale pot fi nimicitoare uneori. Alteori răspunde doar printr-o răbufnire de râs sarcastic, îmi amintesc foarte bine un anumit incident care s-a petrecut cam pe când aveam paisprezece ani. Lui Nechung i s-a pus o întrebare referitoare la China, în loc să răspundă în mod direct, *kuten* s-a întors cu faţa spre Est şi a început să se aplece în faţă în mod violent. Era o privelişte înfricoşătoare, ştiind că această mişcare combinată cu greutatea căştii masive pe care o purta pe cap, ar fi fost îndeajuns ca să-i reteze capul. A făcut acest lucru de cincisprezece ori, lămurindu-ne pe toţi dincotro venea pericolul.

Nu este însă deloc uşor să lucrezi cu Nechung. Îţi trebuie timp şi răbdare în timpul fiecărei întâlniri, înainte de a mărturisi el ceva. Este foarte rezervat şi auster, exact cum vă imaginaţi că ar fi un măreţ bătrân din antichitate. Şi nici nu se preocupă cu lucruri minore: interesul său este îndreptat spre

DESPRE „MAGIE §1 MISTER” 233

probleme majore, deci este onorat numai cu întrebări de ansamblu. Are totodată şi lucruri care îi plac şi altele care nu, dar nu le dezvăluie cu prea mare tragere de inimă,

Nechung îşi are mănăstirea sa în Dharmsala, dar de regulă el vine la mine. Cu ocazii oficiale, *kuten* este îmbrăcat într-un costum sofisticat constând din diverse straturi de îmbrăcăminte, încununate cu o robă foarte brodată din brocart de culoare galben-aurie, acoperită cu motive antice de culoare roşie, albastră, verde şi galbenă. Pe piept poartă o oglindă circulară care este împrejmuită cu mănuchiuri de peruzea şi ametist, al cărei fier lucios fulgeră sub forma mantref sanscrite, corespunzătoare lui Dorje Drakden. Înainte de a începe dezbaterile, îşi mai îmbracă şi un soi de şa, care serveşte şi drept suport pentru steaguri şi trei stindarde de victorie, în totalitate, acest echipament cântăreşte mai mult de şaptezeci de livre iar mediumul, când nu se află în transă, abia poate face un pas cu el.

Ceremonia începe cu invocaţii şi rugăciuni cântate, cu un acompaniament de corn, talgere şi tobe. După un scurt timp, kuten intră în transă, fiind sprijinit până atunci de asistenţii săi, care îl ajută să înainteze până la un scăunel aflat în faţa tronului meu. Apoi, după ce se încheie primul ciclu de rugăciuni şi începe al doilea, se adânceşte mai tare în transă, în acest moment, i se pune pe cap o cască imensă. Aceasta cântăreşte aproape treizeci de livre, deşi pe vremuri cântărea peste optzeci.

Acum faţa lui kuten se transfigurează, devenind destul de sălbatică, înainte de a-şi umfla obrajii pentru a conferi în general o apariţie ciudată, cu ochi bulbucaţi şi obraji dospiţi. Respiraţia sa devine sacadată şi începe să şuiere violent. Apoi, instantaneu, respiraţia încetează. La acest punct casca îi este legată printr-un nod atât de strâns, încât l-ar strangula dacă nu s-ar

petrece ceva foarte ireal. Posedarea este acum totală şi aspectul mortuar al mediumului se răspândeşte vizibil.

Apoi, ţâşneşte în sus, înşfăcând o sabie de ritual de la unul din însoţitorii săi, şi începe să danseze cu paşi uşori, maiestuoşi şi totuşi întucâtva ameninţători. Pe urmă vine în faţa mea şi fie se prosternează în întregime, fie se înclină adânc din mijloc, până ce coiful său atinge podeaua, înainte de a ţâşni din nou în sus, greutatea veşmintelor nemaireprezentând nimic. Energia vulcanică a zeităţii abia poate fi menţinută în limitele şubrezeniei pământene a lui kuten, care se mişcă şi gesticulează ca şi când trupul său ar fi din cauciuc şi propulsat de un arc cu o forţă extraordinară.

Urmează un schimb între mine şi Nechung, moment în care el îmi aduce un prinos ce ţine de ritual. Apoi îi pun orice întrebare personală. După ce îmi răspunde, el se întoarce la scaunul său şi ascultă întrebările puse de membrii din guvern, înainte de a răspunde la acestea, *kuten* începe să danseze din nou învârtindu-şi sabia deasupra capului. Arată ca o impunătoare şi înfricoşătoare căpetenie de luptători tibetani din vremurile străvechi.

De îndată de Dorje Drakden şi-a încheiat discursul, *kuten* îşi aduce ultimul prinos înainte de a se prăbuşi într-o formă rigidă, lipsită de viaţă, însemnând sfârşitul posedării, în acelaşi timp, nodul ce ţine coiful este *dezlegat* în mare viteză de asistenţii săi, care îl scot ca să-şi revină, în timp ce ceremonia continuă.

Deşi pare surprinzător, răspunsurile oracolului sunt arareori vagi. Ca şi în cazul fugii mele din Lhasa, el este deseori foarte precis. Dar cred că ar fi dificil pentru orice investigaţie ştiinţifică să dovedească sau să infirme în mod concludent validitatea sentinţelor acestuia. Acelaşi lucru se referă şi la alte zone ale experienţei tibetane, cum ar fi spre exemplu, problema *tulkus.* În orice caz, sper că se vor realiza într-o bună zi anumite experimente asupra ambelor fenomene.

De fapt, problema identificării unui *tulku* este mai logică decât pare la prima vedere. Dată fiind credinţa Buddhistă că principiul reîncarnării este o realitate, şi dată fiind concepţia că scopul reîncarnării este acela de a-i permite unei fiinţe să-şi continue eforturile în favoarea eliminării tuturor formelor de suferinţă, este logic că trebuie să fie posibilă identificarea anumitor cazuri. Aceasta le facilitează o educaţie şi o amplasare în lume, astfel încât să-şi poată continua opera cât mai curând posibil.

Pot exista şi greşeli în acest proces de identificare, dar vieţile marii majorităţi a *tulkus* (dintre care în prezent se cunosc câteva sute, deşi în Tibet, înainte de *invazia* chinezilor fuseseră probabil câteva rnii) sunt mărturii adecvate a eficacităţii sale.

După cum am mai spus, scopul reîncarnării este acela de a facilita continuitatea operei unei fiinţe. Acest lucru are implicaţii majore când este vorba de a căuta succesiunea unei anumite persoane. De exemplu, în timp ce

eforturile mele sunt îndreptate în general în scopul întrajutorării tuturor fiinţelor vii, în particular ele sunt îndreptate spre a-mi ajuta compatrioţii mei tibetani. De aceea, dacă mor înainte ca tibetanii să-şi recapete libertatea, este logic să presupun că mă voi naşte în afara Tibetului. Desigur, că atunci poporul meu nu va mai avea nevoie de un Dalai Lama, caz în care nu se vor mai obosi să mă caute. Deci, aş putea să mă reîncarnez ca insectă sau animal - orice ar fi mai înspre folosul tuturor fiinţelor vii.

Modul în care procesul de identificare este înfăptuit, este mai puţin

misterios decât se presupune, începe printr-un simplu proces de eliminare. Să zicem, spre exemplu, că noi căutăm reîncarnarea unui anumit călugăr. Mai întâi trebuie determinat când şi unde a murit călugărul respectiv. Apoi, considerând că noua încarnare va fi concepută de obicei la aproximativ un an de la moartea predecesorului său - durata perioadei o cunoaştem din experienţă - se întocmeşte un gen de program. Astfel, dacă Lama X moare în anul Y, următoarea sa încarnare se va naşte probabil la aproximativ optsprezece luni sau doi ani mai târziu, în anul Y plus cinci, copilul trebuie să aibă trei sau patru ani: terenul s-a îngustat deja.

Apoi, este determinat cel mai posibil loc de apariţie. Aceasta este de obicei destul de uşor. Mai întâi, va fi în interiorul, sau în exteriorul Tibetului? Dacă este în exterior, există un număr limitat de locuri - în comunităţile din India, Nepal sau Elveţia, de exemplu. După aceea, trebuie hotărât oraşul în care poate fi găsit. De regulă, acest lucru se face cu referire la viaţa din încarnarea precedentă.

Reducând opţiunile şi stabilind parametrii în modul în care l-am menţionat, următorul pas este de a organiza un grup de depistare. Acest lucru nu înseamnă că un grup de oameni este trimis ca şi când ar căuta o comoară. De obicei este suficient să roage diverşi oameni din comunitate să găsească un copil între trei şi patru ani care ar putea fi candidat. Deseori există ponturi de mare ajutor, cum ar fi fenomene neobişnuite la vremea naşterii copilului; sau copilul poate prezenta caracteristici specifice.

Uneori două, trei sau mai multe posibilităţi se vor întretăia în acest stadiu. Ocazional, nu este deloc necesar un grup de depistare, întrucât încarnarea precedentă a lăsat informaţii detaliate chiar până la numele succesorului său şi numele părinţilor succesorului. Dar acest lucru este rar. Alteori, urmaşii călugărului pot avea vise limpezi sau viziuni despre locul în care poate fi găsit succesorul său. Pe de altă parte, un mare lama a rugat să nu mai fie căutată încarnarea sa. El a spus să fie instalat ca succesor al său oricine serveşte *Dharma* lui Buddha şi comunitatea sa cel mai bine, în loc să-şi facă cineva griji în privinţa unei identificări exacte. Nu există reguli de netrecut.

Dacă se întâmplă ca mai mulţi copii să fie aleşi drept candidaţi, de obicei conduce examenul final cineva bine cunoscut încarnării precedente, în mod

frecvent, această persoană va fi recunoscută de unul dintre copii, lucru care reprezintă o mărturie clară, dar uneori sunt luate în considerare şi semnele de pe trup.

În anumite cazuri, procesul de identificare implică şi consultarea unor

LIBERTATE ÎN EXLL, oracole sau a unei persoane care are puteri de *ngon shâ* (clarviziune). Una dintre metodele pe care le folosesc aceşti oameni este Ta, prin care practicantul se uită într-o oglindă în care el sau ea ar putea vedea copilul în cauză, o clădire, sau poate un nume scris. Eu numesc aceasta „televiziune antică". Corespunde viziunii pe care oamenii au avut-o la Lacul Lhamoi Lhatso, unde Reting Rinpoche a văzut literele *Ah*, *Ka* şi Mă şi imaginile unei mănăstiri şi a unei case în momentul în care a început să mă caute.

Uneori, eu însumi sunt solicitat să conduc căutarea unei reîncarnări, în aceste cazuri este responsabilitatea mea de a lua decizia finală dacă respectivul candidat a fost ales corect. Ar trebui să adaug aici că eu nu am capacităţi de clarviziune. Nu am avut nici timp şi nici *ocazia* de a le dezvolta, deşi am motive să cred că cel de-al Treisprezecelea Dalai Lama a avut ceva aptitudini în această sferă.

Ca exemplificare a modului în care procedez, vă voi relata o poveste a lui Ling Rinpoche, Tutorele meu Principal. Am avut întotdeauna cel mai mare respect pentru Ling Rinpoche, deşi în copilărie trebuia să-i zăresc doar servitorul şi mi se făcea frică - şi ori de câte ori îi auzeam paşij cunoscuţi, mi se oprea inima în loc. Dar, cu timpul, am ajuns să-l preţuiesc ca pe unul dintre cei mai mari şi mai apropiaţi prieteni. Nu demult, când a murit, am simţit că viaţa fără el alături de mine va fi foarte dificilă. El devenise stânca de care mă puteam sprijini.

Eram în Elveţia, pe la sfârşitul verii lui 1983, când am auzit prima oară de boala sa fatală: suferise un atac şi paralizase. Această veste m-a neliniştit foarte tare. Şi totuşi, ca Buddhist, ştiam că nu prea are sens să mă frământ. De îndată ce am'putut, m-am reîntors în Dharmsala, unde l-am găsit încă în viaţă, dar într-o stare fizică precară. Însă mintea lui era la fel de vigilentă ca întotdeauna, mulţumită unui antrenament mintal asiduu de-o viaţă. Starea sa a rămas stabilă încă câteva luni înainte de a se deteriora destul de brusc. A intrat într-o comă din care nu a mai ieşit niciodată şi a murit pe *25* decembrie 1983. Dar, dacă mai era nevoie de o dovadă a faptului că fusese cu adevărat o persoană remarcabilă, trupul său nu a început să se descompună decât la treisprezece zile după ce i s-a declanşat decesul, în ciuda climatului torid. Era ca şi când mai locuia încă în acest trup, deşi din punct de vedere clinic era lipsit de viaţă.

Când privesc în urmă la modalitatea în care a murit, sunt foarte sigur că boala lui Ling Rinpoche, prelungită pe o perioadă mai mare de timp, a fost întru totul voită, pentru a mă ajuta să mă obişnuiesc să fiu fără el. Însă, aceasta este doar jumătate din poveste, întrucât vorbim despre tibetani,

istorisirea continuă cu bucurie. Reîncarnarea lui Ling Rinpoche a fost găsită de atunci, şi în prezent este un băieţel foarte inteligent şi năzdrăvan de trei ani. Descoperirea sa a fost una din acelea în care copilul recunoaşte în mod clar un membru al grupului de descoperire. Deşi avea numai optsprezece luni, el i-a spus efectiv persoanei pe nume şi s-a dus în întâmpinarea sa, zâmbind. Ulterior a identificat exact şi alţi câţiva cunoscuţi de-ai predecesorului.

Când l-am întâlnit pe băiat pentru prima oară, n-am avut nici un dubiu cu privire la identitatea sa. Se comporta într-un fel care-mi dovedea clar că mă cunoaşte, deşi îmi arăta totodată şi un respect deosebit. Cu prima ocazie, i-am dat micului Ling Rinpoche o ciocolată mare. El a rămas impasibil, ţinând-o cu mâna întinsă şi capul plecat tot timpul cât am fost eu de faţă. Nu pot să-mi imaginez un alt copil care să fi ţinut ceva dulce fără să guste şi să rămână într-o poziţie atât de oficială. Apoi, când l-am primit pe băiat la reşedinţa mea şi a fost adus în uşă, s-a comportat întocmai ca şi predecesorul său. Era clar că-şi amintea de locul său în anturaj. Mai mult, când a intrat în biroul meu, a devenit deodată foarte familiar cu unul dintre slujitorii mei, care pe atunci îşi petrecea timpul într-o convalescenţă de pe urma unui picior rupt. Mai întâi, această minusculă persoană i-a înmânat cu gravitate o *kata* şi apoi, râzând cu gura până la urechi, a ridicat una din cânele lui Lobsang Gawa şi a fugit de jur-împrejur, purtând-o de parcă ar fi fost un băţ de stindard.

O altă poveste impresionantă despre băiat s-a petrecut în perioada când a fost luat; la vârsta de doar doi ani, la Bodh Gaya, unde eu trebuia să răspândesc nişte învăţături. Fără să-i spună nimeni nimic despre locul unde se afla, el a găsit dormitorul meu, târându-se de-a buşilea în sus pe scări, şi.a pus o *kata* pe patul meu. Astăzi, Ling Rinpoche recită deja din scripturi, deşi rămâne de văzut, dacă după ce a învăţat să citească, se va dovedi a fi ca unii dintre tinerii *tulkus*, care memorează textele cu o viteză uluitoare, de parcă ar lua-o pur şi simplu de unde au întrerupt. Am cunoscut o serie de copilaşi care puteau să redea multe pagini cu uşurinţă.

Desigur, că există un element de mister în acest proces de identificare a încarnărilor. Dar este îndeajuns să afirmăm că în calitate de Buddhist, nu cred că oameni ca Mao, Lincoln sau Churchill există doar „din întâmplare”.

O altă arie a experienţei tibetane care aş dori foarte mult să fie investigată este sistemul medical tibetan. Deşi datează din urmă cu două mii *de* ani şi provine din diverse surse, inclusiv din Persia antică, astăzi, principiile sale sunt întru totul Buddhiste. Acestea îi conferă un cu totul alt caracter decât medicina vestică. Spre exemplu, ea susţine drept cauze primordiale ale bolii Ignoranţa, Dorinţa şi Ura.

În conformitate cu medicina tibetană, corpul este dominat de trei nopa principale, însemnând ad literaro „dăunători”, dar traduse mai degrabă ca „umori”. Nopa sunt considerate a fi mereu prezente în organism. Aceasta

înseamnă că trupul nu va fi niciodată lipsit de boală, cel puţin de potenţialul acesteia. Dar în cazul în care acestea sunt menţinute într-o stare de echilibru, trupul rămâne sănătos, însă, la apariţia unui dezechilibru produs de una sau mai multe din aceste cauze principale va da naştere bolii, care este diagnosticată în general prin luarea pulsului sau controlul urinei, în total există douăsprezece locuri principale situate pe mâini şi la încheietura acestora unde este luat pulsul. Urina este evaluată tot printr-o gamă de feluri (culoare, miros şi altele).

În ceea ce priveşte tratamentul, prima serie de abordări o constituie comportamentul şi dieta. Medicina formează a doua serie; acupunctura şi maxibustia (un tratament termic specific) - a treia; chirurgia - a patra. Medicamentele în sine sunt făcute din materiale organice, uneori combinate cu acizi metalici şi diverse minerale (inclusiv, spre exemplu, diamante pisate).

Până acum s-a realizat un număr restrâns de cercetări în privinţa valorilor sistemului medical tibetan, deşi unul dintre foştii mei doctori, Dr. Yeshe Dhanden, a participat la o serie de experimente de laborator la Universitatea din Virginia, SUA. Am înţeles că a avut nişte rezultate surprinzător de bune în tratamentul canceros al cobailor. Dar mai trebuiesc realizate mult mai multe experimente până când vor putea fi trase nişte concluzii, între timp, pot doar să spun că, din experienţa mea personală, am găsit foarte eficiente medicamentele tibetane. Le iau în mod sistematic, nu doar ca tratament, ci şi preventiv. Am găsit că ajută la întărirea constituţiei, în timp *ce* reacţiile secundare sunt neglijabile. Rezultatul este că, în ciuda duratei de muncă şi a perioadelor intensive de meditaţie, nu simt aproape niciodată oboseala.

Şi încă o altă zonă unde cred că ar exista o posibilitate de dialog între ştiinţa modernă şi cultura tibetană se referă mai degrabă la cunoaşterea teoretică decât la cea experimentală. Unele dintre cele mai noi descoperiri de particule fizice par a indica spre non-dualitatea minţii şi materiei. Spre exemplu, s-a descoperit că dacă un vid (adică un spaţiu gol) este comprimat, apar particule, deşi înainte nu existau, materia fiind aparent inerentă într-un fel. Aceste descoperiri ar putea oferi o zonă de convergenţă între ştiinţă şi teoria Buddhistă Madhyamika a Nirvanei. În esenţă, aceasta

DESPRE „MAGIE $1 MISTER”

afirmă că mintea şi materia există separat, dar în interdependenţă.

Sunt însă foarte conştient de pericolul de a lega credinţa religioasă de orice sistem ştiinţific. -Deoarece, în timp ce Buddhismul continuă să fie relevant de două milenii şi jumătate de la debutul său, absoluturile ştiinţei au tendinţa de a avea o viaţă scurtă. Nu spun aceasta pentru a afirma că eu consider fenomene ca oracolul sau capacitatea călugărilor de a supravieţui unor nopţi petrecute în condiţii de congelare drept probe ale forţelor magice, însă nu pot fi de acord cu fraţii noştri chinezi care susţin că acceptarea acestor fenomene de către tibetani este o evidenţă a înapoierii şi barbariei noastre. Chiar şi din cel

mai riguros punct, de vedere ştiinţific, aceasta nu constituie o atitudine obiectivă.

În acelaşi timp, chiar dacă un principiu este acceptat, nu înseamnă că tot ceea ce intră în conexiune cu el este valabil. Prin analogie, ar fi ridicol să urmăm orbeşte, fără discernământ, fiecare vorbă a lui Marx şi Lenin în faţa evidenţelor clare a faptului că sistemul Comunist este un sistem imperfect. Trebuie menţinut în permanenţă un înalt nivel de vigilenţă când avem de-a face cu zone despre care nu ştim prea multe. Desigur, că aici este locul în care ştiinţa poate ajuta. Căci, de fapt, noi considerăm a fi misterioase lucrurile pe care nu le înţelegem.

Până acum, rezultatele cercetărilor pe dare le-am descris au fost favorabile pentru toate părţile. Dar şi acestea sunt doar într-atât de exacte, ca şi experimentele realizate pentru a le releva. Ba mai mult, sunt conştient de faptul că a nu găsi ceva nu înseamnă că acel ceva nu există. Dovedeşte doar că experimentul lansat a fost incapabil să-l găsească. (Dacă am în buzunar un obiect non-metalic care nu este sesizat de un detector de metale, aceasta nu înseamnă că buzunarul meu este gol). Tocmai de aceea trebuie să fim atenţi în cercetările noastre, mai ales când avem de-a face cu o zonă în care experienţa ştiinţifică este vagă. Este totodată important să reţinem limitele impuse de natură în sine. Spre exemplu, în timp ce investigaţiile ştiinţifice nu-mi pot capta gândurile, aceasta nu înseamnă că ele sunt inexistente, şi nici că o altă metodă de investigare nu ar putea descoperi ceva despre ele - şi aici este locul în care intervine experienţa tibetană. Prin antrenament mintal, noi am dezvoltat tehnici prin care putem face nişte lucruri pe care ştiinţa încă nu şi le poate explica în mod corespunzător. Atunci, aceasta este baza presupuselor „magii şi mistere” ale Buddhismului Tibetan.

CAPITOLUL TREISPREZECE

Veştile din Tibet

La începutul anului 1959, în timp ce tensiunea începuse a urca spre cataclismul final, am auzit despre un memorandum al APE trimis Preşedintelui Mao. Raporta că tibetanii erau nefericiţi din cauza prezenţei continue a APE, adăugând că era o nesupunere atât de mare, încât toate închisorile erau pline. Mao a răspuns după toate probabilităţile că nu era un motiv de îngrijorare. Sentimentele tibetanilor puteau fi neglijate: erau nesemnificative, în ceea ce privea nesupunerea, autorităţile trebuiau să fie pregătite să încarcereze întreaga populaţie dacă era nevoie. De aceea, trebuia făcut loc. Îmi amintesc că fusesem îngrijorat auzind aceste lucruri. Ce contrast cu zilele vechi când puteam recunoaşte fiecare prizonier din Lhasa şi îl consideram pe fiecare în parte prieten.

O altă poveste cam din aceeaşi perioadă se referea la reacţia lui Mao la un raport care i s-a trimis după revolta din martie, spunând că ordinea fusese restabilită. „Şi ce este cu Dalai Lama?” se spune că ar fi întrebat el. Când i s-a

spus că am fugit, el a replicat: „în acest caz, am pierdut bătălia”. După aceea, toate informaţiile mele tu privire la Marele Helmsman au provenit din lectura ziarelor şi din ascultarea postului BBC World Service, Nu am mai avut nici un fel de contacte cu Beijingul; şi nici Guvernul Tibetan din Exil, până după moartea lui Mao, în septembrie 1976.

La acea vreme eram în Ladakh, teritoriu al provinciei nordice indiene Jammu şi Kashmir, unde conduceam o ceremonie de iniţiere Ka/acha/cra. În a doua zi a ceremoniei de trei zile, a murit Mao. În a treia zi, a plouat toată dimineaţa. Dar după-amiaza, a apărut unul dintre cele mai frumoase curcubee pe care le-am văzut vreodată. Eram convins că trebuie să fie un semn de bun augur, însă, în ciuda acestui semn favorabil, nu m-am aşteptat la turnura dramatică a evenimentelor ce au urmat în Beijing. Aproape imediat, Grupul celor Patru condus de soţia lui Mao, Chiang Ching, a fost

VEŞTILE DIN TIBET

arestat. S-a dovedit cu rapiditate faptul că ei au fost aceia care au condus în mod efectiv în ultimii ani China sub paravanul stării rJolnăvicioase a Preşedintelui, urmărind cu răutate politica radicală şi sprijinind continuarea Revoluţiei Culturale.

Apoi, în 1977, Li Xiannian, la vremea aceea Preşedinte al Republicii Populare Chineze, a prezentat un raport în care afirma că deşi a realizat multe lucruri. Revoluţia Culturală a cauzat totodată şi daune. Acesta era primul semn a faptului că liderii chinezi începuseră în sfârşit să vadă realitatea. A fost urmat de o declaraţie conciliantă despre Tibet când, în aprilie al aceluiaşi an, Ngawang Jigme (de acum un membru suspus al administraţiei de la Beijing) a anunţat în mod public faptul că China îl va primi cu bucurie pe Dalai Lama înapoi, împreună cu cei care l-au urmat în India. Din perioada anilor '60, chinezii i-au tot rechemat pe toţi cei care au părăsit Tibetul, promiţându-le că-i vor primi cu braţele deschise.

Această declaraţie a marcat începutul unei propagande intensive pentru a încerca să-i ademenească pe oameni înapoi. Am început să auzim din ce în ce mai des despre „fericirea fără precedent din Tibetul de astăzi”. La scurt timp după aceea, Hua Guofeng, succesorul lui Mao nurnit în funcţie, a lansat ideea restaurării totale a tradiţiilor tibetane şi, pentru prima oară în douăzeci de ani, oamenilor mai în vârstă li s-a dat voie să dea ocolul mănăstirii Jokhang încă o dată, permiţându-se totodată portul naţional. Acest lucru părea promiţător, şi se dovedea a nu fi ultimul semn de bun augur.

Pe *25* februarie 1978, spre marea mea bucurie şi surpriză, Panchen Lama a fost eliberat brusc, după aproape zece ani de detenţie. Şi imediat după *aceea*, Hu Yaobang, pe atunci în ascensiune, a revizuit afirmaţiile Preşedintelui Li Xiannian cu referire la Revoluţia Culturală declarând că a fost o experienţă în totalitate negativă, care nu a adus nici un serviciu Chinei în nici un fel.

Acest fapt suna a progres remarcabil. Şi totuşi, simţeam că dacă chinezii şi-ar fi schimbat cu adevărat sentimentele, acest lucru ar fi fost semnalat cel mai bine printr-o deschidere reală în privinţa Tibetului, în discursul meu de la 10 martie (ce a marcat a nouăsprezecea aniversare a revoltei naţionale din Tibet), am lansat un apel autorităţilor chineze ca să permită accesul străinilor fără restricţii în Tibet. Am sugerat totodată că ar trebui să permită tibetanilor din Tibetul ocupat să-şi viziteze familiile aflate în exil şi vice versa. Simţeam că dacă cele şase milioane de tibetani erau fericite cu adevărat şi într-o prosperitate fără precedent, cum se afirma acum, nu era nici un motiv să se opună. Era doar dreptul nostru de a avea *ocazia sa* verificăm veridicitatea afirmaţiilor acestora.

Spre surprinderea mea, se pare că se luaseră în seamă sugestiile mele, Căci, nu la mult timp după aceea, primii vizitatori străini au fost admişi în Tibet. Şi, în conformitate cu dorinţele mele s-au luat măsuri ca să se poată facilita tibetanilor vizite atât în interior, cât şi în exteriorul Tibetului, deşi în fiecare din aceste cazuri au existat restricţii.

Revoluţiile din China au avut loc în perioada când India trecea şi ea prin transformări importante, în 1977 D-na Gandhi a pierdut alegerile şi a declarat o perioadă de Necesitate. Locul ei a fost luat de Dl. Maraji Desai, al cărui partid, Janata, a reuşit să devanseze partidul Congresului pentru prima oară de la Independenţă. A fost la scurt timp înainte ca D-na Gandhi să recâştige puterea, dar între timp eu am ajuns să adâncesc relaţiile mele cu Dl. Desai, pe care l-am întâlnit pentru prima oară în 1956 producându-mi totodată şi o impresie favorabilă.

La vremea când redactez aceste rânduri, el trăieşte încă, deşi este de acum foarte înaintat în vârstă, şi eu continui să-l consider ca pe un prieten apropiat. Este o persoană remarcabilă, cu un chip minunat, plin de viaţă şi lipsit de griji. Prin aceasta nu vreau să dau de înţeles că este fără de prihană. Dar ca şi în cazul lui Mahatma Gandhi, viaţa lui de zi cu zi este foarte austeră. Este un vegetarian convins; nu se atinge de alcool sau tutun. Este totodată şi extraordinar de sincer în maniera sa de conlucrare cu ceilalţi. Mă gândesc câteodată dacă nu cumva este prea sincer, însă, dacă acest lucru constituie una din slăbiciunile sale, în ochii mei ea este echilibrată de prietenia sa faţă de poporul tibetan. El mi-a scris odată, spunând că tradiţia indiană şi cea tibetană reprezintă nişte ramuri diferite ale aceluiaşi copac Bodhi. Şi acest lucru este foarte adevărat. M-am exprimat deja destul de clar în privinţa faptului că relaţiile dintre ţările noastre se pierd în negura vremurilor. Mulţi indieni consideră Tibetul o manifestare a Raiului pe Pământ - un tărâm al zeilor şi al locurilor sfinte. Atât Muntele Kailash cât şi Lacul Mansarava din sudul şi respectiv nordul Tibetului, sunt locuri importante de pelerinaj pentru indienii credincioşi, în mod similar, noi, tibetanii, considerăm India drept Aryabhumi, Pământul Sacru.

Spre sfârşitul anului 1978, s-a mai făcut un pas încurajator, când Deng Xiao-ping şi-a făcut apariţia ca autoritate supremă în Beijing. Ca lider al unei fracţiuni mai moderate, ascensiunea sa părea un semnal pentru o speranţă reală în viitor. Am simţit întotdeauna că Deng ar putea face lucruri mari pentru ţara sa într-o bună zi. Când am fost în China, în perioada 1954-55,

VEŞTILE DIN TIBET 233

1-ara întâlnit de câteva ori şi am fost plăcut impresionat. Nu am avut niciodată o conversaţie mai lungă, dar am auzit multe despre el - în special că a fost un om cu o mare abilitate şi foarte hotărât în acelaşi timp.

Ultima oară când l-am văzut, mi-l amintesc ca pe un omuleţ mic într-un fotoliu mare, curăţând o portocală metodic, cu mişcări lente. Nu era prea vorbăreţ, dar se vedea clar că asculta cu mare atenţie la tot ce se vorbea. Mi-a lăsat impresia unnui om puternic. Acum se pare că, în plus faţă *de* aceste calităţi era totodată şi foarte inteligent. El a apărut cu o serie de fraze capcană, cum ar fi: „Este important să discernem adevărul din spatele faptelor", „Atâta timp cât prinde şoareci, nu are importanţă dacă este albă sau neagră" şi „Dacă înfăţişarea ta este respingătoare, nu are nici un sens să pretinzi că ar fi altfel", în afară de aceasta, în ceea ce priveşte politica, el părea mai mult preocupat de economie şi educaţie, decât de doctrina economică şi eternele sloganuri goale.

Apoi, în noiembrie 1978, treizeci şi patru de prizonieri, în majoritate membrii vârstnici ai administraţiei mele, au fost eliberaţi în mod public cu mare ceremonie, în Lhasa. Aceşti bărbaţi fuseseră numiţi ultimii dintre „liderii rebeli". Ziarele chineze susţineau că, după ce fuseseră luaţi într-un tur de o lună în „Noul Tibet", ei urmau să fie ajutaţi să-şi găsească un loc de muncă şi chiar să plece şi în străinătate, dacă aceasta era dorinţa lor.

Sosirea Anului Nou nu a adus nici o încurajare în această avalanşă de evenimente extraordinare. Pe l februarie 1979, exact în ziua în care

Republica Populară Chineză a fost recunoscută în mod oficial de către

Statele- Unite, Panchen Lama, în prima sa apariţie publică în răstimp de paisprezece ani, şi-a alăturat glasul celor care îl chemau pe Dalai Lama şi pe compatrioţii săi să se reîntoarcă. „Dacă Dalai Lama este cu adevărat interesat în fericirea şi bunăstarea populaţiei tibetane, nu trebuie să aibă nici un dubiu în această privinţă", a spus el. „Pot să-i garantez că prezentul nivel de trai al poporului tibetan din Tibet este mult mai înalt decât cel al

„vechii societăţi". O săptămână mai târziu, această invitaţie a fost repetată de Radio Lhasa în timp ce anunţa formarea unui comitet special de întâmpinare a tibetanilor din străinătate. >

Aceasta a fost urmată la încă o săptămână distanţă de sosirea neaşteptată a lui Gyalo Thondup în Kanpur (Uttar Pradesh), unde eu participam la o conferinţă religioasă. Spre surprinderea mea, el m-a anunţat că auzise de la nişte prieteni vechi şi de încredere de-ai săi din Hong-Kong, (unde trăieşte el

acum) că Xinhua, Agenţia de Presă China Nouă, care constituie misiunea diplomatică oficială către colonia britanică, vroia să ia legătura cu el. Ca urmare a acesteia, el s-a întâlnit cu un emisar personal a lui Deng Xiao-ping, care i-a explicat că liderul chinez dorea să poarte o serie de discuţii cu Dalai Lama. Ca semn al bunelor sale intenţii, Deng vroia să-l invite p(e Gyalo Thondup la Beijing pentru discuţii. Fratele meu a refuzat, întrucât dorea să se consulte întâi cu mine.

Acest lucru era complet neaşteptat, astfel încât nu am răspuns imediat. Cursul evenimentelor din ultimii doi ani părea foarte promiţător, însă, după cum spune şi vechiul proverb: „Când te frigi cu supă - sufli şi-n iaurt”. Şi din nefericire, întreaga mea experienţă de conducere politică chineză sugera că nu sunt demni de crezare. Nu numai că autorităţile în cauză minţeau, dar mai rău, când aceste minciuni erau dezvăluite, nu păreau a fi cât de puţin jenaţi. Revoluţia Culturală a fost un „imens succes” în timp ce se desfăşura; acum era un eşec - dar nu exista nici un sentiment de umilinţă în acest lucru. Şi nici nu exista nimic care să sugereze faptul că aceşti oameni şi-ar fi ţinut vreodată promisiunea, în ciuda angajamentelor concrete ale celei de-a treisprezecea clauze din „Acordul” în Şaptesprezece Puncte prin care chinezii „nu vor lua în mod arbitrar nici un capăt de aţă” de la tibetani, ei au furat toată ţara. Şi colac peste pupăză, prin nenumărate atrocităţi, au arătat o lipsă totală de respect faţă de drepturile omului. Se părea că în mintea chinezilor, poate şi datorită imensului număr al populaţiei, viaţa umană era considerată un produs ieftin - iar vieţile tibetanilor de o şi mai mică valoare. De aceea, eu am simţit nevoia să acţionez cu maximă prudenţă.

Pe de altă parte, credinţa mea intimă este că problemele oamenilor pot fi rezolvate numai prin contacte umane. Astfel că nu exista nici un pericol în a asculta ce au de spus chinezii, în speranţa că puteam să ne exprimăm în mod simultan propriile noastre puncte de vedere. Noi chiar că nu aveam nimic de ascuns. Totodată, dacă autorităţile de la Beijing erau sincere, puteam trimite chiar o misiune de constatare a faptelor, pentru a descoperi noi înşine situaţia reală.

Cu aceste considerente în minte şi ştiind că argumentele noastre erau sută la sută îndreptăţite şi în conformitate cu dorinţele întregii populaţii a Tibetului, i-am comunicat fratelui meu că era liber să plece. După ce se va fi întâlnit cu liderii chinezi, urma să gândim şi următorul pas. În acelaşi timp, am trimis vorbă la Beijing prin ambasada Chinei în India, propunând să se permită vizita în Tibet a unei misiuni de constatare de la Dharmsala, pentru a dezvălui situaţia reală de acolo şi a mi-o raporta apoi mie. I-am sugerat totodată fratelui meu să vadă dacă acest lucru era realizabil.

VEŞTILE DIN TIBET 235

La scurt timp, am mai primit o altă veste tulburătoare dintr-o zonă cu totul diferită. Aceasta a venit sub forma unei invitaţii de a vizita comunităţile

Buddhiste ale Republicii Mongolia şi ale Uniunii Sovietice. Am înţeles că o astfel de vizită s-ar putea să nu fie pe placul prietenilor mei din Beijing dar, pe de altă parte, *în* calitatea mea de călugăr Buddhist şi mai ales de Dalai Lama, simţeam că am responsabilitatea de a-i sluji pe cei întru religie cu mine. Şi de altfel, cum puteam să-i refuz tocmai pe oamenii care mi-au conferit acest titlu, în plus, întrucât nu am reuşit să-mi împlinesc visul de a vizita Rusia pe vremea când eram în calitate de înaltă oficialitate chineză (deşi una ale cărei mişcări erau în mod sever restricţionate), nu am vrut să pierd ocazia de a merge în calitate de refugiat tibetan. De aceea am -acceptat cu bucurie.

În acest caz nu au existat nici un fel de repercursiuni negative şi, când Gyalo Thondup s-a întors în Dharmsala pe la sfârşitul lunii martie, el a anunţat că chinezii au acceptat propunerea mea de a trimite o misiune de cercetare în Tibet. Acest lucru m-a încurajat enorm. Se părea că în final China încerca să găsească o soluţie paşnică problemei tibetane. S-a stabilit o zi din luna august pentru plecarea delegaţiei.

Între timp, pe la începutul lunii iunie, am plecat la Moscova în drum spre Mongolia. La sosire, am simţit că sosisem înapoi într-o lume cunoscută. Am recunoscut imediat aceeaşi atmosferă apăsătoare pe care apucasem să o cunosc atât de bine în China. Dar nu m-am înşelat, întrucât am putut vedea că oamenii pe care i-am întâlnit erau în esenţă buni şi binevoitori - şi surprinzător de naivi. Această din urmă observaţie a intervenit când un ziarist de la unul din cotidienele ruseşti a venit să-mi ia un interviu. Toate întrebările sale erau în mod evident fabricate ca să extragă complimente. Dacă afirmam ceva ce nu era în sprijinul Guvernului său, ori dacă răspunsurile mele erau nu tocmai ceea ce aştepta el de la mine, îmi arunca priviri furioase. Cu o altă ocazie, un ziarist, ajungând la sfârşitul listei de întrebări pregătite, a devenit destul de umil şi a spus cu o simplitate totală: „Ce credeţi că ar fi trebuit să vă mai întreb acum?”

De câte ori m-am dus la Moscova, am întrezărit acelaşi fenomen în spatele conformismului de suprafaţă. Era o nouă confirmare a credinţei mele că nimeni, niciodată în lume nu doreşte în mod conştient suferinţa, în acelaşi timp, mi s-a reamintit importanţa contactului uman la nivel personal: puteam vedea eu însumi că ruşii nu erau mai răi decât chinezii, englezii sau americanii. Am fost mişcat în mod deosebit de căldura cu care am fost întâmpinat de membrii Bisericii Ortodoxe Ruse.

De la Moscova, am călătorit spre Republica Buriată, unde am petrecut o zi la o mănăstire Buddhistă. Deşi nu am putut comunica direct cu nimeni, am realizat că le pot înţelege rugăciunile, întrucât acestea erau pronunţate în tibetană, întocmai cum Catolicii de pe tot globul folosesc latina. Călugării scriau tot în tibetană. Am -realizat în plus că puteam conversa foarte bine din ochi. De cum am intrat în mănăstire, am zărit că mulţi călugări şi laici reuniţi aveau lacrimi în ochi. Acesta este tocmai modul de exprimare spontan la care sunt predispuşi tibetanii şi am simţit imediat înrudirea dintre noi.

Mănăstirea din Ulan Ude, capitala Buriatului, a fost una dintre cele mai minunate lucruri pe care le-am văzut în URSS. A fost construită în 1945, când Stalin fusese în culmea gloriei sale. Nu înţelegeam cum de fusese posibil, dar m-a ajutat să realizez faptul că spiritualitatea este atât de adânc înrădăcinată în mintea umană, încât este foarte dificil, dacă nu chiar imposibil, s-o distrugi. Ca şi concetăţenii mei, oamenii din Buriat au suferit îngrozitor pentru credinţa lor şi chiar pentru o perioadă mai lungă de timp. Şi totuşi peste tot pe unde am fost, am găsit mărturii clare ale faptului că dacă li se dă cea mai mică şansă, viaţa lor spirituală înfloreşte.

Acest lucru mi-a adâncit convingerea că este vital să existe un dialog între Buddhism şi Marxism, acolo unde acesta din urmă mai supravieţuieşte, după cum trebuie să existe cu adevărat un dialog între toate religiile şi orice formă de ideologie materialistă. Cele două moduri de abordare a vieţii sunt atât de evident complementarei Se spune că oamenii au tendinţa să creadă că sunt în opoziţie unii faţă de ceilalţi. Dacă materialismul şi tehnologia sunt cu adevărat un răspuns la problemele umanităţii, cele mai avansate societăţi industriale ar trebui să fie pline de feţe zâmbitoare. Dar nu sunt. În mod similar, dacă oamenii ar fi fost sortiţi să se ocupe numai de probleme spirituale, noi am trăi cu toţii bucuroşi, conform cu credinţa spirituală a fiecăruia. Dar atunci nu ar exista progresul. Este nevoie atât de dezvoltarea materială, cât şi de cea spirituală. Şi omenirea nu trebuie să stagneze, pentru că şi aceasta este un gen de moarte.

De la Ulan Ude am zburat la Ulan Bator, capitala Republicii Populare Mongole, unde am fost întâmpinat de un grup de călugări care mi-au urat un bun-venit emoţionant, însă, bucuria şi spontaneitatea cu care am fost întâmpinat nu a fost, evident, pe placul autorităţilor, îri prima zi, oamenii se îmbulziseră din toate părţile, încercând să mă atingă. Dar a doua zi de dimineaţă, i-am găsit pe toţi comportându-se ca nişte statui şi am zărit lacrimi licărindu-le în ochi. Nu s-a mai apropiat nimeni de mine când am vizitat casa în care stătuse predecesorul meu pe la începutul secolului.

VEŞTILE DIN TIBET 237

Ulterior însă, una dintre persoane a reuşit să desfidă în secret oficialismul. De îndată ce am părăsit muzeul, am simţit ceva foarte curios în modul de a da mâna al unui bărbat ce stătea la poartă. Când m-am uitat în jos, am înţeles că-mi îndesa în mână un mic şirag de mătănii pentai binecuvântare. Văzând acest lucru, am simţit în acelaşi timp o mare întristare şi compasiune.

În acest muzeu am zărit din întâmplare un tablou ce prezenta un călugăr cu o gură imensă în care intrau nişte nomazi cu vitele lor. Era o evidentă intenţie de propagandă antireligioasă. M-am tras mai aproape ca s-o privesc mai pe îndelete, dar ghidul meu a încercat să-mi distragă atenţia de la acest exemplu penibil de propagandă Comunistă. Deci, i-am spus că nu era nevoie să ascundă nimic faţă de mine. Exista o anumită cantitate de. adevăr în ceea ce

transmitea pictura. Nu ar trebui să ne ascundem de astfel de lucruri. Fiecare religie îşi are potenţialul său de a face rău, de a exploata oamenii, întocmai cum sugera tabloul. Aceasta nu este vina religiei în sine, ci a celor care o promovează.

Un alt incident amuzant se referă la un alt exponat care era un model de *Kalachakra mandala*. Am observat că existau anumite inexactităţi în felul în care era înfăţişată, aşa că atunci când o doamnă din personal a început să-mi explice mie înţelesul acesteia, i-am spus: „Ascultă! Eu sunt expert în asfel de lucruri, de ce nu mă laşi pe mine să-ţi explic eu despre ce este vorba?” şi am început să-i indic inadverenţele din *mandala*. Am găsit a fi foarte satisfăcător acest lucru.

Pe măsură ce începeam să-i cunosc pe mongoli, am înţeles cât de puternice erau legăturile dintre ţările noastre. Pentru început, religia Mongoliei era aceeaşi cu a noastră. După cum am mai menţionat deja, în trecut, mulţi învăţaţi mongoli au vizitat Tibetul, unde şi-au adus o mare contribuţie la cultura şi religia noastră. Tibetanii folosesc şi ei multe texte religioase care sunt scrise de mongoli, în plus, avem multe obiceiuri comune, cum ar fi, spre exemplu, dăruirea de *katas*. (O mică diferenţă constă în faptul că cele tibetane sunt albe, iar cele mongole sunt albastru pal sau gri ca ardezia). Recitind aceste rânduri, mi s-a părut că, din punct de vedere istoric, Mongolia are relaţii similare cu Tibetul, întocmai cum Tibetul le are cu India. Gândindu-mă la acest lucru, am aranjat un schimb între studenţii din comunităţile noastre, înviind astfel o legătură străveche dintre acestea.

Când s-a apropiat plecarea, aveam deja adunate multe impresii pozitive atât despre URSS, cât şi despre Mongolia. Unele dintre acestea erau referitoare la progresul material pe care îl văzusem, în special în cea de-a doua o ai îr

S(

d n s c

VEŞTILE DIN TIBET

modernizare în ceea ce privea îmbrăcămintea şi înfăţişarea. Purta pănJtesemnat să prevină astfel de lucruri, aşteptările lor au fost înşelate, însă lung şi avea o mustaţă deasă, ce-i atârna în jos. Hainele lui erau şi ele foartj”-1 ~ „*""" a *fi* ci ™ai « mri”'*f'w „ «" farit11' ră în HllHfl a^sf”r ţară, unde se realizaseră progrese considerabile în domeniul industria agricultură şi gospodărie animalieră. M-am mai întors în Rusia încă e dat de atunci (1987), când am fost încântat să găsesc că atmosfera s-a schimba foarte mult înspre bine. Aceasta era o probă clară că libertatea politică an o influenţă directă asupra modului în care se comportă oamenii. Acum ai posibilitatea de a-şi exprima în mod liber sentimentele lor adevărate, & vede în mod clar că sunt mai fericiţi.

Pe data de *2* august 1979, o delegaţie formată din cinci membrii a Guvernului Tibetan în Exil a părăsit New Delhi în drum spre Tibet vi; Beijing. I-

am ales cu grijă, întrucât era important ca ei să fie cât mai obiectiv posibil, am selectat oameni care să cunoască nu numai Tibetul dinainte dj invazia chineză, ci şi lumea modernă totodată. M-am asigurat în acelaş, timp ca să fie şi reprezentanţi ai fiecăreia din cele trei provincii.

Fratele meu, Lobsang Samten, era unul dintre membrii acesteia Renunţase de mult la jurămintele sale monastice, lăsându-mă pe mine q unic membru al familiei în *Sangha*, şi la acea vreme trecea printr-o fază *d* sportive. Eram puţin cam îngrijorat de faptul că ar putea să nu *fi*\ recunoscut de cei din Tibet, care ar fi trebuit să-şi amintească de el.

La mai mult de zece ani după aceasta, încă nu prea ştiu ce impresie aj fi dorit conducerea de la Beijing să aibă delegaţia despre „noul Tibet". Dai cred că ei erau convinşi că aceştia vor găsi o atât de mare mulţumire sj prosperitate în toată patria lor, încât nu vor mai vedea nici un rost în rămâne în exil. (Şi, de fapt, de teamă că delegaţia ar putea fi asaltată dd populaţia locală ce gândea în conformitate, autorităţile chineze i-au instruit îi| mod efectiv pe tibetani ca să fie binevoitori cu delegaţii!) Bănuiesc totodat^ că Dalai Lama şi existenţa Guvernului Tibetan în Exil constituiau un mad impediment pentru China, care începea să ţină cont de opinia mondială. Dd| aceea, acceptau orice mijloc de a ne ademeni înapoi.

Am avut noroc că erau atât de siguri de ei înşişi. Deoarece, în timp ca prima delegaţie se afla la Beijing, autorităţile chineze au accepta] propunerea mea ca această misiune să fie urmată de alte trei.

Cei cinci reprezentanţi ai mei au petrecut două săptămâni în Beijing! ţinând şedinţe şi plănuindu-şi ruta care, într-o perioadă de patru luni trebuia să le dea posibilitatea de a străbate Tibetul în lung şi-n lat. Însă, d^ îndată ce au ajuns în Amdo, lucrurile au început să ia o turnură defavorabil^

:hinezilor. Delegaţii au fost luaţi cu asalt de mulţimi de oameni peste tot)*e* unde mergeau, în special de tineri, toţi cerându-le binecuvântarea şi eşti despre mine. Acest lucru i-a revoltat pe chinezi, care au transmis hnebuniţi mesaje în Lhasa ca să alerteze autorităţile de ceea ce îi va aştepta, fe-a primit un răspuns care suna astfel: „Mulţumită standardului înalt al intrenamentului politic din capitală, nu există nici o posibilitate de tânjenire".

Şi totuşi, cu fiecare pas din interior, întâmpinarea celor cinci exilaţi era:xtatică. Iar, la sosirea în Lhasa, ei au fost salutaţi de o mulţime imensă - btografiile aduse de ei arată străzi înţesate cu mii şi mii de oameni - care iu nesocotit ordinele explicite de a sta deoparte, în timpul şederii sale în Draş, unul dintre delegaţi a auzit un cadru superior chinez adresându-se anui coleg: „Eforturile noastre din ultimii douăzeci de ani au fost irosite 'ntr-o singură zi".

Deşi există adesea o discrepanţă între conducere şi locuitorii ţării în care xistă un guvern autoritar, aici se pare că chinezii au făcut nişte calcule greşite. Cu toate că aveau un sistem de securitate extrem de eficient, ce găsesc a fi şi mai surprinzător, este făptui că în ciuda acestor experienţe, chinezii continuă

să-şi conserve sistemul. Astfel, spre exemplu,:ând Hu Yaobang, Secretarul General al Partidului Comunist Chinez şi Aparent moştenitorul lui Deng, a vizitat în anul următor Tibetul, a fost Condus la un echivalent chinez al satului Potemkin şi indus complet în eroare, în mod similar, în 1988, mi s-a spus că atunci când un lider chinez de vază a vizitat Lhasa, el a întrebat în mod direct o femeie în vârstă ce simţea ea despre situaţia actuală din Tibet. Ea, desigur, a repetat cu devotament cuvintele Partidului, iar el a crezut cu adevărat că acestea erau sentimentele reale ale tibetanilor. Este ca şi când autorităţile chineze ar dori;ă se prostească singure în faţă. Şi totuşi, cu siguranţă că oricine care ar avea o cât de mică intuiţie, ar înţelege că o persoană nu va dezvălui niciodată idei negative sub ameninţarea unor pedepse!

Din fericire, Hu Yaobang nu s-a lăsat înşelat pe de-a-ntregul. El şi-a exprimat în mod public şocul pe care l-a avut la vederea condiţiilor de viaţă laie tibetanilor şi chiar a întrebat dacă toţi banii trimişi Tibetului au fost aruncaţi pe apa Sâmbetei. A continuat prin a promite retragerea a optzeci şi cinci la sută din cadrele staţionate în Tibetul ocupat.

Prea puţin s-a mai auzit despre aceste măsuri propuse. Ascendenţa lui Hu Yaobang nu a durat mult şi ulterior a fost forţat să demisioneze din funcţia de Secretar General al Partidului Comunist Chinez. Sunt însă foarte recunoscător memoriei sale pentru curajul de care a dat dovadă când a. recunoscut greşelile Chinei în Tibet. Faptul că a făcut acest lucru este o evidenţă clară precum că nu toată lumea, chiar şi din rândul conducătorilor chinezi, susţine politica externă represivă a Guvernului. Dar dacă recunoaşterea lui Hu Yaobang nu a avut un impact de durată în problema Tibetului, raportul pregătit de prima delegaţie, după întoarcerea sa în Dharmsala pe la finele lui Decembrie, a avut cu siguranţă.

Când m-am întors din două lungi călătorii pe cont propriu (în Rusia, Mongolia, Grecia, Elveţia şi în final Statele Unite) în octombrie 1979, cei cinci membrii ai delegaţiei se întorseseră. Au adus cu ei sute de role de filme, multe ore de conversaţie înregistrate, şi destule informaţii generale pentru a ocupa multe luni cu colaţionare, rectificare şi analiză. Ei au adus totodată mai mult de şapte mii de scrisori de la tibetani pentru familiile lor din exil - prima oară când a sosit poşta din Tibet în decurs de mai mult de douăzeci de ani.

Din păcate, impresiile lor despre „noul” Tibet au fost extrem de negative, în timp ce erau asaltaţi de tibetani înlăcrimaţi pe oriunde treceau, ei vedeau din abundenţă urmele modului în care autorităţile chineze încercaseră sistematic şi fără milă să distrugă cultura noastră străveche, în plus, ei s-au lăfăit pe seama a nenumăra'ţi ani de lipsuri, foamete în masă, execuţii publice, violări grosolane şi dezgustătoare ale drepturilor omului, dintre care cele mai michau inclus răpirea copiilor, fie pentru a fi duşi în lagăre de muncă silnică, fie spre „educare” în China, întemniţarea cetăţenilor nevinovaţi şi moartea a mii de călugări şi maici în lagăre de concentrare. Era un pomelnic înfricoşător,

ilustrat grafic cu zeci de fotografii de la mănăstirile de călugări şi de la cele de maici, aduse actualmente la rang de grămezi de moloz, sau transformate în hambare de cereale sau grajduri pentru animale.

Însă, în faţa acestor informaţii, autorităţile chineze ne-au dat de înţeles că nu vor să audă nici un fel de critici nici de la delegaţi, nici de la vreun alt tibetan din comunitatea refugiată. Atâta timp cât rămâneam în exterior, nu aveam nici un drept să criticăm ceea ce se petrece în interior, au declarat ei. Când Lobsang Samten mi-a relatat acest lucru, mi-am amintit de un incident care a avut loc în timpul anilor '50. O oficialitate tibetană a fost întrebată de către un membru de Partid chinez, care era părerea sa despre conducerea chineză din Tibet, „întâi lăsaţi-mă să plec din ţară", a răspuns tibetanul, „şi apoi vă voi răspunde".

VEŞTILE DIN TIBET 241

Şi totuşi este drept să spunem că delegaţia a adus cu sine câteva informaţii îmbucurătoare. Spre exemplu, în timp ce se aflaseră în Beijing, au întâlnit un număr de tineri studenţi care au fost educaţi în spiritul Partidului Comunist. Dar în loc ca ei să fie devotaţi în întregime politicii Marxiste şi pro-chineze, ei s-au dovedit a fi devotaţi în totalitate cauzei pentru eliberarea Tibetului. Şi, judecând după nenumăratele exemple când simpli cetăţeni tibetani au sfidat autorităţile chineze, exprimându-şi iubirea şi respectul faţă de Dalai Lama, spiritul oamenilor era departe de a fi înfrânt. De fapt, se pare că aceste experienţe disperate au servit doar pentru a le întări hotărârea.

Un alt eveniment pozitiv chiar şi pentru prima delegaţie, l-a constituit întâlnirea lor la Beijing cu Panchen Lama. El fusese tratat cu mare cruzime de către autorităţile chineze şi le-a arătat celor cinci compatrioţi ai săi cicatricele care i-au fost provocate pe corp în timpul torturii. El le-a explicat că după plecarea mea în exil, mănăstirea sa de la Tashilhuhpo a fost citată de APE. Dar după ce a început să-i critice pe noii noştri stăpâni, s-au trimis trupe. Apoi, în timpul anului 1962, i s-a spus să-mi ia locul de Preşedinte al Comitetului Director. El a refuzat, trimiţându-i în schimb Preşedintelui Mao un memorandum de nemulţumire cu o lungime de 70.000 de caractere. Ulterior a fost îndepărtat din funcţie (deşi Mao l-a asigurat cu neruşinare că observaţiile sale vor fi luate în seamă), iar cei câţiva călugări îngrijitori care s-au întors la Tashilhunpo au fost arestaţi şi acuzaţi de activităţi criminale şi expuşi spre a fi maltrataţi în faţa oamenilor din Shigatse.

La începutul anului 1964, lui Panchen Lama i s-a dat ocazia de a se reabilita. A fost invitat să ţină un discurs oamenilor din Lhasa'în timpul festivalului Mon/âm, care trebuia să aibă loc într-o, singură zi. A fost de acord, însă, spre nedumerirea autorităţilor chineze, el a anunţat mulţimii adunate că Dalai Lama era cu adevărat un conducător al poporului tibetan. El şi-a încheiat discursul cu un strigăt însufleţit de „Trăiască Dalai Lama!" A fost arestat imediat şi, după o judecată ţinută în secret ce a durat şaptesprezece zile, a

dispărut de la vedere. Mulţi oameni s-au temut că şi el a fost omorât. Dar acum a ieşit la iveală că a fost pus la început sub arest la domiciliu, înainte'de a fi întemniţat ulterior în închisoarea cu maximum de securitate din China, unde a fost supus unei torturi intensive şi unei „reeducări" politice. Condiţiile au fost atât de dure, încât a încercat să se sinucidă de mai multe ori.

Deci, Panchen Lama era în viaţă şi relativ bine. Dar delegaţii au observat că însăşi sănătatea Tibetului era precară. Este adevărat, că economia ţării fusese transformată şi că existau mai multe lucruri din punct de vedere material. Dar acestea nu aduceau nici un folos tibetanilor, întrucât toate produsele erau în mâinile ocupanţilor chinezi. Spre exemplu, existau acum fabrici cum nu mai existaseră până acum, dar tot ceea ce produceau mergea în China. Iar fabricile în sine erau amplasate astfel, încât nu se ţinea cont de nimic altceva decât de profit, cu rezultate previzibile şi invers proporţionale asupra mediului. Acelaşi lucru se poate spune şi despre hidrocentralele electrice. Mai mult, reşedinţele chinezilor din fiecare oraş erau inundate de lumină, în timp ce, chiar şi în Lhasa, în cartierul tibetanilor nu se putea găsi într-o cameră mai mult de un bec de 15 până la 20 W în funcţiune. Acestea se stingeau de multe ori în timpul iernii, când energia electrică era deviată spre a servi necesarul preponderent din restul oraşului.

În ceea ce priveşte agricultura, chinezii au insistat să fie semănat grâu în loc de recolta tradiţională de orz. Aceasta din *cauză*, că chinezii mâncau ma^degrabă grâu decât orz. Aşadar, mulţumită noilor metode intensive de agricultură, erau realizate şi o recoltă sau două record - urmată de ani de foamete. Aceste schimbări au determinat eroziunea rapidă a stratului de sol de suprafaţă fin şi fertil, lăsând mile întregi de deşert.

Alte resurse ale solului, cum ar fi fondul forestier, au fost exploatate în mod similar. Din 1955, s-a estimat că au fost tăiaţi aproape cincizeci de milioane de copaci şi multe milioane de acri curăţate de vegetaţie. Gospodăriile animaliere s-au îmbunătăţit în mod dramatic - în anumite locuri se găseau un număr de zece ori mai mare, care se hrănea pe aceeaşi suprafaţă de păşuni ca şi în trecut. Dar în alte locuri, exploatarea exagerată a mediului a însemnat că întinderi întregi nu mai puteau fi folosite pentru păşunat. Ca urmare, s-au distrus multe verigi din lanţul ecologic. Veşnic prezentele turme de căprioare de odinioară, *kyang* şi *drong*, aproape că au dispărut, iar cârdurile uriaşe de gâşte şi raţe care constituiseră o imagine atât de familiară, nu mai pot fi văzute.

În privinţa sănătăţii, era clar că exista de acum un număr considerabil de spitale, întocmai cum spuseseră chinezii. Dar aceştia practicau o discriminare făţişă în favoarea populaţiei imigrante. Şi dacă un chinez avea nevoie de sânge pentru transfuzie, acesta era extras de la „donatorii" tibetani.

Existau şi mult mai multe şcoli decât au fost vreodată. Dar din nou, programul educaţional a fost denaturat în favoarea chinezilor. Spre exemplu,

prima delegaţie a auzit istorisiri despre modul în care, în scopul obţinerii de fonduri de la administraţia centrală, autorităţile chineze locale

VEŞTILE DIN TIBET 243

au pretins că îmbunătăţeau condiţiile pentru tibetani. Banii erau atunci, folosiţi pentru a-şi asigura proprii copii, în ceea ce privea sistemul educaţional, majoritatea acestuia se desfăşura în limba chineză. Se promisese că limba tibetană în sine va fi eliminată „în decurs de cincisprezece ani”, în realitate, multe dintre şcoli nu erau altceva decât,mai degrabă tabere de muncă pentru copii. Singurii care beneficiau cu adevărat de o şcolarizare adecvată erau cei aproximativ o mie cinci sute dintre cei mai promiţători ca nivel intelectual, care erau trimişi în mod forţat în aşezăminte din China, pe temeiul faptului că acest lucru va susţine „unitatea”.

Delegaţii au găsit totodată că sistemul de comunicaţii de pe întregul teritoriu al Tibetului fusese transformat în mod dramatic. Existau drumuri ce străbăteau ţara în lung şi-n lat, unind aproape toate aşezările. Erau mii de vehicule totodată, în special camioane de capacitate mare - dar toate aparţinând Guvernului chinez. Pentru tibetanii de rând însă, deplasarea era imposibilă fără permisie. Sigur, că regulile au fost destinse întrucâtva de curând, dar foarte puţini puteau profita de acestea.

În mod similar, deşi bunurile de consum erau disponibile, numai o mână de tibetani îşi puteau permite aşa ceva. Marea majoritate trăiau într-o stare de sărăcie deplorabilă şi demnă de compătimire. Delegaţii auziseră cum până nu demult, raţiile de hrană fuseseră atât de mici, încât o cotă pe treizeci de zile abia de putea fi împărţită pentru douăzeci. După aceea, oamenii erau obligaţi să mănânce iarbă sau frunze. Raţia de unt pe o lună, spre exemplu, care pe vremuri s-ar fi folosit ia o singură masă de ceai, putea fi întrebuinţată doar pentru a-şi unge buzele. Şi oriunde se duceau, delegaţii au găsit populaţia locală oprită din creştere din cauza malnutriţiei şî îmbrăcată literalmente în zdrenţe. Nu mai trebuie spus că lipseau ornamentele vesele şi bucăţile de nestemate - cercei şi altele pe care chiar şi cel mai sărac tibetan le deţinea în vremurile de odinioară.

În plus faţă de aceste greutăţi extraordinare, oamenilor li se luau nişte taxe incredibile, deşi acestea, bineînţeles, nu erau numite taxe: erau „chirie” sau aşa ceva. Chiar şi nomazii erau obligaţi să plătească pentru privilegiile lor precare. Per total, programul economic al Chinei pentru Tibet era în sine o formă de tortură.

Şi ca şi când acestea nu ar fi fost îndeajuns, în ceea ce priveşte cultura tibetană, delegaţii au aflat că aceasta a fost suprimată cu brutalitate. Spre exemplu, singurile cântece permise erau imnurile politice de laudă, cântate pe melodii chineze. Religia fusese interzisă. Mii de mănăstiri de călugări şi de maici au fost profanate. Ei au auzit cum acestea au fost puse în practică

J

sistematic de la sfârşitul anilor '50 încoace. Fiecare clădire fusese vizitată mai întâi de funcţionari care s-au documentat despre conţinutul acestora.

Au fost apoi urmaţi de echipe de muncitori care au încărcat lucrurile ce puteau fi valorificate imediat în camioane care se duceau direct în China, unde profitul era topit pentru lingouri, sau vândut pe piaţa internaţională de artă în schimbul valutei forte. Apoi, fuseseră trimişi alţi lucrători pentru a lua orice alte materiale care puteau fi folositoare, inclusiv ţigla de pe acoperişuri şi cheresteaua, în final, membrii populaţiei locale erau forţaţi să-şi manifeste dispreţul „faţă de vechea societate" şi de călugării „corupţi", în decurs de câteva săptămâni, nu mai rămăsese nimic, decât mormane de moloz. «

Conţinutul acestor mănăstiri reprezentase averea disponibilă reală a Tibetului. Timp de secole, acestea au adunat donaţiile generaţiilor care s-au succedat şi ale căror familii dădeau tot ce puteau. Acum, toate au dispărut în stomacul nesătul al naţiunii chineze.

Nemulţumindu-se nici cu acestea, autorităţile chineze s-au hotărât să controleze şi populaţia tibetană. S-a impus o limită de doi copii pe familie şi în Tibet (nu doar în China în sine, cum s-a afirmat). Cei care depăşeau această cotă erau trimişi la tratamente medicale ca acelea cunoscute sub denumirea de „măcelăria" din Gyantse, unde femeile însărcinate avortau forţat înainte de a fi aduse la sterilitate, într-adevăr, multe femei au fost forţate să folosească metode contaceptive, după cum se cunoaşte acum de la cele sosite recent din Tibet, la care s-a descoperit că au avut implantate dispozitive intrauterine din cupru.neprelucrat.

Şi când oamenii s-au răsculat revoltaţi, ceea ce au făcut în diverse ocazii după 1959, sate întregi au fost distruse, locuitorii acestora ucişi, în timp ce zeci de mii de oameni rămaşi în viaţă au fost întemniţaţi. Acolo erau ţinuţi în cele mai respingătoare condiţii, duşi la muncă silnică în timpul zilei, la şedinţe de *thamzing* până noaptea târziu, şi numai porţii de înfometare drept hrană. Eu însumi am stat de vorbă de atunci cu un număr de oameni care au fost luaţi prizonieri de chinezi. Unul dintre aceştia era Dr. Tenzin Choedrak, care fusese numit medicul meu secundar la sfârşitul anilor '50. Când s-a dus la Beijing prima misiune de control, am cerut ca aceştia să roage autorităţile ca el să fie eliberat şi să i se permită să rni se alăture în refugiu.

La început nu s-a ales nimic de cererea mea, dar un an mai târziu a fost eliberat în cele din urmă şi, pe la sfârşitul lui 1980, el a venit în Dharmsala. Istorisirile sale despre cruzime şi degradare erau aproape incredibile.

VEŞTILE DIN TIBET

Fusese de multe ori pe punctul de a muri de foame în timpul celor douăzeci de ani de întemniţare. Mi-a povestit cum el şi colegii săi de celulă fuseseră siliţi să-şi mănânce hainele drept hrană, şi cum un deţinut, cu care stătuse în spital în acelaşi timp, fusese atât de disperat, încât atunci când a zărit uri limbric în scaunul său sărăcăcios, l-a spălat şi l-a mâncat.

Nu repet aceste informaţii în mod gratuit. Scriu acestea în calitatea mea de călugăr Buddhist nu pentru că vreau să intru în conflict cu fraţii şi surorile mele din China, ci pentru că vreau să educ oamenii. Există cu siguranţă mulţi chinezi buni care nu ştiu nimic despre situaţia reală din Tibet. Şi nici nu relatez aceste fapte sinistre din amărăciune. Dimpotrivă, aceste lucruri s-au petrecut deja, deci nu se mai poate face nimic, decât să privim în viitor.

De la întoarcerea primei misiuni de cercetare a faptelor s-au scurs deja mai mult de zece ani, iar relatările lor au fost confirmate de alte numeroase surse, inclusiv de delegaţii tibetane, jurnalişti străini şi turişti, precum şi de chinezi simpatizanţi. Din nefericire, în acest interval, deşi s-a mai realizat un progres material, tabloul s-a înrăutăţit în multe feluri.

Noi ştim că mai mult de 300.000 de trupe chineze staţionează şi astăzi în Tibet, multe dintre ele de-a lungul mult-disputatei graniţe cu India, precum şi cel puţin 50.000 staţionate la distanţă de o zi de Lhasa. Pe deasupra, China îşi menţine cel puţin o treime din armamentul său nuclear pe pământ tibetan. Şi întrucât Tibetul conţine unul dintre cele mai bogate zăcăminte de uraniu, chinezii vor exploata zone largi ale ţării prin activitatea lor de minerit, indiferent de pierderile radioactive. În Amdo, provincia nord-estică unde m-am născut, există cel mai mare gulag cunoscut omenirii - îndeajuns de mare, conform unor estimări, pentru a servi la *cazarea a zece* milioane de prizonieri. 5

Şi urmând un program masiv de imigrare, populaţia chineză din Tibet o depăşeşte astăzi pe cea tibetană. Concetăţenii mei sunt astăzi ameninţaţi de gravul pericol de a deveni nimic altceva, decât o atracţie turistică în propria lor ţară.

CAPITOLUL PAISPREZECE

Iniţiative pentru pace

CELE DE-A DOUA şt de-a treia misiuni de anchetă au părăsit India pentru a merge în Tibet în timpul lunii mai 1980. Una era comusă din tineri, cea de-a doua din profesori, în primul caz, am vrut să încerc să extrag impresii despre modul în care apărea situaţia din Tibet în ochii unor persoane ale căror viziune avea prospeţimea tinereţii, în cel de-al doilea, am vrut să ştiu care erau perspectivele tinerilor din Tibetul însuşi.

Din păcate, misiunea tinerilor nu şi-a putut încheia investigaţiile. Când tibetanii au început să apară cu forţa pentru a-i întâmpina pe refugiaţi şi a-i demasca pe chinezi, autorităţile i-au acuzat pe delegaţi de a fi incitat masele la acte de sfidare şi au expulzat delegaţia din Tibet sub pretextul de a fi pus în pericol „unitatea Patriei Mume”. Natural, că am fost mâhnit de această turnură a evenimentelor. Departe de a „discerne adevărul de fapte”, se părea că chinezii erau hotărâţi să ignore complet faptele. Dar cel puţin această expulzare dovedea că luaseră seamă de sentimentele tibetanilor.

A treia delegaţie, care era condusă de sora mea, Jetsun Perna, a putut totuşi să rămână. La întoarcerea în Dharmsala în octombrie 1980, constatările sale arătau clar faptul că deşi se realizase în decursul ultimilor douăzeci-de ani o oarecare îmbunătăţire în standardul general de educaţie, aceasta nu prea constituia o binecuvântare; se pare că în viziunea chinezilor, adevărata valoare a lecturii o constituia facilitatea citirii de către copii a ideilor Preşedintelui Mao, iar a scrierii - aceea de a le oferi prilejul de a face „confesiuni”.

În general, informaţiile culese de misiunile *de* constatare au scos la iveală „nu numai nivelul de constrângere la care fusese supus Tibetul de China, dar şi faptul că nivelul de trai al tibetanilor continua să fie mizerabil. Şi deşi comparativ cu nivelul de trai din precedenţii douăzeci de ani situaţia

INIŢIATIVE PENTRU PACE 247

s-a îmbunătăţit neîndoios, era evident că autorităţile chineze încă îi considerau pe tibetani „înapoiaţi, ignoranţi, cruzi şi barbari”, după cum afirmau ei.

/

În anul 1981 a murit mama mea, după o scurtă perioadă de convalescenţă, precedată de un atac vascular. Toată viaţa sa îndelungată (era la fel de în vârstă ca şi secolul) s-a bucurat de o sănătate bună, astfel că ţintuirea la pat constituia pentru ea o experienţă nouă. Însemna că pentru prima oară depindea de ceilalţi, înainte, mama mea şi-a purtat mereu singură de grijă. Spre exemplu, întrucât i-a plăcut să se scoale de dimineaţă, ea nu le-a cerut acelaşi lucru şi servitorilor, pregătindu-şi mereu singură ceaiul de dimineaţă, în ciuda unei încheieturi bolnave, care îi îngreuna situaţia.

În timpul ultimilor luni din viaţă, Tenzin Choegyal, care pe atunci locuia la ea, a întrebat-o destul de candid, care dintre copiii ei era cel preferat. Cred că spera ca el să fie cel nominalizat. Dar nu, i-a răspuns că era Lobsang Samten. Spun această poveste, nu numai pentru că, atunci când fratele meu mai mic mi-a relatat aceste lucruri, m-am gândit şi eu că aş putea fi candidatul, ci şi pentru faptul că, după cum a reieşit, Lobsang Samten a fost singurul dintre copiii săi care a fost de faţă la trecerea ei. Eu însumi o văzusem cu puţin timp înainte, când m-am dus la coliba ei, dar la momentul respectiv eram în Bodh Gaya.

De îndată ce am auzit vestea, am început să mă rog pentru a avea d reîncarnare bună. Mi s-au alăturat toţi tibetanii de faţă; era foarte mişcător să vezi profunzimea sentimentelor arătate de toţi aceşti oameni. Evident, că Guvernul mi-a trimis şi el o scrisoare de condoleanţe. Aceasta îi era adresată lui Ling Rinpochâ, care trebuia să-mi aducă vestea. Dar dintr-un anumit motiv, mi s-a adus direct mie. A urmat un incident amuzant. După ce am citit scrisoarea, i-am dat-o şi lui. Când el, la rândul său, a citit scrisoarea, a venit încurcat spre mine şi, scărpinându-se în cap, a spus: „Văd că eu, ar fi trebuit să

vă înmânez această scrisoare, nu invers. Acum ce se cuvine să fac?" A fost singura dată când lui Ling Rinpoche i-a pierit graiul.

Am fost desigur foarte întristat de moartea mamei mele. O văzusem din ce în ce mai puţin pe măsură ce se scurseseră anii, iar presiunile impuse de munca şi îndatoririle mele crescuseră, însă am rămas apropiaţi spiritual, astfel că am simţit o mare pierdere - întocmai ca de fiecare dată, când murea vreunul dintre cei mai în vârstă din anturajul meu. Desigur, cu timpul, generaţia mai vârstnică se duce, aşa cum e şi firesc. Din ce în ce mai des sunt înconjurat de oameni mai tineri ca mine. De fapt, media de vârstă a administraţiei mele este sub treizeci şi cinci de ani. Cred că acest lucru este bine din multe puncte de vedere. Provocările ridicate de situaţia de astăzi din Tibet, necesită nişte minţi moderne. Totodată, este greu pentru oamenii care au crescut în vechiul Tibet să înţeleagă ce se întâmplă acolo. Este mai bine ca cei care se ocupă de aceste probleme să nu aibă povara amintirilor, în plus, este de datoria copiilor noştri să recâştige independenţa de drept a Tibetului şi ei sunt cei care trebuie să continue lupta, dacă mai doresc acest lucru.

La începutul lui aprilie 1982, un grup de trei membri de negociatori din Dharmsala a zburat la Beijing pentru discuţii pe tema viitorului Tibetului. Era condus dejuchen Thubten Namgyal, pe atunci un membru mai vârstnic al *Kashag-ului*. Erau cu el Phuntsong Tashi Takla, anteriorul *Kusun Depon* al meu, care fusese unul din interpreţii lui Ngabo Ngawang Jigme în 1951 şi Lodi Gyaltsen Gyari, Preşedinte al *Chetui Lhenkhang*, Adunarea Poporului Tibetan. Acolo ei s-au întâlnit cu membrii superiori ai Guvernului Chinez, în vederea clarificării poziţiei ambelor părţi.

Printre punctele care s-au pus în discuţie de către tibetani erau, mai întâi, faptele istorice referitoare la patria noastră. Ei le-au reamintit chinezilor că, din punct de vedere istoric, Tibetul a fost întotdeauna separat de China, un fapt care a fost recunoscut în mod implicit, în momentul în care China impusese „Acordul" în Şaptesprezece Puncte, în al doilea rând, negociatorii au afirmat că, în ciuda „progresului" din Tibet, răspândit cu voce tare cu o exagerare scandaloasă, în realitate tibetanii erau complet nemulţumiţi. Pe baza acestor fapte, ei au sugerat, că rămânea la latitudinea Chinei să găsească o nouă abordare care să facă cunoscută realitatea.

Unul dintre negociatori a întrebat totodată dacă tibetanii, în ciuda diferenţei de rasă, nu ar trebui să aibă aceleaşi drepturi, dacă nu mai multe, decât a afirmat Guvernul Chinez că era pregătit să garanteze oamenilor săi din Taiwan. I s-a răspuns că aceste oferte fuseseră făcute Taiwanului, întrucât nu fusese încă „eliberat". „Dar Tibetul se află deja pe gloriosuldrum al Socialismului".

Din nefericire, a reieşit că în ceea ce îi privea, chinezii nu aveau nimic esenţial de spus. Ei i-au dăscălit pe delegaţi şi ne-au acuzat de folosirea probelor aduse de misiunile de constatare pentru a distorsiona adevărul. Tot

ceea ce doreau ei cu adevărat să discute era întoarcerea lui Dalai Lama. Către sfârşitul acesteia, ei au realizat următoarea listă de cinci puncte în privinţa viitorului meu statut:

l. Dalai Lama trebuia să aibă convingerea că China a intrat într-un

INIŢIATIVE PENTRU PACE 249

nou stadiu de stabilitate politică pe termen lung, de creştere economică constantă şi ajutor mutual între toate naţionalităţile.

2. Dalai Lama şi reprezentanţii săi trebuie să fie deschişi şi sinceri faţă de Guvernul Central, nu să bată câmpii. Nu mai trebuie să existe nici un fel de ambiguităţi în privinţa evenimentelor din 1959.

3. Autorităţile centrale ar întâmpina cu sinceritate pe Dalai Lama şi pe cei care l-au urmat. Aceasta se bazează pe speranţa că ei vor contribui la susţinerea unităţii Chinei, la promovarea solidarităţii dintre Han şi naţionalităţile tibetane, precum şi între toate naţionalităţile deopotrivă, şi la promovarea programului de modernizare.

4. Dalai Lama se va bucura de acelaşi statut politic şi condiţii de trai ca şi înainte de 1959. Se propune ca el să-nu mai meargă în Tibet sau să deţină posturi locale acolo. Desigur, că se poate duce înapoi în Tibet din când în când. Succesorii săi nu trebuie să-şi facă probleme în privinţa slujbelor şi condiţiilor de trai. Acestea vor fi mai bune ca în trecut.

5. Când Dalai Lama va dori să se întoarcă, el va putea să anunţe acest lucru printr-un comunicat scurt de presă. Rămâne la latitudinea sa să decidă ce va dori să declare în comunicat.

Apoi, după ce delegaţii s-au întors în Dharmsala, Guvernul Chinez a.publicat o versiune mult denaturată a dezbaterilor, care se referea la punctele noastre de vedere ca fiind „separatiste", „reacţionare" şi „respinse de populaţia chineză şi în modul cel mai categoric de tibetani". Începea să pară că „noua" politică a Chinei în privinţa Tibetului era mult mai îngustă decât o arătau evenimentele de la sfârşitul anilor '70. După cum spune un vechi proverb tibetan: „în faţă îţi arată zahăr, iar în gură îţi pune ceară de pecete".

În ceea ce privea cele cinci puncte referitoare la mine, nu înţeleg oare de ce chinezii credeau că statutul meu personal reprezenta ceva pentru mine. Pe tot parcursul luptei, eu nu am fost îngrijorat din cauza mea, ci m-am zbătut pentru drepturile, bunăstarea şi libertatea celor şase milioane de concetăţeni ai mei. Motivaţia acestui lucru nu constă doar dintr-o simplă preocupare faţă de graniţe şi aşa mai departe. Ea constă în credinţa mea că cel mai important lucru pentru omenire este propria sa creativitate. Cred în continuare că pentru a putea pune în practică această creativitate, oamenii au nevoie să fie liberi. Eu am libertate în exil. Şi, ca refugiat de mai mult de treizeci şi unu de ani, am învăţat ceva despre valoarea sa. De *aceea*, ar fi greşit din partea mea să mă întorc în Tibet, înainte ca toţi tibetanii să se bucure de aceeaşi libertate în propria lor ţară.

P;

Totuşi, în ciuda naturii neproductive a acestor discuţii cu administraţia chineză, am hotărât că voi face o scurtă excursie în Tibet, dacă acest lucru era acceptat de Beijing. Doream să vorbesc cu oamenii mei şi să aflu eu însumi care era situaţia reală. Răspunsul a fost favorabil, şi s-au făcut pregătiri pentru un grup care să meargă în 1984 înaintea vizitei mele, care urma să aibă loc la un an după aceasta.

Între timp, datorită ridicării restricţiilor de călătorie, un număr considerabil de tibetani a început să ajungă în India. Ei au continuat să vină, deşi din ce în ce mai puţini. La vremea când scriu aceste rânduri, au întreprins călătoria aproximativ 10.000 de persoane, iar mai mult de jumătate, în special tineri care doreau să profite de educaţia pe care le-o oferea şcolile şi universităţile noastre monastice, au rămas. Dintre cei care s-au întors, majoritatea a făcut-o fiind obligată de diverse motive.

Eu încerc să-i întâmpin personal pe toţi aceşti vizitatori şi noi sosiţi din Tibet. Fără excepţie, întâlnirile noastre sunt foarte emoţionante: majoritatea sunt oameni trişti, inocenţi, zdrenţuiţi şi săraci, îi întreb mereu despre viaţa lor şi a familiilor lor. Şi întotdeauna răspunsurile sunt înlăcrimate - unii de-a dreptul hohotind în timp ce-şi istorisesc poveştile lor jalnice.

Am început să întâmpin totodată în această perioadă un număr crescând de turişti care au fost în Tibet. Pentru prima oară în istorie, străinii (în majoritate vestici) au avut un acces limitat la Tărâmul zăpezilor. Din nefericire, autorităţile chineze au impus restricţii severe de la bun început, în afara perioadei iniţiale de politică cu uşi deschise, intrarea era aproape imposibilă, cu excepţia unor grupuri cu intinerar planificat. Şi odată intraţi, numărul de locuri deschis vizitatorilor era strict limitat. Mai mult, contactul cu tibetanii era minimal, întrucât marea majoritate a camerelor disponibile erau în locuri deţinute şi conduse de chinezi. Cei câţiva tibetani care lucrau în aceste gospodării erau angajaţi în posturi de servitori.

Toate acestea au fost - şi continuă să fie - o frână. Mai rău, ghizii chinezi arată oamenilor în mod inevitabil, numai acele mănăstiri care au fost sau sunt în reconstrucţie. Ei nu pot vedea miile ce se află încă în ruină. Este drept că în special în interiorul şi în jurul Lhasei s-au restaurat multe lucruri în ultimii zece ani şi ceva. Dar nu cinismul mă îndeamnă să spun că este în mare parte spre beneficiul grupurilor de vizitatori, întrucât călugării care au acces în aceste clădiri renovate sunt, noi ştim, păziţi cu atenţie de autorităţi şi întrucât, în loc să studieze, ei înşişi efectuează munca de restaurare (cu bani donaţi în principal de persoane particulare), ci aceasta este unica concluzie ce se poate impune.

INIŢIATIVE PENTRU PACE 251

Datorită ghizilor dresaţi cu grijă, puţini turişti înţeleg vreodată acest lucru. Şi dacă aceştia întreabă de ce este necesară o atât de îndelungată activitate de restaurare, li se spune că, din păcate, excesele Revoluţiei Culturale au pătruns şi în Tibet, dar că poporul chinez care regretă cu adevărat evenimentele petrecute sub conducerea Grupului celor Patru, ia toate măsurile necesare pentru a îndepărta aceste greşeli teribile. Nu se afirmă niciodată că majoritatea distrugerilor s-au realizat cu mult înainte de Revoluţia Culturală.

Din nefericire, pentru majoritatea vizitatorilor, Tibetul reprezintă probabil ceva mai mult decât o distracţie exotică, încă p ştampilă în paşaport. Ei văd îndeajuns de multe mănăstiri ca să-şi satisfacă curiozitatea şi îndeajuns de mulţi pelerini înveşmântaţi multicolor ce le vizitează, pentru a îndepărta orice suspiciune pe care ar avea-o. Însă, dacă aceste lucruri sunt adevărate pentru majoritatea lucrurilor, nu este adevărat în privinţa tuturor lucrurilor. Şi în acesta constă adevăratul beneficiu al turismului din Tibet. Nu are nimic de-a face cu economia sau statistica, ci mai degrabă cu micul procentaj de vizitatori care au o imaginaţie şi o curiozitate reale. Ei sunt cei care profită de ocazie pentru a se strecura de lângă însoţitorii lor şi privesc acolo unde nu au voie şi mai ales, aud informaţii pe care nu ar trebui să le audă.

Între 1981 şi 1987, numărul celor care au vizitat Tibetul a crescut de la l.500 la 43.000 pe an. De la cei care ne-au contactat ulterior în exil, am aflat că era o mică bază de susţinere a „liberalismului” în China, Tibetanilor încă nu li se permitea să vorbească liber. Şi deşi în particular oamenii se opuneau în mod limpede ocupării ţării lor de către chinezi, ei nu îndrăzneau s-o afirme şi în public, în plus, accesul lor la informaţie era controlat cu stricteţe, aşa cum era şi practica religiei. A fost nevoie de puţină obiectivitate pentru a vedea că Tibetul era un stat totalitar unde oamenii erau terorizaţi ca să se supună. Astfel, ei au continuat să trăiască în teamă, în ciuda promisiunilor unei reforme reale imediat după moartea lui Mao. Şi acum ei sunt mulţumiţi cu influxul crescând al imigranţilor chinezi care ameninţă să-i înghită.

Mulţi vizitatori pe care i-am întâlnit ulterior, spuneau că ei fuseseră în general favorabili Chinei înainte de a merge acolo, dar şi-au schimbat opinia în urma celor văzute, în mod similar, mulţi au afirmat că deşi nu se interesau de politică în mod special, se simţeau obligaţi acum să-şi schimbe atitudinea, îmi amintesc în special de un norvegian care mi-a mărturisit că la început îi admirase pe chinezi pentru distrugerea religiei. Dar acum că a mers pentru a doua oară în Lhasa, a putut vedea cu adevărat ce se întâmplase. Era ceva, întreba el, ce putea face pentru a-mi ajuta poporul? I-am răspuns şi lui, aşa cum le-am răspuns tuturor celor care fuseseră în Tibet şi puseseră apoi această întrebare, că cel mai bun lucru era să spună adevărul despre ceea ce văzuseră la cât mai mulţi oameni posibil, în acest fel, imaginea lumii despre situaţia Tibetului se va schimba cu timpul.

După veştile pe care le-am primit atât de la noii sosiţi cât şi de la turiştii pe care i-am întâlnit, nu am fost deloc surprins să aud în septembrie 1983 despre un nou val de represiuni în China şi Tibet. Au avut loc execuţii în.Lhasa, Shigatse şi Gyantse, urmate ulterior de arestări în Chamdo şi Karze. După câte se pare, înăbuşirea răzvrătirilor (care a avut loc şi în China) era îndreptată împotriva „elementelor criminale şi anti-sociale", dar *aceasta* însemna clar că era vorba de dizidenţi, însă, deşi acestea păreau a indica o asprire a atitudinii autorităţilor chineze, exista şi un aspect pozitiv al veştilor. Pentru prima oară, informaţiile despre activitatea Chinei în Tibet erau răspândite prin presa internaţională, căreia i se permisese *de* curând să trimită corespondenţi în Tibet.

Simţind că această nouă teroare semnaliza o întoarcere în trecut, la metodele aspre ale erei lui Mao, populaţia refugiată a reacţionat puternic Au avut loc demonstraţii de protest în masă pe străzile din Delhi precum şi în toate aşezările din India, în ceea ce mă privea, era prea devreme ca să afirm că această brutalitate reprezenta doar o scăpare a conservatorilor pentru a se împotrivi regimului lui Deng Xiao-ping, sau că Tibetul reintra într-o perioadă de întuneric. Dar era evident că grupul care trebuia să plece înaintea călătoriei mele, nu se mai putea duce. Ulterior, nici aceasta nu a avut loc.

Până în mai 1984 a reieşit clar că politica Chinei în privinţa Tibetului a suferit o schimbare radicală, în directă contradicţie cu promisiunile lui Hu Yaobang de a reduce la optzeci şi cinci la sută numărul oficialităţilor chineze din Tibet, a început un efort masiv de încurajare a imigraţiei, în numele „dezvoltării", au fost recrutaţi 60.000 de muncitori calificaţi pentru a începe procesul, dându-li-se garanţii financiare, adăpost şi promisiunea de a li se permite să plece acasă în vizite. Simultan, datorită îmblânzirii restricţiilor de călătorie chiar în interiorul Chinei, mulţi alţii au urmat în mod particular, ademeniţi de perspectiva de a găsi de lucru. Astfel, în conformitate cu proverbul tibetan care spune că „Unde este un chinez, mai urmează zece", s-a realizat un influx uriaş - care continuă fără încetare.

Spre sfârşitul toamnei aceluiaşi an, D-na Gandhi a fost asasinată, iar

INIŢIATIVE PENTRU FACE 353

refugiaţii tibetani au pierdut un prieten real. Am fost foarte şocat când am auzit vestea, în drum spre Delhi de la Londra - nu în ultimul rând pentru că trebuia să iau masa cu ea şi J. Krishnamurti chiar în acea zi. I-a urmat în funcţie fiul ei, Rajiv, care, ca un lider tânăr, avea o mare determinare de a face cât mai multe pentru ţara sa şi tot ce~i stătea în putinţă pentru comunitatea tibetană aflată în exil.

Rajiv Gandhi era un om cu o fire prietenoasă, blândă, şi o inimă foarte bună. Îmi amintesc bine ziua în care l-am întâlnit pentru prima oară. În timpul vizitei mele în India din 1956, am fost invitat la prânz la reşedinţa bunicului său, Pandit Nehru. Când Primul Ministru m-a invitat în grădină, am observat doi

băieţi ce se jucau în jurul unui cort cu nişte artificii uriaşe pe care încercau fără succes să le lanseze în spaţiu. Aceştia erau Rajiv şi fratele său Sanjay. Recent, Rajiv mi-â amintit că i-am legat pe amândoi în cort, spre amuzamentul lor.

La mai puţin de un an, Tibetul a pierdut unul dintre cei mai mari suporteri, prin moartea lui Lobsang Samten. El avea doar cincizeci şi patru de ani. Într-un fel, în ciuda amărăciunii mele profunde, nu am fost foarte surprins de aceasta. Experienţele sale ca membru al primei misiuni de cercetare a faptelor l-au afectat profund. Nu putea înţelege deloc indiferenţa Chinei faţă de Tibet în faţa atâtor suferinţe şi nefericiri evidente. Şi în timp ce înainte fusese mereu plin de veselie şi extrem de glumeţ (avea un simţ al umorului foarte dezvoltat şi chiar vulgar), ulterior căzuse în lungi perioade de depresie. Nu cred că este o exagerare să afinTi că a murit de inimă rea.

Am regretat profund moartea lui Lobsang Samten, nu numai datorită faptului că am fost atât de apropiaţi, ci şi din cauză că nu am putut fi alături de el în timpul bolii sale fatale. Ultima oară când l-am văzut, era în timpul unei vizite la Delhi, unde avusese de rezolvat nişte probleme în legătură cu activitatea sa ca director al Institutului Medical Tibetan. În loc să se întoarcă în Dharmsala cu autobuzul împreună cu soţia sa, el a decis să mai rămână o zi în plus ca să-şi continuie activitatea. Urma să vină înapoi cu mine. Dar la sosirea în gară şi-a schimbat planurile. Treburile sale nu erau tocmai încheiate, şi în ciuda ocaziei de a fi luat acasă, a simţit că trebuie să rămână. Acest lucru îl caracteriza. Niciodată nu se gândea întâi la sine. Următoarea zi a contactat o gripă fără vreun motiv aparent. Aceasta a degenerat în pneumonie, complicată de o hepatită şi a murit în trei săptămâni.

De câte ori mă gândesc la Lobsang Samten, mă frapează umilinţa sa.

LIBERTATE ÎN EXIB

El mă tratase cu acelaşi respect ca un tibetan oarecare, şi nu mă prea considerase ca pe un frate. Spre exemplu, de fiecare dată când soseam acasă sau plecam în vreo călătorie, el se alinia în mod invariabil cu oamenii de la poarta reşedinţei mele pentru a-mi ura bun venit sau călătorie plăcută. Şi nu fusese doar umil, ci şi foarte milostiv, îmi amintesc că i-am menţionat odată ceva despre o colonie de leproşi de la Orissa, din estul Indiei, Ca şi mine, era adânc impresionat de orice fel de muncă închinată uşurării suferinţelor celorlalţi. Deci, când i-am spus că mă gândeam dacă nu cumva comunitatea tibetană din exil putea întreprinde ceva ca să-i ajute, el a izbucnit în lacrimi şi a afirmat că el însuşi era gata să facă tot ce-i stătea în putinţă.

După vizitele mele în America din 1979, 1981 şi 1984, rnulţi oameni din acea ţară şi-au exprimat dorinţa de a întreprinde ceva pentru Tibet. Ca un rezultat direct al acestora, în iulie 1985, nouăzeci şi unu de membri ai Congresului Statelor Unite au semnat o scrisoare adresată Preşedintelui de atunci al Adunării Naţionale din Beijing, Li Xiannian, exprimându-şi sprijinul în favoarea unor discuţii directe între Guvernul chinez şi reprezentanţii mei.

Scrisoarea le recomanda chinezilor să „acorde aspiraţiilor foarte echitabile şi justificate ale Sfinţiei Sale Dalai Lama şi poporului său toată atenţia cuvenită”.

Pentru prima oară, Tibetul avea un sprijin practic oficial - lucru pe care trebuie să-l iau ca un semn încurajator al faptului că, în sfârşit, dreptatea cauzei noastre începea să fie recunoscută pe plan internaţional. Alte evidenţe ale acestui fapt l-au constituit valul de interes în rândul oamenilor din alte ţări, care au început să întreprindă paşi similari.

Apoi, -la începutul lui 1987, am primit o invitaţie de a mă adresa în Washington DC Comitetului pentru Drepturile Omului din Congresul Statelor Unite. Am acceptat cu bucurie. S-a fixat o dată pentru vizită în timpul toamnei, între timp, un număr de prieteni mai vechi m-au sfătuit că ar trebui să mă folosesc de acest prilej pentru a avansa nişte scopuri clare ale cauzei tibetane, pe care susţinătorii dreptăţii de pe întreg globul să le poată constata. Mi s-a părut un sfat bun şi ani început să formulez câteva dintre ideile pe care le aveam în minte de câţiva ani.

Tocmai înainte de plecarea în America, Congresul a publicat un nou raport asupra violării drepturilor omului în Tibet, în cadrul acestuia, se menţiona faptul că scrisoarea sa din 1985 adresată Preşedintelui Li Xiannian fusese ignorată: „Nu există nici o dovadă că (aspiraţiile foarte echitabile şi justificate ale lui Dalai Lama) s-ar fi recunoscut şi s-ar fi pus în practică de

INIŢIATIVE PENTRU FACE 255

către Republica Populară Chineză.

După ce am sosit în America, mi-am expus propunerile la Capitol Hill pe 21 septembrie 1987. Propunerile pe care le-am scos îft evidenţă sunt cunoscute de atunci sub denumirea de Planul pentru Pace în Cinci Puncte. El este format din următoarele puncte:

1. Transformarea întregului Tibet într-o zonă a păcii.

2. Încetarea politicii de transfer a populaţiei promovată de China, care ameninţă însăşi existenţa tibetanilor ca popor.

3. Respect faţă de drepturile fundamentale ale poporului tibetan şi libertăţi democratice.

4. Restaurarea şi protecţia mediuiui înconjurător al Tibetului şi abandonarea folosirii de către China a acestuia în scopul producerii armelor nucleare şi de deversare a scurgerilor radioactive.

5. Începerea unor negocieri cinstite cu privire la statutul Tibetului şi la relaţiile dintre popoarele tibetan şi chinez.

După ce am pus problema acestor chestiuni pe scurt, am cerut întrebări de la auditoriu, în timp ce făceam acest lucru, am observat câţiva oameni care păreau a fi chinezi. I-am întrebat dacă erau. A urmat un moment de ezitare înainte de a-mi răspunde afirmativ, că erau de la *Xinhua*, Agenţia de Ştiri China Nouă. De atunci, am observat că Beijingul trimite în mod invariabil supraveghetori ori de câte ori mă adresez în public în străinătate. Adesea,

aceşti oameni îmi arată o prietenie personală, expresia lor indicând un sentiment de culpabilitate.

Aş dori să explic în linii generale termenii Planului pentru Pace în Cinci Puncte. Prima componentă, propunerea mea ca întregul Tibet, inclusiv provinciile din est - Kham şi Amdo, să fie transformate într-o zonă a *Ahimsei* (un termen hindus care desemnează o stare de pace şi non-violenţă) este în concordanţă cu statutul Tibetului de naţiune paşnică Buddhistă. Totodată, acesta se află în spiritul mişcării similare a Nepalului de a se proclama zonă paşnică, fapt care a atras deja Sprijinul Chinei. Dacă ar fi implementat, i-ar permite Tibetului să-şi încheie rolul istoric de stat neutru tampon ce separă marile puteri ale continentului.

Următoarele elemente-cheie sunt propuse pentru zona Ahj'msa:

– Întregul platou tibetan va fi demilitarizat.

– Producerea, testarea, stocarea de arme nucleare şi alte armamen te pe platoul tibetan vor fi interzise.

– Platoul tibetan va fi transformat în cel mai mare parc natural sau biosferă din lume. Vor fi aplicate legi stricte pentru a proteja viaţa

–

animalelor şi cea a plantelor; exploatarea resurselor naturale va fi reglată cu grijă pentru a nu vătăma ecosistemele relevante: va fi adoptată o politică de dezvoltare susţinută în zonele populate.

– Fabricarea şi folosirea forţei nucleare şi a altor tehnologii care

.-- produc pierderi periculoase vor fi interzise.

– Resursele naturale şi politica vor fi direcţionale înspre o promovare activă a păcii şi a protecţiei mediului. Organizaţiile dedicate promovării păcii şi protecţiei tuturor formelor de viaţă vor găsi un cămin călduros în Tibet.

– Va fi încurajată în Tibet înfiinţarea de organizaţii internaţionale şi regionale pentru promovarea şi protecţia drepturilor omului.

Odată înfiinţată, Zona *Ahimsa* îi va facilita Indiei să-şi reducă trupele şi amplasamentele militare din regiunile limitrofe Tibetului. Acestea se vor realiza sub un acord internaţional care va satisface nevoile de securitate legitime ale Chinei şi va construi încrederea între tibetani, chinezi, indieni, precum şi alte popoare din regiune. Acestea sunt în interesul major al tuturor, în special în cel al Chinei şi Indiei, întrucât le va spori securitatea, reducând în acelaşi timp povara economică de a menţine concentrări masive de trupe la disputata graniţă himalayană. Din punct de vedere istoric, relaţiile dintre China şi India nu au fost niciodată tensionate. Numai când armata chineză a intrat în Tibet, creând pentru prima dată o graniţă comună, au apărut tensiuni între cele două puteri, care au condus în final la războiul din 1962. De atunci au continuat să se ivească numeroase incidente periculoase.

O restabilire a bunelor relaţii dintre cele două ţări intens populate ar fi cu mult uşurată dacă ar fi separate - aşa cum au fost de-a lungul istoriei - de o vastă şi prietenoasă regiune intermediară.

Pentru a îmbunătăţi relaţiile dintre popoarele tibetan şi chinez, prima necesitate o constituie construirea încrederii. După holocaustul din ultimele trei decenii, pe parcursul cărora, în mod incredibil, aproape un sfert de milion de tibetani şi-au pierdut viaţa prin inaniţie, execuţie, tortură şi sinucidere, iar zeci de mii au zăcut în închisori, numai o retragere a trupelor chineze ar putea da naştere la un real proces de reconciliere. Vastele forţe de ocupaţie din Tibet sunt o zilnică amintire pentru tibetani a opresiunilor şi suferinţelor pe care le-au trăit. O retragere a trupelor ar fi un semnal al faptului că ar fi posibilă pe viitor stabilirea unor relaţii semnificative cu chinezii, bazate pe prietenie şi bună înţelegere.

Din nefericire, Beijingul a interpretat această parte a propunerilor mele

. INIŢIATIVE PENTRU FACE 357

ca un pas spre separare, deşi nu aşa ceva am avut în minte. Tot,ceea ce am vrut să transmit prin acestea este concluzia care se impune în mod logic, că dacă va fi să fie o armonie reală între cele două popoare ale noastre, una din părţi trebuie să facă o concesie, sau cel puţin un gest de reconciliere. Şi întrucât Tibetul este partea vătămată - deoarece noi, tibetanii, am pierdut totul - noi nu mai avem ce le oferi chinezilor. Ca atare, este înţelept ca, pentru a crea o atmosferă de încredere reciprocă, cei care poartă arma (indiferent că aceasta este sau nu mascată) să fie retraşi. Aceasta este ceea ce am vrut să exprim printr-o zonă de pace: pur şi simplu o zonă unde nimeni să nu posede arme. Nu numai că acest lucru va ajuta să se creeze un climat de încredere între cele două părţi, dar le va da chinezilor un puternic imbold economic. Investiţiile lor pentru a menţine numeroase armate în Tibet reprezintă o cheltuială enormă de resurse în calitatea sa de ţară în curs de dezvoltare.

A doua secţiune a Planului pentru Pace în Cinci Puncte se referă la ceea ce devine cea mai mare ameninţare la adresa continuităţii tibetanilor ca rasă distincta, şi anume la transferul de populaţie chineză în Tibet. Pe la jumătatea anilor '80, a devenit limpede că Guvernul din Beijing urmăreşte o politică deliberată de „închinezire”; ceea ce unii oameni numeau „soluţia finală” - prin furt. Ei înfăptuiesc acest lucru prin reducerea populaţiei locale de tibetani la o minoritate insignifiantă şi privată de drepturile cetăţeneşti în propria sa ţară. Acest lucru trebuie oprit. Un asfel de transfer masiv de civili chinezi în Tibet contravine în mod direct cu cea de-a Patra Convenţie de la Geneva. Drept rezultat, în zonele de est ale ţării noastre chinezii depăşesc cu mult cifra populaţiei de tibetani. Spre exemplu, în Provincia Qinghai care astăzi cuprinde Amdo, unde m-am născut eu, conform statisticilor chineze sunt 2,5 milioane chinezi şi doar 750.000 tibetani. Chiar şi în aşa-numita Regiune Autonomă a

Tibetului (aceasta reprezentând zona centrală şi de vest a Tibetului), conform informaţiilor noastre, chinezii depăşesc ca număr populaţia tibetană.

Această politică de transferare a populaţiei nu este nouă. China a aplicat-o în mod sistematic şi îri alte zone. Până nu demult, manciurienii erau o rasă distinctă cu o cultură şi tradiţie proprie. Astăzi, numai două până la trei milioane de manciurieni mai există în Manciuria, unde s-au stabilit 75 de milioane de chinezi, în Turkestanul de est, pe care chinezii îl numesc acum Xinjang, populaţia chineză a crescut de la 200.000 în 1949 la peste şapte milioane astăzi: mai mult de jumătate din totalul populaţiei, în urma colonizării de către chinezi a Mongoliei Centrale, chinezii numără 8.5

858 LIBERTATE ÎN EXIL

milioane, iar mongolii numai 2.5 milioane, în prezent, în întregul Tibet, noi estimăm că există deja 7.5 milioane de chinezi care depăşesc ca număr populaţia tibetană, ce se ridică la aproximativ şase milioane.

Pentru ca tibetanii să supravieţuiască ca naţiune, este necesar să fie stopat transferul de locuitori, iar populaţiei chineze să i se permită să se întoarcă acasă. Altfel, tibetanii vor deveni în curând doar o atracţie turistică şi o relicvă a trecutului nobil. Acum, se pare că există un motiv economic care îi ţine acolo; ei găsesc cu siguranţă condiţiile dificile: afecţiuni datorate altitudinii sunt raportate a fi endemice în rândul populaţiei chineze.

Al treilea component al propunerii mele se referă la drepturile omului din Tibet. Acestea trebuiesc respectate. Poporul tibetan trebuie să fie din nou liber să se dezvolte cultural, intelectual, economic şi spiritual şi să-poată să-şi exercite libertăţile democratice de bază. Violarea drepturilor omului în Tibet constituie una dintre cele mai serioase încălcări din lume. Acestea sunt amendate de Amnesty International şi alte astfel de organizaţii. Discriminarea este practicată în Tibet sub masca unei politici de apartheid vădit pe care chinezii îl numesc „segregaţie şi asimilare”, în realitate, tibetanii, în cel mai bun caz, sunt doar o a doua categorie socială în propria lor ţară. Privaţi de toate drepturile şi libertăţile de bază, ei se află sub o administraţie de ocupaţie colonială, în sânul căreia, întreaga putere reală este deţinută de oficialităţile chineze ale Partidului Comunist şi APE. Deşi Guvernul chinez le permite tibetanilor să reconstruiască unele mănăstiri Buddhiste şi să slujească în ele, interzice orice studiu serios şi învăţătură religioasă. Astfel, în timp ce tibetanii din exil au *ocazia*, *de* a-şi exercita drepturile democratice în limita unui proiect de constituţie promulgat de mine în 1963, mii şi mii de concetăţeni ai mei continuă să sufere în temniţe şi lagăre de muncă pentru credinţa lor în libertate. Pentru că în Tibet, un tibetan care arată loialitate faţă de China este numit „progresist”, dar.oricine îşi arată simpatia faţă de propria ţară este înfierat ca „criminal” şi încarcerat.

Cea de-a patra propunere cere eforturi serioase în direcţia restabilirii mediului natural în Tibet. Tibetul nu trebuie folosit în scopul producerii de arme

nucleare şi pentru deversarea deşeurilor nucleare. Tibetanii au nn mare respect faţă de toate formele de viaţă. Acest sentiment inerent este conferit de credinţa noastră Buddhistă care interzice vătămarea oricărei forme de viaţă, fie că este umană sau. animală, înainte de invazia chineză, Tibetul era un sanctuar al sălbăticiei proaspete, neîntinate şi frumoase, într-un mediu natural unic.

Din nefericire, în timpul ultimelor decade, viaţa sălbăticiunilor din Tibet

INIŢIATIVE PENTRU PACE

a fost aproape distrusă şi, în multe locuri, s-au adus daune ireparabile fondului forestier. Efectul general asupra mediului delicat al Tibetului a fost devastator - mai ales întrucât altitudinea şi ariditatea teritoriului cer un proces îndelungat de refacere, mult mai lung decât în regiunile de câmpie, mai umede. Din acest motiv, puţinul care a mai rămas trebuie protejat şi este necesar a fi întreprinse eforturi de restaurare a efectelor distructive şi lipsite de sens ale mediului natural tibetan.

Pentru acest lucru, prioritatea va consta în oprirea producţiei de armament nuclear, ba chiar mai important, în prevenirea deversării deşeurilor nucleare. Aparent, China plănuieşte nu numai să se debaraseze de propriile deşeuri, dar să mai importe şi din alte ţări, în schimbul valutei forte. Pericolul pe care îl reprezintă acest lucru este evident. Sunt ameninţate astfel nu numai generaţiile actuale, ci şi cele viitoare, în plus, problemele inerente pe care le-ar cauza pe plan local, s-ar putea uşor transforma într-o catastrofă de proporţii mari. Cedarea de deşeuri Chinei, care poate avea acces la zone largi de terenuri mai puţin populate, dar care are o tehnologie nedezvoltată, se va dovedi a fi doar o soluţie pe termen scurt la această problemă.

În chemarea mea la o negociere asupra viitorului statut al Tibetului, eu mi-am exprimat dorinţa de a aborda subiectul în spiritul sincerităţii şi reconcilierii, în vederea găsirii unei soluţii care este în interesul pe termen lung al tuturor - tibetanilor, chinezilor şi în final al tuturor oamenilor de pe pământ - motivaţia mea în toate aceste cazuri fiind posibilitatea de a contribui la pacea mondială printr-o pace regională. Nu am spus nimic doar ca să-i critic'pe chinezi. Dimpotrivă, vreau să-i ajut pe chinezi în toate felurile posibil. Speram ca sugestiile mele să le fie de folos. Din nefericire, ei au ales să vadă în acestea o chemare la separatism (deşi în privinţa viitorului Tibetului, nu am vorbit nicăieri despre suveranitate), iar Beijingul s-a şi grăbit să denunţe discursul meu în termeni aspri.

Acest lucru nu m-a surprins prea tare. Şi n-am fost prea uimit nici de reacţia oamenilor din Tibet - deşi nu m-am aşteptat la ea. La câteva zile după ce am vorbit la Washington, au sosit rapoarte despre demonstraţii de proporţii ale populaţiei din Lhasa.

CAPITOLUL CINCISPREZECE

Responsabilitate universală şi inimă bună

AM DESCOPERIT ulterior că demonstraţiile din septembrie şi octombrie 1987 au urmat imediat după denunţarea Planului meu de Pace în Cinci Puncte de către Beijing. Locuitorii Lhasei au ieşit afară cu miile pentru a cere restabiliţea independenţei Tibetului. Era de prevăzut ca autorităţile chineze să reacţioneze cu violenţă şi cruzime. Poliţia înarmată s-a deplasat la faţa locului pentru a-i împrăştia pe demonstranţi, deschizând focul fără discriminare şi omorând cel puţin nouăsprezece persoane. Multe altele au fost rănite.

La început, chinezii au tăgăduit faptul că s-ar fi tras, în oameni. Şase luni mai târziu însă, au recunoscut că unii membri ai forţelor de securitate au tras focuri de avertisment deasupra mulţimii. Dar, au sugerat ei, unele dintre acestea au lovit probabil populaţia, în loc să cadă fără să vatăme pe nimeni. (Când am auzit acestea, m-am gândit dacă nu cumva se refereau la o nouă armă secretă: un glonte detector se sânge tibetan).

Veştile despre demonstraţii şi represiunea nemiloasă şi sângeroasă au făcut înconjorul lumii, şi pentru prima oară din 1959, Tibetul constituia o ştire de ultimă oră. Însă, abia după o perioadă am auzit detaliile complete a ceea ce s-a întâmplat. Şi pentru acestea le-am rămas îndatorat celor câţiva turişti din vest care s-au nimerit a fi în capitală la acea vreme.

Patruzeci dintre ei au format ulterior un grup şi au întocmit un raport asupra atrocităţilor la care au fost martori. Din acesta am aflat că ambele demonstraţii's-au desfăşurat în mod similar. La început, o mână de călugări s-au adunat în faţa mănăstirii Jokhang, strigând „*Btjrangzen*”: „Independenţă Tibetului”. Lor li s-au alăturat imediat sute, apoi mii de cetăţeni care au preluat aceste strigăte de libertate. Dintr-o dată, a apărut un batalion de securişti. Fără prevenire, în jur de şaizeci de călugări au fost arestaţi şi îngrămădiţi într-o secţie de poliţie, care astăzi se află vizavi de Jokhang.

RESPONSABILITATE UNIVERSALĂ

Înainte de a fi luaţi înăuntru, ei au fost bătuţi fără milă. Între timp, oamenii cereau oficialităţilor eliberarea demonstranţilor. Dar tot dintr-o dată au mai apărut zeci de oameni ai securităţii cu camere de filmat şi au început să filmeze mulţimea. Temându-se de o identificare ulterioară, mulţi oameni au început să arunce cu pietre în timp ce aceştia îi filmau. Câţiva tibetani au intrat în panică şi au început să răstoarne maşinile poliţiei dându-le foc, după care membrii înarmaţi ai forţelor de securitate au început să tragă. Mulţi oameni au dat dovadă de o mare reţinere, dar când unii poliţişti au luat-o la goană, aruncându-şi armele, ei le-au culeş şi le-au zdrobit de caldarâm.

În timpul tulburărilor de la l octombrie 1987, i s-a dat foc chiar şi secţiei de poliţie, în mod regretabil, de către demonstranţi, care într-o încercare disperată de a-i elibera pe tovarăşii lor, au încercat să dea foc la uşă. Până atunci, membrii forţelor de securitate ieşiseră în repetate rânduri în afara ' clădirii pentru a-i târî pe oameni înăuntru, unde îi băteau îngrozitor.

Ulterior, când mulţimea s-a dispersat, cel puţin doisprezece tibetani, inclusiv câţiva copii, zăceau morţi pe jos. În acea noapte şi în cele care au urmat, sute de persoane au fost ridicate de acasă, în final, mai mult de două mii au fost întemniţate. Dintre acestea, majoritatea au fost supuse la bătăi şi tortură, iar un raport menţiona patruzeci de execuţii.

Înainte de a continua, doresc să-mi exprim porofunda mea apreciere faţă de aceşti străini care, în ciuda faptului că nu aveau nici o obligaţie s-o facă, şi~au riscat vieţile pentru a-i ajuta pe oamenii aflaţi în suferinţă. Astfel de expresii spontane de umanism reprezintă singura speranţă a omenirii viitoare. Unii dintre aceştia - femei şi bărbaţi - şi-au riscat în repetate rânduri vieţile, încercând să ajute nenumăraţi tibetani grav răniţi. Ei au fost totodată martori, făcând fotografii despre numeroasele acte de barbarie 'ale chinezilor.

Deşi autorităţile chineze i-au expediat în grabă nu numai pe acei jurnalişti prezenţi în Tibet, ci şi pe toţi străinii, atrocităţile lor au fost dezvăluite întregii lumi. Drept urmare, multe Guverne din Vest au atras atenţia chinezilor să respecte drepturile omului în Tibet şi să elibereze prizonierii politici de acolo. Guvernul de la Beijing a răspuns că tulburările erau o problemă internă în ceea ce îi privea şi au respins orice formă de critică la adresa acţiunilor lor.

Întrucât Tibetul era de pe-acum închis lumii exterioare, am auzit puţine informaţii timp de mai multe luni. Dar acum ştiu că în perioada imediat următoare demonstraţiilor, chinezii au început un masiv program de reeducare politică. Ei au încercat chiar să organizeze o contrademonstraţie pe la sfârşitul lunii octombrie, oferindu-le potenţialilor participanţi salariul pe o săptămână. Dar a trebuit amânată: nimeni nu s-a angajat voluntar. Totodată, în scopul de a preveni alte scurgeri de informaţii, APE a făcut tot ce-i stătuse în putinţă pentru a pecetlui graniţele Tibetului, în timp ce Guvernul de la Beijing a reuşit în mod efectiv să convingă un stat suveran, şi anume Regatul Nepalului, să aresteze şi să le predea peste douăzeci şi şase de tibetani care au reuşit să le scape din plasă. Dar tocmai în această perioadă am fost informat dintr-o sursă chineză (justificată ca şi la turişti, prin compasiune şi revoltă) că a fost dat cu siguranţă un ordin de a deschide focul asupra demonstranţilor.

La începutul lui 1988, autorităţile chineze din Lhasa au instruit comunitatea monastică să oficieze festivalul *Monlam* de rugăciuni ca de obicei. (A fost reluat după douăzeci şi şase de ani, în 1986.) însă, călugării au simţit că ar fi nepotrivit, - în timp ce atât de mulţi oameni înfundau puşcăriile, - asfel încât s-au opus ordinului. Atunci Guvernul Popular Central din Beijing a ordonat ca celebrarea să aibă loc neapărat după cum fusese planificat, sperând să arate lumii exterioare că situaţia din Tibet era normală. Astfel încât călugării au fost obligaţi să celebreze, însă, chinezilor le era cu siguranţă teamă de alte frământări. Pe 28 februarie, BBC a relata că:

„Mii de cadre ale securităţii chineze au fost masate în zona Lhasei - s-au creat blocaje de drumuri în întregul oraş. Lungi convoaie de vehicule blindate

patrulează pe străzi în timpul nopţii, iar oamenii sunt sfătuiţi prin anunţuri prin megafoane să stea în casă. Un mesaj afirma deschis: „Dacă nu vă comportaţi cuviincios, vă vom omorî”.

Apoi, la o săptămână înainte de *Monlam*, un mesaj Reuters din Beijing relata faptul că cincizeci de vehicule militare şi peste o mie de poliţişti chinezi, mulţi în costume speciale, făceau repetiţii de manevre în faţa Jokhang-ului.

Festivalul a început printr-o stare avansată de tensiune. O prezenţă militară de anvergură a însoţit deschiderea ceremoniei şi mai erau cel puţin zece angajaţi ai securităţii pentru fiecare călugăr prezent, în plus, mulţi poliţişti îmbrăcaţi în civil s-au amestecat prin muţime, unii dintre ei înarmaţi din nou cu videocamere. Se pare că şi membrii forţelor de securitate s-au deghizat, unii raşi în cap, alţii purtând mustaţă, pentru a da impresia fie că

RESPONSABILITATE UNIVERSALĂ 263

erau călugări, fie că veneau din afara Lhasei.

La început a prevalat calmul; dar, pe 5 martie, unii călugări au început să strige să-l elibereze pe *tulku* Yulu Dawa Tsering, unul dintre nenumăraţii protestatari ce au fost întemniţaţi fără vină din octombrie. Apoi, mulţimea care s-a adunat pentru ultima parte a festivalului de rugăciune când o statuie a lui Maitreya urma să fie purtată în jurul Barfchor-ului, a început să condamne prezenţa chinezilor în Tibet şi să arunce cu pietre în poliţia care mărşăluia ostentativ în prezenţa lor. La acestea, forţele de securitate au răspuns mai întâi prin lovituri de baston. Apoi armata a deschis focul/ însă de data aceasta nu la întâmplare. Au ochit cu precizie câţiva protestatari şi i-au împuşcat. Următoarele încăierări au cauzat sute de răniţi. Pe la amiază, poliţia a asaltat Jokhang-ul şi a omorât cel puţin doisprezece călugări. Pe unul dintre ei l-au bătut foarte tare înainte de a-i scoate ambii ochi şi a-l azvârli de pe acoperiş. Cel mai sfânt templu al Tibetului arăta ca o măcelărie.

Întreaga zonă din Lhasa era acum în agitaţie, iar în timpul nopţii au fost arse în jur de douăzeci de magazine patronate de chinezi, care în repetate rânduri manifestaseră o atitudine negativă faţă de tibetani. În acelaşi timp, forţele de securitate au dat asalturi succesive, târând după ei sute de bărbaţi, femei şi copii.

Întrucât exista doar o mână de cetăţeni străini în oraş la acea vreme, şi nici unul dintre ei jurnalist, foarte puţine ştiri au trecut de cenzura ştirilor, astfel că abia după câteva săptămâni am auzit detalii despre acestea, între timp, a devenit limpede că această din urmă revoltă le-a depăşit atât în amploare, cât şi în intensitate pe cele din toamna precedentă. Drept urmare, s-a decretat stare excepţională pentru două săptămâni, în timpul căreia s-au făcut cel puţin două mii cinci sute de arestări, iar întreaga populaţie a Tibetului a fost intimidată fără milă.

Nu am fost prea tare surprins nici de data aceasta de exprimarea disperării populaţiei tibetane, dar am fost totuşi profund şocat să aur despre

răspunsul violent al Chinei. Opinia mondială a fost în egală măsui revoltată, şi pentru a doua oară în decurs de şase luni a apărut o informart pe larg în presa internaţională, în ciuda cantităţii reduse de amănunte deţinute, între timp, reacţia oficială a Chinei a fost aceeaşi ca înainte: aceasta constituia o problemă internă a Guvernului de la Beijing, etichetând demonstraţiile drept operă a câtorva „separatişti reacţionari", numindu-mă pe mine criminal periculos. Ei au sugerat că Dalai Lama incită la revoltă în mod intenţionat şi îşi trimite agenţi în Tibet pentru a duce la

S64

bun sfârşit planurile sale. Acest lucru era previzibil, deşi am fost deranjat de faptul că acum chinezii îi acuzau în mod deschis pe străini, ca jucând un rol important în ambele cazuri.

Am primit primul raport complet asupra demonstraţiilor din timpul Mon/am de la un politician englez, Lord Ennals, care a ajuns în Lhasa la mai puţin de o lună. Ca lider al unei delegaţii independente, sancţionate de Guvernul de la Beijing, scopul Lordului Ennals era să investigheze situaţia drepturilor omului din Tibet, împreună cu ceilalţi,membri ai echipei, a fost şocat să găsească dovezi ale continuării încălcării în mod grosolan a drepturilor tibetanilor. Delegaţii au dat peste urme de netăgăduit de tortură şi abuz fizic a prizonierilor în urma demonstraţiilor, despre care am primit detalii complete de la numeroşi martori oculari. Raportul lor, publicat de International Alert, vorbea de o „criză ce necesita un răspuns rapid şi pozitiv".

În perioada când această misiune de constatare se afla în Tibet, eu mă aflam în Marea Britanic, unde mă dusesem la invitaţia unui grup interesat în Buddhismul Tibetan. În timpul şederii male de acolo, am fost impresionat să găsesc o intensă şi simpatizantă preocupare a mass-mediei faţă de situaţia grea a poporului tibetan. Am fost totodată încântat să vorbesc unui vgrup de politicieni interesaţi la Palatul European din 1988. Acest lucru a coincis cu apelul câtorva lideri din Vest care îi solicitau Chinei să înceapă negocierile cu mine cu privire la viitorul Tibetului.

Gândind că această iniţiativă oferea ocazia de a reitera Planul pentru Pace în Cinci Puncte, şi în special, de a lărgi cel de-al cincilea component, am acceptat cu bucurie, în discursul meu pe care l-am ţinut în iunie 1988 la Strasbourg, am menţionat opinia mea că, în anumite condiţii speciale, ar fi posibil ca întregul Tibet să coexiste în asociere cu Republica Populară Chineză, cu afacerile externe şi o apărare limitată dirijată de la Beijing, până când va avea loc o conferinţă de pace regională, după care întregul Tibet să fie declarat o zonă a păcii. Le-am spus totodată limpede, că Guvernul Tibetan în Exil era gata să negocieze cu autorităţile chineze oricând erau dispuse acestea. Dar am insistat că aceasta era doar o propunere şi orice fel de decizii vor trebui luate de poporul tibetan şi nu de mine.

Încă o dată răspunsul de la Beijing a fost negativ. Discursul meu a fost condamnat, iar Parlamentul European criticat în mod sever pentru că mi-a permis să vorbesc, însă, în toamna lui 1988, într-o conjunctură foarte promiţătoare, chinezii au afirmat că doreau să discute despre viitorul Tibetului cu Dalai Lama. Ei au mărturisit pentru prima oară că vor să discute

RESPONSABILITATE UNIVERSALĂ 265

nu numai statutul lui Dalai Lama, dar şi chestiunea Tibetului în sine. Mi se lăsase mie libertatea de a alege loculde întâlnire. Am numit imediat o echipă de negociatori şi am propus ca ambele părţi să se întâlnească la Geneva în ianuarie 1989. Motivul meu pentru această alegere a fost de a-mi favoriza participarea directă la convorbiri de îndată ce s-ar fi simţit că prezenţa mea era necesară.

Din păcate, nici nu au acceptat bine discuţiile în principiu, că au şi început să apară condiţii şi obiecţiuni de partea chineză. La început, ei şi-au exprimat preferinţa ca acestea să aibă loc la Beijing; apoi au pus Condiţia ca nici un străin să nu fie membru al echipei de negociere; pe urmă au declarat că nu puteau accepta nici o persoană care era membru al Guvernului Tibetan în Exil, întrucât ei nu-l recunoşteau; apoi că nu puteau discuta cu nimeni care şi-ar fi exprimat vreodată dorinţa pentru un Tibet independent, în final, ei au spus că nu vor să discute decât cu mine. Acest lucru era foarte decepţionam. Manifestându-şi clar disponibilitatea de a purta discuţii, chinezii au făcut apoi imposibilă începerea vreunor negocieri. Şi în timp ce eu nu am nimic împotrivă să mă întâlnesc cu chinezii în mod personal, este doar logic să existe nişte discuţii preliminare cu reprezentanţii mei mai întâi. Deci, deşi locul de întâlnire a fost fixat în final la Geneva, ianuarie 1989 a început şi s-a încheiat fără a se *realiza* nimic.

Pe 28 ianuarie am aflat de moartea lui.Pachen Lama, ce a intervenit în timpul uneia din rarele sale vizite în Tibet, venind de la Beijing, unde trăia. Avea doar cincizeci şi trei de ani, şi evident că am fost foarte întristat. Am simţit că Tibetul a pierdut un adevărat luptător pentru pace. Nu poate fi negat faptul că unii tibetani au văzut în el un caracter controversat, într-adevăr, la începutul anilor *'50*, când era încă tânăr, am o bănuială că alăturându-li-se chinezilor, el a crezut că poate folosi situaţia în favoarea sa. Dar patriotismul său era real; eu cred acest lucru. Şi deşi chinezii l-au folosit pe post de marionetă după ce l-au eliberat din închisoare în 1978, el a continuat să li se opună până la capăt. Tocmai înainte de a muri, el a ţinut un discurs, transmis de *Xinhua*, *care a* fost extrem de critic la adresa „marilor greşeli" care s-au făcut în Tibet de către autorităţile chineze. A fost un ultim act de curaj.

La două zile mai târziu, el şi-a făcut apariţia finală la mănăstirea Tashilhunpo, unde la scurt timp după ce s-a închinat la mormintele predecesorilor săi, a suferit un atac de cord. Mulţi au simţit că moartea lui

Panchen Lama în propria sa mănăstire era simbolică, gestul deliberat al unui adevărat maestru spiritual.

LIBERTATE IN EXIL

Deşi nu am putut să-l văd înainte de a muri, am vorbit cu Panchen Lama la telefon de trei ori, De două ori de la biroul său din Beijing, întrucât fusese numit în Adunarea Naţională, şi o dată în timp ce călătorea în străinătate, în mod inevitabil, conversaţiile sale din Beijing erau ascultate. Ştiu acest lucru, întrucât la câteva săptămâni după cea de a doua, un articol pus la punct cu minuţiozitate relata conversaţia noastră în presa chineză. Totuşi, când a plecat în Australia, a reuşit să scape de escortă la un moment stabilit dinainte şi am vorbit cu el din Germania Federală. Nu am putut conversa prea mult timp, dar a fost îndeajuns pentru a mă convinge că în sufletul său, Panchen Lama rămăsese credincios religiei sale, poporului şi ţării natale. Deci nu am fost prea îngrijorat când am auzit rapoartele negative despre el din Lhasa, unde a fost criticat ca având afaceri pe aseară largă. Se spusese totodată că se însurase.

După moartea sa, am primit o invitaţie a societăţii Buddhiste din China pentru a participa la funeraliile sale din Beijing. Personal, doream să merg însă am ezitat; ar fi avut loc în mod inevitabil discuţii în jurul Tibetului, dacă m-aş fi dus. Dacă discuţiile de la Geneva ar fi avut loc aşa cum am plănuit, aceasta ar fi fost oportună, însă, date fiind condiţiile, am simţit că ar fi nepotrivit să merg şi am refuzat cu regret.

Între timp, tergiversările Chinei au dat rezultatele inevitabile. Pe 5 martie 1989, au început alte trei zile de demonstraţii în Lhasa. În cel mai energic mod de exprimare al nemulţumirii faţă de perioada ce s-a scurs din martie 1959, multe mii de locuitori au ieşit în stradă. Schimbându-şi tactica, forţele de securitate chineze au rămas în expectativă în prima zi, filmând doar scene pe care le-au dat pe postul de televiziune în seara aceea. Apoi, în ziua următoare, ei au reacţionat prin lovituri de baston şi focuri la întâmplare. Martori au relatat că i-au văzut trăgând cu arme automate în casele tibetanilor, omorând familii întregi.

Din nefericire, tibetanii au reacţionat la acest lucru nu numai prin atacarea forţelor de poliţie şi securitate, ci totodată, în câteva cazuri, chiar şi a unor simpli civili chinezi. Acest lucru m-a întristat foarte tare. Nu are nici un sens ca tibetanii să se dedea la acte de violenţă. Dacă vroia, cu o sută de milioane de locuitori împotriva a şase cât aveam noi, China putea şterge uşor întreaga rasă tibetană de pe faţa pământului. Ar fi fost mult mai constructiv dacă oamenii ar fi încercat să-i înţeleagă pe presupuşii lor duşmani. A învăţa să ierţi este mult mai folositor decât să ridici o piatră şi să o arunci în obiectul furiei tale, şi este şi mai rău când provocarea este extremă, întrucât tocmai sub presiunea celei mai mari aversiuni există cel

RESPONSABILITATE UNIVERSALĂ

mai mare potenţial de a face bine, atât pentru sine, cât şi pentru ceilalţi.

Da, în realitate, cred că pentru majoritatea oamenilor aceste cuvinte par ireale. E prea mult să ceri aşa ceva. Nu este corect din partea mea să aştept ca tibetanii, care şi-au dus viaţa de zi cu zi în greutăţi atât de teribile, să fie capabili să-i iubească pe chinezi. Deci, în timp ce eu nu voi accepta acest liicru, înţeleg însă că un anumit grad de violenţă este inevitabil.

De fapt, admir şi respect foarte mult curajul poporului meu. Mulţi dintre participanţii la demonstraţii erau femei, copii şi bătrâni: sute de bărbaţi au fost arestaţi în primele zile, astfel că în majoritate au rămas familiile lor să continue să-şi exprime sentimentele atât de clar în doua şi a treia zi. Mulţi dintre ei sunt probabil morţi la ora actuală. Chiar şi mai mulţi sunt încă în închisoare, fiind zilnic bătuţi şi torturaţi.

Mulţumită prezenţei câtorva străini curajoşi, unii dintre ei simţind pe propria piele bătăile, s-au transmis foarte repede ştiri în întreaga lume despre ultimele ultragii. Ca şi înainte, a existat un sprijin copleşitor în favoarea poporului tibetan: Statele Unite, Franţa şi Parlamentul European au condamnat represaliile Chinei, care au cauzat moartea a cel puţin două sute cincizeci de tibetani neînarmaţi, nemaivorbind de rănirea a multor altora. Multe alte Guverne şi-au exprimat „îngrijorarea sporită”, iar declararea ulterioară a legii marţiale la 8 martie a atras o critică de anvergură.

Ideea de decretare a stării marţiale în Lhasa de către China era îngrozitoare, întrucât în realitate oraşul fusese sub regim militar din *26* octombrie 1951, când au sosit primele trupe ale APE. Părea că chinezii erau pe punctul de a transforma locul într-un abator, un câmp de execuţie Himalayan. Două zile mai târziu, la a treizecea aniversare a Revoltei Populare din Tibet, i-am trimis un apel lui Deng Xiao-ping, rugându-l să intervină personal pentru a se ridica legea marţială şi să se încheie represiunea tibetanilor nevinovaţi. Nu mi-a răspuns.

Doar la câteva săptămâni de la protestele din Lhasa a urmat revolta din China. Am urmărit evenimentele de acolo cu un amestec de neîncredere şi groază, devenind cu deosebire nerăbdător când unii dintre demonstranţi au început o grevă a foamei. Studenţii erau în mod evident atât de inteligenţi, atât de sinceri şi nevinovaţi, având în faţă toată viaţa, împotriva lor, aveau un Guvern care rămânea complet încăpăţânat, crud şi indiferent, în acelaşi timp, nu m-am putut opri să nu încerc o anumită admiraţie faţă de conducerea chineză, faţă de acei bătrâni ramoliţi şi nesăbuiţi care se

Agăţau cu atâta înverşunare şi hotărâre de ideile lor. În ciuda evidenţelor clare că sistemul lor Comunist se prăbuşea peste tot în lume, şi în ciuda unui milion de protestatari care se aflau în faţa uşilor lor, ei se agăţau de convingerile lor.

Desigur, că am fost îngrozit când a fost desfăşurată armata pentru a împrăştia demonstraţia. Dar privind din punct de vedere-politic, simţeam că nu însemna mai mult decât o decădere temporară a mişcării democratice. Prin

recurgere la violenţă, autorităţile nu ar fi putut decât să creeze o atitudine favorabilă faţă de studenţi în rândul populaţiei chineze. Procedând astfel, ei au scurtat de la jumătate la două treimi viaţa Comunismului în China. Totodată, ei au dezvăluit lumii adevărul despre metodele lor: nu mai era posibil să existe scepticism în privinţa revendicărilor tibetanilor, în privinţa abuzului chinezilor faţă de drepturile omului.

În ceea ce mă priveşte, îmi pare oarecum rău de Deng Xiao-ping. Numele său este de-acum pătat pentru totdeauna, în timp ce fără masacrul din 1989 el ar fi fost adânc înscris în istorie ca un mare conducător al ţării sale. Îmi pare rău şi de co-liderii săi care, în ignoranţa lor, au distrus reputaţia Chinei pe plan internaţional după un deceniu de clădire asiduă a imaginii sale. Se pare că, deşi au eşuat în îndoctrinarea poporului, au reuşit mult prea mult cu ei înşişi în această privinţă.

În contradicţie flagrantă cu multe evenimente din alte zone ale lumii, legea marţială s-a menţinut în Lhasa pe parcursul întregului an 1989. N-am fost niciodată mai conştient despre acest fapt trist ca atunci când, într-o vizită în Statele Unite din acea toamnă, am aflat că am câştigat Premiul Nobel pentru Pace. Deşi vestea nu prezenta o importanţă prea mare pentru mine, am înţeles că va însemna foarte mult pentru poporul tibetan, întrucât ei erau adevăraţii „câştigători" ai premiului. Satisfacţia mea provenea din faptul că vedeam în aceasta o recunoaştere a valorii compasiunii, iertării şi iubirii, în plus, eram mulţumit că în acel moment, oameni din mai multe ţări descopereau ei înşişi că nu era imposibilă o schimbare pe cale paşnică, în trecut, ideea unei revoluţii non-violente păruse probabil idealistă, şi am găsit o mare consolare în această copleşitoare dovadă a contrariului.

Preşedintele Mao a afirmat o dată că puterea politică vine de la o ţeava de pistol. Avea dreptate doar parţial: puterea care provine de la o ţeava de pistol poate fi eficace numai pentru un timp scurt, în final, dragostea oamenilor pentru adevăr, dreptate, libertate şi democraţie va triumfa.

Am avut o experienţă directă a acestui lucru la finele anului 1989, când

RESPONSABILITATE UNIVERSALA 269

am vizitat Berlinul, în aceeaşi zi în care Egon Kranz a fost dat jos. Mulţumită cooperării autorităţilor est-germane, am putut să merg până la Zid. În timp ce stăteam acolo, direct în raza unui post de securitate unde era un om în poziţie de drepţi, o bătrânică mi-a întins în tăcere o lumânare roşie. Cu oarecare emoţie, am aprins-o şi am ridicat-o în sus. Pentru un moment, micuţa flăcăruia pâlpâindă ameninţase să se stingă, dar a rezistat - şi, în vreme ce oamenii se îmbulzeau în jurul meu, atingându-mi mâinile, - mă rugam ca lumina compasiunii şi a conştiinţei să umple lumea şi să împrăştie întunericul fricii şi opresiunii. A fost un moment pe care mi-l voi aminti mereu.

Un fapt similar s-a petrecut când m-am dus în Cehoslovacia la câteva săptămâni după aceea ca oaspete a Preşedintelui Havel care, proaspăt ieşit din

închisoare în urma activităţilor sale politice, era acum Preşedintele ţării sale. La sosire, am fost întâmpinat de o mulţime impresionantă. Mulţi oameni aveau lacrimi în ochi în timp ce făceau cu mâna şi arătau semnul victoriei. Şi am *realizat* imediat că, în ciuda anilor de totalitarism, aceşti bărbaţi şi femei erau plini de viaţă şi exaltaţi de libertatea cucerită de curând. - M-am simţit foarte onorat să fiu invitat în Cehoslovacia, nu numai de un conducător al statului - pentru prima oară - dar totodată de un om care a arătat în mod constant un astfel de devotament faţă de adevăr. L-am găsit pe noul Preşedinte foarte blând şi plin de cinste, smerenie şi umor. La cina din acea seară, în timp ce şedea lângă un pahar cu bere, fumând o ţigară, el mi-a spus că s-a identificat puternic cu cel de-al Şaselea Dalai Lama, care avea un renume de om sociabil. Acest lucru m-a îndemnat să mă gândesc la o a doua revoluţie în Cehoslovacia: aceea de a reduce fumatul în timpul meselor! Dar ceea ce m-a impresionat la Preşedintele Havel era lipsa lui de pretenţii. Părea că nu-l *afectează* noua sa poziţie, iar privirea şi modul de a discuta sugerau o mare sensibilitate.

O altă persoană pe care amîntâlnit-o la începutul anului 1990, care mi-a produs o impresie vie, a fost Baba Amte, un bărbat care a întemeiat o aşezare în sudul Indiei. Pe un teren ce fusese arid, el a adus la viaţă o comunitate înfloritoare, împrejmuită de copaci, o grădină de trandafiri şi alta de legume, comunitate amenajată cu un mic spital, o casă pentru bătrâni, şcoli şi ateliere. Numai acestea în sine şi constituiau o mare *realizare*, *dar ceea ce face* locul remarcabil este faptul că aşezământul a fost construit în întregime de oameni handicapaţi.

În timp ce mă plimbam de-a lungul acestuia, nu am observat nimic care să sugereze vreun indiciu de incapacitate. La un moment dat, am intrat într-un şopron unde un muncitor repara o roată de bicicletă. Cu rămăşiţele mâinilor sale mâncate de lepră, el ţinea o daltă şi un ciocan, pe care le mânuia cu atâta vigoare, încât nu mi-am putut stăpâni gândul că juca teatru. Dar încrederea sa în sine, plină de zel, mi-a arătat clar că dacă exîstă entuziasm şi bună organizare, chiar şi oamenii cu dezavantaje majore pot să-şi recapete demnitatea şi să ajungă să fie recunoscuţi ca membri productivi ai societăţii.

Baba Amte este o persoană extraordinară. După o viaţă lungă şi viguroasă, în timpul căreia a îndurat mari greutăţi fizice, a ajuns şi el handicapat, şi datorită problemelor de la coloană, poate să stea doar drept sau culcat, în ciuda acestui lucru este atât de plin de energie, încât nici eu nu aş putea să-l înlocuiesc, deşi sunt mai apt fizic. Cum stăteam pe pat ţinându-l de mână, iar el fiind culcat şi vorbindu-mi, nu m-am putut înfrâna să nu simt că el era cu adevărat un om milostiv. I-am mărturisit că în timp ce compasiunea mea se manifesta prin multe discuţii, a sa strălucea prin tot ceea ce făcuse, în schimb, Baba Amte mi-a relatat cum luase hotărârea de a-şi consacra viaţa pentru a-i ajuta pe cei din jur: într-o zi, văzuse un lepros care avea ochii mâncaţi de viermi. Şi nu i-a trebuit mai mult.

Astfel de exemple de omenie ca acesta mi-au întărit convingerea că va veni şi sfârşitul suferinţei poporului meu din mâinile Republicii Populare Chineze, întrucât ei sunt multe milioane; iar în timp ce poate câteva mii iau parte la acţiuni de cruzime la un anumit moment, cred că trebuie să existe multe milioane care fac fapte bune.

Spunând acestea, nu pot însă uita situaţia actuală din Tibet, unde nici rîemulţumirile şi nici represiunile nu se limitează doar la Lhasa. Între sfârşitul lui septembrie 1987 şi mai 1990, au mai fost raportate mai mult de optzeci de demonstraţii. Multe nu au implicat decât un grup restrâns de protestatari, şi nu toate au sfârşit prin vărsare de sânge. Dar ca rezultat, compatrioţii mei îndură din nou un regim de teroare, în capitală, unde chinezii îi depăşesc numeric cu mult pe tibetani, au fost văzute de curând tancuri, în timp ce raporte recente ale;unor organizaţii cum ar fi Amnesty International şi Asia Watch fac cunoscut faptul că represiuni brutale continuă să aibă loc pe toată întinderea Tibetului. Arestări fără temei, bătăi şi tortură, întemniţări şi chiar execuţii fără o judecată dreaptă, toate acestea sunt caracteristici ale comportamentului autorităţilor chineze.

La această nefericită înşiruire trebuiesc adăugate mărturiile mai multor tibetani care, după ce au fost întemniţaţi şi maltrataţi în urma a una sau mai

RESPONSABILITATE UMVEESAIÂ 271

multor demonstraţii, au reuşit *de* atunci să se refugieze în India. Unul dintre ei, care trebuie să rămână anonim.de teama represaliilor împotriva familiei sale, a descris anchetatorilor de la drepturile omului cum fusese ţinut în pielea goală şi cu cătuşe la mâini în celula sa pe o perioadă lungă, timp în care fusese molestat fizic şi verbal. Ocazional, gărzile îmbătate pătrundeau în celula sa şi îl băteau, într-o noapte, l-au izbit de mai multe ori cu capul în perete, până când i-a dat sângele pe nas, deşi a rămas conştient. A mai descris totodată cum a fost folosit drept ţintă pentru arte marţiale de către gărzile duhnind a alcool, în perioada dintre interogatorii, pe când încercau să-l determine să mărturisească faptul că participase la proteste, fusese lăsat singur zile întregi fără mâncare sau un pat într-o celulă înfiorător de rece.

În a cincea zi de detenţie, această persoană a fost trezită după răsărit şi luat la un centru de interogare aflat în afara clădirii închisorii. A fost mai întâi ţintuit la pământ de doi gardieni, în timp ce al treilea, care îngenunchiase pe capul său, l-a luat apoi în mâinile sale, lovindu-l cam timp zece minute de pământ cu tâmpla stângă. Apoi a descris cum fusese supus aşa-numitului mod de tortură „aeroplanul suspendat”:

„Am fost ridicat de jos şi doi soldaţi au început să-mi lege o frânghie în jurul braţelor. Această frânghie avea un inel de metal în mijloc care fusese poziţionat la ceafă. Ambele capete erau trecute apoi în faţă, în dreptul umerilor şi încolăcite strâns în spirală în jurul braţelor, prinzându-mi apoi degetele. Un soldat lua pe urmă cele două capete ale frânghiei şi le trecea din nou prin inelul

metalic, forţându-mi mâinile în sus între omoplaţi. Ţinând frânghia, el îşi proptea genunchiul puternic în mijocul spinării, ceea ce îmi cauza o durere ascuţită în piept. Frânghia era apoi trecută printr-un cârlig din tavan şi trasă în jos astfel încât eram suspendat doar atât, cât să ating podeaua cu vârful picioarelor, îmi pierdeam conştiinţa repede. Nu ştiu cât am rămas aşa, inconştient, dar m-am trezit în celulă, în pielea goală, doar cu cătuşe la mâini şi cu încheieturile picioarelor imobilizate”.

Patru zile mai târziu, a fost iarăşi scos în pielea goală din celulă, cu cătuşe la mâini, dar fără ghiulele la picioare şi dus în afara închisorii. Nu a fost luat la camera de interogatoriu, ci legat de un copac.

„Un soldat a luat o bucată de frânghie mai groasă şi m-a legat de un copac. Frânghia a fost înfăşurată în jurul trupului meu de la gât şi până la genunchi. Soldatul s-a proptit apoi cu piciorul în spatele copacului, strângând puternic de ea. Ostaşii chinezi şedeau în jurul copacului, luând prânzul. Unul s-a ridicat şi mi-a aruncat în faţă resturile de legume şi praf de ardei iute. Acesta din urmă mi-a intrat în ochi, provocându-mi arsuri, de pe urma cărora încă mai sufăr şi acum. Am fost apoi dezlegat şi luat înapoi în celulă, dar m-am împiedicat adeseori şi am şi acum dificultăţi la mers, întrucât eram bătut de fiecare dată când cădeam”.

Alţi foşti deţinuţi relatau cum erau supuşi în repetate rânduri la şocuri electrice de la bastoanele pe care le folosea şi poliţia în timpul desfăşurării demonstraţiilor. Unui tânăr i se introdusese în mod forţat în gură, provocându-i o umflătură serioasă, iar o măicuţă a povestit cum acest instrument de tortură i se introdusese cu forţa atât în anus, cât şi în vagin.

Deşi ar fi tentant să luăm aceste genuri de informaţii ca o caracteristică a întregului popor chinez, eu ştiu că ar fi greşit să o facem. Dar indiferent despre cine este vorba, o astfel de perversitate nu este permisă. Deci, deşi mi-am petrecut de-acum cea mai mare perte în exil şi deşi m-am interesat îndeaproape în afacerile Chinei în toată această perioadă, în urma căreia am ceva experienţă ca „observator la Chinei”, trebuie totuşi să admit că nu înţeleg pe de-a-ntregul ce-i în mintea chinezilor.

Când am vizitat China la începutul anilor '50, am putut observa că mulţi oameni au renunţat la toate pentru a ajuta la înfăptuirea transformărilor în societate. Mulţi purtau cicatrice în urma luptei şi mulţi dintre ei erau bărbaţi cu principii înalte care au căutat cu adevărat să realizeze beneficii pentru fiecare persoană în parte din vasta lor ţară. Pentru a înfăptui acest lucru, ei au instituit un sistem de partid care le-a facilitat să cunoască fiecare amănunt despre ceilalţi, chiar până la numărul de ore de somn necesar fiecăruia. Erau atât de înflăcăraţi de idealurile lor, încât nu se opreau de la nimic ca să le traducă în faptă. Iar în conducătorul lor, Mao Tse-tung, ei aveau un om de rnare viziune şi imaginaţie, o persoană care a înţeles valoarea criticii constructive şi a încurajat-o frecvent.

Şi totuşi, noua administraţie a fost paralizată într-o clipă de mici lupte interne şi gâlcevi. S-a nimerit ca să văd cu ochii mei aşa ceva. Curând, ei au început să transforme faptele în basme, să spună lucruri false ori de câte ori era necesar să se prezinte pe ei înşişi într-o lumină favorabilă. Când l-am cunoscut pe Chou En-lai în India, cu acea ocazie din 1956, şi i-am povestit despre temerile mele, mi-a răspuns, zicându-mi să nu-mi fac griji. Totul avea să fie bine. În realitate, lucrurile doar s-au înrăutăţit.

Când m-am întors în Tibet în 1957, am găsit că autorităţile chineze persecutaseră în mod făţiş poporul meu, deşi fusesem simultan şi constant asigurat că nu va exista nici o imixtiune. Minţiseră fără ezitare, aşa cum au făcut-o şi de atunci încoace. Ba mai rău, părea că marea majoritate a lumii

din exterior era pregătită să creadă această ficţiune. Apoi, în timpul anilor '70, o serie de politicieni renumiţi din Vest au fost duşi în Tibet de unde s-au întors spunând că acolo totul era în ordine.

Adevărul este că, de la invazia chineză, peste un milion de tibetani au murit ca o consecinţă directă a politicii de la Beijing. Când a fost adoptată rezoluţia referitoare la Tibet în 1965, Statele Unite au declarat simplu că ocupaţia patriei mele de către China s-a caracterizat prin „acţiuni criminale, violuri şi întemniţări arbitrare; torturi şi tratamente inumane şi degradante ale tibetanilor pe o scară largă”.

Nu ştiu cum să explic modul în care s-au petrecut toate acestea, cum au fost transformate într-o barbarie fără sens idealurile nobile a atât de multor.bărbaţi şi femei cu bunăvoinţă. Nu pot înţelege nici ce i-a îndemnat pe acei oameni din conducerea Chinei, care au plănuit activ distrugerea completă a rasei tibetane. Se pare că China este o ţară care şi-a pierdut credinţa, în urma căreia însuşi poporul chinez a îndurat o sărăcie incalificabilă în cursul ultimilor, patruzeci şi unu de ani - şi toate acestea în numele Comunismului.

Şi totuşi năzuinţa spre Comunism a fost una dintre cele mai mari experienţe a tuturor timpurilor, şi nu neg că eu însumi am fost foarte impresionat la început de ideologia sa. Problema era, după cum am descoperit la scurt timp, că deşi Comunismul pretindea că serveşte „poporul” - pentru care exista „hotel al poporului”, „spital al poporului” şi aşa mai departe - „poporul” nu însemna toată lumea, ci doar cei care aveau idei ce erau susţinute de o minoritate ca „aparţinând poporului”.

Unele dintre responsabilităţile faţă de excesele Comunismului le poartă de-a dreptul Vestul. Ostilitatea cu care a întâmpinat primele guverne Marxiste dovedeşte în parte precauţiile adesea absurde pe care le-au luat ca să se protejeze. Ei au devenit suspicioşi faţă de tot şi toate, iar suspiciunea dă naştere la o nefericire teribilă, întrucât contravine caracteristicilor esenţiale ale omului - şi anume dorinţei unui om de a avea încredere într-un alt om. În legătură cu acest lucru, uni amintesc spre exemplu situaţia absurdă în care m-

am aflat vizitând camera lui Lenin din Kremlin, în timpul primei mele vizite la Moscova, în 1982. Eram urmărit de un securist îmbrăcat simplu, fără un zâmbet pe faţă, care era pregătit în mod clar să tragă în orice moment, în timp ce o femeie-ghid explica maşinal istoria oficială a Revoluţiei Ruse.

Totuşi, în măsura în care este posibil să am vreo credinţă politică, eu cred că încă mai sunt pe jumătate Marxist. Nu am nici o argumentaţie împotriva Capitalismului, atâta timp cât este practicat într-o formă umanitară, dar credinţele mele religioase mă îndeamnă mult mai mult spre Socialism şi Internaţionalism, care sunt mai apropiate de linia principiilor Buddhiste. Un alt lucru atrăgător la Marxism este aserţiunea sa precum că omul este responsabil în final de propriul său destin. Acest lucru reflectă întru totul gândirea Buddhistă.

Mă opun acestuia prin faptul că acele ţări care urmează o politică pe baze Capitaliste într-un cadru democratic sunt mult mai libere decât cele care urmăresc idealul Comunist. Deci, în final, eu sunt în favoarea unei guvernări umanitare, care are scopul de a servi întreaga comunitate: pe cei tineri, pe cei bătrâni şi incapabili, la fel ca şi pe cei care pot fi în mod direct membri productivi ai societăţii.

Cu toate că am afirmat că rămân pe jumătate Marxist, dacă ar trebui să votez efectiv într-o campanie electorală, aş face-o în favoarea unuia dintre partidele Ecologiste. Una dintre cele mai pozitive evoluţii în lume din ultimii ani a fost conştiinţa crescută a importanţei Naturii. Nu există nimic sacru sau sfânt în acest lucru. A avea grijă de planeta noastră este ca şi când am avea grijă de casele noastre, întrucât noi, fiinţele umane provenim din Natură, nu are nici un rost să acţionăm împotriva Naturii, şi tocmai de aceea afirm eu că mediul înconjurător nu este o chestiune de religie, etică sau moralitate. Acestea constituie un lux, întrucât putem trăi şi fără ele. Dar noi nu vom putea supravieţui dacă vom acţiona împotriva Naturii.

Trebuie să acceptăm acest1 lucru. Dacă provocăm dezechilibrul Naturii, omenirea va suferi. Mai mult: ca oameni în viaţă aztăzi, trebuie să ne gândim şi la generaţiile viitoare: un mediu curat este un drept ca oricare alt drept al omului. De aceea face parte din responsabilităţile noastre faţă de cei din jur să ne asigurăm că lumea pe care o transmitem mai departe este sănătoasă, dacă nu mai sănătoasă decât cea pe care am moştenit-o. Nu este o propunere chiar atât de dificilă pe cât s-ar părea. Pentru că deşi există o limită în ceea ce putem face noi, în mod individual, nu există însă o limită a rezultatelor la care ar putea conduce reacţia universală. Depinde de fiecare dintre noi în parte să facem tot ce ne stă în putinţă, oricât de puţin ar fi. Numai pentru că a stinge lumina la plecarea din cameră pare lipsit de importanţă, nu înseamnă că nu trebuie s-o şi facem.

Aici este punctul în care, în calitate de călugăr Buddhist, consider că noţiunea de karma este foarte folositoare în conduita vieţii noastre zilnice.

Odată ce crezi în conexiunea dintre motivaţie şi efectul său, vei deveni mai vigilent ia efectele pe care propriile tale acţiuni le au asupra ta şi a celorlalţi.

RESPONSABILITATE UNIVERSALĂ 275

Astfel, în ciuda tragediei continue a Tibetului, găsesc ca există şi mult bine pe pământ. Sunt în mod special încurajat în faptul că credinţa în consumerism ca un scop în sine pare a face loc unei aprecieri, şi anume că noi, oamenii, trebuie să conservăm resursele pământului. Acest lucru este foarte necesar. Fiinţele umane sunt într-un fel copiii pământului. Şi în timp ce până acum Mama noastră comună a tolerat comportamentul copiilor săi, de acum ea începe să ne arate că a ajuns la o limită a toleranţei sale.

Mă rog din tot sufletul ca într-o bună zi să pot duce şi poporului chinez acest mesaj de grijă faţă de mediu şi faţă de oamenii din jur. Întrucât Buddhismul nu este nici pe departe necunoscut chinezilor, eu cred că îi voi putea ajuta în mod practic. Predecesorul ultimului Panchen Lama a condus b dată o ceremonie de iniţiere Ka/achakra în Beijing. Dacă ar fi să fac acelaşi lucru, nu ar fi fără precedent, întrucât în calitate de călugăr Buddhist, grija mea se extinde asupra tuturor membrilor familiei omeneşti şi, cu adevărat, asupra tuturor fiinţelor aflate în suferinţă.

Eu cred că această suferinţă este cauzată de ignoranţă şi că oamenii cauzează durere celor din jur în căutarea propriei lor fericiri sau satisfacţii. Şi totuşi adevărata fericire vine dintr-un sentiment interior de pace şi mulţumire, care la rândul său trebuie realizat prin cultivarea altruismului, a iubirii, a compasiunii şi prin eliminarea mâniei, egoismului şi lăcomiei.

Unor oameni li s-ar putea părea acest lucru cam naiv, dar le-aş reaminti faptul că indiferent din ce zonă a lumii provenim, în esenţa noastră suntem cu toţii aceleaşi fiinţe umane. Noi toţi căutăm fericirea şi încercăm să evităm suferinţa. Avem aceleaşi nevoi şi griji, în plus, dorim cu toţii libertatea şi dreptul de a ne conduce singuri destinele ca indivizi. Aceasta este natura umană. Marile schimbări care au loc peste tot în lume, de la Europa de Est la Africa sunt un indiciu clar al acestui fapt.

În acelaşi timp, problemele cu care ne confruntăm astăzi - conflicte violente, distrugerea Naturii, sărăcie, foamete şi altele - sunt în principal probleme create de oameni.

Acum, deşi am găsit în propria mea religie Buddhistă capacitatea de a genera iubire şi compasiune, eu sunt convins că aceste calităţi pot fi dezvoltate de oricine, cu sau fără religie. Mai cred totodată că toate religiile urmăresc aceleaşi scopuri: acelea de a cultiva bunătatea şi de a aduce fericire tuturor fiinţelor umane.

Odată cu impactul crescând al ştiinţei asupra vieţilor noastre, religia şi spiritualitatea au un rol şi mai important de jucat pentru a ne aminti de omenia noastră. Nu există nici o contradicţie între cele două. Fiecare ne conferă

introspecţii preţioase în interiorul celeilalte. Atât ştiinţa, cât şi învăţăturile lui Buddha ne vorbesc despre unitatea fundamentală a tuturor lucrurilor.

Doresc să închei această carte cu o notă personală de mulţumire adresată tuturor prietenilor Tibetului. Grija şi sprijinul pe care l-aţi exprimat faţă de situaţia grea a tibetanilor ne-a mişcat pe toţi într-o inexprimabilă măsură şi continuă să ne confere curaj pentru a lupta pentru libertate şi dreptate, 1 nu prin folosirea armelor, ci cu puternicele arme ale dreptăţii şi determinării. Ştiu că vorbesc în numele tuturor tibetanilor când vă mulţumesc şi vă rog să nu uitaţi Tibetul în acest moment critic din istoria ţării noastre.

Sperăm şi noi să contribuim la dezvoltarea unei lumi mai liniştite, mai umane şi mai frumoase. Un viitor Tibet liber va căuta să-i ajute pe toţi cei care au nevoie, să protejeze Natura, şi să promoveze pacea. Eu cred că abilitatea noastră tibetană de a combina calităţile spirituale cu o atitudine realistă şi practică, ne va facilita să ne aducem contribuţia la toate acestea, fie şi în modul cel mai modest posibil.

În final, aş dori să împărtăşesc cititorilor mei a scurtă rugăciune care îmi conferă o mare inspiraţie şi determinare:

Atâta timp cât dăinuieşte spaţiul
Şi cât timp există fiinţe umane,
Fie ca să pot sălăşlui şi eu
Pentru a risipi nefericirea lumii.

Cuprins

Ilustraţii - 5
Cuvânt înainte 7
Introducerea traducătorilor 9
l.Deţinătorul Lotusului Alb 23
2. Tronul leului 39
3. Invazia: izbucmeşte furtuna 70
4. Refugiul în sud 77
5. În China Comunistă 100
6. Dl. Nehru regretă '. 119
7. Fuga în exil 138
8. Un an disperat 157
9. 100.000 de refugiaţi 172N
10. Un lup în mantie de călugăr 187
11. Din Orient în Occident 204
12. Despre „magie şi mister” 219
13. Veştile din Tibet 230
14. Iniţiative pentru pace 246
15. Responsabilitate universală 260

şi inimă bună

15.

Din cuvântul

SFINŢIEI SALE DALAI LAMA

la primirea Premiului Nobel pentru Pace, lODecembrie 1989

„Accept premiul cu profundă recunoştinţă, în folosul celor oprimaţi din întreaga lume, precum şi al celor care luptă pentru libertate şi pentru răspândirea păcii în lume.

Îl accept ca pe un prinos adus întemeietorului tradiţiei modeme a non-violenţei - Mahatma Gandhi - a cărui viaţă m-a inspirat şi îndrumat.

Şi, desigur, îl acceptîn folosul celor şase milioane de tibetani, bravii mei concetăţeni din Tibet, care au suferit şi continuă să sufere atât de mult. Ei se confruntă cu o strategie calculată şi sistematică, menită să distrugă identitatea lor naţională şi culturală.

Premiul reafirmă convingerea noastră că înarmaţi cu curaj şi hotărâre în loc de arme, Tibetul va fi eliberat".

Planul editorial al Editurii LOTUS include o serie de 99 de titluri din domeniul Yoga, parapsihologic, filozofie, religie, într-un cuvânt, ezoterism.

Până în prezent au apărut următoarele lucrări:

KARMA-YOGA de Swaxni Vivekananda sau Yoga cauzei şi a efectului, a modului în care noi înşine ne construim destinul, fericit sau nefericit.

VIATA DINCOLO DE MOARTE de Yog Ramacharaka cuprinde fazele evoluţiei umane în astral şi modalitatea de reîncarnare, pregătită din viaţa precedentă.

O MĂRTURIE A REÎNCARNĂRII

de Brian L. Weiss Doctor în ştiinţe medicale lucrare care vine să confirme din punct de vedere medical filozofia hindusă cu privire la reîncarnare şi viaţa de dincolo de moarte; printr-un procedeu original de transpunere în vieţile anterioare prin hipnoză, o pacientă este purtată pe parcursul a celor 86 de vieU ale sale de pe Pământ.

YOGA, MEDITAŢIA ŞI JAPA SADHANA de Swami Krishnananda carte, care tratează disciplina meditaţiei în Yoga: meditaţia creează în fiinţa umană o armonie între sine şi Divinitate; puterea rugăciunii creştine sau a mantrei hinduse urneşte munţii din loc şi constituie legătura directă dintre om şi Dumnezeu.

ÎN ZAREA NEMURIRII de Prentlce Mulford lucrare de căpătâi, care cuprinde cele mai importante noţiuni de gândire şi comportament din viaţa cotidiană a omului, tratând în esenţă manifestările energiei psihice, dar şi cele care privesc sănătatea fizică; este o carte necesară atât în casa bogatului, căruia bogăţia nu-i mai aduce fericire, precum şi în casa săracului, a muncitorului, care năzuieşte spre condiţii mai bune de viată, către o perfecţiune spirituală.

HATHA-YOGA de Yog Ramacharaka neavând pretenţia de a fi un tratat despre vindecarea afecţiunilor, scopul său este numai să indice calea spre sănătate, prin prevenirea bolilor. Aceste îndrumări, ce ajută la restabilirea funcţiilor anormale, ieşite de sub controlul organelor, pot fi însă foarte folositoare. Veţi fi surprinşi de gradul autorităţii pe care o veţi dobândi asupra trupului vostru dacă urmaţi procedeele indicate în această carte.

KRIYA-YOGA de Swaml Ramaianda aceasta lucrare este considerată a fi treapta pregătitoare din Yoga, care conduce către ramurile superioare şi fără a cărei fundamentală studiere înaintarea este imposibilă.

BHAKTI-YOGA de Swami Vivekananda numeroase şi variate sunt formele şi înfăţişările adoptate de Iubire în dezvăluirile Sale, însă, în Esenţa Sa, Ea este de natură Divină; Ea este Domnitorul Universului, umplând lumile cu creaţiile Sale. Acest volum ne dezvăluie faptul că exprimarea nemijlocită a iubirii, forţa Ei primordială, constă în atotcuprinzătoarea Iubire Cosmică a lui Dumnezeu fată de tot ceea ce a fost creat.

MEDIC DE TREI CORPURI de Dr. Janine Fontalne lucrarea este deosebită prin nivelul său initiatic, şi complexitatea problematicii pe care o abordează: marile principii cosmice etern valabile, esenţa unor tehnici medicale ca homeopatia, auriculomedicina, acupunctura, ajutorul astrologiei în tratarea bolnavului. Acestea conduc la concluzia că omul trebuie studiat şi abordat în toată complexitatea sa. Este o carte atât pentru medic, cât şi pentru pacient, care răspunde cu certitudine unor întrebări pe care ni le punem cu toţii: de unde venim şi încotro ne îndreptăm? Pentru ce trăim?

MARII INIŢIAŢI de Eduard Schur/i

DAMA-KD16HNA-HEDMES-MOISE-ODrEU-PITAGODA-PUTON-nâU6

născută din iubirea adâncă a două suflete ce şi-au închinat viaţa lui Dumnezeu, această capodoperă tratează esenţa evoluţiei omenirii din punctul de vedere al ezoterismului comparat; ea suprinde istoria interioară, cunoaşterea adâncă, doctrina secretă, ce face obiectul activităţii oculte a Marilor Iniţiaţi, Profeţi sau Reformatori, care au creat susţinut şi răspândit spiritul viu al religiei unice, eterne şi universale. Prin fata noastră defilează mileniile istoriei marcate prin reprezentanţii săi, în ordinea în care Divinitatea a considerat necesar să-i trimită pe Pământ, pentru a canaliza evoluţia spirituală pe drumul către dezvăluirea esenţei existentei noastre.